

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KARACADAĞ YÖRESİNDE TKV TARAFINDAN UYGULANMIŞ
KIRSAL KALKINMA PROJELERİNİN YÖRE HALKI VE
KALKINMIŞLIĞI ÜZERİNE SOSYAL ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMANI
Prof. Dr. Mahmut ATAY

HAZIRLAYAN
Songül AKIN

ELAZIĞ - 2010

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KARACADAĞ YÖRESİNDE TKV TARAFINDAN UYGULANMIŞ
KIRSAL KALKINMA PROJELERİNİN YÖRE HALKI VE
KALKINMIŞLIĞI ÜZERİNE SOSYAL ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy
çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

**Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun /
/ tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.**

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

ÖZET

Doktora Tezi

Karacadağ Yöresinde TKV Tarafından Uygulanmış Kırsal Kalkınma Projelerinin Yöre Halkı ve Kalkınmışlığı Üzerine Sosyal Etkileri

Songül AKIN

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Elazığ, 2009; Sayfa: XIII+222

Kırsal kalkınma sadece ekonomik bir temel üzerinde inşa edilemeyecek kadar çok boyutlu değişkenleri kapsayan, toplumsal değişmeyi büyük oranda öngören bir bütünlük olması nedeniyle, çözümü de çok kapsamlı, farklı meslek disiplinleriyle ilişkili ve çok aktörlüdür. Kırsal kalkınma kırsal alanda yaşayanların tarımsal etkinliklerine devam etmeleri için, nelerin yapılması gerektiğinin ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarının nasıl yapıldığı kadar, nasıl organize edildiği de son derece önemlidir. Genellikle kırsal alanda istihdam yaratma yönünde özel sektörün kar beklentisi düşük olduğundan bu yörelere yatırım yapma ihtimali çok düşük görünmektedir. Bu nedenle kalkınma çalışmalarının sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte yapılabileceği düşünülmektedir. Bu konuda ülkenin birçok kırsal bölgesinde çalışmış olan Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), Diyarbakır'da olumsuz gelişme potansiyelini görerek, tarımsal üretim olanaklarının çok kısıtlı olduğu Karacadağ köylerinde, ciddi anlamda ilk sivil sayılabilecek kırsal kalkınma çalışmalarında öncülük yapmıştır.

Bu çalışma, 1989–1998 yılları arasında Karacadağ yöresinde TKV' nin 13 ayrı köy ve bu köylerde uyguladığı 21 değişik projenin, yaratmış olduğu etkinin değerlendirmesi amacıyla yapılmıştır. TKV'nin başarısının değerlendirilebilmesi için aynı yörede TKV'nin kırsal kalkınma çalışmaları yapmadığı 13 adet köy kontrol grubu olarak seçilmiş ve iki grubun karşılaştırılması yapılmıştır. “üretim alanlarında uzmanların görüşlerine önem verilmesi” ve “köy kalkınması için işgücünün ücretsiz

verilmesi” gibi kilit sorgulamalarda; TKV’nin çalışma yaptığı köylerde; çalışma yapılmamış köylere göre daha olumlu sonuçlar alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal değişim, Kırsal Kalkınma, Türkiye Kalkınma Vakfı

ABSTRACT

Doctorate Thesis

The Social Effects of Rural development Projects carried out by TKV on Inhabitants and development level of Karacadağ region.

Songül AKIN

University of Fırat

The Institute of Social Science

Sociology Anabilim Dalı

Elazığ, 2009; Page: XIII+222

Rural development is not only building on economic principal and also comprises multidimensional variables. Besides having integrity, it projects social change on a large scale so its solution is multidimensional, very comprehensive, and multidisciplinary and contains all kinds of data. Rural development has aimed to reveal the requirements of continuation to agricultural activity for inhabits of rural region. Furthermore, how rural development studies are organized is extremely important as how it is carried out. In general, the probability of investment by private sector in rural region is low due to the benefit expectation of employing on these regions. For this reason, it is considered that development studies could be done with civil society organizations. In this topic, Development Foundation of Turkey (TKV) that has many works in a lot of rural regions of Turkey has got rural development studies started in villages of Karacadağ. This is the first civil studies in real manner. These studies have been done by seeing negative development potential in Diyarbakır and paying attention to insufficient agricultural production opportunity.

In this study the impressions of distinctive 21 projects those have been applied between 1989 and 1998 in different 13 villages of Karacadağ region by Development Foundation of Turkey TKV is evaluated. In the same region, 13 villages those rural development studies haven't been applied by TKV have been selected as control group and comparisons have been done for the evaluation of success of Development

Foundation of Turkey (TKV). In this study it is found that the villages those rural development plan have been applied by TKV have a satisfaction ratio more than the other group such as in cross examination of “considering specialist’s opinions in production field” and “providing labor free of charge for rural development”.

Keywords: Social Change, Rural Development, Development Foundation of Turkey

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	IX
KISALTMALAR.....	XI
KISALTMALAR.....	XI
ÖNSÖZ	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ

1.1.Araştırmanın Konusu	6
1.2. Araştırmanın Amacı.....	7
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği	8
1.3.1. Araştırmanın Evreni	9
1.3.2. Araştırmanın Örneklemi.....	14
1.3.3. Bilgi Toplama Araçları ve Analiz Tekniği.....	15
1.3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ

2.1. Toplumsal Değişim Ve Gelişme	19
2.1.1. Toplumsal Değişme	19
2.1.2. Kırsal Toplamların Değişimi.....	21
2.1.3. Toplumsal Değişime Karşı Tutumlar.....	25
2.2. Kalkınma.....	26
2.2.1. Kalkınma ve Değişim ilişkisi	30
2.2.2. Kalkınma ve Modernleşme İlişkisi	32
2.2.3. Kalkınma ve Yoksulluk İlişkisi	35

2.3. Kırsal Kalkınma ve İlgili Kavramlar	38
2.3.1. Kır Yerleşmeleri	40
2.3.1.1. Nüfus Yoğunluğu Kriteri.....	41
2.3.1.2.İktisadi Kriter	42
2.3.1.3. İdari Yapılanma Kriteri	44
2.3.2.Kırsal Alan.....	46
2.3.3.Az gelişmişlik ve Kırsal Kalkınma	48
2.3.4.Tarım ve Kırsal Kalkınma	50
2.4.Kırsal Kalkınma.....	59
2.5. Kırsal Kalkınma ve Ülkemizde Kırsal Toplumda Değişme Eğilimleri.....	62
2.5.1.Ülkemizde Kırsal Kalkınma ve Uygulamaları	63
2.5.1.1 Planlı Dönem Öncesi.....	63
2.5.1.2. Planlı Dönem	65
2.6. Genel Kırsal Kalkınma Yaklaşımları.....	66
2.6.1. Teknokratik Yaklaşım	67
2.6.2. Radikal Yaklaşım.....	67
2.6.3. Reformist Yaklaşım	67
2.6.4. Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımı	68
2.6.5. Toplum Kalkınması Yaklaşımı.....	72
2.6.6. Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı.....	76
2.7. Kırsal Kalkınmada Kurumsal Çerçeve	81
2.7.1. Kalkınmada NGO'lar	85
2.8.Türkiye Kalkınma Vakfı	90
2.8.1. TKV'nin Amaçları	91
2.8.2. TKV'nin Çalışma Alanlarının Özellikleri.....	92
2.8.3. TKV'nin Örnek Uygulamaları.....	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Araştırma Kapsamına Alınanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	99
3.2. Araştırma Kapsamına Alınanların Eğitim Durumları.....	100
3.3. Araştırma Kapsamına Alınanların Ekonomik Yapısı ve Medeni Durumları.....	102
3.4. Araştırma Kapsamına Alınan Hanelerdeki Mevcut Çocuk Sayıları.....	106

3.5. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Evlilik-Aile Algıları	107
3.6. Araştırma Kapsamına Alınanların Doğum Kontrolü Konusundaki Tutumları..	114
3.7. Cinsiyete Göre Grupların Eğitimden Yararlanma Konusuna Bakış Açılıarı	119
3.8. Araştırma Kapsamına Alınanların Mal Varlıkları	126
3.9. Araştırma Kapsamına Alınanların Üretim Çeşitleri ve İşlemlerin Önem Sırası	128
3.10. Araştırma Kapsamına Alınanların Üretim Kararlarını Alma Biçimleri	133
3.11. Araştırma Kapsamına Alınanların Örgütlülük Düzeyleri	140
3.12. Araştırma Kapsamına Alınanların Tarımsal Eğitim ve Teknik Elemanlara Bakış Açılıarı	143
3.13. Araştırma Kapsamına Alınanların Kalkınmanın Gerekleri Konusuna	149
Yaklaşımları	149
3.14. Araştırma Kapsamına Alınanların TKV İle İlgili Düşünceleri	153
3.15. Araştırma Kapsamına Alınanların Katılımcılık Anlayışları ve Bu Konudaki Bilgi Kaynakları	157
3.16. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Kendi Sorunlarını Algılama Düzeyleri.....	163
3.17. Araştırma Kapsamına Alınanların Köylerin Kalkınmasına Yönelik Algıları	168
3.18. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Okuma Alışkanlıklarının Karşılaştırılması	171
3.19. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Göç Eğilimleri	172
3.20. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Tüketim Eğilimleri.....	177
3.21. Araştırma Kapsamına Alınan Kadınların Tarımsal Faaliyete Ayırdıkları Zamanın Karşılaştırılması.....	178
3.22. Araştırma Kapsamına Alınan Kadınların “Eğitim ve Katılımcılık” Yaklaşımlarının Karşılaştırılması.....	179
3.23. Bazı Kilit Soruların Korelasyon Analizleri.....	188
SONUÇ	190
KAYNAKLAR	199
EK 1	211
EK 2	217
ÖZGEÇMİŞ	222

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışılan köyler ve uygulanan projelerin	11
Tablo 2. Araştırma Kapsamına Alınanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	99
Tablo 3. Araştırma Kapsamına Alınanların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	101
Tablo 4. Araştırma Kapsamına Alınanların Ekonomik Duruma Göre Dağılımı	102
Tablo 5. Araştırma Kapsamına Alınanların Medeni Duruma Göre Dağılımı	105
Tablo 6. Araştırma Kapsamına Alınanların Ailelerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı	106
Tablo 7. Araştırma Kapsamına Alınanların Eş ile Akrabalık Durumu	108
Tablo 8. Araştırma Kapsamına Alınan Gruplarda Eşin Tercih Edilme Nedenleri	109
Tablo 9. Ailelerin Kızlarını Evlendirmek İstedikleri Yaş Aralığına Göre Dağılımı.....	111
Tablo 10. Ailelerin Oğullarını Evlendirmek İstedikleri Yaş Aralığına Göre Dağılımı	113
Tablo 11. Bir Ailede Olması Gereken Çocuk Sayısı	115
Tablo 12. Ailenin Dini Yapısı.....	117
Tablo 13. Doğum Kontrolü Hakkında Görüşler	118
Tablo 14. Hanelerin Kız Çocukları İçin İstenen Öğretim Düzeyine Göre Dağılımı	120
Tablo 15. Erkek Çocukları İçin İstenen Tahsil Düzeyi	121
Tablo 16. Kız Çocukları için Arzulanan Meslek	123
Tablo 17. Oğlunuz İçin İstedığınız Meslek	125
Tablo 18. Arazi Varlıklarının Belirlenmesi	126
Tablo 19. Hanelerin Gerçekleştirdikleri Üretim Türüne Göre Sıralaması	128
Tablo 20. Bitkisel Üretimde Önemli Olan İşlemler	130
Tablo 21. Hayvansal Üretimde Daha Çok Hangi İşlem Sizce Önemlidir?	131
Tablo 22. Tarımsal Faaliyetlerde Kararları Alma Şekli	134
Tablo 23. Kullanılacak Gübrenin ve Hayvansal İlacın Çeşidini Belirleme Şekli.....	136
Tablo 24. Ekinlere Ziraatçı ve Hayvanlara Veteriner Kontrolü Yaptırma Durumu	139
Tablo 25. Sivil Kurumlara Üyelik Durumları.....	141
Tablo 26. Köye Gelecek Tarımla İlgili Eğitim Kurs, Bilgilendirme Gibi Faaliyetlere Katılma İstekleri	143
Tablo 27. Ürünlerin Daha İyi Koşullarda Satılması İçin Uzmanların Ahırlarda ve Arazilerde Ücret Karşılığında Kontrol Yapması Konusundaki Görüşler	145

Tablo 28. Üretim İle İlgili Alışkanlıklarınızı Kolayca Değiştirme Konusundaki Görüşler	147
Tablo 29. Üretim İle İlgili Alanlarda Uzmanların Görüşlerine Önem Verme Düzeyi ..	149
Tablo 30. Kalkınması İçin İş Gücünüzü Ücretsiz Verilmesi Konusundaki Görüşler ...	151
Tablo 31. Ziraatçılara ve Teknik Elemanlara Bakış Açısı.....	152
Tablo 32: TKV Gelmeden Önce Teknik Elemanlara Bakış Açısı	154
Tablo 33. İleride Kalkınma İle İlgili Bir Çalışma Yapılması Durumunda Tercih Edilecek Kurum	156
Tablo 34. Tarımla İlgili Köye Gelecek Kurslara Katılmak İstekleri	158
Tablo 35. Kooperatifin Yararları ve İşleyişi Konusunda Bilginiz Düzeyi	159
Tablo 36. Kooperatifçilik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	160
Tablo 37. Kredi Kullanma Durumu	162
Tablo 38. Sorun Algılamaları	163
Tablo 39. Köylülerin sorun algılamaları	165
Tablo 40. Gelirin Artması Durumunda Yapmak İstenen Faaliyet Sıralaması.....	167
Tablo 41. Köy Kalkınmasının Nasıl Sağlanacağı Konusundaki Görüşler	169
Tablo 42. Köy Kalkınmasına Yönelik Verilebilecek Destek Türleri.....	170
Tablo 43. Gazete, Dergi Gibi Yayınları Takip Etme Düzeyleri	172
Tablo 44. Yaşamdan Memnun Olma Düzeyi.....	174
Tablo 45. Şehre Taşınma İstekleri	175
Tablo 46. Köyde Kalma Nedenleri	176
Tablo 47. Parayı Harcama Kalemleri Arasında Dağıtma İstekleri	177
Tablo 48. Üretim Faaliyetinde Gündelik Harcanan Süre	179
Tablo 49. Sağlık, Çocuk Yetiştirme Eğitimlerine Bakış Açıları	179
Tablo 50. Kadın Örgütlerine İlgi Duyma Düzeyleri	181
Tablo 51. Köy Azası Olma Konusundaki İstek	182
Tablo 52. Nasıl Giyinileceği Konusundaki Karar Mercii.....	183
Tablo 53: Eve Alınacak Eşyalar Konusundaki Karar Mercii	184
Tablo 54. Tarımsal Faaliyet Kararlarına Katılım Düzeyi.....	185
Tablo 55. Karşılaşılan Sorunlar Karşısında Başvurulan Merciler	186
Tablo 56. Eğitim Alma İsteklerinin Belirlenmesi	187
Tablo 57. Yaşamda Değişmesi İstenen Konular.....	187

KISALTMALAR

BRAC	: Bangladeş Kırsal Gelişme Komitesi
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
DAP	: Doğu Anadolu Kalkınma Projesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DOKAP	: Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Kurumu
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization)
FAOSTAT	: Gıda ve Tarım Örgütü İstatistik Kurumu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IFPRI	: Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü
IPARD	: Üyelik Öncesi Mali Destek Düzenlemesinin
İFAD	: International Fund for Agricultural Development (Uluslararası Tarımsal Kalkınma
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KHGM	: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KMA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
MDGs	: Milenyum Kalkınma Hedefleri (Millenium Development Goals)
NGO	: Non-Governmental Organizations
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organization for Economic Cooperation
SPARD	: Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel programı
TKİB	: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
TKV	: Türkiye Kalkınma Vakfı
TZD	: Türkiye Ziraatçılar Derneği
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WB	: Dünya Bankası
ZMO	: Ziraat Mühendisleri Odası

ÖNSÖZ

Uzun yıllar tek sektör olma özelliğini sürdüren tarım sektörü, sanayi devrimi ile bu özelliğini hızlı bir şekilde kaybetmiştir. Tarımı icra eden kırsal kesimde yaşayanlar veya köylüler diye adlandırılan insanlar için hayat koşullarının hızlı değişimi, birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Kırsal ve kentsel alanların ayrışma süreci yirminci yüzyıla gelindiğinde belirgin bir şekilde tamamlanmıştır. Kırsal alanın bu süreçte sürekli nüfus kaybetmiş olmasına rağmen, halen dünya nüfusunun % 50'sindenden fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bilinmektedir.

Ülkemizde kırsal alanların nüfus kaybettiği yıllar, sanayileşmenin yaşandığı 1960 yıllara tekabül etmektedir. O yıllara kadar ülkenin kalkınma politikaları hep tarım ve dolayısı ile kırsal alanla temellendirilirken, artık bu öncelik ve temel sanayi ticaret ile hizmet sektörüne kaymaya başlamıştır. Bunun en büyük göstergesi olarak da tarımsal, kırsal alt yapı yatırımlarının yapılmaması sonucu bu alanlardaki iş gücünün geliri daha yüksek sanayi sektörüne ve dolayısı ile şehirlere kaymasına neden olmuştur. Nitekim 1960 yıllarda nüfusun % 70'i kırsal alanlarda yaşarken, günümüzde kırsal nüfus oranı yaklaşık %30'a gerilemiştir.

Aslında sorun kırsal alanların nüfus kaybetmesi değildir, sorun kırsal alanların niçin “göç” ettiğiidir. Günümüzde her ülkenin kırsal alanları dolayısıyla orada yaşayan insanları mevcuttur ve yine genelde kırsal alanlarda yaşayan tüm bu insanların, kırsalın koşullarından kaynaklanan, diğer sektörlerden farklı ve daha çok sorunları olduğu bilinmektedir. Dünya genelinde kırsal alanların faaliyetlerinde istihdam etme oranı % 48 iken, bu yüksek istihdam oranına karşın GSMH içerisindeki payının % 19 gibi düşük bir oranda kaldığı görülmektedir. Başka bir ifade ile kırsal alanda yaşayan insanların geliri daha az yani daha yoksuldurlar. Bu alanlardaki yoksulluğun, yapısal nedenlerden kaynaklanan verimsizlik olduğu bilinmektedir. Asıl korkutucu olan küreselleşme süreci ile birlikte zengin ülkelerin dünya gelirinden aldıkları pay sürekli artarken, kırsal nüfusu fazla olan gelişmekte veya azgelişmiş ülkelerin aldıkları payın ise daha da düşmesi ve dolayısı ile kırsal alan yoksulluğunun giderek derinleşmesidir. Bu durum az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını ve sömürü hâkimiyetini artırırken, söz konusu az gelişmiş ülkelerde kentsel ve kırsal alanlarda gelir dağılımında uçurumun artmasına neden olmaktadır. Kırsal alanda yaşanan yoksulluğun sonucu genellikle aynı olmaktadır ki; bu sonuç göçtür. Göçle birlikte kentte barınma, beslenme

ve sosyo-kültürel sorunlar çıkması yanında, kırsal alanın yoğunluğunu yitirmesi halkın geçimini sağlayamayacak duruma düşmesine neden olmaktadır. Bu olumsuzlukları yaşamamak adına, günümüzde neredeyse tüm ülkeler, kırsal alanlar için farklı çalışmalar ve politikalar üretmektedirler ki, bu çabaların hepsine birden “kırsal kalkınma” denmektedir.

İkinci Dünya savaşının ardından birçok ülkede hız kazanmış kırsal kalkınma çabalarına ülkemiz daha sonraları başlamıştır. Ülkemizdeki kırsal kalkınma faaliyetlerini, Planlı Dönem öncesi, Planlı Dönem ve Avrupa Birliğine üyelik süreci çalışmaları olarak, üç dönemde incelemek mümkündür. Yaşanan seksen yıllık kalkınma ve 45 yıllık kırsal kalkınma sürecinde uygulanmış tüm yaklaşımlar ve çalışmaların sonucunda ülkemizde kentsel yoksulluk oranının %27, kırsal alanlarda yoksulluk oranının %35 seviyelerinde olması bu güne kadar yapılan çalışmaların, nedeni başarılı olduğu konusunda bir fikir vermektedir.

Kırsal kalkınma çalışmaları, dünyanın hemen hemen her ülkesinde benzer yapısal ve sosyal zorluklar, maddi yetersizlikler nedeniyle zor ve sabır gerektiren bir süreçtir. Buna rağmen, bugün gelişmiş ülke olarak isimlendirilen birçok ülkede kırsal kalkınma başarısının sağlanmış olduğu, kırsal alanlarla ilgili özel çalışmaların halen devam ettiği görülmektedir. O halde sorunun başka sistem ve yaklaşımların benimsenmesi ve uygulanması ile ilgili olarak giderilebileceği düşüncesini akla getirmektedir.

Bu çalışmada, toplumsal değişim, kalkınma, kırsal kalkınma ve ilgili kavramların, yaşanmış genel ülke deneyimlerinin ve özelde Türkiye Kalkınma Vakfının Karacadağ yöresinde yapmış olduğu çalışmaların, kırsal kalkınmaya yönelik etkilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmamda yardımlarını ve bilimsel birikimini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mahmut ATAY’a ve FÜBAP’a teşekkürlerimi borç bilirim.

Songül AKIN
ELAZIĞ–2010

GİRİŞ

Toplumlar var oluşlarından bugüne, sosyal hayatın her alanında sürekli bir değişme halindedir. Milyonlarca yıllık geçmiş içinde insanlığı bugüne ulaştıran birçok maddî ve manevî buluşlar, sistemler ve düzenler yine insanoğlu tarafından meydana getirilmiştir. İnsanlık çevresini anlama, egemen olma ve değiştirme hususunda sürekli artan bir gelişim içinde olmuştur. Söz konusu bu gelişim ve değişimin hızı da giderek artmaktadır. Değişim toplumsal hayatta aile düzeninde, devlet sistemlerinde, ekonomik hayatta, iletişim hususunda, dinde, dilde, sanatta kısaca her alanda ve her an için yaşanmaktadır.

Geleneksel ve çevre ile iletişimi olmayan toplumlarda bu değişim oldukça yavaş gerçekleşmektedir; modern sanayi toplumlarında ise değişime ayak uydurmak, bireysel olarak kişileri ve toplumun bazı kesimlerini zorlamaktadır. Başka bir ifade ile her toplum daima bir değişim süreci içindedir. Toplumsal yapılar, kurumlar ve ilişkiler sürekli olarak değişmektedir. Bu değişimin yayılma hızı, zamandan zamana ülkeden ülkeye ve hatta aynı toplumun farklı kesimlerinde değişik tarzda meydana gelebilmektedir. Çoğu zaman değişimin yönü de açık değildir. Sosyal değişim yapısal değişme, modernleşme, sanayileşme, kalkınma şeklinde tezahür edebilmektedir; çoğu zaman birbirinin yerine kullanılacak kadar çok karıştırılan bu kavramlardan “kalkınma” bu çalışmada özel bir anlam taşımaktadır.

Kalkınma kavramı felsefi temelini değişim felsefesinden almaktadır. Değişim, zaman ve mekân boyutunda var olanın, hareket halinde olması ve farklılaşması olgusudur (Hançerlioğlu, 1977b:201). Kalkınma kavramı, toplumların gelişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik içerikler kazanmıştır (Yavilioğlu, 2002: 59)

Kalkınma genelde ve sığ bir yaklaşım ile gelir artışı gibi algılansa da kalkınma kavramı, sadece nakdi yönde zenginleşmeyi ifade etmemektedir. Zira zenginleşmek sosyal, kültürel ve ekonomik konularda gelişmeyi içermemektedir. Kalkınmak olumlu yönde tüm bu alanlardaki değişmeyi ifade eden bir kavramdır. Kalkınma toplumsal değişim ve gelişim sağlanamadığı takdirde sürdürülebilirliği söz konusu olmayan geçici olarak üstlenilmiş bir rolün oynanmasının ötesine geçememektedir.

Kalkınma kavramı ekonomik olan ve olmayan faktörlerin, karşılıklı etkileşimleriyle bir neden sonuç ilişkisi içinde mevcut olabilmektedir, tıpkı değişimin maddi ve manevi kültürde göstermiş olduğu etkinin eş zamanlı olması durumunda

gerçek anlamda değişimin gerçekleşmiş kabul edilmesinde olduğu gibi. Bu anlamda, yapısal değişme teknik bir kavram, kalkınma ise etik/politik bir kavram olarak değerlendirilebilir. Aralarındaki ilişkinin bu özellikleri göz önüne alındığında yapısal değişmenin, ekonomik kalkınmanın önemli ve zorunlu bir parçası olduğu belirgin bir hal almaktadır.

Bu bağlamda iktisadi kalkınma bir yapı değişikliği yani bir yapıdan diğer bir yapıya geçiştir. Kalkınma için yatırım artışı, teknolojik gelişme, verim artışı, reel gelir artışı, eğitim düzeyinin yükselmesi yanında, düşüncenin, zihniyetin, sosyo-ekonomik yapıların da değişmesi gerekmektedir (Özgüven, 1988: 99).

Yeni tekniklerin, makine teçhizatının ve yeni üretim metotlarının taklit yolu ile kullanılmaya başlanması “kalkınma” anlamını taşımadığı gibi, maddi kültürde meydana gelen bu değişmenin manevi kültürde oluşturacağı (anomik) problemler bakımından da son derece tehlikeli sonuçları olduğu bilinmektedir (Kaya, 2003:12).

Uzun yıllar boyunca kalkınma toplumsal gelişme, insan faktörü, toplumsal ilişkiler ve toplumsal değişmeden bağımsız teknik bir gerçekmiş gibi ele alınmıştır. Özellikle gelişmekte olan ve azgelişmiş ölkelerde ileri teknoloji transferleri yapılarak toplumların özgül koşulları dikkate alınmadan dışarıdan üretim metotları ithal edilerek gelirin artacağı ve bu gelirin de kendiliğinden zaman içinde adil bir biçimde dağılacığı varsayılmıştır (Fazlıoğlu, 2003: 18). Fakat geçen zaman içinde birçok ölkede insan faktörünü dışlayan bu tür çalışmaların ne kadar yetersiz olduğu görölmüştür.

Ölkeler arasındaki gelişmişlik farkları bugün dünya üzerindeki birçok sorunun temelini oluşturmaktadır. Bir ölkenin gelişmişlik düzeyi ile ölkenin bölgeleri ve yörelerindeki gelişmişlik düzeyi bile genellikle birbirine paralellik göstermeyebilmektedir (Akın, 1999:7) Bu durum, ölkenin doğal kaynakları, coğrafi ve çevreyle ilgili yapısı, bölgelerarası sosyal, kültürel ve buna bağlı olarak oluşan, temelde ekonomik nedene dayanmaktadır.

Özellikle son yıllarda ivmesi daha da artan küreselleşme sürecinin etkisiyle hızlı ve yaygın değişimler, farklı ölkelerde ve hatta aynı ölkenin değişik bölgelerinde farklı şekillerde ve düzeylerde tezahür ederek kendini hissettirmektedir. Küreselleşmeyle birlikte sektörler, bölgeler ve gelişmişlik düzeyleri arasındaki dengesizliklerin belirginleştiği görölmektedir. Ekonomik ilişkilerin karmaşıklaştığı günümüzde, yaşanan acımasız rekabet ile birlikte yoksulluğun arttığı ve keskinleştiği görölmektedir. Yoksulluk başlı başına bir problem iken, sorun artık yoksulluğun sayısal olarak

artmasından ziyade nitelik değiştirmesi nedeniyle kuralsızlaşması ve devredilebilme olasılığının azalması sonucunu doğurmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001:4). Yoksulluğun bireyler ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri ise kalıcı, yaygın ve derin olmaktadır. Yoksulluğun temelde en önemli nedenlerinden biri, üretim kaynaklarına sahip olmamak ya da üretim kaynaklarından faydalanma kabiliyetine sahip olmamaktan kaynaklanmaktadır. Her iki nedenden dolayı yaşanan yoksulluk toplumun gelişmemiş, az gelişmiş veya kalkınmamış olarak sınıflandırılması sonucunu doğurmaktadır. Yukarıda bahsedilen sınıflandırmaların hepsi, özne konumundaki toplumun mevcut sosyo-ekonomik durumunun bireyleri tatmin edemeyen bir yapıda olduğunu ayrıca bu yapının durağanlığına da atıfta bulunmaktadır. Çünkü gelişme, ilerleme ve kalkınma beraberinde değişimi zorunlu kılmaktadır.

Kalkınma kesin sınırları ve sonucu olmayan bir süreç olduğu için günün koşullarına ve değişen şartlara göre farklılaşan ve şartların getirdiği sorunların çözümlüne odaklanan değişen bir gerçekliktir. Bu nedenle kalkınma ve modelleri çok çeşitli görünümler ve adlar alabilmektedir.

Kalkınma konusunda verilen bilgilerin ışığında “kalkınmanın” bireyler ve toplumlar için arzu edilir bir sonuç olduğu ortaya çıkmaktadır. Kalkınamamışlık ise beraberinde geri kalmışlığı gelir yetersizliğini, yoksulluğu, maddi ve manevi yoksunluklar nedeniyle ortaya çıkan gerilim, göç ve çatışmaları çağırıştırmaktadır.

Kalkınma çalışmaları, ülkelerin geçmiş ve bugünkü durumları ile ülkelerin ve bölgelerin birbirleriyle karşılaştırılmasını da kapsamaktadır. Karşılaştırmaların yapılması, gelişmiş ve gelişen ülke terimlerinin üretilmesine neden olmuştur. Gelişmemiş ülkelerin gelişmiş ülkeler düzeyine çıkarılması artık bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalkınma çalışmaları gelişen ülkelerin bazı yapısal ve niteliksel değişmelerinin gerçekleştirilmesi ihtiyacını belirginleştirmiş ve kalkınma ekonomisi, toplumsal gelişme, kırsal kalkınma gibi kalkınma disiplinlerinin oluşmasına yol açmıştır.

Bu çalışmanın özünde de sık sık “ kırsal kalkınma” kavramına değinilecektir. Bu kavram son yıllarda oldukça gündemdedir. Çünkü dünyanın her ülkesinde kentsel ve kırsal alan ayrımı gerek coğrafi gerekse sosyo-ekonomik olarak mevcuttur. Günümüzde dünya nüfusunun yarısından fazlasının kırsal alanlarda yaşıyor olması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılmasına ilişkin endişelerden dolayı kırsal kalkınma kavramı gündemde daha çok yer almaktadır.

Kırsal alanların temel uğraşlarının tarım olması nedeniyle kentleri besleyen ve sanayiye sermaye transfer eden kırsal alanın kalkındırılması nerdeyse tüm hükümetlerin temel amacı haline gelmiştir. Çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlarda yaşayan nüfusun fazla olması, burada yaşayan insanların milli gelirden ve kamusal hizmetlerden aldıkları payın düşük olması nedeniyle insani gelişim endekslerinin alt sıralarında yer aldıkları görülmektedir (Akder, 1999: 22). O halde özellikle gelişmekte olan ülkelerde “topyekûn kalkınma” nın sağlanabilmesi için toplumun diğer önemli kısmını oluşturan kırsal alanların kalkındırılması “kalkınmanın” ön koşulu olarak görülmektedir.

Kırsal kalkınmanın amacı; kırsal alanların varlığının devam ettirilmesi, kır ile kent arasındaki farklılıkların azaltılarak kentlere göçün hızının düşürülmesi, doğal kaynak potansiyellerinden çevreye duyarlı bir biçimde yararlanmasının geliştirilmesi, , kentli kesime göre ekonomik ve sosyal olanakları kısıtlı olan ve esas olarak gelirinin büyük kısmını tarımdan ve tarıma dayalı faaliyetlerden sağlayan kırsal toplumun yaşam standardının iyileştirilmesi için entegre, sürdürülebilir bir kırsal yaşamın sağlanması şeklinde tanımlanmaktadır. Hükümetler söz konusu amaçları gerçekleştirebilmek adına politikalar oluşturmaktadırlar. Bu politikaları; kırsal alandaki toplumların ekonomik, toplumsal ve kültürel olanaklarını geliştirmek, bu toplumları ulusal yaşam düzeyine kavuşturmak, onların ulusal gelişmeye bütünüyle katılımlarını sağlamak üzere, toplum ve devletin birleşik çabaları sonucu ortaya çıkan ilerlemeyi kapsayan tüm çalışmalar olarak tanımlamak mümkündür (Gülçubuk, 2006) .

Kırsal kalkınmanın amaç ve hedefleri dünyanın her yerinde nerdeyse aynı olmakla birlikte, kalkınmayı gerçekleştirirken uygulanacak metot ve kullanılan araçların birbirinden çoğu zaman farklı olması gerekmektedir. Çünkü kalkındırılacak olan toplumların genel ortak özellikleri olsa bile farklılıkları davranış değişiklikleri yaratılırken daha ön plana geçmektedir. Genel anlamda kalkınma ve özelde kırsal kalkınma faaliyetleri yürütülmeye 1930’lu yıllardan itibaren başlamasına rağmen, ülkeler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının devam etmesi, birçok yöntem, sistem ve yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkemizde de kırsal kalkınma faaliyetlerine aynı yıllarda başlanmasına rağmen, kırsal alanlar ile kent farklılaşmasının azaltılması konusunda özellikle bazı bölgelerde açık ve net başarıların sağlanamadığı görülmektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kır kent farklılaşmasının önlenmesi bir tarafa, kırsal alanlarda kalkınmanın gerçekleştirilememesi nedeniyle

kentlerin köyleşmesi, beraberinde bir dizi toplumsal, bölgesel ve ülkesel problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Kırsal kalkınma konusunda sürekli politikalar üretildiği ve yeterince kaynak ayrılmaya bile bir miktar kaynak aktarılmasına ve birçok kurumun kırsal kalkınma da görevlendirilmesine rağmen kayda değer bir başarının sağlanamadığı söylenebilir. Bu söylem kırsal kalkınma konusunda bölgede başarılı çalışmaların da yetersiz kalacağı anlamını taşımaktadır. Nitekim 1969 yılından itibaren çalışmalarına başlayan ve ülkenin kırsal kalkınma konusunda faaliyet gösteren ilk sivil toplum kuruluşu olan (NGO) Türkiye Kalkınma Vakfının bölgede yürüttüğü kırsal kalkınma çalışmaları ve yaklaşımların, bölgede çalışan diğer yetkili kuruluşların ve onların uyguladıkları yaklaşımlardan farklı olması nedeniyle kırsal kalkınma konusunda “etkisinin” farklı olabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur. Türkiye Kalkınma Vakfının bölgede yürüttüğü çalışmalar içerisinde entegre ve katılımcı kırsal kalkınma yaklaşımını en fazla uyguladığı yer Karacadağ bölgesi olduğu için hem Türkiye Kalkınma Vakfının hem de uyguladığı yaklaşımın başarısının ölçülmesi bakımından söz konusu yörenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışmada birinci bölümde; araştırmanın konusu, amacı, araştırmanın yöntemi ve tekniği, araştırmanın evreni, araştırmanın örnekleme, bilgi toplama araçları ve analiz tekniği, araştırmanın sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise konu ile ilgili temel kavramlar verilmiştir. Toplumsal değişim ve gelişme, kalkınma, kalkınma değişim ilişkisi, kalkınma ve yoksulluk ilişkisi, kırsal kalkınma ile ilgili kavramlar, genel kırsal kalkınma yaklaşımları ve Türkiye Kalkınma Vakfı hakkında bilgiler kavramsal bir çerçevede açıklanmıştır. Üçüncü bölüm, Türkiye Kalkınma Vakfının Karacadağ yöresinde yürütmüş olduğu çalışmaların yöre halkının kalkınmışlığı üzerine etkilerinin ortaya konulmasına yönelik olarak uygulanan anket verilerinin analizi sonucu elde edilmiş araştırma bulgularından oluşmaktadır. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ

1.1.Araştırmanın Konusu

Projenin konusunu, Karacadağ yöresinde yer alan on üç yerleşim biriminde

Türkiye Kalkınma Vakfının yürüttüğü 21 değişik projenin yöre halkında ortaya çıkardığı etkilerin belirlenmesi oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın temel argümanı; bu güne kadar, pasif yayım ve pasif katılımı benimseyen diğer kırsal kalkınma girişimlerinin aksine, kalıcı kalkınmanın toplumsal değişim ve anlayış değişiklikleri ile sağlanabileceğidir. TKV'nin köylüler ve kalkınmacılar arasında manevi yönde bir bağ oluşturarak, ön görülen toplumsal değişime katkı sunabilmek adına, gerekli zaman ve çabaları gösterdiği bilinmektedir. Bu amaçla köylülere sağlanan girdi destekleri, teknik danışmanlık hizmetleri uzun yıllar TKV tarafından devam ettirilmiştir.

Bu araştırmada, kırsal kalkınma projelerinin başarısı üzerine doğrudan etkisi olabilecek ve bir ön koşul olan " Projeye Katılım ve Teknik elemanlara Karşı Duyulan Güven " ilişkisinin, yöre halkının anlayış değişikliğinin oluşturulmasındaki sosyal etkileri üzerinde durulmuştur. Dolayısı ile bu sosyolojik araştırma; kırsal kalkınma çabalarında örnek bir olay olan TKV Karacadağ yöresi çalışmaları üzerinde kavramsal, kurumsal, ampirik ve çeşitli pratikler açısından açıklamalar ile tespitlere dayanmaktadır.

1989- 1998 yılları arasında Karacadağ yöresinde TKV'nin 13 ayrı köy ve bunlarda uyguladığı 21 değişik projenin konularına bakıldığında, genel olarak kırsal kalkınmanın konuları arasında doğrudan yer alan konular arasından seçildikleri görülmektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarında hane düzeyinde gelirin ve refahın arttırılması temel hedeflerin başında yer almaktadır. Bu hedefe ulaşabilmek için üretim artışını sağlamaya yönelik faaliyetleri kapsayan proje uygulamaları gerekmektedir. Yöre halkının üretim ve refah artışını sağlamak amacıyla Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından, birbiriyle ilişkili ve entegre 21 adet proje söz konusu köylerde de uygulanmıştır. 13 proje köylerinin hepsinde söz konusu projelerin tamamı uygulanamamış veya uygulanması uygun görülmemiştir. Köylerin sahip oldukları üretim potansiyelleri, sosyal ve kültürel yapılarının hassasiyeti nedeniyle bazı projeler bazı köylerde uygulanamamıştır. Örneğin suni tohumlama projesi M.İzol ve Hacıkoç

Köylerinde uygulanmamıştır, proje havzasının en doğu ucunda ve en güney ucunda bulunan (Harita 2) bu iki köyde dini açıdan diğer köylere göre daha muhafazakâr bir yapının mevcut olması suni tohumlama projesinin uygulanmasını engelleyen en önemli neden olarak görülmüştür. Dut fidanı yetiştiriciliği projesi ise sadece Karayakup Köyünde uygulanmıştır, bu köy Elazığ'dan göç eden, bir zaza köyü olup, ağaç yetiştirme konusunda proje köyleri içerisinde en fazla bilgi ve kültüre sahip köy oldukları için seçilmiştir. Konserve yapımı ve kış sebze yetiştiriciliği projeleri toprak ve sulama olanakları diğerlerine göre daha iyi olan Gavurveli, Tullik, Kuzucak, A.Ervanlı, Şadi ve Karayakup köylerinde uygulanmıştır. Süt değerlendirme, hayvan hastalıkları ile mücadele, doğal tohumlama, üretime yönelik eğitim çalışmaları projeleri ise 13 köyün hepsinde uygulanmıştır. Söz konusu projeler, tüm köylerde ana geçim kaynağı olan hayvansal üretimin artırılmasına yönelik olduğu için tüm köylerde söz konusu projelerin uygulandığı görülmüştür. Doğrudan sosyal yapının etkilenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen aile planlaması eğitim projesi kapsamına 13 köyün tamamı alınmıştır. Yörede ortalama aile büyüklüğünün dünya ve ülke ortalamasının üzerinde olması bu durumun da üretim kaynaklarının bölüşülmesi ve kullanımı noktasında sıkıntılara neden olması, ayrıca yoksulluğa yol açması nedeniyle tüm köyler aile planlaması projesi kapsamına alınmıştır. Yem bitkileri üretimi projesi Hacıkoç ve Düğer hariç tüm köylerde uygulanmıştır, çünkü bu iki köyün özellikle de Düğer'e ait arazinin azlığı ve taşlı olması yem bitkileri üretimi projesinin uygulanmasını engellemiştir. Hindi besiciliği projesi ise Kolukan, Oğlaklı ve Mezrik köylerinde uygulanmıştır, söz konusu köyler Türkiye Kalkınma Vakfı uzmanlarının alternatif proje teklifleri arsından kendileri hindi yetiştiriciliğini seçip talep etmişlerdir. Su kaynaklarının korunması ile ilgili proje su kaynağı olup da korunması ve geliştirilmesi gereken Gavurveli, A.Ervanlı, Y.Ervanlı, Oğlaklı, Mezrik, Düğer ve Şadi köylerinde uygulanmıştır. Bu projenin akabinde Su kaynaklarının korunmasının sürdürülebilirliğini sağlamak adına köylerde su komiteleri oluşturularak katılımcılık ve örgütlenme pratiği geliştirilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

“Bir araştırma, aranan bilginin türüne göre üç amaca göre yapılabilmektedir. Bunlar; durum tespiti, bir ilişkiyi arama ve bir varsayımı sınama şeklinde olabilmektedir” (Sencer ve Irmak, 1984:25). Bu çalışmada ilişki arama çerçevesinde

yani, Türkiye Kalkınma Vakfının 13 köyde uygulamış olduğu projelerin yöre halkının kalkınmışlığı üzerine sosyal etkilerinin belirlenebilmesi için Türkiye Kalkınma Vakfının proje uygulamadığı köylerle, karşılaştırmaların yapılarak gruplar arasındaki farklılıkların değişkelerden etkilenip etkilenmediği ve etkinin düzeyinin tespiti amaçlanmıştır. Bu araştırmanın yapılması fikri ülkemizdeki kırsal alanların yoksulluk az gelişmişlik gibi büyük sorunları ve bu sorunların çözülmesi konusunda “kırsal kalkınma” çalışmalarının etkisinin düzeyinin ne olduğu veya nasıl olması gerektiğinden doğmuştur.

Bilindiği gibi gelişmiş birçok ülkenin gündeminde çok uzun yıllardan beri var olan "kırsal kalkınma " ülkemiz gündemine 1960'lardan itibaren girmesine rağmen diğer birçok ülkede olduğu kadar hızlı ve başarılı bir yol alamamıştır. Günümüz ekonomik ve sosyal koşullarında, gelir dağılımındaki adaletsizliğin toplumsal huzuru ve barışı tehdit eden en büyük faktör olduğu bilinen bir gerçektir.

Ülkemizde "kırsal kalkınma çalışmaları" genellikle kamu eliyle yürütülmüşse de bazı sivil toplum kuruluşları da bu konuda çalışmışlardır. Türkiye'de "kırsal kalkınma" projelerinin sayısı oldukça fazla olmasına rağmen, uygulanmış projelerden kalıcı başarıya sahip olanların sayısı oldukça azdır. Ülkemizde "kırsal kalkınma proje" lerinin başarı düzeyini inceleyen araştırma sayısı da oldukça sınırlıdır, Bu çalışma öncelikle bu açığın kapatılmasına da katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın temel amacı;1989- 1998 yılları arasında Karacadağ yöresinde TKV'nin 13 ayrı köy ve bunlarda uyguladığı 21 değişik projenin, yaratmış olduğu etkinin değerlendirilmesi ve ayrıca başarı düzeyinin ortaya konmasıdır. Böylece yöre için hazırlanacak veya uygulanacak diğer kırsal kalkınma projelerine yardımcı olunabileceği düşünülmektedir. Ayrıca; Proje sahası içinde ve dışında yaşayan hane halklarının yeniliklere karşı algı düzeyleri ve değişime karşı tutumlarındaki, direnç düzeylerinin belirlenmesi TKV çalışmalarının köyler üzerinde kalıcı olup olmadığının ve nedenlerinin belirlenmesi, proje uygulanmış ve uygulanmamış köylerde kırsal kalkınma çalışmalarına karşı bakış açılarının belirlenmesi araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Yöntem, temel olarak bir amaca ulaşmak için izlenen yol anlamına gelmektedir.

Bilimsel anlamda ise yöntem; olaylar karşısında harcanacak zihinsel etkinlikleri önceden tespit eden bir çalışma programı olarak tanımlanmaktadır (Cengiz, 2000:6).

Sosyolojide yöntem konusu ele alınırken, izlenen zihinsel tutum ve yaklaşım, bu amaçla oluşturulan araştırma planına atıfta bulunmaktır. Yöntemler soyut araştırma teknikleri ise, soyut yöntemlerin somut gerçekliğe uygulanışında başvurulacak araçları ifade etmektedir. Böylece sosyolojik araştırma tekniklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi, hem metodun hem de diğer bilimlerden yararlanma girişiminin bulunması, yöntem ve tekniklerin içi içe geçmiş bir biçimde görünümünü sağlamaktadır(Cengiz, 2000:6). Bu araştırmada toplumsal değişim, kalkınma, kırsal kalkınma çalışmaları ve etkileri temelde kuramsal ve ampirik olarak, sosyolojik boyutlarda incelenmiştir. Genellikle ampirik çalışma boyutunda, kullanılan gözlem, görüşme ve anket tekniklerinin hepsi veri toplamada kullanılmıştır. Fakat çalışmada yaygın olarak elde edilen bilgiler, anket tekniğinin kullanılması ile elde edilmiş verilerden sağlanmıştır. Yüz yüze anket uygulaması tekniğinin sakıncaları bilinmekle birlikte, bu sakıncaların giderilmesine yönelik olarak görüşme ve gözlem tekniği kullanılmıştır. Böylece nicel deneysel çalışmanın yanında nitel bilimsel araştırmaya da başvurulmuştur. İki araştırma tekniğinin birlikte kullanılması özellikle sosyal bilimlerde sık sık görülmektedir. Niteliksel araştırmada; görüşme iki yolla kullanılabilir, ya veri toplamada baskın tekniktir ya da katılımcı gözlem, doküman analizi veya diğer tekniklerle birlikte kullanılabilir (Özdamar, 1999:175). Çalışmada da bazı sorularda niceliksel olarak değerlendirmenin yeterince aydınlatıcı olmadığı durumlarda araştırmacının yorum yapmasına imkân vermemesinden dolayı, niteliksel araştırma yöntemlerinden olan “yarı yapılandırılmış nitelikli sohbetler” ile birincil kaynaklı veriler sağlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin sağlanabilmesi için, anketlerden tamamı her iki köy grubunda da (TKV’nin Proje uyguladığı ve kısaca Ana Grup olarak adlandırılan ve TKV’nin proje uygulamadığı ve kısaca Kontrol Grubu olarak adlandırılan köyler) uygulanmıştır. Verilerin analizinin tamamlanmasının ardından, bazı önemli sorulardaki görüş farklılıkları daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarılmış ve nitelikli sohbetin konuları böylece tespit edilmiştir ve bu şekilde sohbetlerin yarı yapılandırılması söz konusu olmuştur.

1.3.1. Araştırmanın Evreni

Araştırmaya konu olan köyler, 1975 yılında meydana gelen Lice depreminden sonra Türkiye Kalkınma Vakfının Diyarbakır ilinde çalışmalar yapmaya başlamasının ardından, 1978 yılı itibari ile Karacadağ yöresinde çalışmalar yaptığı köyler arasından

daha sonraki yıllarda TKV tarafından sayıları azaltılarak havza bazında seçilmiş köylerdir.

Bu köyler 1989-1991 yılları arasında 4. dönem TKV Karacadağ programları uygulamasında Aşağı Ervanlı, Yukarı Ervanlı, Düger, Gavur Veli, Hacıkoç, Kuzucak, Mezrik, Mezra İzol, Tullik, Oğlaklı, Şadi, Karayakup, Kolukan isimli 13 köyden oluşmaktadır. Bu köyler Karacadağ yöresinde birbirine yakın sayılabilecek köylerdir (Harita 1, Harita 2).

Söz konusu köylerde 1989-1998 yılları arasında, su kaynaklarının korunması ve sanitasyon, hane ağaçlandırması, toplu ağaçlandırma, aile planlaması, konserve yapımı, kışlık sebze üretimi, üretim yönetimi, eğitim çalışmaları, suni tohumlama, doğal tohumlama hayvan hastalıkları ile mücadele, hayvan barınaklarının iyileştirilmesi, yem bitkilerinin üretimi, gebe melez ineklerin beslenmesi, kuzu besiciliği, ana besiciliği, süt değerlendirme, arıcılık bağcılık, hindi besiciliği, dut fidanı yetiştiriciliği projeleri TKV tarafından uygulanmıştır. Yirmi bir adet proje, on üç köyün hepsinde eksiksiz uygulanmamış olup, köylerin potansiyellerine göre bazı köylerde, bazı projeler hiç uygulanmamıştır (Tablo 1).

TKV'nin proje uyguladığı söz konusu on üç köyün TKV kayıtlarında eski isimleri ile anıldığı için araştırmada da bu isimler kullanılmıştır. Fakat Harita 2'de bahsi geçen köylerin bazılarının yeni isimleri ile gösterildikleri görülmektedir. Gavurveli köyünün ismi Kuyusırtı, Kolukkan'ın ismi Durulmuş, Tullik'in ismi Birlik, Aşağı Ervanlı'nın ismi Tokaçlı, Yukarı Ervanlı'nın ismi Övündüler, M.İzol'un ismi Ekince, Şadi'nin ismi Kaldırım olarak gösterilmektedir. Karacadağ yöresinde TKV tarafından uygulanmış kırsal kalkınma projelerinin yöre halkı ve kalkınmışlığı üzerine sosyal etkileri konulu araştırmanın çalışma alanı söz konusu on üç köy ve TKV'nin hiç bir şekilde çalışma yapmadığı yine Karacadağ yöresinde on üç köy oluşturmaktadır. Kontrol grubunu oluşturan bu köyler; Kelek, Baykaya, Orta Viran, Göm Deresi, Kırk Koyun, Nal Döken, Küp Başı, Ağıl Başı, Yiğit Yolu, Bozluk, Darbi, Laçınli, Alatosun'dur. Kontrol grubu köyler, proje köyleriyle idari açıdan ayrı ve TKV'nin daha önce hiçbir proje uygulamadığı köyler olup, Karacadağ yöresinde yer almaktadırlar (Harita 1, Harita 2).

Tablo 1. Çalışılan köyler ve uygulanan projelerin

Proje Adı	Gavurveli	Kolukan	Tullik	Kuzucak	A. Ervanlı	Y Ervanlı	Oğlaklı	Mezrik	Düger	M. İzol	Hacı koç	Şadi	Kara yakup
Su kaynaklarının Korunması													
Hane.Düz. Ağaçlandırma													
Toplu Ağaçlandırma													
Aile planlaması													
Konserve yapımı													
Kış sebze yetiştiriciliği													
Üretime Yön. Eğit. Çalışmaları													
Suni Tohumlama													
Doğal Tohumlama													
Suni Tohumlama Eğitimi													
Hayvan Has. Mücadele													
Hayvan Barınaklarının İyileştiril.													
Yem Bitkileri Üretimi													
Gebe Melez İnek Beslenmesi													
Kuzu besiciliği													
Dana Besiciliği													
Süt Değerlendirme													
Arıcılık													
Bağcılık													
Hindi Besiciliği													
Dut Fidanı yetiştiriciliği													

Harita No: 1

▲ PROJE KÖYLERİ ▲ KONTROL GRUBU KÖYLER
 Harita No: 2

1.3.2. Araştırmanın Örneklemi

Bilimsel çalışmalarda, araştırmaya konu olan evrenin bütününün incelenmesi hem maddi hem de zaman açısından çoğu kez mümkün olamamaktadır. Bu zorlukların aşılabilmesi amacı ile örneklem seçilmesi söz konusu olabilmektedir. Ana kütleden örnekler seçilmesi ve seçilen örnekte bulunan değerlerden faydalanılarak, kütlenin tamamı hakkında genellemede bulunma işlemi örneklem olarak adlandırılabilir (Korum 1981: 129-131).

Çalışmanın ana kütlesi belirlenirken Çıngı'nın yaklaşımından hareket edilerek, on üç köyün nüfusları ayrı ayrı dikkate alınmış, örneklem seçimi orantılı olarak yapılmıştır (Çıngı 1994:349). Yani örnekleme alınmış denek sayısı tabakalardaki denek sayılarına orantılı olarak seçilmiştir. Çok kişi içeren tabakalardan çok, az kişi içeren tabakalara az denek seçimi yapılmıştır.

Araştırmada örnek büyüklüğü aşağıdaki formül yardımı ile hesaplanmıştır (Montgomery, 1991:649). Proje uygulanan birinci grup köylerde 200 kişidir. Bunlar, işi tarımsal faaliyet olan 25 yaş ve üzeri hane halklarına mensup kişilerdir. Kontrol grubu köyler içinde örnek büyüklükleri aynı şekilde tespit edilmiştir. Denek sayıları aynı formül ile hesaplanmış olup örnek büyüklüğü 200 kişi olarak belirlenmiştir.

$$n = N t^2 p.q / d^2 (N-1) + t^2 p.q$$

N= Evrendeki birey sayısı

n= Örnekleme alınacak birey sayısı

p= İncelenen olayın görüş sıklığı (olasılık)

q= İncelenen olayın görülmeme sıklığı(1-p)

t= Belirli bir serbestlik derecesine göre saptanan yorumlama düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer

d= olayın görüş sıklığına göre yapılmak istenen (+,-) örnek büyüklüğü
%95 güven aralığında, ana kitleden en fazla % 3,45 sapma gösterecektir.

Bu çalışmada tabakalı rastgele örnekleme tekniği ile anket değerlendirmeleri yapılmıştır. İncelenen değişkenler çalışma alanındaki bireylerin herhangi bir özelliğine göre farklılık gösteriyorsa, bu gibi durumlarda evrendeki (çalışma alanındaki) bireyler bu özelliklere göre tabakalanıp, daha sonra basit rastgele örnekleme yöntemi ile aralarında seçim yapılmıştır.

Çalışmanın ikincil kaynaklarını TKV'nin ilgili döneme ait faaliyet raporları ve köy muhtarlıklarından sağlanan verilerden oluşmaktadır.

Çalışma alan araştırmasını kapsadığı için anket formları hazırlanmıştır. Araştırmanın temel materyalinin elde edilmesinde kullanılmış olan soru formları, konu ile ilgili benzer çalışmalarda kullanılan formların incelenmesi ve amaca uygun hale getirilmesi sonucunda, bizzat araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anketin hazırlanması sürecinde, teoriye dayanılarak hazırlanan soruların ne kadarının geçerli olduğu hususu uygulanan ön test aşamasında belirlenmiş, araştırma konusunda hazırlanan sorular, ana grup içinden on kişilik ve kontrol grubu içinden on kişilik toplamda yirmi kişilik bir grup üzerinde test edilmiştir. Ön test aşamasının ardından soruların anlaşılabilirliği ve deneklerden gelen öneriler de dikkate alınarak, içinde ortak soruların bulunduğu iki farklı anket formuna son şekli verilmiştir. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak hazırlanan anket formu ekte verilmiştir (Ek 1, Ek 2).

Anket formları, kadın ve erkek anketleri olmak üzere iki türde hazırlanmıştır. Erkek anketleri 47 sorudan, kadın anketleri 56 sorudan oluşmaktadır. Her iki anket formunun (kadın, erkek), ilk sorularında demografik ve ekonomik bilgilerin ortaya çıkarılmasına yönelik sorular yer almıştır. Anket formunda çeşitli konulardaki bakış açıları, kırsal kalkınma çalışmalarına bakış açılarını, yeniliklere karşı algı düzeyleri ve değişime karşı tutumlarındaki direnç düzeyinin ortaya konmasına yönelik sorulara yer verilmiştir. Anket formunda aynı zamanda TKV çalışmalarının köyler üzerinde kalıcı etkiler bırakıp bırakmadığını belirlemeye yönelik sorular da yer almıştır. Anket formunda, katılımcıların samimiyet düzeylerinin ortaya konabilmesi için çapraz sorularla güvenilirliklerinin teyit edilmesine yönelik, bazı sorulara yer verilmiştir. Kadınlar ve erkeklere uygulanan anketin ilk 47 sorusu benzerlik göstermiştir. Kadın anketlerinde erkek anketlerinden farklı olarak 9 soru daha vardır. Kadın anketlerindeki bu sorular, kadının aile hayatındaki pozisyonun ne olduğu, gerek tarımsal faaliyette gerekse gündelik hayattaki bilgi kaynaklarının kimler veya neler olduğunu öğrenmeye yönelik sorulardan oluşmuştur.

1.3.3. Bilgi Toplama Araçları ve Analiz Tekniği

Bu araştırma; metodoloji, kuramsal çerçeve ve araştırma bulgularının analizi olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın genel görünümünü ve gerekliliğini ortaya çıkarmaya yönelik açıklamalarda bulunulmuştur. Araştırmanın amacı, konusu, kapsamı ve kullanılacak metot ve teknikler hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir. Kuramsal bölümde; toplumsal değişim, kalkınma, kırsal

kalkınma ve ilgili kavramlar, tanımlar ile kırsal kalkınma çalışmaları ile ilgili yerli yabancı deneyimlere teorik olarak yer verilmiştir. Üçüncü bölüm olan araştırma bulgularının değerlendirilmesi bölümünde ise, ana grup olarak nitelendirilen proje köylerindeki katılımcıların anlayış, bilinç ve tarımsal uygulamalarındaki farklılıklarının, kontrol grubu ile karşılaştırılmasına yönelik hazırlanıp, uygulanan anketlerin nicel değerlendirilmesi ile nitelikli görüşmelerden ve gözlemlerden faydalanılarak yorumları yer almaktadır.

Anket uygulamasında elde edilen veriler öncelikle bilgisayar formatına uygun halde kodlanarak veri girişleri sağlanmıştır. Elde edilen veriler, SSPS bilgisayar programında, çok değişkenli analiz tekniklerinden faydalanarak yorumlanmıştır. Hane halklarının göstermiş oldukları sosyal değişim ve üretim alışkanlıkları kontrol grubuna yöneltmiş aynı soruya vermiş oldukları cevapların yüzdelerinin kıyaslanması ile belirlenmiştir. Değerlendirmeler yapılırken, öncelikle iki grubun, şıklar arasındaki dağılımlarının farkları dikkatte alınmıştır. Daha sonara her iki grubun erkekleri ile kadınlarının cevapları arasındaki farklılıkların tespiti için Chi-Square Tests kullanılmıştır. Bu test kullanılırken, X^2 testi biri birinden bağımsız standart normal değişkenlerin karelerinin toplamının dağılışı olduğundan X_h^2 dağılım fonksiyonundan elde edilen değer X_t^2 (tablo değerleri), X_h^2 beklenen ve gözlenen değerlerden hesaplanmıştır $X_h^2 > X_t^2$ durumunda, gruplar arasında farklılıkların istatistiksel olarak anlamlılık taşıdığı kabul edilmiştir ($\alpha = 0.05$ yanılma payı olmak üzere). (Püskülcü ve İkiz, 1986:199).

Özellikle TKV'nin ana grup köylerde yaratması muhtemel etkilerin sorgulandığı sorularda iki grubun erkekleri veya kadınlarının cevapları arasındaki ilişkinin tespiti için X^2 testi uygulanmıştır.

Yukarıdaki analizlere ek olarak, bazı çapraz sorulara verilen cevapların korelasyonuna bakılmıştır. Korelasyon; birçok istatistiksel çalışmada üzerinde durulan bir konudur. Korelasyon analizi, değişkenler arasında ilişki olup olmadığını böyle bir ilişki tespit edildiğinde, bunun yönünü ve gücünü belirlemede kullanılır. Bir değişkenin değerleri, diğer değişkenin değerleri ile doğrusal biçimde ilişkili ise, rastgele değişkenlerin ilişkili olduğu biçimde belirtilmektedir.

Bir değişkenin artan değerleri, diğer değişkenin artan değerleri ile doğrusal biçimde ilişkili ise, değişkenler pozitif ilişkilidir. Eğer bir değişkenin artan değerleri, diğer değişkenin azalan değerleri ile doğrusal biçimde ilişkili ise, değişkenler negatif

ilişkilidir. Başka bir ifade ile korelasyon analizi, doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü belirtmektedir (Akgül ve Çevik, 2003:356). Korelasyon katsayısı iki değişken arasında r ile ifade edilir ve iki değişkenin doğrusal ilişkisinin derecesinin ölçülmesinde kullanılmaktadır. Bu katsayı -1 ile 1 arasında herhangi bir değer alabilmektedir. İlişkinin yönü ilişkinin gücünü etkilememektedir.

1.3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın, daha çok bir alan araştırması olması nedeniyle, ulaşım ve deneklerin bir kısmına erişememe gibi zorluklar beklenmekle birlikte, alan araştırması sürecinde çalışmayı yavaşlatan ve hatta kesintiye uğratan beklenmedik zorluklarla karşılaşmıştır. Çalışma alanı Diyarbakır, Şanlıurfa kara yolu üzerinde sınırları kuzeyde Ergani ilçesi kırsalına güneyde Çınar ilçesi kırsalına kadar, uzanan volkanik bazalt taşlarla kaplı bir alandır. Köy yerleşmelerinde yaygın olarak kullanılan yapı tipi bazalt taş ve toprak karışımından yapılan alçak tavanlı tek katlı evlerden oluşmaktadır ki bu köylerin fark edilmesini güçleştirmiştir. Ayrıca köy isimlerinin gösterildiği tabelaların çoğunlukla olmaması, olanların da araştırmacının elindeki TKV kayıtlarında adı geçen isimler ile uyuşmadığı görülmüştür. Bunun nedeni köy isimlerinin değiştirilmesidir, ayrıca birçok kişi de halen eski köy isimlerini kullandığından yeni köy isimleri ile köylere ulaşma noktasında sorunlar yaşanmıştır. Bu nedenle isimleri değişen köylerin yeni isimleri valilik aracılığı ile öğrenilmeye çalışılmış fakat bu konuda başarı elde edilemediği için, yerel kaynaklara başvurulmuştur. Söz konusu kişilere ulaşma konusunda o dönemde TKV uzmanlık yapmış kişilerden faydalanılmıştır.

İlk anket uygulamasında araştırma alanına giderken kullanılacak araçlar oto kiralama şirketinden kiralama yolu ile sağlanmış fakat şoförün yolları tanımaması nedeniyle, araçta hasar meydana gelmiş ayrıca yol kaybedildiği için araştırmanın hızının düştüğü görülmüştür. Bu nedenle daha sonraki anket çalışmaları için Yukarı Ervanlı köyünde oturan ve Dicle Üniversitesinde çalışan bir şoför ile çalışmalara devam edilmiştir. Söz konusu şoför ile çalışmanın yukarıda bahsedilen aksaklıkların oluşmasını engellemekle kalmayıp, özellikle köylerde ya akrabalarının ya da tanıdıklarının olması nedeniyle araştırma grubuna karşı ilk ön yargılarının, daha çabuk kırılmasına yardımcı olduğu görülmüştür.

Anketör grubu Kürtçeyi anlayıp konuşabilenlerden oluşturulmuş olmasına rağmen, başta araştırmacının konuştuğu Kürtçenin telaffuzundan kaynaklanan “yanlış

anlama” problemleri sıkça yaşanmış ve yardım almak zorunda kalınmıştır. Bu durum zaman kaybına neden olmuştur. Ayrıca Şadi, Karayakup ve Oğlaklı köylerinde kürtçenin farklı bir lehçesi olan zazaca konuşulduğundan, konuşulanları zazacaya çevirebilen kişiler köyden temin edilmiştir. Köyde bu şekilde tercüme yapacakların sayısının az olması ve onlara ulaşamama gibi nedenlerden dolayı, hem zaman kayıpları hem de doğru iletişim kurma noktasında sıkıntılar yaşanmıştır. İletişim kurmada yaşanan bu aksaklıklardan dolayı cevap verme süresindeki uzamaların, deneklerin sıkılmasına neden olduğu görülmüştür. Bu durum deneklerin bazılarının şıkların okunmasını beklemeden cevap vermelerinden veya yanındaki arkadaşları ile kendi aralarındaki konuşmalarından çıkarılmıştır. Denklere verecekleri cevapların doğruluğu noktasındaki samimiyetlerinden başka sorumluluklarının olmadığı defalarca söylenmesine rağmen, bazı deneklerin bu samimiyeti göstermedikleri araştırmacı ve anketörler tarafından hissedilmiştir. Alan araştırması sırasında yaşanan bu aksaklıklar araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ

2.1. Toplumsal Değişim Ve Gelişme

2.1.1. Toplumsal Değişme

Canlı ve cansız tüm varlık ve değerlerde ortak bir özellik olan değişme kavramı, bir durumdan başka bir duruma geçiş şeklinde veya bir halden başka bir hale geçiş şeklinde tanımlanabilmektedir. Değişme bir tabiat yasası gibi tüm evren için genel bir özellik olduğu için toplumun da değişmez bir yasasıdır.

Tarih boyunca önce insan-doğa ve sonra da insan-insan ilişkisi göz önüne alındığında değişimin sürekli ve genel olduğu görülmektedir (Kızılcelik, Erjem, 1996:132)

Belirli bir zaman kesiti içerisinde, birey, toplum ve doğada meydana gelen farklılaşmalar, başkalaşımalar değişme kavramı ile ifade edilir. Doğada meydana gelen değişmeler, tabiat bilimciler tarafından gözlenmekte ve incelenmektedir. Doğal olaylar gibi, sosyal yapıdaki pek çok unsur; sosyal ilişkiler, değerler, aile-siyaset-ekonomi vb. kurumlar da sürekli yeni görünümeler almakta, biçimsel ve özsel farklılaşmalar göstermektedir (Aytaç, 2002:215).

Değişme her toplum için kaçınılmaz bir süreçtir. Rocher, “toplumsal değişimin kısa zaman aralıklarında gözlenebilir, denetlenebilir, dönüşümlerden meydana geldiğini” savunmaktadır. Bu bağlamda toplumsal değişme, toplumun yapısında izlenebilen, fiziksel ve toplumsal sınırlara sahip, sosyo-kültürel bir çerçevede izlenmektedir. Başka bir ifade ile toplumsal değişimin belli bir mekânda ve o mekâna özgü topluma dayalı olan iki temel ögesi vurgulanmaktadır. Köy, kasaba, kent toplumsal değişimin fiziksel yapı öğeleri olup; nüfus hareketleri, toplumsal gruplar, toplumsal ilişkiler ya da toplumsal tabakalardaki hareketli geçişler ise sosyo-kültürel boyutu yani hayatın kendisini meydana getirmektedir (Doğan, 1996: 272).

Toplumsal değişme içerisinde sosyologlar hem toplum yapısında hem de kültürel yapıda meydana gelen hareketleri incelemek durumundadır. Çünkü sosyal ve

kültürel boyut birbirinden kesin sınırlarla ayrılmamakta ve meydana gelen değişim, aynı anda yapısal ve kültürel etkenler tarafından gerçekleştirilebilmektedir.

Değişme esas itibari ile herhangi bir yönü ifade etmeyen bir kavram olup, değer yargısı, iyi ya da kötüye doğru bir farklılaşmayı içermemektedir. Toplumsal değişme ileri doğru olabildiği gibi geriye doğru da olabilir, Değişimin istenen yönde gerçekleşmesi “ilerleme” olarak nitelendirilebilir ve aslında bu bir değer yargısıdır ve aslında değişimin farklı sonuçlarından biridir. Oysa değişme salt olarak “nötr” bir kavramdır ve mevcut ”kültür” ve “yapının” dönüşümü ve başkalaşımını ifade etmektedir (Cohen ve Orbuch, 1990: 143)

Toplumsal değişimin odağında insan yer almaktadır, toplumsal her olayda hem etkileyici hem de etkilenen konumundadır insan, fakat bu toplumsal değişimin sadece insandan kaynaklandığı sonucunu doğurmamaktadır. Rocher’in toplumsal değişme tanımında “zaman, mekân ve insan” gibi üç temel öge bulunmaktadır (Doğan, 1996:275)

Değişme kavramı, değer yargısı, iyi ya da kötüye doğru bir farklılaşmayı içermediği için bilinçli bir çabayı işaret eden gelişme ve ilerlemeden ayrılmaktadır. Bu durumda toplumsal değişme ileri doğru olabildiği gibi geriye doğru da olabilir. Özellikle ülkelerin olumlu değişimleri sağlayabilmek adına planlı çabalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Toplumsal değişim süreci normal koşullar altında uzun zaman almakta ve aynı ülkede farklı tabakalarda farklı şekillerde ve sürelerde etkisini gösterebildiğinden “ilgili otoritelerin müdahalesi ile toplumsal değişimin başarılmaması hususunu hedef almaları gerekmektedir” (Kurtkan, 1987:133).

Toplumsal değişimin, ilerleme şeklinde gerçekleşmesini rastlantısal olarak kendi haline bırakmak yerine, planlı müdahaleler ile istenen doğrultuya yönlendirmek riskleri ve hızını artırmak mümkün olabilmektedir. Toplumsal değişimin odağında yer alan insan, değişimin koşullarının hazırlanmasında da etkin pozisyonundadır. Çünkü insanın talep etmesi, ihtiyaç duyması, mevcut durumu yetersiz ve eksik bulması toplumsal koşulları istenen yöne doğru yönelten faktördür.

İnsanın kendi konumundan hareketle yenilikçi çabalar içine girmesi gerçekte yeni ihtiyaçlar, inançlar, değerler ve düşüncelere yol açacak önemli bir başlangıç olmaktadır. İnsana özgü bu sürekli çaba ile bilgi ve kültür birikimi de artarak, insan merkezli dinamik etkileşim, değişime hazır olan toplumsal koşulları da

gerçekleştirmektedir. Durumlarının ihtiyaç ve problem düzeyinde farkında olan insanlar toplumsal değişimin koşullarını da yaratabilmektedirler. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak bazen değişme karşısında farklı koşulların ve sosyo-kültürel ortamın yaratılması da mümkün olabilmektedir. Bilim ve teknolojiadaki gelişmeleri bir “fırsat” olarak algılayan toplumlar sosyo-ekonomik ve kültürel ortamlarını bu yolda motive edebilmektedir. Ancak değişimi kendilerinin sosyo-kültürel yapılarında olası bir çözülme etkeni olarak algılayan toplumlar, değişime karşı direnç oluşturabilmektedir (Doğan, 1996: 275).

Toplumsal değişme, toplumun her tarafında ya da ögesinde aynı zaman ve hızda gerçekleşmemektedir. Bazı toplumsal kurum ve ögeler değişimden fazla etkilenmezken bazı kurumlar, köklü bir dönüşüm geçirmekte, toplumsal değişme aşamalı bir şekilde, gerçekleşebileceği gibi, çok hızlı, dengesiz ve bunalım yaratıcı bir şekilde de gerçekleşebilmektedir (Aytaç, 2002: 215). Nelerin değiştiği konusunda bilim dalları arasında tam bir ayrışma söz konusu olamadığı gibi bir uzlaşmanın da olduğunu söylemek mümkün değildir. Tarihçiler medeniyetlerin değiştiğini, sosyologlar ise toplum ve toplumu oluşturan kurumların değiştiğini ileri sürmektedirler. Bilim dallarının savları arasında mantıklı bir sentez yapıldığında ise, değişimin “sosyal ve kültürel sistemlerde” meydana geldiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

“Sosyal kültürel sistemde meydana gelen veya gelecek değişmelerin başlatıcı gücünün ne olduğu konusu, sosyolojide güncelliğini korumaktadır. Çünkü toplumda istenen yönde değişimlerin sağlanabilmesi ileride ortaya çıkacak sorunların çözümünde veya hiç oluşmaması bakımından önemlidir. Bu gerçeğe ilgili olarak, teorisyenlerin farklı görüşleri mevcuttur. Büyük dönüşümlerin tutum ve değerlerde yaşandığına dikkat çeken teorisyenler tutumlardaki değişmelerin toplumda değişmelere yol açtığını ve başlat olduğunu savunurken, önce mana unsurlarının değiştiğini savunan teorisyenler kalıcı değişimin ancak bu şekilde gerçekleşeceğini ileri sürmektedirler” (Kurtkan, 1978:185). Diğer taraftaki teorisyenler ise yeni fikirlerin etkisinin ve kabulünün, sosyal yapı ile ilgili olduğunu sorunun, fikirlerin değil sosyal yapının nasıl değiştiği olduğunu algılamaktan geçtiğini savunmaktadırlar.

2.1.2. Kırsal Toplamların Değişimi

Toplumsal değişimin belli bir mekânda ve o mekâna özgü topluma dayalı olan iki temel ögesi olduğu daha önce belirtilmişti, fiziksel yapı ögeleri arasında anılan “köy”araştırmamız için ayrıca bir önem arz etmektedir. Günümüzde köy kavramı ile

birlikte ve bazende onun yerine “kırsal alan” kavramı da kullanılmaya başlanmıştır. Köyde veya kırsal alanlarda meydana gelen veya meydana gelmeyen olaylar, insanlar arası ilişkiler, tutum ve davranışlar üzerinde sosyolojik çalışmalar yapılmaya devam etmektedir. Çünkü dünya nüfusunun önemli bir kısmı halen kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan sürekli göç, yerleşme sorunları gibi birçok olumsuzluğun çözümlenebilmesi için kırsal alanların ve kırsal alanlarda yaşayanların yaşadığı değişimin aktörlerinin, hızının ve yönünün belirlenmesi oldukça önemlidir.

Köylerdeki sosyal yapı ve değişimin anlaşılabilmesi için genellikle köy ile şehir karşılaştırılması yapılmaktadır. Modern tarım teknolojiden ve üretim biçimlerinden fazlaca yararlanmayan toplumlarda köyler ve şehirlerarasındaki farklılıklar daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Köy-şehir arasındaki farklılıkları çeşitli başlıklar altında toplamak mümkündür. Örneğin kırsal alanlarda ve köylerdeana ekonomik faaliyet çiftçiliktir. Çiftçilik çoğu zaman bir meslek değil bir yaşam tarzıdır. Bu meslek hayvan ve bitki yetiştiriciliğini veya tabiattan mevcut olanların yakalanması veya toplanması faaliyetlerini kapsamaktadır. Küçük ölçekli nadir rastlanan işletmeler dışında elde edilen ürünlerin önemli bir kısmı mamül mal haline getirilmemektedir.

Köylerde şehirlere oranla doğal çevreyle temas çok daha fazladır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlarda yaşayan nüfus kentsel alanlarda yaşayanlardan fazladır, bunun nedeni köylerde doğum oranının daha fazla olmasıdır, diğer taraftan köylerde nüfus yoğunluğu şehirlere göre daha düşüktür. Köylerde çalışan nüfusun göçü dolayısıyla çocuk ve yaşlı nüfusu daha fazla yaşamaktadır.

Köylerde sosyal tabakalar birbirine yakın geliri, tahsili ve hayat tarzı olan kişilerin oluşturduğu sosyal sınıflardan oluşmaktadır (Kurtkan, 1976:49). Köylerde sosyal tabakalaşma kentlere göre daha homojen bir yapı arz etmektedir. Köylerde bireyler arasında yaşantı farkı çok daha az görülmektedir. Köylerde veya kırsal alanlarda yaşayanların ilişkilerini yazılı olmayan kurallara göre düzenli ve gayri resmi bir şekilde yürümekte oldukları bilinmektedir.

Sosyal çevrelerinin etkisiyle oluşan tutum ve davranışlar insanların sosyopsikolojik özelliklerini oluşturmaktadır. Köylülere ait bazı tutum ve davranışlarla ilgili birçok görüş bulunmakla birlikte, genelleme yapıldığında bazı tipik davranış özelliklerinin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda köylülerin ortak davranış özelliklerini; yeniliklere açık olmamak, kadercilik, düşük beklenti düzeyi, gelecek için

fedakârlıktan kaçınma, sınırlı zaman perspektifi, ailecilik, hükümet otoritesine bağlılık, yörecilik, düşük empathy (kendini başka rolde görme) düzeyi, muhafazakârlık şeklinde sıralamak mümkündür (Rogers, 1969:115).

Muhafazakârlık, geleneklere açık olmama durumunu ifade etmektedir. Köylülerin muhafazakâr oluşu, hem tutum ve davranışlarında hem de tarımsal uygulamalarda kendini göstermektedir. Zaten modern tarım uygulamalarının yayılmasının önündeki en büyük engel köylülerin muhafazakârlıklarıdır. Ailecilik tutumu köylerde oldukça hâkim bir tutum olup, birçok davranışın hareke veya odak noktasını aile oluşturmaktadır. Kadercilik aslında köylülerin büyük tabi güçler karşısında geliştirdikleri bir kabullenme sonucu geliştirdikleri bir tutumdur. Köylülerin çoğunluğunun beklentisi iyi bir hasat sonrasında ailesinin ihtiyaçlarını gidermek ve gelecek yılki üretim için tohum veya yem ayırmaktan öteye geçememektedir. Çünkü kaynaklarının sınırlılığının beklenti sahibi olmalarını engellemektedir. Köylerde beklenti düzeyinin düşük olmasının diğer bir nedeni sosyal tabakalaşmanın köyde çok belirgin olmamasından kaynaklanmaktadır. Köyde yaşayanlar aşağı yukarı aynı sosyal ve ekonomik yapıda olduklarından beklenti düzeyini arttıran rekabet kentlere göre daha az yaşanmaktadır.

Yukarıda sayılan köylülere ait genel ve tutum ve davranışlar topluca değerlendirildiğinde, köylerde toplumsal değişimin nedenli güç olduğu sonucuna varılmaktadır. Fakat tüm bu güçlükler değişimi tam olarak engelleyememektedir. Çünkü değişim evrendeki tüm varlıklar için geçerli bir gerçektir. Bazı toplumlar veya bazı dönemlerde zaman ölçüleri içerisinde algılanamayacak kadar çok yavaş meydana gelebilmektedir (Robertson, 1977:537).

Toplumsal değişimler, farklı açılardan ele alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin değişimin hızına göre devrim, evrim ve planlı değişim şeklinde sınıflandırılabilirken, değişimin kendiliğinden veya belirli güçler tarafından oluşturulmuş olmasına göre “değişme” ve “değiştirme” şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Ülkemizde kırsal alandaki toplumsal değişimler 1950’li yıllarda yaşanan politik birçok değişim ile birlikte hız kazanmaya başlamıştır. Birçok sanayileşmiş ülkede toplumsal değişim ve dönüşümler daha önce tamamlanmışken ülkemizde kırsal alanlardaki değişimin kentlere göre daha yavaş yaşandığı görülmektedir. 1950 yılların ortalarından itibaren kırsal alanlarda alat yapı hizmetleri ve modern tarımsal teknoloji

eskiye oranla daha yoğun bir şekilde götürüldüğü görülmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak kırsal alanlardaki sosyal yapı değişmeye başlamıştır. Kırsal alanlarda göze çarpan ilk sosyal değişim göç ile tezahür etmiş ve şehir köy farklılaşması azalmaya başlamıştır. Çünkü göç ile köyler şehirleşmeye, şehirler köyleşmeye başlamıştır. Ayrıca kırsal alanlardaki ulaşım imkânlarının yaratılmasıyla köylülerin şehre daha kolay ve sık gitme olanakları sağlanmıştır. Böylece köylüler şehir değerlerini köylere taşımaya başlamışlardır. Kitle haberleşme araçlarının ve özellikle de televizyon insanların amaçlarının, ihtiyaçlarının değişmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur.

Modern tarımsal teknolojilerin özellikle de tarım makinalarının sağladığı üretim artışıyla ekonomik olarak da köylünün güçlenmesine neden olmuştur. Sermaye biriktiren köylüler şehirlere yerleşme kabiliyetine sahip olduklarına inanarak şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Tarım makinalarının kullanımı ile ortaya çıkan atıl işgücü genellikle topraksız veya yetersiz miktarda araziye sahip olduğundan köyün kendisi için bir fırsat ve gelecek sunamayacağını düşünen fakir köylüler kaybedecek bir şeyleri olmadığı için şehirlere göç etmiştir. Köylerde ekonomik faaliyetlerin gelir getirciliği ve çeşidi artmaya başlamıştır. Köylü ailesi içinde bu durum çobanın ağaya, babanın ağaya olan bağımlılığını azaltmış ve köylerde gruplarda ve geniş ailelerde çözümlere yol açmıştır (Tarım Şurası 2004: 18). 1960 yıllarda yurt dışında çalışma imkânlarının doğması kırsal alanlarda çok daha hızlı toplumsal değişmeye neden olmuştur. Köylerdeki sosyal tabakaşma piramidinin en altında bulunanların sosyal hareketliliği artmış, ekonomik sınıflarının bir anda değişmesine neden olarak, toplumsal değişme farklı bir ivme kazandırmıştır. Açıklamalardan da anlaşıldığı gibi köyden kente göç genelde köyün en alt ve en üst tabakalarında bulunanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Köyde kalan ve orta tabakada yer alanlar ise sahip oldukları ekonomik ve sosyal değerleri geliştirmekten ziyade muhafaza edebilmek adına korumacı bir tutum içerisine girmiştir.

1980'li yıllarda kırsal kesime yönelik ulaşım ve haberleşme olanaklarının hızlı bir şekilde artması, iki kesimin birbirilerini tanımalarına yardımcı olmuş ve kırsalın iticiliği, kentin çekiciliği konusundaki mukayese edebilirlik imkânının ortaya çıkması ile göç ve kırsal mesleklerden uzaklaşmalar hız kazanmıştır (Tarım Şurası 2004: 18).

Köylülerin ortak özelliklerinden olan yörecilik de bu yıllardan itibaren çözülmeye başlamıştır. Çünkü köyde cemat içinde yaşadıkları paylaşım ve dayanışma

duygusu şehirlerde cemiyet hayatında oldukça zayıf bir şekilde yaşandığından, şehirlere göç edenlerde bu duruma ayak uydurmuşlardır.

Kırsal alanlarda yaşanan tüm bu değişmelerin, gelişmiş ülkelerdeki kırsal alanlarla kıyaslandığında aradaki ciddi gelişmişlik farkının azalmasına çok az bir katkı sunduğu anlaşılmıştır. Kırsal alanlarda yaşayanların sahip oldukları ortak özellikler dolayısı ile yaşanan toplumsal değişimlerin hızının düşük olması nedeni ile kırsal alanlarda toplumsal değişimin sağlanabilmesi için belirli güçler tarafından yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

2.1.3. Toplumsal Değişime Karşı Tutumlar

Genel bir ifade ile değişim her toplumun yaşadığı kaçınılmaz bir süreç olmakla birlikte her toplumda değişimin gerçekleşme hızı, değişime karşı takınılan tutum ve sonuçları itibari ile değişimin görünümü farklı olabilmektedir. Tüm bu farklılıkların temelinde toplumun yapısı ve bu yapıya bağlı olarak bir dizi faktör yer almaktadır. Gelenekçi toplumlarda örf ve adetler gibi toplumsal kurumlar değişime direnç göstermektedir. Yeniliğin faydası ve cazibesine göre direncin miktarı değişmekte ve yenilik ya orta şiddette ya da yavaş bir şekilde kabul edilebilmekte ya da tamamen reddedilebilmektedir. Her yeniliğin muhakkak suretle bir değişim yaratması söz konusu olmayabilmektedir.

Temelde yenilik toplumun değer sistemi ile çelişmiyor ise kabullenilmesi, dolayısı ile değişim daha çabuk ve kolay gerçekleşebilmektedir. Değişme fikrini kabullenmek istemeyen mevcut durumdan dolayı elde ettikleri pozisyonları iyi olan statükocular, değişimin risklerinden ve alışık olmadıkları yeni durumlara karşısında tedirgin olan yaşlılar, değişimci tavırlara karşı tutum sergileyerek, değişimin önünü tıkayabilmektedirler

Bazen değişim bazen de değişimin hızı toplumsal bazı sorunlar yaratmaktadır ki bu genelde bireyin ve toplumun değişime uyum sağlayamamalarından kaynaklanmaktadır. Değişime ayak uydurmaya çalışan bireyler birçok dengesizliklerin temelini oluşturarak kurumların işleyememesine ve kültürel değerlerin erozyona uğraması ile birlikte kuşaktan kuşağa aktarılamamasına neden olmaktadır.

Değişimci hareketin ideolojik, değer yüklü bir hareket olarak görülmesi, karşıt ideolojik/politik çevrelerin tepkisel bir tavır sergilemesine yol açabilmektedir (Aytaç, 2002: 226). Az gelişmiş ülkelere gidildikçe toplumsal

değişme sürecinde özellikle beklenen değişiklikler öncelikle belirli alanlarda meydana gelmektedir. Bu alanlar; aile işgücüne dayanan tarımdan, makineli tarıma geçilmesi ile birlikte büyük tarım işletmelerine doğru bir dönüşüme neden olmaktadır. Ulaştırma ve iletişim alanındaki ilerlemeler ticaret üzerinde etkili olarak pazarı genişletmektedir. Kırsaldaki nüfus artışı daha fazla olduğu için kentlere yönelik göç hızlanmaktadır. Aile yapısı çekirdek aile yapılanmasına dönüşmektir.

2.2. Kalkınma

Kalkınma, kavramı sık sık gelişme, ilerleme, zenginleşme gibi genellikle olumlu anlam içeren kavramlar yerine kullanıldığı gibi farklı disiplinler tarafından da kullanılmaktadır. Genellikle iktisat disiplinine ait bir kavram olarak algılanmasına rağmen, iktisat dışı disiplinlerde de sıkça kullanılan bir kavramdır. Fakat bu disiplinlerde kavramın hangi toplumsal olgu ve/veya olguları anlatmak için kullanılabileceği ve özellikle kavramın yanlış kullanımına neden olan modernleşme, büyüme, sanayileşme gibi içerik olarak benzeşen kavramlarla ne tür farklılıklarının olduğu üzerinde yeterince durulmamakta ve kalkınmanın yerine yukarıda belirttiğimiz kavramlar kullanılmaktadır (Yavilioğlu, 2002: 59). Kalkınma kavramı felsefi temelini her şeyin değişmekte olduğu gerçeğinden hareketle değişim felsefesinden almaktadır. Değişim, zaman ve mekân boyutunda var olanın hareket halinde olduğu ve farklılaştığı olgusuna dayanmaktadır. Felsefi açıdan gelişme (development), “yalından karmaşığa, alt olandan üst olana doğru ilerlemedir (Hançerlioğlu, 1977:201). Dolayısıyla gelişmeyi, zaman boyutunda ardışık değişmelerin olgusu olarak tanımlamak mümkündür. Birçok konu ve kavramda olduğu gibi kavramın içeriğinin anlaşılır ve doğru kullanımı için çok yönlü bir bakış açısı ile incelenmesi gerekmektedir. Kalkınma kavramının iktisadi yönü dolayısı ile hem ekonomik gelişimi, hem de kavramın anlam olarak nasıl bir değişim geçirdiğini bilmek gerekir. Zira toplumsal değişmelerin, ilerlemelerin veya gerilemelerin neden ve sonuçlarına yönelik araştırmalar, kavramların zamanla geçirmiş oldukları içerik farklılaşmalarının tahliliyle daha anlaşılır bir hale gelir. Bu tip bir çabanın içerisinde barındırdığı bir takım zorluklar vardır. Her şeyden önce toplumsal değişimleri tek bir faktörle açıklamanın mümkün olmaması, toplumsal değişim analizlerini ve dolayısıyla toplumsal değişim analizlerinde kullanılan kavramları herkes için aynı şeyi ifade etmekten uzaklaştırmaktadır. Modernleşme, çağdaşlaşma, sanayileşme ve benzeri toplumsal değişimi ifade eden kavramlarda olduğu gibi,

kalkınma kavramının tanımı da toplumların değişim veya gelişim çizgilerinin açık, anlaşılır ve tek düze olmamasından dolayı herkes tarafından kabul edilebilir tek bir tanımlaması mevcut değildir. Kalkınma kavramı, toplumsal değişime etki eden faktörlerin etkililik derecesine göre içerik kazanmakta ve toplumsal değişimlerin neden ve sonuçlarını inceleyen iktisatçı, sosyolog ve tarihçilere göre kavrama farklı anlamlar yüklenmektedir (Yavilioğlu, 2002: 60).Ekonomik faaliyetler, toplumların içinde ortaya çıktıkları ve sosyallik kazandıkları için ekonomik unsurlarla sosyal unsurlar bir bütündür ve ancak ona yönelik politikalar toplumla birlikte ele alındığında somutlaşmaktadır. Kalkınma, ekonomik işleyişin alışılmış çizgisinden ayrılarak daha üst seviyede denge kazanmasına denilmektedir ve kalkınma ancak çeşitli unsurların çok yönlü etkileşimi ile gerçekleşebilmektedir (Saritaş, 2003:395). Ekonomik ve toplumsal gerçekliklerin etkileşimleri sonucu mümkün olabilen veya olamayan kalkınmayı çeşitli açılardan inceleyen özellikle sosyolog, iktisatçı ve tarihçiler kavrama farklı anlamlar yükleyebilmektedirler. Örneğin Marx toplumsal gerçekliği belirleyen etkenin bilinç olmadığını, tam tersine bilinci belirleyen etkenin toplumsal gerçeklik olduğunun vurgulamaktadır. Bu nedenle insanların düşünce biçimlerinin içinde bulundukları toplumsal ilişkilerle açıklanabileceğini vurgulamaktadır (Aron, 1986: 153). Marx’a göre tarihin hareketi, insanların düşünce biçimleri kaynak alınarak yorumlanamaz toplumun yapısı, üretim ilişkileri ile açıklanabilir (Bottomore, 1997: 137). Ekonomik yapı ile sosyal kültürel yapı arasındaki ilişkiyi çok yönlü olarak değerlendiren Schumpeter, ekonomik gelişmenin pür ekonomik terimlerle tahlilinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Marshall ise ekonominin bir yüzü madde ve servete dönükken diğer yüzün kesinlikle insan davranışlarına dönük olduğunu belirtmektedir. Keynes iktisadi gelişmenin temelinde insan davranışları ve güdülerini olduğunu belirtmiştir (Ülgener, 2006:16). Sosyal ve kültürel yapının ekonomik yapıya etkileri olduğu tarihin ilk dönemlerinden buyana bilinmekle birlikte Weber de ekonomik zihniyet ile dinsel kurumlar arasında bağları ortaya koymuş ve kapitalist zihniyetin doğuş ve gelişmesinde, dinsel unsurların önemli bir etken olduğunu savunmuştur (Freyer, 1977:200).

İnsanlar arası ilişkilerin bir kısmını oluşturan ekonomi ve onun biliminden insan ve insan davranışları çıkarıldığında elde kalanların açıklayıcılıktan uzak ve mesnetsiz soyut kavramlara dönüştüğü görülmektedir. Bu yaklaşımla bakıldığında Marks kalkınmayı tarihsel şartlardaki değişimlerle açıklarken, Milner kalkınmayı, o dönemdeki hükümet faaliyeti olarak değerlendirildiği görülmektedir. Frederick Nixon,

postülalarının belirli bir (özel) politik, ekonomik ve sosyal yapıyla ilişkili olarak belirlenemediğinden dolayı kavramı, ahistorik ve apolitik olarak tanımlamaktadır (Nixson, 1984: 87). Kalkınmaya tarihsel ve bilimsel analiz yaparak, kavrama bir içerik ve anlam yükleyerek açıklayan iktisatçılar bulunmaktadır. Örneğin Arndt, klasik iktisadı ve dolayısıyla Adam Smith'i referans almıştır. Başlangıç noktası olarak klasik iktisadın temel taşlarından Smith, iktisadi kalkınmayı zenginleşme ve ilerlemeye yönelik iyileşmeler üzerinden açıklamıştır (Yavilioğlu, 2002: 61). Marshall ise kalkınma sözcüğünü, “her türlü düşüncenin gelişmesinde veya sosyal durumların gelişmesinde olduğu gibi sadece zamanla ortaya çıkışa işaret eden” edebi bir anlamda kullanmıştır (Arndt, 1981: 458). Bu bağlamda kavramın ekonomik içeriğinin Marshall tarafından net bir şekilde ortaya konmadığı görülebilmektedir. Kalkınma kavramını kullananlardan Tawney ve Schumpeter Marks'tan etkilenen iktisatçılardır. Knowks ve Anstey'in ise İngiliz İmparatorluğunun tarihçileri olduğu bilinmektedir, dolayısı ile kavrama yükledikleri anlamlardaki farklılıklar büyük ölçüde bu nedenden kaynaklanmaktadır. Marks'ın düşüncesinde kalkınma merkezi bir temadır. Bu anlamda Marks, kendine has mantığının sonucu olarak değişen ekonomik sürecin sosyal yapıyı (esasinda toplumun tümünü) değiştirdiğini, dolayısıyla ekonomik yapıdaki bir değişimin toplumsal yapıdaki bir değişimin nedeni olduğunu analitik bir şekilde göstermeye çalışmaktadır. Ayrıca ekonomik gelişmenin (kalkınmanın) dışardan müdahale ile ani bir ortaya çıkış değil, bir birikimin sonucu olduğunu savunmaktadır (Yavilioğlu, 2002: 61).

28 Haziran 1919 tarihli Birleşmiş Milletler Cemiyeti'nin ana sözleşmesinde hem kalkınma hem de kalkınmanın karşıtı olan kalkınmamışlık kavramları ilk kez bir arada kullanılmış böylece “kalkınmamışlıkla” kalkınma kavramının anlamı daha bir netleştirilmiştir ve “kalkınmamış halkların refahı ve kalkınması uygarlığın kutsal misyonunu oluşturur” beyanı da sözleşmede yer bulmuştur (Başkaya, 1994: 25). Sözleşmede kullanıldığı şekli ile kalkınma terimi, ekonomik yapıdaki bir gelişme değil sosyo-kültürel bir gelişme olarak ön plana çıkmaktadır. Daha sonraki yıllarda Birleşmemiş Milletler Cemiyeti tarafından yapılan yayınlarda ekonomik içeriğin netleştiği ve ekonomik kalkınmanın diğer sosyal bilimlerden ayrılarak özerklik kazandığı görülmektedir (Yavilioğlu, 2002:62). Zaman geçtikçe iktisadi kalkınma, azgelişmiş ülkelerde kişi başına gelirin gösterdiği artışla, neredeyse eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1944 yılında A.Lewis, zengin ve fakir ülkeler arasında kişi başına gelir farklarındaki açığı kapatmaya yönelik hızlı bir iktisadi kalkınma

programının gerekli olduğunu açıklamıştır. (Yavilioğlu, 2002: 62). “Her kavramın literatürde kullanılma şekli ve olgusal, yani eyleme dayalı tarihi ve buna bağlı anlamlandırmaları bulunmaktadır. Lloyd G. Reynolds, *Economic Development in Historical Perspective* adlı makalesinde, Arthur Lewis, Hla Myint ve Celso Furtado’nun ekonomik tarih çalışmalarına dayanarak, olgusal anlamda birçok geri kalmış ülkenin kalkınma öykülerinin 19. yüzyılın ortalarından itibaren başladığını ileri sürmektedir” (Llyod, 1996: 54–55). Kalkınma iktisadının bir disiplin olarak ortaya çıkışı 1930’da Dünya Buhranı ile başlamıştır. 1939–1945 arasındaki uluslararası ekonomik sistemin çöküşünün meydana getirdiği sarsıntı kalkınma ekonomisine hız kazandırmıştır. Kalkınma ekonomisinin İkinci Dünya Savaşından sonra bir disiplin olarak ortaya çıkışından günümüze kadar kavram, ekonomik yönü itibariyle değerlendirilmiştir. Hem kalkınma teorilerinde hem de kalkınma stratejilerinde bu vurgu açıkça görülmektedir.

Dengeli ve Dengesiz Kalkınma Teorilerinde, Neo-Liberal Yaklaşımlarda ve Bağımlılık Teorilerinde sorun, üretim sürecinin ekonomik yönlerinde görülmüş, dolayısıyla çözüm önerileri de üretim faktörlerinin nasıl elde edileceği, nasıl bir araya getirileceği ve nasıl üretime sokulacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yakın bir geçmişte Hla Myint, trendi tersine çevirmeye çalışmıştır. Geri kalmış ülkeler tabirini kişi başına düşük gelirle nitelemeye karşı, daha önceki yetersiz (azgelişmiş) doğal kaynaklar ve geri kalmış halklar arasında yapılan; ilkinin yetersiz (azgelişmiş) kaynaklar anlamında, ikincisini ise belli bir bölgenin geri kalmış halkını tanımlamak amacıyla kullanmıştır. Çünkü Myint, doğal kaynakların miktarının etkin bir şekilde artmasının mutlaka halkın geri kalmışlığını azaltacağı fikrinde değildir. Ona göre, “geri kalmış insanlardan bahsedildiğinde ekonomik mücadelede başarısız olanlar akla gelmelidir. Azgelişmiş kaynaklar ise dağıtım sürecinde insanları, ekonomik çevreleri içinde ya da homojen bir grup olarak ele almaktan ziyade kaynaklardan biri olarak incelemeyi tercih etmektedir (Myint, 1983: 94-95) ki bu tercih modern kalkınma anlayışına oldukça yakın bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Fakat Myint’in bu tanımlaması literatürde pek yer bulmamıştır. Çünkü uzun zamandan beri kalkınma “...mal ve hizmetlerin artan ölçüde akımına yansıyan, maddi refahta, kendini besleyen sürekli bir iyileşme olarak” tanımlanmaktaydı. İktisadi kalkınma ve iktisadi büyüme terimleri başlangıçtan itibaren kişi başına gelirden kendini besleyen bir artışı ifade etmekteydi (Viner, 1975: 12). Kalkınmış ülke terimi ise daha fazla sermaye, emek ve doğal kaynaklara sahip olan, kaynaklarını mevcut nüfusunu daha yüksek bir yaşam standardına ulaştırmak için işe

koşan ülkeler için halen kullanılmaktadır. Çağdaş iktisat tarihçisi Rostow ise, toplumsal kalkınmayı ekonomik bakımdan ele almakla birlikte, siyasetin, kültürün ve sosyal organizasyonların, ondan türemiş olduklarını savunmamaktadır. Toplumun çeşitli sektörlerinin birbirileri ile etkileşim halinde olduklarını idda etmiştir. İktisadi değişimin siyasi ve sosyal sonuçları olduğunu, iktisadi değişimin gerçekleşmesi için, ekonomik faktörler ile birlikte siyasi ve sosyal faktörlerinde değişim üzerinde etkisi olduğunu vurgulamıştır (Rostow, 1999: 15).Tüm bu açıklamaların doğrultusunda, sosyal, siyasal ve ekonomik içerikleriyle birlikte toplumsal bir olgu olan kalkınma kavramı, ekonomi gibi tek bir faktörü kapsayacak bir biçimde içeriği daraltılmış, sosyo-kültürel ve siyasal yönleri ise ihmal edilerek, kullanılmamalıdır.

2.2.1. Kalkınma ve Değişim ilişkisi

Ülkemizde kavramın resmi kullanımının modernleşme/çağdaşlaşma/yenileşme hareketlerinin başladığı 18. yüzyılın başlarından bu yana, sadece 1961 ve 1982 Anayasalarında yapıldığı görülmektedir (Kili ve Gözübüyük, 1985). Temel metinler dışındaki kullanımı ise dünyadaki kullanımına denk düşmekle birlikte, biraz daha eski olduğu bile söylenebilmektedir. Çünkü Türkiye 1933–1937 arasında kapsamlı bir kalkınma planı sayılabilecek ilk sanayi planı uygulamış ülkelerden olup, o döneme ait, kavramın ekonomik içerikte kullanıldığı birçok makale bulunmaktadır (Peker, 1948:10).

Buraya kadar yapılan incelemeler, kavramın sadece süreç içerisinde nasıl kullanıldığına ilişkindir. Kalkınma kavramının yalın bir şekilde anlaşılması için benzer anlamlarda kullanılan kavramların birbirlerinden farklılıkları, benzerlikleri ve ilişkileri incelenerek kalkınma terimine açıklık kazandırılması uygun görülmektedir ki kalkınma çoğu zaman kalkınma iktisadında bile modernleşme, sanayileşme, büyüme ve yapısal değişim ile çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır.

Ekonomik büyüme, bir ülkenin üretim kapasitesini genişletmesi için kullandığı araçlarla ilgili bir kavramdır. Ekonomik büyümeyi açıklayıcı özelliğe sahip dört temel değişken olan; işgücünün kalitesi ve miktarı, doğal kaynakların miktarı ve kalitesi, reel sermayenin miktarı ve kalitesi ve toplumun teknolojik seviyede gösterdiği başarı ekonomik büyümenin temel elemanlarıdır. Ekonomik büyüme üretim kapasitesini belirleyen bu faktörlerin geliştirilip yaygınlaştırılması faaliyetlerini konu almaktadır. Ekonomik büyüme, toplumun maddi refahını arttırması bakımından önemlidir. Doğal olarak subjektif bir konu olan refah hakkında kabul edilebilir bir ölçü mevcut değildir.

Fakat genelde, maddi refahın mal ve hizmetlerin tüketim miktarı ile çok yakından ilgili olduğu genel kabul görmektedir. Refah açısından önemli olan fert başına tüketilen mal ve hizmet miktarıdır. Zaman içinde fert başına mal ve hizmet artışı olduğu takdirde refah seviyesinde gelişme olduğu söylenebilmektedir (Peterson, 1994: 481). Büyüme kavramı kalkınma kavramı ile karşılaştırıldığında büyüme kavramı için en belirgin özelliğin “bir ekonominin üretim kapasitesinde, sayısal/niceliksel olarak ölçülebilen genişleme veya miktar artışı olduğu ortaya çıkmaktadır (Feyssinet, 1985: 124)”. Bu karşılaştırmanın diğer yanında ise kalkınma kavramı bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma kavramı, niteliksel değişme yolunda olan bir duruma işaret etmektedir. Bu durumda ekonomik kalkınma hem daha fazla çıktı hem de teknik ve kurumsal yapıdaki değişimleri de kapsamına almaktadır. İki kavram arasında Büyüme ile bir karşılaştırma yapılarak denebilir ki, ekonomik büyüme daha çok aynı şeydeki basit artış sürecini, ekonomik kalkınma ise daha fazla ve farklı olanın yer aldığı yapısal değişme sürecini ifade eder (Flammang, 1979: 50). Karşılaştırmalar, ekonomik büyümenin daha çok üretim faktörlerinin en yüksek verimi sağlayacak şekilde bir araya getirilmesini içeren bir denge sorunuyla ilgilendiğini göstermektedir. Ekonomik kalkınma ise iki aşamalı bir süreci ifade etmektedir. Birinci aşama olan üretim faktörlerinin yaratılması için ekonomiyi de içine alan kurumsal/yapısal bir değişimin kesin olarak var olması gerekmektedir. İkinci aşamada ise üretim faktörlerinin en uygun bileşiminin yaratılması gerekmektedir. Dolayısıyla ekonomik kalkınma kavramı, iktisadi nitelikte olan yapılar yanında sosyal, siyasal nitelikteki yapılarda da gelişme yönünde bir değişme, hatta yeni yapıların oluşturulmasını içeren süreçlere de işaret etmektedir. Yani iktisadi kalkınma sadece ekonomik boyutlarla sınırlanmayan, toplumu sosyolojik, psikolojik ve politik tüm boyutlarıyla kuşatan karmaşık bir süreçtir. Kalkınma her ne kadar iktisadi büyümeyi içermekte ise de, tek başına var olanın sayısal olarak çoğalması anlamına gelmemektedir. Söz konusu büyüme ile birlikte olumlu anlamda yeni bir yapının kurulmasını da içermektedir. Başka bir ifade ile kalkınma, bir toplumun sosyal ve mantık değişmelerinin kombinezonudur. Bu kombinezon reel hâsılayı sürekli ve birikintili bir şekilde artırmaya elverişlidir (Perroux, 1961: 16). Ekonomik büyüme ile yapısal değişim de birbirlerini etkileyen süreçler olmakla birlikte, ekonomideki büyüme mutlaka toplumda yapısal değişmeye neden olmayabilmektedir. Ekonomik büyümenin sürekliliğinin gerçekleşmesi için yapısal değişimin de sağlanması gerekmektedir. Yapısal değişme gerçekleşmediği takdirde büyümenin hızı düşebilmektedir, çünkü

sayısal artışın devamlılığı onu sağlayan yapıların gücü ile sınırlıdır. Yapısal değişimler aynı zamanda sosyal hareketlerdir. Sosyal hareket, bir insan topluluğunun, parçası olduğu toplumda ya da grupta bir değişimi getirme veya onu engelleme eğilimi şeklinde anlaşılmaktadır (Biesanz/ Biesanz, 1973: 555). Sosyal hareketler, sosyal ve yapısal değişimin aynı zamanda hem ürünü hem de üreticisi durumdadır. Bu durum kalkınmanın gerçekleşmesinin, ancak toplumsal değişimin gerçekleşmesi ile mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. Sosyal değişim ile gerçekleşen yapısal değişim, iktisadi büyümeyi hızlandırabilmekte; yapısal değişim kaynakların marjinal hasılasında artışa sebep olabilmektedir (Justman and Teubal, 1991: 170).

2.2.2. Kalkınma ve Modernleşme İlişkisi

Modernleşme ve sanayileşme kavramlarının kalkınmayla ilişkilendirilmesinin, hem teoriden hem de uygulamadan kaynaklanan ortak noktaları bulunmaktadır. Her iki kavramın da bir toplumun içinde bulunduğu duruma atıfta bulunması, ortak referans noktalarından ilkinin oluşturmaktadır. Modernleşme kuramı çerçevesinde toplumlar, geleneksel yapıdan geçiş aşamasındaki toplumsal yapıya ve oradan da modern topluma geçmekte iken; gelişme iktisadi çerçevesinde toplumlar, azgelişmiş, gelişmekte olan sınıflandırmasından, gelişmiş toplum sınıflandırmasına geçmektedirler. İkinci referans noktası, her iki kavram çerçevesinde tanımlanmış amaçlara ulaşmak için belirli tipte bir davranış değişikliğinin toplumsal olarak gerekliliğidir. Üçüncü ortak referans ise, her iki kuramın da gelenekselden moderne veya geri kalmışlıktan gelişmişliğe doğru bir hareket sürecine işaret etmeleridir (Dube, 1988: 1). Modernleşme kavramı eskiden yeniye geçiş sürecine işaret etmektedir (Üşür, 1999: 255). Modernleşme konusunda literatürde ortak bir yaklaşım olmamakla birlikte kavramın, en geniş anlamıyla değişme olgusuyla ilişkili olarak kendini ortaya koyduğu düşünülmektedir. Bir önceki yani eski durumun değişmesi hareket noktasıdır ve yeni durumun orta çıkışı bu süreç içinde cereyan etmektedir. Az veya çok her sistem değişime uğrarken bunun yönü ve hızı toplumdan topluma farklı olmaktadır. Genellikle modernitenin karakteristikleriyle hem mekânsal ve zamansal ve hem de içerik açısından kalkış noktası olarak Batı Avrupa gösterilmektedir ve söz konusu durum modernleşme teorileri için genel bir yargıyı yansıtmaktadır.

Modernleşme kuramı çerçevesinde en temel ikilem modern/geleneksel ikilemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Veblen bu ikilemi kalkınma düzeyinde eski ve yeninin

birbirlerini reddetmeleri şeklinde açıklamaktadır (Bendix, 1995: 101). Modern olan şeyin kaynağını bu noktaya ulaşmış toplumların, yani endüstriyel ekonomilerini demokrasi ile birleştiren Batı Avrupa ve Kuzey Amerika toplumlarının deneyimlerinin oluşturduğunu kabul ederek bu kuram çerçevesinde kullanılan diğer ikilemler modern/geleneksel ikileminden hareketle geliştirilmiş, diğer bir deyişle ondan türetilmişlerdir. Modern/geleneksel ikileminde gelişmiş Batı modern ideal tipi temsil ederken; azgelişmiş Batı dışı toplumlar diğer uç olan geleneksel tipi temsil etmektedir. Modern/geleneksel ikilemi çerçevesinde yapılan kavramlaştırmada gelişme ve/veya modernleşme süreci azgelişmiş geleneksel olandan, gelişmiş modern olana doğru tarihsel bir değişme olarak ortaya konmaktadır. Böyle bir yaklaşımı esas alan kuramlar, amaçların aynı olduğunu ve tarihin akışı içinde araçların da benzeşeceğini vurgulamaktadır (Larrain, 1995: 18). Bu tür yaklaşımların arkasında, toplumların sanayileşmelerini tamamladıkları ölçüde birbirlerine benzeyecekleri inancının yattığı düşünülmektedir. Aynı şekilde ekonomik bakımdan geri ülkelerin de başarılı bir şekilde sanayileşmeleri durumunda üretim ve tüketim açısından gelişmiş ülkelere benzeyecekleri kabul edilmektedir. Bu bağlamda modernleşme/kalkınma geleneksel veya modern öncesi bir toplumun; gelişmiş, ekonomik olarak refah içinde ve göreceli olarak siyasal istikrarını sağlamış, belirli tipte bir teknoloji ile tanımlanan Batı tipi bir toplumsal örgütlenme doğrultusunda bütünsel olarak dönüşmesi şeklinde algılanmaktadır. Modernleşme ve kalkınma kavramlarını birbirinden, farklılaştıran özelliklerin başında, modernleşme kuramının ekonomik gelişmeyi, kalkınma kuramından daha geniş bir perspektiften ele aldığı görülmektedir. Çünkü modernleşme sürecinde ekonomik faktörlerin öneme ilişkin vurgu yapılmakla birlikte, ekonomi dışı faktörler de ağırlık kazanmaktadır. Kalkınma sürecinde ise vurgu daha çok ekonomik faktörler üzerine yapılmaktadır. Bir anlamda ekonomik olmayan faktörlerin, ekonomik faktörlerle ilişkisi ölçüsünde önemi bulunmaktadır. Geri kalmış bir ekonominin sanayileşmesini, halkının belli ölçüde devlet yönetimine iştirak etmesini, seküler/rasyonel normların kültüre yayılmasını ve toplum içerisinde seyyalitenin artmasını bir bütün olarak ifade etmek için kullanılacak kavram modernleşme olmaktadır. Bu anlamda, modernleşme, kalkınmayı da içerisine alacak genişlikte bir anlam ifade etmektedir. Geri kalmış bir ekonominin refah düzeyini arttırmak için geçirdiği veya geçireceği değişim/dönüşüm ifade edilmek istendiğinde ise kalkınma kavramı kullanılmaktadır (Yavilioğlu, 2002: 17).

Sonuç olarak tarihsel süreçte ekonomik ilişkilerin toplumsal yaşam içerisindeki konumuyla, kalkınma kavramının kullanım biçimi arasında yakın ilişki olduğu söylenebilmektedir. İktisadi ilişkilerin toplumsal yaşamın bir parçası olarak değerlendirildiği dönemlerde kalkınma kavramı iktisadi olandan daha geniş bir içerikte kullanıldığı; iktisadi ilişkilerin toplumsal yaşamdan soyutlanarak incelenmesiyle birlikte kavramın içeriğinin ekonomiyle sınırlandırıldığı görülmektedir. Kalkınma olgusunun ekonomi dışı alanlarla olan iç içeliği ve kavramla izah edilen geri kalmışlığın ekonomik faktörler dışında da bir takım nedenlere bağlı oluşu; kavramın, anlamının genişletilerek kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bugün kalkınma sözcüğü her insan her toplum ve ülke için arzu edilen bir hedeftir, çünkü tanımı genelde de özelde de mevcut durumun daha olumlusuna dönüşmesini içermektedir. Başka bir ifade ile kalkınma bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimidir. Kalkınma sürecinin üç elemanı bulunmaktadır. Bu elemanlar ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve insan kalkınması olarak sınıflandırılabilir (Akyol, 2006:116). Gerçek kalkınma çabaları bu üç elemanı da içerdiği oranda başarılı, kalıcı ve sürekli olabilmektedir. Ekonomik kalkınma; İnsanların ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin ekonomik yapı içerisinde üretilmesi ve tüketilmesini içermektedir. Sosyal kalkınma; Sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesi için sağlık eğitim ve altyapı gibi hizmet yönü ağır basan kalkınma konularını kapsamaktadır. İnsan kalkınması ise; bireysel ve toplumsal olarak tüm insanların sahip oldukları potansiyellerini kalkınma için kullanmalarının sağlanmasını içermektedir. Bu amaçla toplumun ve bireyin her düzeyde eğitimine çok önem verilmektedir (Qakley ve Gerforth, 1985:17). Yukarıda da bahsedildiği gibi kalkınma her ülkenin arzu ettiği bir değişim olmakla birlikte azgelişmiş ülkelerde kalkınma yapısal verimliliğin optimizasyonundan çok yapısal sorunların çözülmesine yönelik uğraşları da içermektedir. Çünkü azgelişmiş ülkelerin ekonomilerinde üretim faktörlerinin hareketliliği sınırlı olmakla birlikte tekel eğilimleri de yüksektir. Bu nedenle azgelişmiş ülkelerde kalkınmanın sağlanması daha güçtür (Savaş, 1979: 147)

Klasik liberal ekonomik yaklaşım ekonomiye müdahaleyi reddetmekte ve ekonominin kendi dengesini kendisinin bulacağını savunmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde kaynaklar etkin bir dağılıma sahip olduğundan, fiyatların genel düzeyi de ortalama maliyetin hemen üstünde dengeye ulaşmakta olduğundan, ekonomide tam istihdama ulaşılması mümkün olabilmekte iken azgelişmiş ülkelerde piyasa

mekanizmaları iyi işlemediğinden ekonomiye müdahale ekonomik politikalar açısından bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Az gelişmiş ülkelerde kalkınma kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, üretimin artırılması, teknolojik ilerlemenin hızlandırılması, gibi temel ekonomik konular üzerinde yoğunlaşmakla birlikte, tarımsal verimliliğin artırılması, altyapı olanaklarının geliştirilmesi, eğitim, beslenme ve sağlık sorunlarının giderilmesini de gerçekleştirmek durumundadır. Tarımsal verimlilik, altyapı, sağlık vb. konular genelde kırsal bölgelerde yoğun karşılaşılan problemlerdir. Diğer taraftan kırsal bölgelerdeki kapalı ekonomiler piyasa mekanizmasının işlemlerini zorlaştırmaktadır. Kaynak kullanımının rasyonel yapılmadığı kırsal alanlarda verimlilik de hep düşük gerçekleşmektedir. Bu nedenle insan kalkınmasının öncelikli hedef kitlesini kırsal yörelerde yaşayan insanlar oluşturmaktadır.

2.2.3. Kalkınma ve Yoksulluk İlişkisi

Yoksul, yoksulluk sınırı olarak isimlendirilen gelire bağlı yaşam ölçütü altında gelire sahip olan ve tüketimi bu düzeyin altında olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Buradaki yoksunluk; kaynak yoksunluğu, fırsat yoksunluğu ve ekonomik hareketlilik yoksunluğudur.

Kaynak yoksunluğu; temel gereksinimlerin karşılanmasında düşük gelir sorununa işaret etmektedir. Fırsat yoksunluğu; kamusal olanaklardan ve hizmetlerden eşit yararlanamamayı ifade etmektedir. Ekonomik hareket yoksunluğu; eğitimsizlikten kaynaklanan beceri noksanlığı yüzünden yapabileceği işlerin ve olanakların sınırlı olması ve bu yüzden dikey olarak ekonomik hareketliliğin olmamasını anlatmaktadır (Gökdayı, 2007).

Yoksulluk daha çok istenilen gelir düzeyinde olmamayı ya da düzeyin altında yaşamayı tanımlarken, yoksunluk istenilen niteliğin veya gelirin tamamen olmaması anlamını taşımaktadır. Yoksulluk sadece gelir düzeyi düşüklüğü ile tarif edilememektedir ve onu anlamak geniş açılımlar gerektirmektedir. Temel gereksinimlerin karşılanmasındaki eksiklik açısından bakıldığında yoksulluk; gelir yetersizliği nedeniyle giyinme, barınma, yiyecek ve korunma gibi temel gereksinimlerin karşılanması sırasında bireyin ve bireylerin karşısına çıkan zorluklar olarak algılanabilmektedir (Gökdayı, 2007).

Üretim kaynaklarına sahiplik sürecinin eksikliği açısından yoksulluk; Tarım arazileri, fiziksel sermaye ve finansal varlık gibi üretim kaynaklarına sahip olmamak şeklinde anlaşılmaktadır. Kamusal kaynakların sunumundaki etkisizlik ve eşitsiz kullanım açısından yoksulluk; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, altyapı ve yatırımlar gibi kamusal kaynakların eşitsiz bir biçimde paylaşılmasından dolayı ortaya çıkan zorluklardır. Özel mekanizmaların bir sonucu olarak yoksulluk: Özelleştirme, işgücü piyasalarındaki tekelci yapı, sendikal örgütlenmeler ve sivil toplum örgütlenmelerinin etkisizliği ve yetersizliği gibi nedenlerle ortaya çıkan eşitsizlikler olarak nitelendirilmektedir.(Gökdayı,2007).

Dünya Bankası'nın tanımına göre yoksulluk; açlık, hastalık başlangıcı (doktora görünmeden), okula gidememek ya da nasıl okuyacağını bilememek, işinin olmaması, günlük yaşamın sürdürülmesinde zorluklar, gelecek korkusunun bulunması, çocukların sağlıksız kaynaklar yüzünden hastalanarak ölmesi, güvence eksikliği, güçsüzlük ve özgürlükler bakımından sınırlandırılmış olmaktır (World Bank, 2003). Bu tanım ile yoksulluğun neden olduğu ve yoksunluk şeklinde ortaya çıkan tüm boyutların tanımladığı görülmektedir. Maxwell'e göre yoksulluk; gelir ya da tüketim eksikliği, insani az gelişmişlik, toplumsal dışlanma, hastalık, yeteneklerin ve işlevselliğin eksikliği, açlık, zorlukla sürdürülen geçim koşulları, temel gereksinimlerin eksikliği ve göreceli yoksunluktur (Maxwell,1999). Yoksulluk; her toplumun içinde yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik yapının ortaya çıkardığı sorunların yol açtığı zorluk ve yoksunluk olarak da tanımlanmaktadır (Narayan ve Pettesch, 2002:110).Yoksulluk genel anlamda; “gelir eksikliği” olarak tanımlanabilirse de, aslında ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle birlikte, soyut ve somut içerikleri de içine alan bir kavramdır (Spicker, 2000:3–4) .

Yoksulluk küreselleşme ile birlikte ivme kazanırken sınıf altı yoksulluk gibi yeni yoksulluk çeşitleri de ortaya çıkarmıştır Fakat en genel yoksulluk adlandırılması kentsel ve kırsal yoksulluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuçları itibari ile her ikisi de insanların, grupların ve toplumun acı çekmesine neden olmakla birlikte, çalışmada kırsal alanda yaşanan yoksulluğa atıfta bulunmaktadır.

Dünya yoksullarının % 75'i kırsal alanda yaşadığı düşünüldüğünde (World Development Report, 2008) kırsal yoksulluğun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde de yoksulluk istatistiklerine bakıldığında yukarıdaki ifadelerle paralel göstergelerle karşılaşılmaktadır. Ülkemizde mutlak yoksulluk sınırının altında

yaşayanların % 96'sı ilkokul ve altı okuma yazma bilmeyenlerden oluşmakta ve bunların büyük bir bölümü kırsal alanda yaşamaktadır. Sektör bazında yoksulluk %74'lük bir oranda tarım ve ormancılık sektöründe görülmektedir. Ülkemizde mutlak yoksulluk oranının kırsal alanda 4.6 olduğu bilinmektedir (<http://public.cumhuriyet.edu.tr>). Ülkemizde yoksulluğa gelir dağılımı açısından bakıldığında, kentsel yerleşim alanlarında kişi başına gelirin kırsal yerlerdeki oranı 1.6'dan 1.9'a yükseldiği görülmektedir (<http://public.cumhuriyet.edu.tr>).

Dünyada kırsal yoksulluğun artışının başlıca nedeni olarak, kırsalda sayısı fazla olan vasıfsız işgücünün hareketinin küreselleşme ile birlikte daha da kısıtlanması yanında, niteliksiz işgücü piyasasında arz fazlalılığı dolayısı ile işçi ücretlerinin daha da düşmesi olarak görülmektedir. (<http://public.cumhuriyet.edu.tr>).

Toplumsal kalkınma planlarında, genelde öngörülen amaçlar, araçlar ve alınan sonuçlar arasında uygunsuzluklar olduğu görülmektedir. Kırsal kalkınma çalışmaları genelde kırsalda yaşayan insanların yoksulluklarının giderilmesine yönelik faaliyetlerin tamamını kapsamaktadır. Fakat kırsaldaki yoksulluğun yapısı gereği onu kırmak oldukça zor görülmektedir. Kırsaldaki yoksulluğun nedenleri olan fırsatların sınırlı olması, beklenmeyen durumlara karşı hassasiyet, yapısal eksiklikler ve dengesiz güç yapıları kırsal kalkınmanın engelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal bölgelerde sınırlı fırsatlar ile dışlanma, ayrımcılık, eğitim-iş olanaklarının kısıtlılığı, gelir ve kaynak adaletsizliği, bilgi ve beceri eksikliği, kamusal kaynaklara erişememe, yetersiz beslenme ve hijyenik olmayan sağlık koşulları kast edilmektedir.

İkinci bir neden olarak gösterilen beklenmeyen durumlara karşı hassasiyetin içerisinde; risk alamamak, birikim olanaklarının sınırlılığı, güvensizlik, umutsuzluk, yoksul hastalıkları (verem, cüzzam, ülser, beslenme bozuklukları, zayıf düşme...), yaşlılık, vücudun aşırı yıpranmasıdır. Yapısal eksiklikler olarak nitelendirilen diğer bir neden; kamu hizmetlerinin eksikliği/ kalitesizliği, kamu yetkililerinin süreksizliği ve isteksizliği, hizmet ve temel gereksinimlerin karşılanma zorluğu, sosyal güvence eksikliği, sivil toplum örgütlenmesi eksikliğini ihtiva etmektedir. Dengesiz güç yapıları da yoksulluk üzerinde etkili olan nedenlerden biri olup, içerisinde kadın-erkek ayrımcılığı, kadına karşı şiddet, çocuk işçiliği, siyasal erkin paylaşımı ve oy verme dışında siyasal katılım düzeyi, yıkıcı yerel siyaset, kırsal politikaların saptanmasında sesini duyuramama, ağıalık/feodal düzenin olumsuzluklarını içermektedir (Gökdayı, 2007).

Yoksunluğun boyutları, kalkınma sorunu/gelişmişlik sorunlarıyla ve onların doğal bir uzantısı olarak görülmektedir. Gelişme araçları ile gelişme ajanları arasında çeşitli toplumsal, kültürel, siyasal, doğal ve ekonomik engeller bulunmaktadır. Yoksulluğun fiziki sonuçları kadar ve hatta daha önemlisi psikolojik sonuçlarının tahribatı bireyler ve toplum üzerinde oldukça olumsuz etkiler yaratmaktadır. Psikolojik sonuçlardan olan ötekilik boyutu gibi sonuçların iyileştirilmesi; hem yoksullukla mücadele, hem de toplumsal gelişmenin sağlanmasında oldukça önemlidir. Bu açıklamaların ışığında genel olarak yoksulluk ile mücadele aynı zamanda toplumsal gelişme politikalarının da öncelikleri arasındadır. Özelde ise kırsal yoksulluk ile kırsal kalkınma arasında benzer ve daha sıkı bir ilişki görülmektedir. Çünkü ikisi arasında gerek hedef kitleleri, amaçları ve kapsamı bakımından büyük benzerlikler bulunmaktadır.

Kırsal kalkınma ile kırsal yoksulluk arasında mevcut olan ilişkinin bir yönünü de aralarındaki neden sonuç ilişkisi oluşturmaktadır. Kırsal kalkınma, kırsal yoksulluk ve sonuçlarını gidermek için kullanılan bütünleşmiş çalışmaların tamamını içermektedir. Olanaklar ve fırsatların iyi olduğu ancak, insani birikimlerin yeterli olmadığı yerlerde bu fırsatlardan yararlanılmadığı görülmekle birlikte, fırsatları olmayan, ancak istek ve birikimleri bulunan birçok topluluğun inanılması zor başarılar elde ettikleri görülmektedir. Verilen örnekler ışığında yoksulluğun giderilmesi ve kalkınmanın sağlanması için tek başına olanaklar ve fırsatlar sunulmasının, mevcut durumu değiştirmede çok da etkili olmadığı, uygulayıcıların istekleri doğrultusunda uygun araçlar kullanılarak ve hedef kitlenin bilgi birikiminin artırılması durumunda başarı sağlanacağı vurgulanmaktadır. Bu şekilde davranılması durumunda, toplumsal kalkınmanın önünde toplumsal yapıdan kaynaklanan yoksunluk engelleri en aza indirilebilmektedir.

2.3. Kırsal Kalkınma ve İlgili Kavramlar

Toplumsal değişimin hızını etkileyen birçok faktör olmakla birlikte insanların bilgi birikim miktarlarının artışı ile orantılı olarak değişimin hızının da arttığı bilinmektedir. İnsanlığın bilgi birikiminin ve bilginin yayılma olanaklarının artması ile birlikte de, insanın yaşantısı ve ihtiyaçları giderek karmaşıklaşmış, buna paralel olarak, gelişimi ve değişiminin hızı da artmıştır. Tarımın öğrenilmesi ile birlikte yerleşik hayata geçen insanoğlunun ilk yerleşim alanları da köyler olmuştur. Uzun yıllar tek sektör olan

tarım, on yedinci yüzyılda Hollanda da nadas gerektirmeyen yem bitkisi olarak ta kullanılan bitkilerin bulunması ile atılım yapmıştır. Söz konusu yem bitkileri hayvancılığın gelişmesine neden olurken, çoğalan hayvan gübresinin yine tarımda kullanılması tarımı daha verimli hale getirmiştir. Bu gelişme tarım devrimi olarak adlandırılmıştır. O zamana kadar sadece kendini ve ailesini besleyebilen tarımsal nüfus artık tarım dışında çalışan başkalarını da besleyebilecek kadar üretim yapmaya başlamıştır (Schnapper ve Richardot, 1971: 92).

Tarımsal üretim miktarındaki artış aynı zamanda şehirlerde yaşayanların sayısının da artmasına neden olmuştur. Çünkü tarımsal üretim fazlasının şehirlere satılması söz konusu olmuştur. Şehirlere göç eden işsizlerin sanayide düşük ücretler ve olumsuz koşullarda çalışarak sanayi sektörünün sermaye birikimini sağlaması Endüstri Devrimi gerçekleşmiştir (Viau P, 1967: 78). Toplumsal değişim ve ilerlemelerin hızlı yaşandığı şehirlerin sayısının artmasına rağmen, insanların temel fizyolojik ihtiyaçlarının devam etmesi ve bunların organik madde üretimi yapan tarımla sağlanmasından dolayı, bu faaliyeti gerçekleştiren kırsal nüfus ve bu nüfusun yaşamını sürdürdüğü yerleşim merkezleri halen yeryüzünde önemli ölçüde yer almaktadır (Dinler, 1993:103). Günümüz koşullarında kırsal alan yerleşmeleri sadece gıda üretimi yapan yerleşim alanları olma özelliklerinin yanında şehirleşmenin yarattığı hava, su ve çevre kirliliğinden uzak sığınaklar olarak da algılanmaktadır.

İnsanlığın yerleşik hayata geçmesinden sonra ortaya çıkan köy ve kır yaşantısı, sanayileşme ile birlikte tek yerleşim alanı olma özelliğini kaybetmiştir. Şöyle ki dünya nüfusunda kırsal nüfusun payı, 1950 yılında %82, 1990 yılında %67 ve 2000 yılında %58'e gerilemiştir. Bu oranın 2020 yılında % 43'e düşeceği beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kırsal nüfusun 2010 yılına kadar mutlak değer olarak artış içinde olacağı, fakat daha sonra yavaş bir azalma trendi içerisine gireceği belirtilmektedir. Diğer yandan, dünya genelinde tarım sektöründe istihdam oranı % 48, endüstride %18 ve hizmet sektöründe % 34 düzeyindedir (UNDP, 1992; UNCHS, 1996). Günümüzde dünya yüzeyinde kırsal alan yerleşimlerinin barındırdıkları nüfus ve istihdam yaratma özelliği geçmişe göre erozyona uğramakla birlikte, kırsal yerleşim alanlarının hala azımsanmayacak bir büyüklükte olduğu bir gerçektir. Olaya ülkemiz açısından bakıldığında ise ülkemiz nüfusunun yaklaşık % 35'nin kırsal alanda yaşadığı görülmekle birlikte kırsal alanda kişi başına ortalama yıllık gelirinin kentte yaşayan bir bireyin gelirinin % 40'na tekabül ettiği görülmektedir. Ülkemizde kırsal alanda

yaşayanların nüfusu dikkate alındığında gelir dağılımındaki bu eşitsizliğin boyutları ve etkileri daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bir çok ülkede olduğu gibi ülkemiz kırsal alanlarında, tarımsal işletmelerin küçüklüğü ve dağınıklığı, eğitim, sağlık, örgütlenme yetersizliği çocuk, genç nüfusa yeni iş alanlarının açılmaması, sosyal olanakların kısıtlı olması vb. sorunlar çözüm beklediği için kırsal alanlardaki mutlak yoksulluk oranı kentsel alanlarda yaşanan mutlak yoksulluktan 3.5 kat daha fazladır (DİE, 2002). Kırsal alanda yaşayanların sorunlarının nedenleri ülkeden ülkeye bazı farklılıklar göstermekle birlikte, sonuçları kesinlikle birbirine benzemektedir. Bu nedenle kırsal alanlarda kısıtlılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar tüm dünyada genel bir ekonomik ve sosyal gelişme sağlamak adına son derece önem taşımaktadır.

Kalkınmamış olmak toplumun her kesimi için bir problemdir. Problem çözmede ise ön şart, konunun tanımlanmasıdır. Nitelikleri ve alanı tam tanımlanmamış konularda yorum ve plan yapmak oldukça güç olmakta, sorunların çözümünü de güçleştirmektedir.

Kırsal alan, kır yerleşmeleri, köy, köylü gibi kırsal kalkınmanın gerçekleri, fiziksel, ekonomik, sosyal ve idari olarak çok yönlü ve bileşenli olduklarından konuyla ilgili tanımlamaların detaylandırılması gerekmektedir.

2.3.1. Kır Yerleşmeleri

Kır yerleşmelerinin ayırımında genellikle üç kriter kullanılmaktadır. Bu kriterler nüfus özellikleri, idari fonksiyon ve iktisadi fonksiyondur. Bu kriterlerden nüfus özellikleri en genel kabul gören kriter olmasına rağmen kendi içinde nüfus miktarı, nüfus yoğunluğu, nüfusun işgücü yapısı ve nüfusun sosyal yapısı gibi farklı alt unsurları esas alınmakta, bazen biri bazen de birkaçı ile birlikte değerlendirmeler yapılmaktadır. Kır-şehir ayırımının yapıldığı ilk resmi belge 1924 tarihli “Köy Kanunudur”. Köy Kanunun 1. maddesi köyü nüfus açısından tanımlamış ve nüfusu 2000’den aşağı yerleşmeleri köy olarak kabul etmektedir. Kanun köyün özerk yapısını belirlemek amacı ile “köy bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara sahip olan ve işbu kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır” ifadeleri kullanılmaktadır (Bakırcı, 2007:9). Kır-kent ayırımında esas alınan 2000 sayısının nasıl belirlendiği, neden 2000 alındığı veya alınması gerektiği konusunda kesin bir açıklama getirilmemiştir. İsveç, Danimarka bir yerleşmenin şehir sayılabilmesi için en az 200,

Güney Afrika 500, Kanada, Venezuela, Avustralya 1000 Arjantin, Bolivya, İsrail 2000 nüfusu, ABD, Meksika 2500, İspanya 10 000 nüfusu, Japonya 40 000 nüfusa sahip olması gerektiğini esas almaktadır. Nüfus miktarlarının farklılığı karşılaştırma yapmayı imkânsız kılmakta ve kavramın tanımları sübjektifleşmektedir (Bakırcı, 2007:10).

2.3.1.1. Nüfus Yoğunluğu Kriteri

Kır-kent ayrımının yapılmasında kullanılan bir diğer kriter olan “nüfus yoğunluğu” daha çok ortak tanımlamalar yapmak isteyen AB ülkelerinde kullanılmaktadır. Kırsal alanlarının tanımlanmasında nüfus yoğunluğu kriterinin uygulanması, bölgesel farklılıklardan kaynaklanan heterojenlikler dolayısı ile sorunlu bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır (European Commission, 1997:6). AB ülkelerinden Finlandiya’da nüfus yoğunluğu kilometrekareye 17 iken, Hollanda’da kilometrekareye 470, Almanya ve İtalya’da kilometrekareye 100’den fazladır. Ayrıca AB üyeleri veya aday üyelerinin kırsal alan ayırımlarında kullandıkları kriterler de farklılık göstermektedir. Örneğin Estonya gibi ülkeler yoğunluk esasına dayanan EUROSTAT yöntemini, Çek cumhuriyeti OECD metodunu kullanmakla birlikte, aynı zamanda ulusal olarak yaygın bir şekilde 2000’den az nüfusa sahip olma kriterini kullanmaktadırlar (IAMO, 2004: 4).

Nüfus ve nüfus yoğunluğu kavramları ile yapılan ayrımlarda bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, bazı özellikler dikkate alınmadan sadece matematiksel olarak yapılan ayrımlar karışıklıklara neden olabilmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili birçok kurum ve kuruluş kırsal yerleşimi tanımlarken sadece nüfus kriterinin alınmasının aksaklıklar yaratacağını bu nedenle “ekonomik fonksiyon” kriterinin ele alınmasının faydalı olacağını savunmaktadırlar. Bu paralelde yerleşim yerinde yaşayanlar içinde, faal nüfusun tamamı veya yarıdan fazlası geçimini tarımdan başka bir ifade ile topraktan sağlıyor ise o yerleşim yerinin kırsal bir yerleşim yeri olarak kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Darkot, 1967:3). Benzer şekilde, kırsal-kentsel ayrımı için kullanılan ölçülerin başında iş-güç biçimleri, dayanışma ve örgütlenme yapılarını belirleyen yapının nüfus olduğu savunulmaktadır. Ülkelerin tarihsel gelişimi yüzölçümü, nüfus yoğunluğu, kullanılabilir toprak miktarının nüfus miktarına göre şekillendiğini dolayısı ile sadece nüfus ölçüsü kullanılmaması gerektiği, çünkü kır-kent ayrımında tarım kesiminin ve tarım dışı kesimlerin ekonomik faaliyetlerinin de etkili olduğu vurgulanmaktadır (Tütengil, 1979: 9).

Kırsal alanların birbirine benzer olmasının nedeni, yürüttükleri iktisadi faaliyetin (tarım ve hayvancılığın) toplumun sosyal niteliklerinin oluşmasına kaynaklık etmesidir. Kırsal alanlarda yaşayanların dışı kapalı, gelenekçi, tutucu, mekanik dayanışmacı karakterde sosyal bir yapıya sahip olmaları yürüttükleri iktisadi faaliyetle yakından ilişkilidir. Bu nedenle kırsal yerleşimlerin ayrımında yerleşme yeri ve büyüklüğünün yanı sıra toplumun yaşayış şekilleri ve birbiri ile olan ilişkileri de içerecek tanımlamalar yapılmıştır.

2.3.1.2. İktisadi Kriter

Kır-kent ayrımında önemli resmi tanımlamalar beş yıllık kalkınma planlarında (BYKP) yapılmıştır. Tüm beş yıllık kalkınma planlarında kırsal yerleşmeyi öncelikle nüfus özelliklerine göre sınıflandırmış ise de tarihi süreç içerisinde endüstrileşme, ihtisaslaşma, ailenin küçülmesi, işbölümü, dayanışma gelenekleri, dikey ve yatay hareketlilik gibi iktisadi ve sosyal ölçütleri de gözетerek tanımlamalar yapmıştır. Örneğin, üçüncü beş yıllık kalkınma planında; ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tüm hizmetlerde köy; ekonomik yapısı büyük bir ağırlıkla tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli yerleşme sınırına sahip, en küçük idari üniteyi teşkil eden ve nüfusu 2000'e kadar olan yerler olarak tanımlanmaktadır. Yukarıdaki tanımlamada “kendine özgü toplumsal ilişkiler” cümlesi ile nüfusun sosyal yapısına atıfta bulunmaktadır. Genel kanaate göre de kırsal toplumlar; içe dönük, dışı kapalı, geniş aile tipinde, toplumsal kontrolün yoğun yaşandığı, gelenekçi, eğitim düzeyi düşük ve homojen topluluklar olarak nitelendirilmektedirler. Yine aynı çerçeveden yapılan başka bir tanımlamada köy, kolektif hayatın düzenlendiği topluluk olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda köy topluluğu; doğal şartların uygun olduğu yerlerde köy, normal bir gelişme evresi olarak görülmekte ve bu topluluk birçok hanenin bir arada bulunduğu, oldukça dengeli bir tarımsal faaliyet yolu ile geçimini sağlamak endişesi üzerine kurulmuş, günlük bir hayatın sürdürüldüğü ve bu ahengi bozacak herhangi bir dış ilişkinin bulunmadığı bir yerleşme yeri olarak tanımlanmaktadır (Elburuz, 1982:323).

Sosyal yapı bağlamında yapılan ayrıştırmalarda ekonomik faaliyet, çevre koşulları ve sosyal yapının birbiri ile ilişkilendirildiği açıkça görülmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde yapılan tanımlar ışığında, ekonomik hayat insan ve toplum davranışları arasındaki hem etken hem edilgen yapının ne kadar önemli

olduğundan hareketle, söz konusu yaklaşımın oldukça mantıklı bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Genellikle tarım ile uğraşan, içinde yaşadıkları geniş toplumla çıkarları hem az olan hem de sınırlı ölçüde eşgüdümlü, birbirileri karşısında güçlü bir özerklik eğilimi gösteren, yani toplumsal çevreden çok doğal çevreye yakın olan birkaç düzine ile birkaç yüz arasında değişen sayıda hanelerden kurulu, belli ve öznel korunan sınırlı topluluk şeklinde de tanımlanmaktadır (Ozankaya, 1975: 160).

Köy-kent ayrımı yapılırken, aynı zamanda köylü-kentli ayrımı da yapmak gerekmektedir. Çünkü söz konusu kavramlara vücut veren insanla ve onların üretim şekilleri, bireysel veya kolektif davranışları, tutumlarıdır. Yapılan tanımlamaların birçoğunda köylü profilinin benzer şekillerde yapılandırıldığı görülmektedir. Bunun nedeni yerleşmenin, iktisadi faaliyetin toplumların sosyal yapısını etkilemesinden kaynaklanmaktadır.

Shanin köy toplumlarının ortak özellikleri ile ilgili tespitler yapmıştır. Bunlar; köy aile işletmesinin sosyo-ekonomik bir yönü vardır; ekonomik ilişkiler aile ilişkileri ile sıkıca bağlanmıştır. Geçimlik olarak faaliyet gösteren köy aile işletmesi sosyalizasyonun ve refahın başlıca ünitesi olarak işlemiştir. Kalıplaşmış aile rol davranışları mevcuttur. Geleneksel tarım yapılmakta ve burada sınırlı uzmanlaşma aile içinde verilmektedir, genellikle küçük işletmeler şeklinde örgütlendikleri için bu tarım işletmeleri direk doğanın etkisinde yüksek risk altındadırlar. Küçük korumacı topluluk şeklinde örgütlendiklerinden, geleneksel kültür oldukça etkili ve gelişmiştir. İktidarların sosyal kaynağından uzak, siyasal tabiliğiyle kültürel tabiliği birbirine bağlı ve baskı görmeye uygun bir grup özelliğindedirler (Shanin, 1971: 84)

Köyün veya köylülüğün sosyal bir tip, bir kavram ve muhtemel bir sınıf olarak kategorisi belirlenirken köyün kendine özgü toplumsal-iktisadi yapısının önemli olduğunu vurgulayan köylülük çalışmaları otoritelerinden Wolf “Peasants” adlı eserinde genel ekonomik kuralların da köyde dönüştüğünü belirtmektedir. Şöyle ki; köylünün çiftlik ekonomisinin birinci temel özelliği onun bir aile ekonomisi olmasıdır. Bu ekonominin bütün teşkilatı köylü hane halkının büyüklüğü ve bileşimince, tüketim taleplerinin çalışacak el sayısı ile koordinasyonu sırasında belirlenir. Bu durum köylü ekonomisindeki bir kavramın, kapitalist bir ekonomidekinden niçin farklı olduğunu ve kapitalist kar anlayışın niçin köylü ekonomisine uygulanamayacağını açıklamaktadır. Normal olarak toplam gelirlerden toplam giderlerin çıkarılması ile bulunan net karın hesaplanması köylülerde bu şekilde söz konusu olamamaktadır. Çünkü köylünün

kendisinin ve ailesinin emeğinin değeri para birimi ile karşılaştırılacak nitelikte olmadığı vurgulanmaktadır. Aile ihtiyaçlarının tatmin edilmesinin manevi değeri ona harcanan emeğin verdiği zahmetten daha üstün tutulmaktadır. Bunun sonucu olarak da kapitalist ekonomide çaba harcamaya değmeyecek kadar küçük bir kar için bile köylü çalışmayı göze almaktadır.

Köylü ekonomisinin baş hedefi ailenin yıllık tüketimin sağlanabilmesi olduğundan, en çok ilgilenilen husus emeğin normal olarak çalışma günü esasına göre karşılığını almak değildir, bütün bir çalışma yılının karşılığını elde etmektir (Wolf, 2000:34). Köy ve köylü tanımlamalarının birbiri ile benzerliklerinin başka bir değerlendirilmesi ekonomik faaliyetleri açısından bakıldığında ana üretim faktörü olan toprağın kıtlığından kaynaklanmaktadır. Genelde toprağı yetersiz olan köylü açıkta kalan emeğini ya düşük ücretle emek açığı olan işletmelere satmakta, ya da emek fazlasını kendi toprağını daha yoğun işleyerek değerlendirmektedir. Böylece her bir emek biriminin karşılığı düşük olsa bile çalışan üyelerin yıllık gelirini arttırmaktadır, bu durum köylülerin sık sık yüksek fiyatlardan toprak kiralamalarını da açıklamaktadır. Köylü ailesi böyle yaparak başka türlü yararlanılması mümkün olmayan emek fazlasından yararlanmakta ve gelirini arttırabilmektedir. Tüm bu açıklamalar ışığında köyün/köylülüğün oluşumunda, iktisadi faaliyet ile toplumsal-sosyal yapılanmanın ne kadar önemli olduğu göstermektedir. Köylülük gelenekçiliği içinde barındırmaktadır çünkü kapalı bir sosyal yapı ile korumacılık had safhadadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde tarım işletmeleri küçük ve toprak dağılımı adil olmadığı için topraksız çiftçilerin fazla olması herhangi bir yeniliği de “risk “olarak algılamalarına neden olmaktadır. Gerçekten de bu tür çiftçilerin yeni bir şey denemeye ayıracakları ne birikmiş sermayeleri ne de yeni bir tohumu denemeye ayıracakları bir deneme parselleri vardır. Yeniliğe, değişime karşı bu direnç bazen yeni yapılan bir düzenlemeye veya mevcut düzene karşı tepkisizleşmek şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Alawi ve Harriss, Hindistan’da, tıpkı Rusya ve Çin’de olduğu gibi çiftçi hareketine topraksız fakir çiftçiler ve küçük tarım işletmeleri sahiplerinin desteğinin çok sonradan geldiğini vurgulamaktadırlar (Alawi and Harriss, 1989: 276).

2.3.1.3. İdari Yapılanma Kriteri

Kırsal alan tanımlarında göz önüne alınan diğer bir kriter yerleşim alanındaki idari yapılanmadır. Bu kriter nüfus, nüfus yoğunluğu, iktisadi ve sosyal yapı

kriterlerinden daha farklıdır çünkü bu kırsalda yaşayanlar tarafından gerçekleştirilmeyen onların üretim ve çabaları ile değil genellikle siyasi otorite tarafından gerçekleştirilen bir yapılandırılmadır. Siyasi otorite bu ayrımı genellikle formel bir bütünlük sağlama amacı ile gerçekleştirmektedir.

Dünyada bir çok ülkede bu kriter esas alınarak kır-kent ayrımları yapılmış ve yaygın olarak kullanılmaktadır. İdari yapılanmalar belirlenirken ülkeden ülkeye esas alınan niteliklerde değişmektedir. Brezilya ve Kostarika’da şehir ve kasaba merkezleri dışında kalan nüfus, kırsal sayılmakta, Şili’de şehir imkan ve hizmetlerinin eksik olduğu yerleşmeler, Guatemala’da organize olmayan yerleşmelerde ve çiftliklerde yaşayan nüfus, Nikaragua’da şehir merkezleri dışında yaşayan ve nüfusu 1000’in altında olan yerleşmeler, Venezuela’da 1000’den az nüfuslu, dağınık halde yaşayan nüfus kırsal nüfus sayılmaktadır (Bakırcı, 2007:21).

Ülkemizde idari yapılanmalara gidilirken alınan temel yerleşmenin nüfusedir ki bu da yapılan sayımlarla belirlenmektedir. Fakat bu tek taraflı yaklaşım çoğu zaman sağlıklı bir ayrımı engellemektedir. Çünkü ülkemizde yerleşmelerin sınırları belirgin değildir. Türkiye’de il ve ilçe merkezleri ile belediye teşkilatı bulunan yerleşmeler şehir, bu kapsamın dışındakiler köy ve kırsal yerleşmeler olarak nitelendirilmektedir. Nüfus miktarına göre belirlenmiş ve yerel sınırları ve belediye hüviyeti olan bir yerleşme alanının iktisadi faaliyet türünün dikkate alınmaması bu kriterin isabetini düşürmektedir. Örneğin Diyarbakır ili Karacadağ yöresi Alatosun köyü belediye teşkilatına sahip ve nüfusu 2500’ün üstünde olduğu halde yapılan iktisadi faaliyet ve yapılanması açısından, yöre köylerinden çok farklı olmadığı için kırsal yerleşme kapsamından çıkarılması ne kadar doğru olacaktır? Görüldüğü gibi idari kriter şehirselleşme alanının resmi olarak belirlenmesinde kolaylıklar sağlamakta, fakat standart bir kabul kriteri olmadığı için sıkıntı yaratabilmektedir.

Şimdiye kadar çeşitli kriterlere dayanarak yapılan kır-şehir ayrım ve tanımlamalarının hepsinin içinde bazı eksikliklerin ve çelişkilerin olduğu görülmekle birlikte yine de tanımlamaya katkı sundukları kabul edilmektedir. Aslında, tanımlamaların sadece bir kritere dayanarak yapılması durumunda eleştirilerin haklı ve daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Bu nedenle tanımlamaların çeşitli kriterlerin birlikte, bütüncül bir yaklaşımla yapılması durumunda eleştirilerin azalacağı düşünülmektedir. Söz konusu yaklaşımla yapılan tanımlamalar da mevcuttur. Bu bağlamda; Kırsal-şehirselleşme yerleşmeler çeşitli özelliklerine göre karşılaştırıldıklarında,

kırsal yerleşmeler, küçük nüfuslu, ekonomik faaliyetlerin ağırlıklı olarak tarımsal uğraşılardan oluştuğu, mekanik işbölümünün yaygın olduğu, dayanışma konusunda cemaat ruhunun hakim olduğu ve gelenekçi bir yaşam ve dünya görüşünün baskın karakterde olduğu yerleşmeler olurken, şehir yerleşmeleri ise, büyük nüfus kitlelerini barındıran, ekonomik faaliyet olarak sanayi ve hizmetler sektöründen oluşan, organik bir işbölümünün hakim olduğu, dayanışma konusunda sosyal örgütlenmenin yaygın olduğu ve yenilikçi bir dünya ve hayat görüşünün hakim olduğu yerleşmeler olduğu şeklinde tanımlanmaktadır (Günaydın, 2001:5).

2.3.2.Kırsal Alan

Kırsal kalkınma içerisinde çok boyutlu faaliyetleri barındıran çeşitli kavramlardan biri olan “kırsal alan” kavramı, içinde bulunulan koşullara göre bölgeden-bölgeye, ülkeden-ülkeye, değişebilmektedir. Ayrıca ülkeler kendi kırsal alanlarını tanımlarken birbirinden farklı kriterleri esas almaktadırlar. Çünkü her ülkenin gerçekleri diğerinden farklıdır bu nedenle de kırsal alanın herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımlamasını güçleştirmektedir. Genel olarak konuyla ilgili araştırmacıların her geçen gün kavramın tanımlamasında yerleşim ayrımından çok mekânsal ayrımı tercih etmeye başladığı görülmektedir. Mekânsal ayrım, kırsal alanı ilgilendiren tarım ve hayvancılık gibi faaliyetleri de kapsamaktadır. Mekânsal ayrım içerisinde nüfus özellikleri, arazi kullanımı, sosyal imkânlar, ekonomik fonksiyonlar ve idari yapı gibi faktörler bazen tek başına bazen de bir kaçının birden kullanılmasına olanak vermektedir. Bu bağlamda kırsal alanların ortak özellikleri; göreceli düşük nüfus yoğunluğuna sahip, açık alanlar, yoğun arazi kullanımı, büyük şehirle etkileşim eksikliği olan, tarım dışındaki sektörlerde daha az istihdamın gerçekleştiği alanlar şeklindedir (İlbery, 1998:3).

Kırsal alanı “kentsel alanlar dışındaki mekânlar” şeklinde de tanımlamak mümkün olmakla birlikte, içerdiği birden fazla unsur dolayısı ile böyle bir tanımlamayla kavramın kapsamının daraldığı görülmektedir. Bu nedenle genel olarak kırsal alan denilince; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu bulunduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu, eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkânların yeterince gelişmediği ve doğal zenginliklere kaynaklık eden alanlar akla gelmektedir (TKİB, 2003: 10). Başbakanlık DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanan raporda kırsal alan; metropoliten yerleşim alanları dışında kalan il, ilçe, köy

ve mezarlarda, sosyal güvence imkanlarından yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu mekansal boyut olarak tanımlanmaktadır.

Kırsal alan tanımlamaları çok çeşitli olmakla birlikte, yeni yapılan tanımlamaların giderek kırsal alanların fiziki bir mekândan çok beşeri ve ekonomik boyutlu bir yapı olduğu kabul edilmiştir. Çünkü kırsal alanları sadece ziraat, hayvancılık, ormancılık gibi temel ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü alanlar değil, geri kalmışlığı da içeren bir kavram olarak yeni kalkınma modellerinde yorumlanmaya başlanmıştır. Kalkınma modellemelerinde geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlar kalkındırılmaya çalışılmakta, bu sürecin büyük ölçüde tamamlandığı gelişmiş ülkelerde bu alanların korunmasının ön plana çıktığı görülmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 1999:378).

Tüm bu açıklamaların ışığında ülkemizde ve dünyada genel geçer bir tarifi olmadığı görülmekle birlikte uluslararası koşulları ve eğilimleri karşılaştırma amacı ile Uluslararası bazı kuruluşların yapmış olduğu tanımlar denklik sağlamak adına baz alınmaktadır. Bu bağlamda nüfus yoğunluğu kriterini baz alan OECD'ye göre kırsal alan ; nüfus yoğunluğu km^2 başına 150kişinin altında olduğu birimler kırsal alan olarak nitelendirilmektedir (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY, 2006:337). OECD'nin tanımına göre kırsal ve kentsel alanların yer aldığı bölgeler üç gruba ayrılmaktadır. Bu ayırmada nüfusun % 50'sinden fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, kırsallığı baskın bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Nüfusunun % 15-50'sinin kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, önemli ölçüde kırsal bölgeler olarak nitelendirilmekte ve nüfusunun % 15'inden azının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler ise kentsel alanlar olarak sınıflandırılmaktadır. Kırsallığı baskın bölgelerde; tarıma bağımlılık yüksek, verimlilik düşük, yüksek bio-çeşitlilik, arazi kullanımı konusunda, ormancılık v turizm ve tarım dışı faaliyetlere doğru bir değişim, zaman ve mekân olarak uzaklık, nüfusun azalması ve yaşlanması söz konusudur. Önemli ölçüde kırsal bölgelerdeki karakteristikler ise; arazi kullanım deseninde tarım esas kullanım şeklidir, değişken verim söz konusudur, yerleşmelerde dağınıklık gözlenmektedir, tarımsal faaliyetlerden farklı bir faaliyet çeşitliliği söz konusudur. Kentselliği baskın bölgeler olarak sınıflandırılan bölgelerde; birim araziye nispeten daha fazla emek ve sermaye kullanılarak tarımsal üretim yapılmaktadır. Verimlilik birim arazide nispeten fazla sermaye ve işgücü kullanımından (entente) dolayı yüksektir, şehirleşme ön plandadır, Yeşil alan oluşturma çabaları söz konusudur, Trafik akışı büyümetedir.

Ülkelere ve kurumlara göre yapılan kırsal alan değerlendirmeleri aşağı yukarı alanın karakteristiklerini ortaya koymakla birlikte tek bir ortak yaklaşım bulunmamakta, sadece kırsal alan tanımlarında fiziki çerçevenin sosyo-ekonomik kriterlerle birlikte kullanılması durumunda gerçekçi olacağı yönündedir.

2.3.3.Az gelişmişlik ve Kırsal Kalkınma

Son yıllarda yapılan araştırmalar, ülkelerin kalkınma düzeylerini belirtmek üzere onların gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler olarak ayrılabilceğini ortaya koymaktadır. Tabii ki bu gelişmişlik ayrımı gerçekleştirilirken birçok kriterden faydalanmak gerekmektedir. Bu kriterlerin en başında kişi başına düşen milli gelir gelmekle birlikte tek başına konuya temel teşkil edememektedir. Sadece ekonomik yapıyı ortaya koyan göstergeler ile tanımlamalar yapmak konuyu sığlaştırmaktadır. Her ülkenin bir diğerine göre ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel özelliklerinin farklı olması tanımlamaların çok boyutlu yapılmasını gerekli kılmaktadır. Tüm bu farklılıkların yanında azgelişmiş ülkelerin ortak paydaları da bulunmaktadır. Genel olarak az gelişmiş ülkelerde; gayri safi milli hasıla (GSMH) içinde tarım sektörünün hem payı hem de istihdam ettiği nüfusun çok olması, gizli işsizliğin yaygınlığı, kişi başına düşen sermaye ve tasarruf miktarının düşüklüğü, verimsizlik, ihracatın tarım ve doğal kaynaklara, ithalatın ise sanayi ürünlerine bağlı olması gibi ortak özellikler bulunmaktadır.

Başka bir açıdan azgelişmiş ülkelerin ortak özelliklerini belirlemede üçlü bir sınıflandırma yapmak da mümkündür (Geray; 1999: 275). Bu sınıflandırmaya göre ekonomik özellikler ana başlığı altında; tarım dışı sektörlerde istihdam edilme olasılığının azlığı, tarımsal üretim tekniklerinin geri kalmışlığı, tarım sektöründe gizli işsizliğin olması, harcamalar içerisinde gıda giderlerinin yüksek olması, dengesiz gelir dağılımının olması, tasarruf ve sermaye birikiminin düşüklüğü veya olmaması, pazarlama alt yapısının iyi işlememesi gibi özellikler sıralanmaktadır. Az gelişmişliğin göstergesi olan hakim sektör durumundaki tarımın yanı sıra tarımın yüksek riskli olması nedeniyle yoksulluk ve eşitsizliğe de neden olduğu bilinmektedir. Nijerya'daki kırsal yoksulluğun sebepleri; çiftçilik mevsiminin kısalığı, hava koşullarının değişken ve yağışın düzensiz olması, işgücü kaynakları birbirine benzeyen çiftçilerin yeteneksizliği, uzun kurak mevsim boyunca, çiftçilik dışında bir zanaatın olmaması, sığır gübresi eksikliği şekilde sıralanmaktadır (Hill, 1972:69).

Demografik ve sosyal özellikler bakımından ise; yüksek doğum ve ölüm oranı, kırsal nüfusun aşırı kalabalıklığı, eğitim düzeyinin düşüklüğü, toplumsal davranışlarda geleneklerin hâkim olması, yetersiz beslenme, sağlık hizmetlerinden faydalanamama ve barınma koşullarının sağlıksızlığı şeklinde sıralanmaktadır. Teknolojik özelliklerde ise; mevcut teknolojilerin ilköllüğü, faktör verimliliğinin düşüklüğü, haberleşme ve ulaşım araçlarının yetersizliği sayılmaktadır. Bahsedilen azgelişmiş ülkelerin ortak özelliklerine bakıldığında tüm bu problemlerin kalkınamamışlıkla ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Gerçekten de kalkınma kavramı sadece bir ekonomik gelişmeye veya faaliyete atıfta bulunmadığı gibi, toplumda yaşanan sosyal değişimlerin genel bir süreci anlamına da gelmemektedir. Çünkü ülkeler her zaman bir değişim süreci içerisindeyler. Bu süreç içerisinde kaynakların dağılımı, üretim teknikleri, kurumsal yapı, toplumsal değerler, insanların tutum ve davranışları değişmekte ve belirli bir yön içerisinde gelişmektedir. Ayrıca insanların gelenekleri ve yaptığı uğraşların dinamikliği nedeniyle farklılaşmaları söz konusudur. Bu nedenle kalkınma sosyal değişim sürecini etkilemek için yapılan olumlu müdahaleler ile yakından ilgilidir yorumu da yapılabilmektedir (Oakley ve Gerforth, 1985: 289).

Kalkınamamışlığı ve kalkınmayı tanımlayabilmek çok önemli olmakla birlikte kalkınmak veya geri kalmışlıktan kurtulmak oldukça zor, zaman alıcı ve çoğu zaman müdahale gerektiren politikalar ve faaliyetleri zorunlu kılmaktadır. Çünkü az gelişmiş ülkelerde üretim faktörlerinin hareketliliği düşüktür, tekelleşme eğilimleri fazladır ve verimlilik düşüktür. Bu nedenle ekonomiye müdahale azgelişmiş ülkelerde ekonomiye müdahale bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Azgelişmiş ülkelerde kalkınma, bir taraftan kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, üretim disiplinin yerleştirilmesi, reel ekonominin geliştirilmesi, sanayileşmenin sağlanması, teknolojik ilerlemenin hızlandırılması gibi temel ekonomik konuları içerirken bir taraftan da tarımsal verimliliğin artırılması alt yapı olanaklarının geliştirilmesi ve ülke insanların eğitim, beslenme ve sağlık sorunlarının çözülmesini gerektirmektedir. En son bahsedilen kalkınma konularının azgelişmiş ülkelerde daha çok ve daha yoğun bir şekilde kırsal alanlarda kendini hissettirmekte olması ile birlikte azgelişmiş ülkelerde kırsal alan ve yerleşmelerin miktarları, barındırdıkları nüfus da göz önüne alındığında konunun önemi daha da belirginleşmektedir. Yine azgelişmiş ülkelerde piyasa mekanizması kırsal alanlarda çalışmadığı için kapalı bir ekonomik yapı iktisadi gelişmenin önünü tıkamaktadır.

Kırsal alanda yaşayan insanlar geçimlerini genellikle toprağa bağlı olarak tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. Azgelişmiş ülkelerde tarımdan elde edilen gelirin çok düşük olması nedeniyle tarım aile tüketimine yönelik olarak yapılmaktadır. Söz konusu faaliyet ve sonuç tarımla uğraşan kesimin sermaye birikimi yapmasını engellemekte ve kullanılan üretim tekniklerinin yenilenememesine, verimliliğin azalmasına neden olmakta ve günlük gıda sağlama niteliğini de olumsuz etkilemektedir. Tarımsal faaliyetle uğraşanlar, tarımın kendine özgü özellikleri ve taşıdığı yüksek risk faktörü açısından her zaman bu zorlukları yaşamıştır. Buna ek olarak küreselleşme ve gelişmiş ülkelerin çıkarları doğrultusunda hazırlanmış “ortak tarım” politikaları nedeniyle son yıllarda azgelişmiş ülkelerde tarım yapanların mağduriyetleri artarak, üretimden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Üretim ve üretim disiplininin ayrılmanın getirdiği ekonomik ve sosyal yük ise telafisi güç, zaman alıcı ve çözümü çok pahalı faturalara neden olmaktadır ki bu faturanın sonucu yoksulluk olmaktadır (Tolunay ve Akyol, 2006:120).

Azgelişmiş ülkelerde dengeli kalkınma açısından kırsal yöreler, kentsel alanlarda mevcut alt yapı hizmetlerinin büyük çoğunluğundan mahrum kalmakta buna ek olarak eğitim ve sağlık hizmetleri de kentsel alanlara göre düşük yoğunlukta karşılanmaktadır. Oysaki az gelişmiş ülkelerde nüfus miktarının çokluğu nedeniyle eğitim ve sağlık sorunları ağırlıklı olarak kırsal alanlarda hissedilmekte ve kaynak kullanımının rasyonel anlamda gerçekleşmediği de bilinmektedir. Dünya genelinde ise, tarım %48, endüstri %18 ve hizmet sektöründe %34 düzeyindedir. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründeki yüksek işlendirme oranına karşın, bu sektörün toplam GSMH içindeki payı, ancak %19’dur (UNDP, 1992).

Azgelişmiş ülkelerde kırsal alanların yaşayan ülkelerde gerek barındırdığı nüfus gerekse yarattığı istihdam miktarı daha da yüksektir. Kırsal alan yaşantılarının ortak ve temel özelliği ise yoksunluk ve yoksulluk olarak tezahür etmektedir. O halde özellikle az gelişmiş ülkelerde kalkınma çalışmalarının kırsal alanlardan başlanması çok daha akılcı ve rasyonel bir davranıştır. Aksi durumda var olan bir potansiyelin atıl kalması ve nüfusun büyük bir çoğunluğunun ihmal edilmesi söz konusu olmaktadır.

2.3.4.Tarım ve Kırsal Kalkınma

Tarım en genel anlamda, bitki yetiştirme ve hayvan yetiştiriciliği gibi çeşitli üretim amaçları olan bir insan aktivitesi olarak tanımlanabilir. Sosyolojik açıdan

bakıldığında birçok kesiminin çoğu zaman tarımda, karmaşık çevresel problemleri ihmal ettiği aynı zamanda bunun tarımı gerçekleştiren insanın da ihmal edilmesi anlamına geldiği görülmektedir (Speeding, 1988:12). Son yıllarda eğitim kurumlarında tarımda insan faktörüne, bilimsel teknoloji akımlarından ayrı, bütünleştirilmemiş bir düzen içinde yer verildiği ve her şeyin sonunda anıldığı görülmektedir (Dunn, 2002:1). Tarımı gerçekleştirenlerin insanlar olması tarımın öznesini ortaya çıkarmaktadır, bu hem gelişmiş hem gelişmemiş ülkeler için değişmez bir gerçektir. Azgelişmiş ülkelerde üretim yetersizliğinden kaynaklanan problemlerin büyük bir bölümü yine insan kaynaklıyken (geleneksel üretim yapmak gibi) gelişmiş ülkelerde ise sorun toprağın ve çevrenin korunması ile ilgili olarak yine insan kaynaklıdır. O halde tarımın, yetiştirme-ekolojik-sosyal-ekonomik sınırları olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir (Conwey, 1987:95). Tarımın bir reel sektör ve sosyo-ekonomik bir faaliyet olması nedeniyle ülkelerin GSMH'larındaki payları bir kriter olarak ülkelerin sınıflandırılmasında kullanılmaktadır.

Yeterli ve dengeli kalkınmayı gerçekleştirememiş ülkelerin tanımlanmasında kullanılan azgelişmişlik kavramına yönelik olarak yapılmış tüm yorumlarda tarımın nispi önemi üzerinde durulduğu görülmektedir (Urff, 1974: 1). Azgelişmiş ülkeleri karakterize eden kriterlerin başında tarım gelmektedir ki, halkın büyük bir kısmının (%60-80) bu sektörde çalışması, milli gelirin önemli bir kısmının (%40-60) bu sektörden sağlanması, tarımsal faaliyetlerin bireysel ihtiyaçlar için ve düşük verimle yapılması ve sonuç olarak tarım sektörünün ülke halkının beslenmesi için gerekli ürünleri yeteri kadar üretememesi de kullanılan kriterlerdendir (Leibenstein, 1957: 40). Bir diğer kriter ise, yine tarım sektörünün, işlenebilir araziye nazaran mutlak, ya da diğer sektörlerle göre nispi bir fazla nüfusu barındırmasından dolayı yapısal bir işsizliğin varlığıdır (Meier, 1957:237).

Az gelişmiş veya kalkınamamış ülkelerin göstermiş oldukları özellikler konusunda fikir birliği söz konusu iken, çözümü konusunda önemli fikir ayrılıklarının olduğu bilinmektedir. Brahmanda, Coale, Mellor, Schultz, gibi araştırmacılar, bu tür ülkelerin kalkınmalarının sağlanabilmesi için tarım sektörüne öncelik ve önem verilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Hirschman, Leibenstein ve Higin gibi araştırmacılar da kalkınma için endüstrileşme programlarına öncelik ve önem verilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Urff, 1974: 3).

Bilindiği gibi uzun dönemde ekonominin çeşitli sektörleri arasında belirli bir oranda ve dengeli bir gelişmenin birbirine paralel olması gerekmektedir. Çünkü sektörler birbirlerinin ürettikleri ürünleri talep ederek tüketici, diğer sektöre mal sunduğu için ise arz eden (üretici) konumunda olduklarından aralarında organik bağ olduğu kesinlikle bilinmektedir. Bununla beraber asıl sorunun az gelişmiş ve kalkınamamış ülkelerde çok kıt olan kaynakların sektörler arasında nasıl ve hangi oranda dağıtılacağıdır. Acaba hangi sektör en yüksek çıktıyı sağlayacak ve kendi potansiyelini açığa çıkarmakta daha başarılı olacaktır sorusu kalkınmak için öncelikli olarak cevaplanması gereken soru niteliğindedir.

Az gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmanın ateşleyici sektör olduğu yönünde birçok görüş vardır. “Kalkınmanın sürükleyici sektör”ünün tarım olduğu belirtilmektedir. Tarım sektöründe üretim tekniğinin temelden değişikliğe uğratılabildiği ve bunun neticesi olarak da üretimin çok hızlı ve yüksek oranlarda arttığı bir sektör olmasından dolayı tetikleyici sektör olduğu savunulmaktadır (Rostow, 1963:21). Rostow tarım sektörünün katkısının geçici ve bir defaya mahsus bir rol olmadığını, ekonominin kendi kendine kalkınmasına bir geçiş teşkil edebilmesi için, söz konusu olan sektörün yeter büyüklüğe sahip olması ve genişleme etkisinin ortaya çıkabilmesi için ekonominin diğer sektörleriyle oldukça yüksek bir oranda ilişkide olması gerektiğini savunmaktadır.

Ekonomik gelişme kişi başına düşen milli gelir artışı olarak nitelendirildiğinde, milli gelirin büyük bir kısmının tarımdan yaratıldığı azgelişmiş ülke ekonomilerinde, tarımsal üretimin artışı ekonomik gelişmeyi direk olarak olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Genel olarak tarım sektörünün ekonomik kalkınmaya çeşitli şekillerde etki ettiği görülmektedir. Bu etkiler; giderek artan şehir nüfusunun beslenmesini sağlayacak kadar, üretim arzının oluşturulması, tarım sektöründe boşalan iş gücünün başka sektörlerle aktarılması, endüstriyel gelişim için sermaye birikiminin oluşturulması, tarım ürünlerinin ihracatı ile ödemeler dengesine katkı sağlanması, endüstri ürünleri talep edecek bir pazarın sağlanması olarak sıralanmaktadır (Lewis, 1963:278).

Kuznets, tarımın “üretim katkısı”, “pazar katkısı”, faktör katkısı”, ve “ödemeler dengesi katkısı”, gibi katkıları olduğunu ifade etmektedir (Kuznets, 1961:69). Tarımın tüm katkılarına rağmen sürükleyici bir sektör olup olmadığı yönünde tam bir fikir birliği otoriteler tarafından sağlanamamaktadır. Fakat tarım sektörünün sürükleyici sektör rolünü üstlenemeyeceğini savunanlar bile, kalkınmanın ilk başlama veya rayına oturma

aşamasında önemli bir rol oynayacağını kabul etmektedirler. Şöyle ki tarım sektörü, sürükleyici sektör olan endüstriye hammadde sağlamak ile ilk başlangıcı yaparak önemli bir görevi gerçekleştirecektir. Örneğin; Amerikanın güney eyaletlerindeki pamuk yetiştirme alanlarının ve pamuk üretiminin artması sonucu İngiliz dokuma endüstrisinin oluşması bu yönde iyi bir örnek teşkil etmektedir (Aleman, 1955:7). Yine aynı görüş paralelinde, tarımsal ürünlerin ihracı ile sağlanan gelirin, diğer sektörlerin yatırımlarının finansmanında kullanılmasıyla ilgili olarak verilebilecek örneklerden bir tanesi de Japonya'nın ipek ihracatından elde ettiği gelir ile demir yollarının finanse etmesidir. Yine tarım sektörünün gelişmesi, sürükleyici sektörün ürettiği mal ve hizmetlerin talebini arttıracaktır, Rusyada hububat ekili sahanın genişlemesi ile nakliye hizmetlerine olan talebin artması ve demir yollarının gelişmesi için gerekli ön koşulları oluşturması gibi. Yine Bulhoses'te tarımın sürükleyici sektör olmadığını fakat tetikleyici olduğunu Brezilya örneği ile açıklamaktadır; Brezilyanın kalkınmasında, kahve üretiminden çok kahveden elde edilen gelirin alt-yapı yatırımları ve üretimin çeşitlendirilmesinde kullanılması ile sağlandığı belirtilmektedir (Urff, 1974: 8).

Az gelişmiş ülkelerde genellikle, tarım dışı sektörlerin yüksek yatırım maliyetlerini sağlamak üzere, tarım sektöründen bu sektörler sermaye transferi genellikle gerçekleştirilmektedir. Japonya'nın kalkınması örneğinde olduğu gibi tarımın sağladığı gelirin göz ardı edilmesi durumunda bile tarım sektörünün tüm vergilere iştirak oranı % 83-86 arasında olduğu bilinmektedir (Ohkawa, 1964:204).

Her ne konuda yapıyor olursa olsun gerçekçi analizlerin çok yönlü bakış açısı ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Salt bir ekonomik analiz gerçeğin sadece bir boyutuna ışık tutabilmektedir. Eğer Hindistan gibi bir ülkede açlık veya açlık tehlikesi söz konusu ise kalkınma amaçlarına veya stratejilerine uygun olsun veya olmasın, tarım sektöründe üretimin artırılmasına önceliği vermek gerekmektedir. Çünkü bu gibi ülkelerde açlıktan insanlar ölmekte, hastalanmakta ve birçok insani değerini de bir daha geri gelmeyecek şekilde yitirebilmektedir ki, gerçek anlamda kalkınma insanı ve insani gelişmeyi hedef aldığından öncelikle besin maddesi üretimi için tarımın geliştirilmesi ve ona kaynak aktarılması gerekmektedir (Tolunay ve Akyol, 2006:125).

Afrika ve Asya'da kişi başına düşen gelir baz alındığında 49 yoksul ülkenin var olduğu ve belirlemelerin kişi başına düşen gelirin yanı sıra beslenme, ekonomik istikrar, sağlık, ve eğitim gibi kriterler göz önüne alınarak yapıldığı Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı raporunda, açlık sınırında yaşayan insanların sayısının son 30

yıl içinde iki kat arttığı ve 307 milyona ulaştığı belirtilmektedir. Raporda 2015 yılında bu sayının 420 milyona yükseleceği vurgulanmaktadır.

(<http://www.radikal.com.tr/haber>).

Açlık daha çok gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkıp kronikleşen bir sorun olduğu için, çözümün kalkınmadan geçtiğini söylemek mümkündür. Dünya Bankası (WB) yoksulluğun önlenmesi için tarımsal gelişme isimli yayında, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde ki kalkınmada tarımsal büyümenin rolünü açık ve etkili bir şekilde belirtmektedir. Tarımdaki büyümenin, Milenyum kalkınma hedeflerinin (MDGs) dört tanesinin direk gerçekleştirilmesine olanak sağladığı belirtilmektedir. Milenyum kalkınma hedefleri ise şu şekilde belirtilmektedir;

1. Aşırı yokluk ve açlık sınırında yaşayan insanların oranını yarıya indirmek
2. Cinsiyet eşitliğini geliştirmek ve kadınları güçlendirmek
3. Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak
4. Arttırılmış pazar erişimi ile ortaklıkları geliştirmek

Tarımsal gelişme Milenyum kalkınma hedeflerinin diğer hedeflerine de dolaylı katkı sunacağı belirtilirken, tarımsal büyümenin dünyanın bazı bölgelerinde (Asya) yoksulluğu, açlığı ve çevresel sorunları azaltmak için kullanıldığı ve kayda değer başarılar elde edildiği belirtilmektedir (World Bank, 2005:1). Tarımsal gelişme ile Şili, Gana, Hindistan, Tayland ve Vietnam gibi ülkelerde yoksulluğun azaltıldığı ve açlığın önlenmesi konusunda başarılı sonuçlara ulaşıldığı bilinmektedir.

Özellikle düşük gelirli ülkelerde tarımsal üretimde geniş tabanlı büyüme, açlığın ve yoksulluğun önüne geçilmede, küçük ölçekli çiftçilerin gelirini arttırmada topraksız çiftçilerin gelirini yükseltmede, gıdaya erişebilirliği arttırmada ve gıda kalitesini yükseltmede oldukça etkilidir. Söz konusu direk faydaların yanında, tarımsal üretimin artışı ile gıda fiyatlarının düşmesine olanak sağlayarak insanların reel alım güçlerinin de artmasına olanak sağlayabilmektedir. Gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde kentlerde ve kırsal alanlarda yaşayan yoksulların gelirlerinin büyük çoğunluğunu gıda ürünlerine harcamaları dolayısı ile tarımsal üretimin fiyatlarının düşürülmesi ile onlara önemli katkılar sağlanabilmektedir. Örneğin Nijerya'nın en önemli gıda maddesi olan manyok üretiminin yeni geliştirilmiş çeşitlerinin üretilmeye başlaması ve manyok üretim miktarının artması ile reel alım gücünün %30 arttığı bilinmektedir (Hazell ve Ramasamy, 1991:112).

Tüketicilerin ve üreticilerin tarımsal gelişmeden sağladığı fayda sadece gelir artışı ile sınırlandırılmamalıdır, çünkü tarımsal üretim işletmeleri katma değeri yüksek, emek yoğunluğu yüksek işletmeler olduğundan dolayı tarımsal istihdam %0.3 ile %0.6 oranında büyüdüğünde tarım dışı istihdamın %0.9 büyüdüğü bilinmektedir (Mellor, 2001: 20). Tarımsal üretim artışı sonucunda yoksulluk ve açlığın azaltılması sonucu oluşan büyüme yüksek seviyelerde gerçekleşmektedir Afrika'da ürün gelirindeki % 1'lik bir artışın yoksul insanların sayısını % 72, Asya'da % 48 oranında azalttığı tespit edilmiştir (Afolami ve Falusi, 1999:25) .

Tarımsal verimliliğin yüzde birlik artışının yoksulluğun azaltılmasında, Hindistanda etkisi araştırıldığında, kısa vadede yüzde 0.4 ve uzun vadede 1.9 etkili olduğu tespit edilmiştir (Datt ve Ravallion, 1998:42). Tarımın yoksulluğu azaltmada etkisi kesin olmakla birlikte farklı bölgesel şartlarda katkısının miktarının değiştiği bilinmektedir. Tarımsal büyümenin geniş tabanlı etkilere sahip olduğu yerler; toprak dağılımının göreceli olarak adil olduğu, iklimin ve toprak verimliliğinin artırılma potansiyelinin olduğu bölgelerdir. Bazı kırsal alanlarda fakirliğin azaltılmasında tarımsal büyüme etkili olamamaktadır. Özellikle adaletsiz toprak dağılımı olan bölgelerde tarımsal büyüme yoksul çiftçinin gelirini arttırmada etkili değildir, çünkü arzın artması ürünün fiyatını düşmesine yol açmakta ve yoksul çiftçinin kazancını hiç veya çok az etkilemektedir.

İnsanların sağlıklı ve aktif bir hayat sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu besinlerin tamamı tarımsal faaliyet sonucu üretilen ürünlerden oluşmaktadır. Dünyadaki mevcut duruma bakıldığında aç veya kötü beslenen insanların büyük bir kısmının kırsal alanda kendi ihtiyacı olan ürünleri üretemeyen köylüler olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile dünyadaki aç insanların yarısından fazlası küçük çiftçi ailelerinden oluşmaktadır. Son yıllarda iklim değişiklikleri dolayısı ile ürün miktarının azalması ve tarımsal girdi ve ürün fiyatlarının artması veya aşırı dalgalanması, üreticilerin kendi ürünlerini satamama ve dolayısı ile araçlar ve komisyoncuların üretici karına ortak oldukları pazarlama sisteminde hayatlarını idame ettirmeleri her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Gıda yokluğu çekilen dönemlerde çiftçi aileleri ya besi hayvanlarını tüketmekte ya da tohumluklarını yiyecek olarak kullanmak zorunda kalmaktadır. Buda gelecek üretim dönemi için sermayesiz kalmaları sonucunu doğurmaktadır. Açlık veya kötü beslenme hastalıklara karşı direnci düşürürken öte yandan başka işlerde çalışarak elde edilebilecek gelirin azalmasına neden olmakta,

üretim kabiliyetini de kaybetmiş olmalarından dolayı köylüler için yoksulluk döngüsünün giderek derinleşmesine yol açmaktadır.

Açlık ve gıda azlığından çocuklardan sonra en fazla etkilenen grup kadınlar olmaktadır. Kırsal alanda gıda üretmede ve gıda güvenliğini sağlamada kritik bir rol üstlenen kadınların kendi besinlerinden fedakârlık yaptıkları ve ailenin diğer bireylerinin paylarına katkıda bulundukları bilinmektedir. Örneğin Zimbabwe'deki uzun dönemde yağış ortalamalarındaki %10'luk düşüşlerin kadınların ağırlıklarını %1.15 düşürdüğü fakat yağışlardaki düşüşe paralel olarak gerçekleşen besin kıtlığından erkeklerin kilolarının etkilenmediği tespit edilmiştir (Quisumbing, 1996: 95).

Milenyum kalkınma hedeflerinde gösterilen iki gösterge beş yaşın altındaki zayıf çocukların ve aç insanların sayısının düşürülmesi olduğu dikkate alındığında bu hedefin gerçekleştirilmesinde özellikle kendi yiyeceklerini üretebilecek çiftçi ve köylülerin üretim artışı sağlamaları ile dünya üzerindeki aç insanların sayısının %50 oranında düşürülmesi mümkün olabilecektir (World Bank, 2005:7).

Açlığın ve gıda eksikliğinin yaşandığı birçok Asya ve Afrika ülkesinde uzun vadeli kalkınma stratejilerinden önce acil olarak yiyecek ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir. Yiyecek miktarında artış sağlanabilmesi için tarımsal üretim araçlarını ve özellikle de erkenci, dayanıklı ve daha fazla verimli tohum ve yeni çeşit besi hayvanlarının köylüler tarafından kullanılmasının sağlanması gerekmektedir. Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO), kötü ve eksik beslenen grupların çalışmalarını sağlayabilmek üzere fiziksel kapasitelerinin artırılması için başlattığı "ikiz yollar" (twintrack) ile bir yandan acil besin ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamakta, öte yandan fakir insanların geçimlerini sağlayabilecekleri ortamı sağlayarak kırsal kalkınma ve tarımı birleştirmektedir. Gerçekten de bu şekildeki yaklaşımlar birçok azgelişmiş ülkede uygulanmış ve oldukça akılcı, güçlü olan bu birliktelikten olumlu sonuçlar alınmıştır (World Bank, 2005:7).

Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsüne (IFPRI) göre tarıma yönelik daha büyük ve ücretsiz kamu ile birlikte özel yatırımların uzun vadede artarak devam etmemesi durumunda yiyecek miktarlarında ve dolayısı ile fiyatlarındaki dalgalanmalar beklenen bir durumdur. IFPRI herhangi bir iklim değişikliğinin olmaması durumunda tarım yatırımlarının kırsal kalkınma politikaları ile entegrasyonu sonucunda 2020 yılına kadar çocuk beslenme bozukluklarının % 43 oranında azaltılabileceğini belirtmektedir (Rosegrant ve Hazell, 2001: 9).

Kırsal kalkınma politikalarında dezavantajlı grupların başında sayılan kadınlar, yoksulluk ve açlığın yüksek olduğu azgelişmiş ülkelerde ve özellikle de Sahra Altı ülkelerinde çoğu zaman tarımsal işgücünün neredeyse büyük bir bölümünü sağlamaktadır. Bahsedilen yerlerde erkek nüfus tarım dışındaki işlerden gelir elde etmeye çalışmaktadır. Aşağı sahra ülkelerindeki ailelerin yarısından fazlası da HIV virüsü taşıdığından tarımsal işletmelerin büyük bir kısmı kadınlar tarafından yönetilmekte bu da onların zaman yoksulluğu çekmelerine neden olmaktadır. Bu sürecin doğal sonucu olarak kadınlar okul çağındaki çocuklarını okuldan uzaklaştırabilmekte ve yoksulluk döngüsü daha bir hız kazanıp gelecek nesillere aktarılabilir. Sahra Altı ülkelerinden 8'i üzerinde yapılmış bir araştırmada cinsiyete göre iş yüklerinde kadınların seçilmiş ülkelerin hepsinde erkeklere göre daha fazla çalıştıklarını ortaya koymaktadır (Brown and Haddad, 1995: 19). Bu durumda söz konusu ülkelerde kadın köylü ve çiftçilerin ihtiyaç ve önceliklerine göre tarımsal politikaların düzenlenmesi durumunda tarımsal üretim artışının yaklaşık %20 ya da daha fazla olacağı söylenebilir.

Tarımın teknik, ekonomik, sosyal, kültürel boyutlarının yanında 50 li yıllardan itibaren çevresel boyutları bakımından da tüm insanlığı ilgilendirdiği bilinmektedir. Örneğin 1995 yılında gelişmekte olan ülkelerde tarıma harcanan su miktarı toplam su tüketiminin % 86'sını oluşturduğu tespit edilmiştir (Rosegrant and Cline, 2002). Yine 2000 yılı verilerine göre toplam arazilerin %34'ü olan tarım arazileri suyun en büyük tüketicisi konumundadır (FAOSTAT,2005).

Tarımda aşırı su tüketiminin yol açtığı felaketlere bir çok örnekler vermek mümkün olmakla birlikte, tarımın kalkınmanın finansmanında kullanılması bakımından da iyi bir örnek olarak Aral gölü verilebilir. Sovyetler Birliği Batı Türkistan'da Özbekistan ile Kazakistan arasındaki Aral Gölünün çevresinde su tüketimi fazla olan pamuktan başka ürün yetiştirilmesini yasaklamış 1950'lere kadar önemli ölçüde milli gelirini arttırmıştır. Fakat daha sonraları daha fazla üretim için, aşırı ilaç ve gübre kullanılması konusunda üreticileri zorlamış ve bunun sonucunda Asya'nın ikinci, dünyanın dördüncü büyük gölü olan Aral Gölü'nde çağımızın en büyük çevre felaketinin meydana gelmesine neden olmuştur. Amuderya ve Siriderya nehirleri Sovyetler Birliği'nin hatalı sulama politikası sebebiyle 1960'lı yıllardan beri Aral gölünü yeterince besleyemediği için sıcakların da etkisiyle kuruyan göl alanı %80 oranında küçülmüştür. Göl kıyısında yaşayan tarım yapan köylüler ve balıkçılar ekonomik olarak sıkıntı çekmekle kalmayıp birçok tedavisi mümkün olmayan epidemik hastalık ile

yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar ([http://tr.wikipedia.org/wiki/aral g/](http://tr.wikipedia.org/wiki/aral_g/)). Bilindiği gibi çevresel sorunların etkisi bölgesel kalmamakta ve tüm dünyayı etkilemektedir bu nedenle milenyum kalkınma hedefleri arasına çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için tarım politikaları da dâhil tüm politikaların yeniden düzenlenmesi hedefi konulmuştur.

Dünyada açlık çeken insanların sayısına bakıldığında ilk akla gelen şey olan üretim miktarını artırmak her yerde ve koşulda mümkün olamamaktadır. Çünkü bir tarafta tarımsal alanlar için harcanan su miktarı öte tarafta kullanılan tarımsal ilaç ve gübrelerin toprağa vermiş olduğu zarar, sürdürülebilir yaşamı tehdit etmektedir. Büyük kısmı gelişmekte olan ülkelerde olan 1,9 milyar hektar arazi insan etkilerinden dolayı kalitesizleşmiş ve yeniden kazanılması pek mümkün görülmemektedir (FAO, 2003).

Dünya ekonomik düzenin yeniden yapılanması hala devam ederken, ilerisi için bazı saptamalar yapılmaktadır ki bu saptamalar genelde tarım kesimindeki köylüler ve çiftçiler için iç açıcı olamamaktadır. Samir Amin “şu anda, üçüncü dünyanın tarımı ile batı ülkelerinin tarımı arasındaki büyük verim farklılıklarına dikkat çekmekte ve bugünün üç milyar köylüsünün pazara sunduğu gıda ürünlerinin, otuz milyon modern çiftçi tarafından ileride üretilmesi söz konusu olacağına işaret etmektedir. Böylesi kuvvetli bir olasılığın gerçekleşmesi durumunda, verimli toprakların büyük kısmının şimdiki köylülerin ve çiftçilerin mülkiyetinden kapitalist çiftçilerin eline geçmesi anlamı çıkmaktadır. Bu da milyarlarca çiftçinin kısa süre içinde, tarımdan çekilmesi anlamını taşımaktadır. Peki ama bu milyarlarca insana ne olacak (Amin, 2003:37). Samir Amin’in gerçekleşmesi muhtemel tespitleri ışığında tarım ve köylü için geliştirilecek politikaların ve onları güçlendirecek çalışmaların bir an önce yapılmasının önemi açık bir şekilde görülmektedir. Çünkü tarım dışına itilecek olan bu büyük kitlelerin şehirlere akması, beraberinde çok büyük sorunları getirerek ülkelerin diğer dengelerini de bozarak, onları geri götürebilecektir.

Olaya ülkemiz açısından baktığımızda durum yine iç açıcı görülmemektedir. Çünkü ülkemizde fertlerin %1.35’i temel gıda bulamayacak düzeyde açlık çekmektedir, kırsal kesimlerde bu oran %2’ye yükselmektedir. Gıda harcamaları dışındaki harcamalar dikkate alındığın kentsel alanlarda yoksulluk oranı %27 iken, kırsal alanda %34.5’e yükselmektedir (Aydın, 2007:155).

Kentlerde günde 2.2 doların altında gelir elde edenlerin oranı %3 iken kırsal alanda bu oran, %4’ün üzerindedir(Aydın, 2007:155). Söz konusu veriler ışığında

Ülkemizde kırsal alanda yaşayan insanların kent alanlarına göre daha derin bir yoksulluk içinde olduğunu söylemek mümkündür. Kırsal alanda yaşanan yoksulluğun ise çeşitleri nedenleri bulunmaktadır:

- ◆ Tarımda mülksüzleşme
- ◆ Toprak dağılımındaki eşitsizlik, küçük tarım işletmelerinde sermaye birikiminin sağlanamaması
- ◆ Aile emeğinin metalaşması
- ◆ Kırsal ve tarımsal desteklerin dengesizliği ve yetersizliği
- ◆ Geliri artıramamak (Ecevit ve Ecevit, 2002:276).

Başka bir ifade ile nüfus yapısı, göçler, kır-kent ilişkileri, aile büyüklükleri, sosyal sınıflar ve toprak dağılımındaki aksaklıklar, kırsal yoksulluğun nedenleridir (Akdemir, 2003:117).

Tüm bu açıklamalar ışığında tarımın kalkınmanın vazgeçilmez bir ögesi ve parçası olduğu ortaya çıkmakla birlikte, kalkınmanın bizatihi kendisinin sahip olduğu çok yönü boyutlar dolayısı ile sadece tarım ile kalkınmanın gerçekleşmesinin zorluğu ortadadır. Özellikle kırsal kalkınma çalışmalarında sosyal değişmeyi sağlayacak bütüncül yaklaşımlar ile kalkınma çabalarının daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

2.4.Kırsal Kalkınma

Kalkınma, kesin sonuç ve sınırları olmayan, zamandan zamana ve bölgeden bölgeye koşulları ve sonuçları belli olmayan dinamik bir süreç olduğu için sorunları çözmede hareketli ve değişken bir yapı göstermektedir. Yapısından kaynaklanan özellikler nedeniyle kendisini tanımlayan kurumlar veya disiplinlerin konuyu ele alış şekli de farklı olmuş ve bu nedenle birçok değişik tanımları yapılmıştır.

Kırsal kalkınma kavramı kalkınmanın bir çeşidi olup dünyada azgelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelerin ve gelişmiş ülkelerin gündeminde oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Evrensel anlamda kabul gören kırsal kalkınma tanımlaması halen yapılamamaktadır ki bu da yukarıda bahsedilen çok boyutluluğun yanında her ülkenin şartlarının kendine özgü olmasından kaynaklanmaktadır.

İlk kez BM örgütüncü kırsal kalkınma; küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacı ile giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabaları ile birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının

sağlanması süreci” şeklinde tanımlanmıştır. AB’de ise kırsal kalkınmanın 1975 te tanımı yapılmıştır. Bu tanımda; sadece kırsal alanlarda yaşayan yoksul kitlenin refah seviyesinin yükseltilmesi değil aynı zamanda bu alanlarda yaşayan bütün nüfus kitlesinin daha iyi koşullarda yaşaması, varlığını sürdürmesi gibi nüfusa yönelik çabaların yanı sıra, kırsal yaşamın devamının sağlanması, çevrenin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması ve kırsal mirasın korunması kırsal kalkınma olarak nitelendirilmiştir (Bakırcı, 2007: 32).

Kırsal kalkınma kullanım amaç ve alanlarına göre çeşitlilik arz etmektedir, yerine göre strateji gibi kullanılırken bazen de ekonomi, tarım, sosyal ve davranış bilimlerini ihtiva eden bir disiplin olarak nitelendirilmektedir.

Chambers, kırsal kalkınmayı, yoksul kadın ve erkekler gibi spesifik grupların kendileri ve çocukları için ihtiyaç duyduklarından fazlasını elde etmelerine olanak tanıyan bir strateji olarak tanımlamaktadır. Bu strateji kırsal alanlarda geçimlerini sağlayan çalışanlar içinde en yoksul olanların, kırsal kalkınmanın nimetlerinden daha fazla yararlanmayı talep etmelerine yardım etmeyi kapsamaktadır. Söz konusu yoksul grupları ise, küçük ölçekli çiftçiler, kiracı üreticiler ve topraksız köylüler teşkil etmektedir (Chambers, 1998:147).

Kırsal kalkınmanın ilişkide olduğu bilim dallarının teknik ve sosyal bilim dallarını kapsamasından dolayı multidisipliner yapısına istinaden, kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların ekonomik, toplumsal, kültürel kalkınmalarını sağlama uğraşısı olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere kırsal kesimde yaşayan yoksul kimselerin ekonomik, sosyal kültürel durumunun katılımcılık temelinde iyileştirilmesi sürecine işaret edilmektedir.

Gerçekten de 1960’lardan itibaren gündemi daha fazla işgal eden kalkınma, uzunca bir dönem insan faktöründen, toplumsal ilişkilerden bağımsız teknik bir sorun olarak algılanmış, özellikle az gelişmiş ülkelerde kalkınma adına yapılan teknik transferler, belirli ölçülerde üretim artışı sağlamıştır. Fakat konunun algılanış biçimi eksik ve çok yönlü olmadığından dolayı başarı az ve kısmi olarak gerçekleşmiştir (Fazlıoğlu, 2003: 1). Dolayısıyla teknik bir olay gibi algılanan ve kırsal alandaki

insanların üretim miktarlarının arttırılması şeklinde algılanan kırsal kalkınma gün geçtikçe farklı boyutlar kazanarak genişletilmek zorunda kalmıştır.

Türkiye Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji belgesinde kırsal kalkınma; kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözeterek, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır (DPT; 2006:3)

İlk kez Birleşmiş Milletler Cemiyeti tarafından tanımlanmış olan “toplum kalkınması” kırsal kalkınma olarak da kabul edilmiş ve kırsal kalkınmanın bazı tanımlarında toplum kalkınması ön plana çıkarılmıştır. Bu bağlamda kırsal kalkınma; bireylerin gelirini salt tüketim toplumu yaratmak için arttırmak anlamına gelmemektedir. Kırsal kalkınmanın çevre, sağlık, eğitim, beslenme, kadın, çocuk ve kültürel gereksinimler karşılandığı ve doğal kaynaklar korunduğu sürece anlamlı olacağı belirtilmektedir. Anlatılanların ışığında Gülçubuk kırsal kalkınmayı; küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, toplumsal, kültürel koşulları iyileştirmek amacı ile giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümü ile kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmaları süreci olarak tanımlamıştır (Gülçubuk, 2006:225)

Toplum kalkınması terimi kırsal kalkınma teriminden çok daha önceleri kullanılmış bir terimdir. Fakat kırsal kalkınma terimi yerine başka terimler de kullanılmaktadır. Bunun nedeni kırsal kalkınmanın çok yönlü ve dinamik yapısından kaynaklanmaktadır. Toplum kalkınması gibi tarımsal kalkınma da kırsal kalkınma yerine kullanılan terimlerden biridir. Bunun nedeni ekonomik faaliyetlerin kalkınmadaki öneminden kaynaklanmaktadır. Kırsal alanda yaşayanların yaşam kalitelerinin yükseltilmesini sağlamak amacıyla, gelir düzeylerinin artırılması için temel geçim kaynağı olan tarımsal kalkınmanın sağlanması gerekliliğinden hareket edilerek, söz konusu kavramlar çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir.

Yine “köy kalkınması” da kırsal kalkınma yerine zaman zaman kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde özellikle üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında “köy ve köylü sorunu” başlığı altında kalkınma hedefleri çerçevesinde bu alanlarda yaşayan insanların ihtiyaçlarının en az maliyetle ve köylerin tamamına yaygın

bir biçimde ulaştırılması, kırsal nüfusun ulusal pazar ve yaşantısıyla bütünleştirme sürecinin hızlandırılması ve yerleşim yapısının olumlu yönde etkilenmesinde başlıca araç olarak ortaya çıkan “merkezi köyler”in tespiti araştırmasına başlanmıştır (DPT, 1972:857) denilmektedir.

Köy kalkınması kavramı; feodal, yarı feodal veya kapitalizm öncesi ilişkilerin yaygın olduğu, genel olarak ancak tüketim amacı ile üretim yapıldığı, ya da tüketim nesneleri edinmek amacıyla çok sınırlı düzeylerde üretim fazlasının elde edilebildiği, yüzeysel ve az çeşitli örgütlenmelerin görüldüğü, kapalı bir ekonomik ve toplumsal yapılanmadan, genel olarak pazarda satmak için üretim yapıldığı, teknolojik gelişmelerden yeterince faydalanarak daha fazla gelirin elde edilebildiği, bireysel toplumsal ve kurumsal ilişkilerin çok çeşitlenip yaygınlaştığı, özellikle de kentsel yerleşmelerle işlevsel olarak bütünleşik bir ekonomik ve toplumsal yapılanmaya geçiş olarak tanımlanmaktadır (Çağlar, 1986: 214). Tanımdan da anlaşıldığı gibi köyün ve kırsal alanların öznesi aynı olmakla birlikte sorunlar da birebir örtüşmektedir, başka bir ifade ile bileşenleri ortak olduğundan çözüm yolları itibariyle de benzeşmekte olduklarından kavramlar birbiri yerine kullanılabilirler. Kavramlardaki farklılıklar veya benzerlikler ne olursa olsun sonuç olarak anlaşılması gereken kırsal kalkınmanın kırsal alanlarda yaşayanların yaşam kalitelerinin artırılması çabalarının tamamını kapsadığı olmalıdır.

2.5. Kırsal Kalkınma ve Ülkemizde Kırsal Toplumda Değişme Eğilimleri

Kırsal kalkınma çalışmalarının dünyada hız kazandığı 1950’li yıllarda birçok sanayileşmiş ülkede toplumsal değişim ve dönüşümler zaten tamamlanmışken ülkemizde 1960’lı yıllarda gelişimin yavaş yaşandığı kırsal alanlar için kırsal kalkınma henüz telaffuz edilmeye başlanmıştır. Türkiye’nin içinde bulunduğu toplumsal değişme süreci içerisinde kırsal köy topluluklarında değişme süreci 1980’li yıllarda bir ivme kazanmaya başlamıştır. Türkiye’nin izlediği ekonomik model gereği gevşek para politikasına dayalı, büyüme için bir miktar enflasyonu göze alan bir politika olması nedeniyle girdi fiyatlarındaki ani artışlara neden olmuş ve bu durum kırsal aile girişimlerinin azalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu küçülmelerden kaynaklanan gelir kayıpları birkaç çekirdek aileden oluşan veya bir çekirdek aile ve yakın akrabadan oluşan geniş aile biçimini sarsmış ve hanenin çekirdek aile biçimine dönüşmesinde etkili olmuştur (Tarım Şurası 2004: 18).

Tarımsal girdi fiyatlarındaki artış tarımsal geliri düşürdüğü için tarımdan uzaklaşmalar başlamış, ve aile fertlerinden biri veya bir kaçının tarım dışındaki sektörlerde istihdam edilmesi ile birlikte bir süre sonra göçü beraberinde getirerek kırsal alanlarda yaşayan insanların kendi sosyal çevrelerinden uzaklaşmalarına neden olmuştur.

1980'li yıllarda kırsal kesime yönelik ulaşım ve haberleşme olanaklarının artması ile birlikte iki kesimin birbirilerini tanımalarına yardımcı olmuş ve kırsalın iticiliği, kentin çekiciliği konusundaki mukayese edebilirlik imkânının ortaya çıkması ile göç ve kırsal mesleklerden uzaklaşmalar hız kazanmıştır (Tarım Şurası 2004: 18).

2.5.1.Ülkemizde Kırsal Kalkınma ve Uygulamaları

Kalkınmışlığın ölçütlerinden biri de ülkeyi oluşturan tüm bölgeler, sektörler veya da toplumsal sınıflar arasındaki gelir dağılımının birbirine yakın bir şekilde dağılmasıdır. Gelir dağılımında kırsal kesim aleyhine gerçekleşmiş olumsuz durumun ortadan kaldırılmasını hedefleyen kırsal kalkınma çabaları ülkemizde planlı dönem öncesi ve sonrası, olmak üzere iki dönem olarak incelenmektedir.

2.5.1.1 Planlı Dönem Öncesi

Kurtuluş savaşı sonrasında nüfusun % 80'inin köylerde yaşıyor olması, ihracatın %84'ünde tarım ürünlerinin oluşturması (İTO, 2000: 22) nedeniyle, ülkenin kalkınmasına yönelik olarak gerçekleştirilecek çalışmaların köy ve köylü sorunları merkezli olmasına neden olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında dünyayı etkisi altına alan büyük buhran sadece tarım ürünü ihraç eden ülkemizi de son derece kötü etkilemiştir. Mevcut durum itibari ile tek sektör olan tarımda ve kırsal alanda kalkınmanın sağlanarak kaynak yaratması yönünde çaba harcanmıştır. Çünkü hem tarımın tek sektör olması nedeniyle bir mecburiyetten hem de tarım sektörünün diğer sektörleri finanse etmesi ve kaynak aktarmasının, birçok ülkede ve zamanda tecrübe edilmiş bir politika olmasından da hareket edilmiştir.

Mevcut ekonomik ve sosyal yapının arz ettiği durum nedeniyle köy ve köylüye yönelik bazı yeni yaklaşımlar ortaya konulmuştur ki bunlardan ilki, 17 Şubat-4 mart 1923 tarihleri arasında yapılan İzmir İktisat Kongresidir. Kongreye her ilçeden 3'ü çiftçi olmak üzere birçok katılımcı davet edilmiş ve kırsal alanı ilgilendiren konular ele alınmıştır. Kongre çiftçi grubunun aldığı kararlar şunlardır tekel idare ve sisteminin

kaldırılması, tütün ziraatı ve ticaretinin serbest olması ve ihraç edilecek ürünlerin işlenmiş olması (ürüne katma değer sağlanarak toplam ihraç gelirinin artırılması için) ve tütün vergilerinin tüketicilerden uygun şekilde tahsil edilmesi. Köylülere tarımsal üretimin uygulamalı öğretilmesi ve bunun için kitaplar bastırılması. İlk ve ortaokullarda sanayi ve ziraatın da uygulamalı olarak gösterilmesi. Kışla ve askeri eğitim merkezlerinde uygulamalı ziraat eğitimi yapılması. Türk ve yabancı yüksek öğretim, ortaokul ve medreselerden kız ve erkek mezunların en az bir yıl süre ile köy öğretmenliğinde görevlendirilmesi. Aşar vergisinin kaldırılması. Zirai, sanayi ve coğrafi sinema filmleri ile köylünün bilgilendirilmesi kararları alınmıştır (Ökçün, 1968:61). Bağımsızlığın henüz kazanıldığı o dönemlerde tarım, köy ve köylü sorunlarına katılımcı bir yaklaşım izlenmiş olması oldukça önemli bir gelişmedir.

18 Mart 1924 tarihli köy kanunu çıkarılan ilk kanunlardan olup, üretim faaliyetin gerçekleştiği alanın önce sınırlarının belirlenmesine yönelik olarak çıkarılmıştır.442 sayılı köy kanunun asıl amacı toprak mülkiyeti sistemine yenilik getirmesidir. Kırsal kesiminin kalkındırılması için çıkarılan köy kanunu, kalkınmanın köyden başlaması gerektiğine vurgu yapmakla birlikte, köylere hukuki bir statü verilerek tüzel kişilik kazandırılmıştır. Köye tanına özerklik ile birlikte, seçilen yönetsel organlara ve köy halkına köy yaşamı için gerekli alt yapı ve benzeri hizmetleri yapma ve daha iyi yaşam koşulları yaratma yükümlülüğü getirilmiştir. Köy kanunu çıkarılmasının ardından mali ve eğitim düzeyi düşük olan üreticilerin bir araya getirilerek üretim yapmaları konusunda da çalışmalar yapılmaya başlanmıştır ki bu vesileyle tarım politikalarının oluşturulmasına yönelik kooperatifçilik hareketi başlatılmıştır. 1888 yılında kurulan Ziraat Bankası 1924 yılında sadece tarım sektörüne hizmet vermek üzere anonim şirket haline dönüştürülmüştür.

1938 yılında Tarım Bakanlığı tarafından düzenlenen” Birinci Köy ve Ziraat Kongresi”, tarımla ilgili teknik konular yanında, köylerin bazı sosyal ve ekonomik sorunları ele alınmıştır. Köy kalkınması ve tarımsal gelişme için girişilecek “ulusal seferberlik”te, mali plan için sağlanacak kaynaklar konusunda da bir çalışma yapılmıştır.

Aşarın kaldırılması köylü üzerindeki büyük bir yükün kaldırılarak, üretim sermayesi birikimi sağlanmasının önü açılmış ve kırsal alanlarda mültezimlerin hegemonyasını sona erdirmiştir.

1934 tarihli İskân kanunu az topraklı ya da topraksız köylüleri toprak sahibi yapmak için çıkarılmış bir kanundur. Kanunun esası çok nüfuslu ailelere 6-15 hektar arasında toprak ile çift hayvanı, araç gereç, tohumluk gibi girdilerin verilmesini düzenlemekteydi. Ayrıca çıkarılan “Tapu kanunu ile sahipsiz toprakları imar edenlere tapusunun bedelsiz verilmesi veya da devlet mülkiyetinde olup da kamuya açılmamış yerleri bağ-bahçe yapan kişilere, vergi değerinin belli bir kısmı alınarak dağıtım yapılması düzenlenmiştir (Tarım Şurası 2004:20)

İyi niyetle çıkarılan bu yasalar kısa bir süre sonra nüfuz sahibin zenginlere yaramıştır çünkü devletin o zamanki gücü ancak toprak vermeye yetmekte, girdi desteği sınırlı olduğundan fakir halkın toprak sahibi olması pek bir anlam taşımadığından yarıcılığın tercih edilmesine neden olmuştur. Çitçiye topraklandırma yasası 1945 yılında çıkarılmış ve toprak dağılımında adaleti sağlamaya yönelik olarak hazırlanmış bir yasadır.

2.5.1.2. Planlı Dönem

Ülkemizde sadece tarım kesimi değil tüm sektörlerin yeniden düzenlenmesine imkân verecek planlar yapılmaya başlaması 1960’lı yıllara rastlamaktadır. Kalkınmanın planlı bir yaklaşımla sağlanabileceği görüşünden hareketle, beş yıllık kalkınma planlarının hazırlanması Anayasada yer almaktaydı. 1963 yılında ilki çıkarılan beş yıllık kalkınma planlarında ana hedefler belirlenmiş olup yıllık programlarla desteklenmesi esası getirilmiştir. Beş yıllık kalkınma planları kamu kesimini bağlayıcı, özel sektörü yönlendirici niteliktedir. Genel anlamda planlarda toplum refahının artırılması, sosyal adaletin sağlanması için bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi, verimliliği artıracak sermaye yoğun (entansif) tarım için, alt yapı hizmetleri için devletin yatırım yapması hedeflenmektedir.

Planlı dönemde köy ve köylüye yönelik yaklaşımlar da önceki dönemlerden genel olarak oldukça farklılık arz etmektedir. Planlı döneme başlanması ile birlikte köy kalkınmasının sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme olgularıyla ilişkili bir biçimde ele alındığı, başka bir ifade ile köy kalkınmasının ulusal kalkınmadan bağımsız bir süreç olmadığının algılandığı görülmektedir (Çağlar, 1986:180).

2.6. Genel Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

En genel anlamı ile yaklaşım, bir sorunu ele alış ve o soruna bakış biçimi olarak tanımlanabilir (TDK, 1992: 1679). Kırsal kalkınma açısından ele alındığında ise belirlenen eylemlerin uygulama tarzı olarak da tanımlanabilmektedir. Yaklaşım sistemlerin sadece bir unsuru olmayıp, felsefesini de ortaya koymaktadır (Axinn, 1988: 128) bu yönüyle yaklaşım, sistemin tüm faaliyetlerini ve atılacak her adımı düzenleyen bir işleve sahiptir. Bu adeta bir törende atılacak adımların trampet vuruşuyla düzenlenmesine benzetilmektedir (Cantado, 1990:43). Yaklaşımın yerine strateji kavramı da kullanılabilir.

Kırsal kalkınma yaklaşımlarının tarihsel süreç içerisinde farklılaştığı görülmektedir. Söz konusu farklılıklar her şeyden önce “kırsal kalkınma planları”nın temel amaçlarına göre bile değişmektedir. Örneğin, İngiltere’de 1944 yılında hazırlanan kırsal kalkınma planında; Kırsal alanda istihdam olanaklarının geliştirilmesi, kırsal alanda yaşayanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sorunların giderilerek, küçük nüfus gruplarının sosyo-ekonomik yaşamlarının düzeltilmesi, kırsal alanın sahip olduğu değerlerin ve güzelliklerin korunması gibi dört temel amaç ortaya konulmuştur (Gilga, 1985:139). Aynı dönemde ABD’de kırsal kalkınma planında temel amaçlar sekiz adet olarak sayılmıştır. Bunlar; kırsal kaynakların devamını sağlamak için ekolojik bütünlüğü korumak, arazilerin uygun bir tarzda kullanımını sağlamak, sağlıklı yaşam koşullarını sağlamak, memnuniyet veren bir çevre oluşturmak, etkili sosyal, ekonomik ve idari kurumlar oluşturmak, halkın refah koşullarını geliştirmek, peyzaja uygun ve görüntüyü kirletmeyen yapı ve binalar oluşturmak, geniş kapsamlı bir kalkınma planı oluşturmak şeklinde sıralanmıştır (Gilga, 1985:139).

Görüldüğü gibi kırsal kalkınma planlarındaki amaçların ve buna bağlı olarak yaklaşımların farklı olmasının nedeni ülkesel ve bölgesel farklılıkların mevcudiyetidir. Yukarıdaki örneğe bir kez daha bakılacak olursa İngiltere’nin doğal kaynağı (düşük kalite linyit hariç) olmadığı için kaynakların korunması ile ilgili herhangi bir temel amaca ihtiyaç duyulmazken, ABD’de kaynakların doğrudan veya dolaylı korunmasına yönelik ilave üç maddeye yer verilmiştir. Dolayısı ile amaçlardaki farklılık yaklaşımların da farklılaşmasına neden olmuştur. Kırsal kalkınma yaklaşımların da çeşitlenmesine neden olmuştur.

2.6.1. Teknokratik Yaklaşım

Bu yaklaşımda temel hedef tarımsal üretimi arttırmaktır. Ülkemizde de planlı dönem öncesinden başlayan, birinci ve ikinci planda devam eden hedeflere ulaşmak için öngörülmüştür. Bu dönemde Ülkemizde ekilemeyen toprakların tarıma kazandırılması bunu sağlamak için tarımsal makineleşmenin teşviki teknokratik yaklaşımın bir göstergesi olmuştur. Çiftçilerin üretim tekniklerinin yenilenmesi konusunda teşvik edilmeleri, işletmelerin büyüklük farklılıkları da gözetilerek, büyük toprak sahiplerinin sermaye birikimlerinden dolayı toplam üretimde artış meydana gelmiştir. Böylece üretim artışından büyük ve zengin çiftçiler faydalanmıştır (Aruoba, 1988:206). Gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesi kalkınmanın hedefi iken, salt üretim artışı ile gelir dağılımında adaletin gerçekleşmesi mümkün olmamış aradaki uçurum daha da artmıştır. Kalkınma teknik olduğu kadar sosyal (toprak reformu gibi) düzenlemeleri de kapsadığından ve ülkedeki toprak ve sermaye dağılımı dikkate alınmadığı için üretim artışının faydası yaygınlaştırılamamıştır.

2.6.2. Radikal Yaklaşım

Çin ve Vietnam'da uygulama örneklerine rastlanılan radikal yaklaşım, daha çok kapitalizmi reddeden, sosyalizmin bazı tiplerini uygulama çabası içinde olan bir yapıya sahiptir. Radikal yaklaşımın başlıca hedefi; sosyal değişim, gelir, refah ve politik gücün yeniden dağılımının sağlanması olup, başlıca faydalanıcıları; küçük çiftçiler ve toprak sahibi olmayan tarım işçileridir. Yaklaşımda öngörülen arazi kullanımı, ortak girişimler ve devlet çiftlikleridir (Bakırcı, 2007:337).

2.6.3. Reformist Yaklaşım

Üretim artışı sosyal değişim gelir ve refahın yeniden dağılımını amaçlayan, başlıca yararlanıcıları orta gelirli köylüler ve gelişme potansiyeli olan çiftçiler ve spesifik etkin gruplar olan, aile çiftlikleri ile arazi yerleşim planları arasında işbirliği öngören reformist yaklaşım daha çok Meksika, Malezya ve Mısır gibi ülkelerde uygulanmıştır. Reformist yaklaşım daha çok teknokratik yaklaşımların yaratmış olduğu başta gelir dağılımında meydana gelen huzursuzlukların önlenmesi düşüncesi ile ortaya atılmış bir yaklaşımdır.

Reformist yaklaşımın temel etkinliği orta veya orta üstü işletmelerin de büyük işletmelerin yanında üretimi sürdürecektir ölçüde güçlenmesini sağlamaktır. Ülkemizde de

bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak politikalar üretilmiş fakat söylemler ve yapılanlar arasında sürekli farklılıklar olması dolayısıyla uygulanamamıştır. Gelir adaletsizliğini gidermek, toprak reformu yapmak gibi amaçları olan politikaları savunan hükümetler de toplam üretimi arttırmak temel amacıyla hareket eden teknokratik görüşü ikinci plana itmiş ve küçük çiftçi borçlarının silinmesi, piyasalara kısmen sınırlı müdahalelerle gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermeye çalışmışlardır (Aruoba, 1988:206).

Son yıllarda klasik kırsal kalkınma yaklaşımlarına bir yenisinin daha eklenmesi söz konusu olmuştur, çünkü dünya konjüktörü inanılmaz bir hızda ve köklü değişimler yaşamakta ve pazar koşulları da aynı şekilde değişmektedir.

2.6.4. Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımı

Entegre kırsal kalkınma yaklaşımı, kırsal alanın, kalkınmanın ve köy sorunlarının iç içe geçmişliği, birçok unsuru, birçok beşeri ve fiziki eksiklikleri bünyesinde barındırdığından hareketle, kırsal alanlarda kalkınmanın gerçekleştirilmesi için çok yönlü ve bileşenli bir çözüm yolu gerektiğine vurgu yapılmaktadır. AB'ye üye ülkelerde bile sektörel politikaların kırsal gelişim hedefleri ile çeliştiği görülmektedir. Son dönemlerde özellikle toprak kullanımına ilişkin planlamanın ve kırsal kesime ayrılan fonların daha entegre bir şekilde planlanması gerektiği fark edilmiş ve entegre yaklaşım ortaya çıkmıştır(Marsden and Bristow, 2000:469). 1990'lı yıllarda AB ülkelerinde rasyonel bir planlamanın olmaması sonucu AB'nin tarıma ayırdığı fonlar sağlıklı olarak kullanılamamıştır. Kırsal kalkınma için dağıtılan fonların sektörel politikalar yüzünden dengesizlikleri arttırdığı gözlemlenmiş ve teoride kırsal kesime uygulanan politikaların her alan ve bölgede dengeli bir gelişime yol açacağı düşünülse de pratikte bunun böyle olmadığı ve bölgelerin kendine özgü gelişmişlik farklılıklarına bağlı olarak, bölgesel dengesizliklerin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Seidel, 1994:211). Söz konusu dengesizlikler aksaklıkların, bazı ürünlerin üretim sürecinde arz talep dengesinin yeterince dikkate alınmamasına ve bunun da bölgesel göç hareketlerine neden olduğu tespit edilmiştir (Lowe and Ward, 1997:75). Kırsal kalkınma için yapılan çalışmaların verimli ve amaca uygun olması için yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğinin ortaya çıkması ile ilk olarak iskoçya'da yapısal düzenlemeler gerçekleştirilerek, stratejik hedeflere ulaşabilmek adına yerel komitelerin önemi vurgulanmıştır. Burada amaç o bölgedeki yerel insanların kendi gelecekleri konusunda

söz sahibi olmalarını, gelişimin bireyler ya da grupların kendi tarafından oluşturulabileceği, üçüncü şahısların bu gelişimi onlara hediye etmeyeceği veya edemeyeceği gerçeğinin ortaya konmak istenmesidir (Scottish Office,1997).Avrupanın yaşadığı kırsal kalkınma deneyimlerinin ışığında şekillenmiş olan entegre kırsal kalkınma yaklaşımının temel prensipleri ise şu şekilde sıralanabilir:

Kırsal alanı ilgilendiren bütün unsurları göz önünde bulundurur, sistem bütünlüğü içinde entegre bir yaklaşımla ele alır. Temel hedefi kırsal nüfusun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşam düzeyini yükseltmektir. Kırsal nüfusun ihtiyaçları ile çevre koşulları arasında denge sağlamayı amaçlamaktadır. Kalkınma sürecinde, bölge veya yörenin potansiyelinden hareket ederek, olanak ve kısıtları gerçekçi bir şekilde değerlendirmektedir. Kırsal kalkınmaya yönelik planlarda toplum ihtiyaçlarını ve önceliklerini ön planda tutmaktadır. Kırsal kalkınma planının ulusal planlarla uyumlu olmasını ve bütünlük göstermesini gerekli görmektedir. Kalkınma faaliyetlerinde kırsal alan toplumunun karar verme ve uygulama aşamalarına katılımını sağlamaktadır. Kalkınma faaliyetlerinin bölgenin şartlarına uygun ve uygulanabilir olmasını benimsemektedir. Kalkınma faaliyetlerinde doğal çevrenin korunmasını da içeren sürdürülebilir tarzda olmasına önem vermektedir. Kalkınmanın, kırsal toplumun üretim ve değerlendirme potansiyellerini harekete geçiren dinamik yapıda olmasını tercih etmektedir. Kırsal nüfusun yerinde istihdamını hedef almakta ve göç olgusunun önlenmesini amaçlamaktadır. Kalkınma faaliyetinin ilgili tarafları arasında işbirliği ve koordinasyon içinde yürütülmesini mutlak koşul olarak görmektedir. Kırsal kalkınmaya ilişkin tüm süreçlerde, yerinden yönetim ilkesini benimseyerek, program, plan, proje, uygulama ve denetim süreçlerinde yerel yönetimlerin yetki sorumluluk almaları gerektiğini savunmaktadır. Entegre kırsal kalkınma yaklaşımının prensiplerine bakıldığında bu yaklaşımın fiziki kırsal kalkınma ve beşeri kırsal kalkınma olarak iki boyutlu bir kalkınma anlayışı ile bütünleşik olduğu görülmektedir (Bakırcı, 2007:359).

Fiziki kırsal kalkınma; kırsal yerleşmeler ve çevre korumayı kapsamaktadır. Fiziki kalkınmanın temel unsurlarından biri olan kırsal yerleşme boyutu kırsal yerleşmelerin fiziki anlamda düzenlenmelerini kapsamaktadır ki bu da büyük oranda imar planları ile sağlanabilir. Olaya ülkemiz açısından bakıldığında yerleşmelerin sadece %9'nun köy imar planına, %12.5'nin köy yerleşim planına sahip olduğu görülmektedir (DİE, 1997:1).Kırsal kesimdeki mekansal alanların düzenlenmesi doğrudan hayat koşullarının ve çevre koşullarının kalitesinin yükseltilmesi ile ilgili

olduğu için üzerinde durulması gereken bir konudur. Kırsal yerleşmelerin diğer boyutunu oluşturan unsurlardan biri de ulaşım olanaklarıdır. Kırsal alandaki insanların toplumsal değişmelere ayak uydurabilmeleri için kentsel alanlara gidiş gelişlerinin kolay ve sık olması gerekmektedir. Ayrıca üretim alanları pozisyonundaki kırsal alanların tüketim alanları olan kentlere kolay ve hızlı ulaşabilmeleri üretimi teşvik edici ve maliyeti düşürücü dolayısıyla gelir artırıcı bir etkiye sahip olduğundan oldukça önemlidir (Bakırcı, 2007:360).

Kırsal sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması, kırsal yerleşme boyutunun bir diğer unsurudur. Kırsal kesimlerin sağlık hizmetlerine kolay ulaşabilmek önemli olduğu kadar, sağlıklı kalmak da önemlidir ve kırsal alanda sağlıklı içme ve kullanma suyunun temin edilmesi son derece önemlidir. Ülkemizde köy merkezlerinin %89' yeterli içme suyuna sahipken, %11'inde içme suyu yetersiz miktardadır. Bu durum köyler dışındaki alanlarda daha kötüdür ve köy bağlantılı yerleşmelerin % 74'ü yeterli içme suyuna sahip değildir ve %26 ise içme suyundan tamamen yoksundur (KHGM, 2006:1)

Entegre kırsal kalkınmanın bir diğer unsuru “beşeri kalkınmadır” . Beşeri kalkınma esas olarak sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeden oluşmaktadır. Bütün kalkınma çalışmalarının odağında insan vardır, unutulmamalıdır ki insana rağmen bir şey yapmak çok güçtür. Kırsal kalkınmanın en genel tanımı kırsal alanlarda yaşayan insanların refahını arttırarak onları mutlu kılmaktır. Kırsal kalkınma sağlayacağı eğitim ile kırsal alanlardaki insani gelişimi destekleyerek onun gelir düzeyini arttırmayı ve hayat standartlarını yükseltmeyi sağlamaya çalışmaktadır. Dünyada ülkelerin ve bölgelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede kullanılan toplum eğitim düzeyi ve şekli, toplumsal yapılanmaları meydana getirdiği için son derece önemlidir. Ülkemizin çok genç bir nüfusa sahip olması ve nüfus artış hızının yüksek olması, eğitim kurumlarının ve eğitimcilerini sayısının hem yetersiz hemde dengesiz dağılımından dolayı kırsal alanda eğitim ile ilgili sorunlar ki bunların başında göç gelmektedir, halen yaşanmaktadır. Formel ve örgün eğitimde yaşanan olumsuzluklar kırsal alanların öznesi olan çiftçi ve onun eğitimi söz konusu olduğunda daha da kötü bir tabloya dönüşmektedir. Üretim tekniklerinin her gün yenilendiği günümüzde gelenekçi bir tavır sergileyerek geleneksel tarım yapan çiftçilerin bırakın hayat standartların yükseltebilmesi, geçimini bile sağlaması imkânsızlaşmakta ve köyden kentlere doğru sürekli bir göç yaşanmaktadır (Bakırcı, 2007:361).

Ülkemizde kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşam şekli onların ekonomik faaliyetlerinin de şekillenmesine neden olmaktadır. Kırsal alanlarda çoğunlukla kapalı veya yarı kapalı ekonomik yapıda faaliyetler gerçekleştirilirken son yıllarda azda olsa pazara göre üretim yapılmaya başlanmıştır. Bu olumlu bir durum olmasına karşın üretim alışkanlıklarının ve şekillerinin değişiminde görülen bu yavaşlık kırsal alanların aleyhine bir durum yaratmaktadır. Bu nedenle çiftçiye donanımlı kılacak bir yaygın eğitim olan tarımsal yayım çalışmalarına önem verilmelidir.

Beşeri kalkınma boyutunun diğer bir unsuru sosyal güvenliktir. Geçim kaynakları bakımından şehrsel alanlara göre daha düşük gelir kaynaklarına sahip olmaları sebebiyle kırsal nüfusun desteklenmesi gerekmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde gerek sektörlerin gerekse bölgeler arası gelişimin birbirine yakın olmasını sağlamak amacıyla tarımın ve kırsal alanlarda yaşayanların devletçe korunduğu ve desteklendiği görülmektedir. Özellikle AB ülkelerinde genç nüfusun tarım yapması için teşvikler uygulanmakta ve erken emeklilik gibi cazibeler sağlanarak tarımda istihdam edilenlerin sayısının erimemesine, başka bir ifade ile kente göçün önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Fransa örneğinde olduğu gibi) .

Kırsal kalkınmanın önemli faktörlerinden biri de katılım ve örgütlenmedir. Kırsal alanlarda üretim faaliyetleri genellikle küçük işletmelerde yapıldığı için bu küçük üreticilerin az miktardaki üretimleri ile pazarda söz sahibi olmaları ve pazarı etkileme olanakları olmadığı için genellikle gelir kaybına uğramakta ve kendileri ile ilgili politikaların oluşturulmasında söz sahibi olamamaktadırlar. Kırsal alanda yaşayanların tüm bu dezavantajlardan kurtulması ise ancak örgütlenerek sivil bir güç olmaları ile mümkün görülmektedir. Örgütlülük birlikte hareket etme sonucunu ve güç kazanmayı sağlayacağından son derece önemlidir. Ülkemizde kırsal alanda örgütlenmelerin sayısı az olmamakla örgüt kültürü ve katılımcılık yerleştirilemediği için etkin örgütlenmelerin sayısı oldukça azdır. Bu durumun yine tarımsal yayımın (tarımsal bilginin çiftçiye ulaştırılması) desteği alınarak kırsal kalkınma çalışmaları ile değiştirilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda kırsal alanların pastoral ve tarihi güzelliklerinden fayda sağlamanın bir diğer yolu olan, kırsal turizmin etkili hale getirilmesi ile kırsal alanların gelirinin dünyadaki birçok örnekte olduğu gibi arttırılmasının mümkün olduğu görülmüştür. Kırsal turizmin gerçekleşmesi için ise ilk yatırımın kamu tarafından gerçekleştirilmesi

tetikleyici bir yaklaşımdır ve entegre kırsal kalkınma yaklaşımının unsurlarından biri olarak etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

2.6.5. Toplum Kalkınması Yaklaşımı

Ülkemiz birinci beş yıllık kalkınma planında kırsal alanların kalkınması için “toplum kalkınması yaklaşımını “ resmen benimsediğini belirtmiştir. 1964 yılında Köy İşleri Bakanlığının kurulması ile köy ve kırsal alana ait çalışmaların önemli bir bölümü bu bakanlığın sorumluluğuna bırakılmıştır. Bakanlık yatırım ve göz alıcı ağır basan çalışmalara, bu arada ”Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması”na önem vermiş ve toplum kalkınması geri plana itilmesine neden olmuştur (Geray, 1967:22).Toplum kalkınmasına ikinci planda “küçük toplum birimlerinin girişim gücünün geliştirilmesi” adı altında yer verilmiştir. Köy İşleri Bakanlığı, Bakanlar Kurulu Kararı ile kendisine verilen kırsal kalkınma konusunda eş güdümü sağlama görevini yerine getirmemiştir (Ersoy, 1967:29) Köy İşleri Bakanlığının kurulmasından sonra görülen yavaşlama, yerel toplumla çalışma eğilimi olarak yöneticiler, köylüler ve eğitimciler arasında toplum kalkınmasını ortadan kaldırmamış sadece tam anlamı ile uygulanmasını engellemiştir. Denebilir ki, tüm beş yıllık Kalkınma planlarında toplum kalkınması yaklaşımını yöntemleri araçları ve etkileri bir şekilde kendini göstermiştir. Tolum kalkınması yaklaşımı az gelişmiş, gelişmekte olan ve kırsal alanların gelişiminin sağlanması için ilk kez 50’li yıllarda BM’ler tarafından telaffuz edilmiş bir yaklaşımdır.

Kavram olarak toplum kalkınması “küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların, devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması, ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması süreci” olarak tanımlanabilmektedir (Geray, 1981: 10). Yapılan bu tanımdan, toplum kalkınmasında, kırsal kesimdeki küçük toplulukların, kendi yaşam düzeylerini iyileştirmek için çalışacakları anlaşılmaktadır. Devletin de halka ekonomik, sosyal ve kültürel projelerin yürütülmesinde, bölgelerindeki projelerde çalışmaları için yardım sağlayacağı ve böylece kırsal kesimde yaşayanların gönüllü olarak, kendi refahlarıyla ilgili projelerde ücretsiz çalışacakları da anlaşılmaktadır (Dinler, 1993: 56).

Toplum Kalkınmasının eğitsel ve örgütsel olmak üzere iki anayönü bulunmaktadır. Kalkınma asıl anlamı ile kullanıldığında, yani zenginleşmekten ziyade, davranışların, üretim kültürünün, üretim çeşitliliğinin ve kaynak kullanımı konusunda

istenen yönde değişimin sağlanması olarak algılanmaktadır. Davranışların geliştirilmesi, değişmeye elverişli ortamın yaratılması toplumun bilgi ve değer yargılarının değişimine bağlıdır. Söz konusu değişiklik ise ancak eğitsel yolla sağlanabilmektedir. Toplum kalkınması ile verilen eğitim ile insanlarda kendini ilgilendiren sorunları çözmek için kararlar almak, varılacak amaçları belirtmek, yeni görüşleri uygulamaları benimsemek, değişmelere uyma yeteneği kazanmayı sağlamak temel amaçlar arasında yer almaktadır. Diğer taraftan toplum kalkınması, halkın güç birliği ve hedef birliği yaparak, sorunlarını çözmeye konusunda organize olmasını bir başka deyişle örgütlenmesini de kapsamaktadır. Kırsal alanda var olan genellikle enformel ve formel örgütlerin etkinleştirilmesi veya ihtiyaç duyulan yeni örgütlerin kurulmasını sağlamak üzere gerekli ortamın hazırlanması ve gerekli eğitimlerin verilmesini öngörmektedir (Geray, 1981:11).

Teşvik edilen örgütlenme sadece, yerel toplumlar açısından faydalı değildir bu örgütlerle çalışan devlet için de son derece faydalıdır. Tek tek bireyler yerine organize olmuş sorumlulukları ve yetenekleri belirlenmiş az sayıdaki birimle çalışmak ve politikalar belirlemek devlet için daha avantajlıdır. Toplum kalkınması, halkın girişkenliğini, kendine yardım, karşılıklı yardımlaşma ilkesine dayalı çabalarını ve verimliliklerini artırmasını sağladığından söz konusu örgütlenmeleri teşvik etmektedir. Toplum kalkınmasının dayandığı üç temel öğeden biri “destekli imecedir”. Kırsal toplumlarda girişkenlik daha alt seviyelerdedir bu nedenle topluluğun girişkenliğini arttırmak için dışarıdan müdahale gerektirmektedir. Bu müdahale yüzde doksan dokuz oranında devlet tarafından yapılmak durumundadır. Toplumun yaşam standardının yükselebileceğine ve bunun büyük ölçüde kendi elleriyle ve yardımlarıyla yapılabileceğine inandırılmaları gerekmektedir. Ayrıca toplumların kendine yardım ilkesine göre, çaba harcamaları, kendi güçleri yetmediğinde devletin tüm olanaklarıyla desteklenmeleri öngörülmektedir. Eric Wolf da “Köylüler” adlı eserinde toplum kalkınması için “topluluğun “ gelişimi kavramına yer vermiştir. Wolf’a göre topluluğun kalkınması, topluluğu oluşturanların” ekonomik ve sosyal gelişimini sağlayan süreç” olarak ifade edilmektedir. Bu süreç bireylerin gelişime aktif katılımını ve topluluğun kendi dinamikleri içerisinde bulunan liderliği en iyi şekilde ortaya çıkarmayı da kapsamaktadır. Bu şekilde topluluk, yaşam sürecinin içinde ortaya çıkan yeni durumlara uyum sağlayabilir ve bu süreci en üst seviyede kendi lehine çevirebilir. Gelişme (kalkınma) programlarının halk sağlığı, tarımın iyileştirilmesi, kooperatiflerin oluşturulması, ev ekonomisine katkıda bulunmak ve sosyal fayda sağlamaya yönelik

diğer işlerde daha önceden elde edilen tecrübelerin koordine edilmesi ile ortaya çıkacağı vurgulanmaktadır. Burada amaç tarımsal üretimi arttırmak, çeşitli el emeği ile üretilen ürünlere yönelik daha ucuz maliyetli girdiler sağlamak, bulaşıcı hastalıkları kontrol etmek, daha iyi koşullarda ev yapımını sağlamak, çevrenin temizliğini sağlamak ve eğitime katkıda bulunmak şeklinde sıralanabilir (Geray, 1981: 10).

Toplum kalkınmasının ikinci olan gönüllülük, devlet ile köylü arasında gönüllü işbirliğini sağlamak için yerel toplulukların duyulan gereksinimlerinden hareket etmeyi gerektirmektedir. Toplumun belli bir dönemde çözülmesini öncelikli olarak istediği veya ihtiyaç duyduğu bir eksikliğin giderilmesi onların “hissedilen ihtiyacı” (öncelikli ve duyulan gereksinim) denilen sorunlarının çözülmesi ve isteklerinin karşılanması gereklidir. Bazen de toplumların bireylerin farkında olmadıkları, ihtiyaç hissetmedikleri, eksikliğini hissetmedikleri ve “duyulmayan gereksinim “ denilen ihtiyaçları vardır. Özellikle kırsal toplumlar eksikliğini duymaları gerekli eksiklikleri duymayabilmektedir. Toplum kalkınması bu “duyulmayan gereksinimleri” de yüzeye çıkarıp onları gidermeyi amaçlamaktadır. BM’in yayınlarındaki tanımlara göre toplumun kalkınmasına yönelik çalışmaların olmazsa olmazları; yapılan işlerin toplumu oluşturan bireylerin birtakım ihtiyaçlarına karşılık vermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Örnek olarak, ekilebilir arazilerin çoğaltılması, atıl işgücünün değerlendirilmesi, doğal kaynakların insan ihtiyaçlarına göre kullanılması, yolların yapılması, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi konuları içermesi gerektiği belirtilmektedir. Yukarıdaki tüm açıklamaların kilit noktası toplumun ihtiyaçlarını bilmek ve ona göre çalışmalar yapılması sağlamaktır (Wolf, 2000:47).

Topluluğun ihtiyaçlarının ve bu ihtiyaçların önceliklerinin belirlenmesi her zaman kolay değildir, çünkü küçük bir köyde bile en az iki çıkar grubu veya ailenin olduğu çoğu zaman görülmektedir. Taraflar arasındaki uzlaşının sağlanması toplum kalkınmasının temelini oluşturan devlet ve halk işbirliğinin sağlanması açısından son derece önemlidir. Bazen köyün ihtiyaçları konusunda köylüler arasında bir uzlaş sağlanması da yeterli olmamaktadır, çünkü devlet veya kalkınmanın finans sağlayıcı kuruluşu köylülerin belirlediği ihtiyacı öncelikli olarak görmeyebilir. Örneğin, köylülerin buda heykelinin altınla kaplanması konusundaki fikir birliğine Amerikan yardım yetkilileri bu isteği öncelikli ihtiyaç olarak görmediklerinden, yardım olanaklarını çimento ve tuğla alarak köylünün ortak kullanım binalarına yatırmalarında, görüldüğü gibi (Geray, 1981: 11).

Toplum kalkınmasının üçüncü ögesi “yerel toplumdur”. Kırsal toplumları tek yönden ele almak, yalnız belli gereksinimlerini gidermek, belli işleri görmek yerine bunların birbiri ile ilişkisini kurarak faaliyetlerin bütünleşmesini sağlamak öngörülmektedir. Eğitim, sağlık, ormancılık, tarım, veterinerlik vb. çalışmalardan yalnızca biriyle toplumlarda beklenen kalkınmayı ve değişmeyi sağlamak toplum kalkınması anlayışına aykırıdır (Geray, 1981: 13). Toplum kalkınmasında en genel anlamda yapılmak istenen kırsal toplumun mevcut durumunun başka bir şekle dönüştürülmesidir, bir başka ifade ile “değişim” esastır. Değişimi sağlamak için toplum kalkınması, çeşitli biçimlerde, çeşitli anlamlarda ele alınmakta ya da belli yanlarına ağırlık verilmektedir. Kimi zaman bir değişme süreci, kimi kez ufak gruplarla çalışma yöntemi kimi kez de daha büyük topluluklara yönelik bir görsel eğitim ya da toplumsal, siyasal bir hareket, olarak ele alınmaktadır.

Toplum kalkınmasında, bireylerdeki tutum değişikliği, planlanan tarımsal projelerin materyal olarak başarıya ulaşması kadar önemli görülmektedir. Çünkü köylü toplumunda var olagelen yerleşik kanaatler, yeni olgu karşısında kanaatlerin değiştirilmesinin isteksiz olarak karşılanmasına neden olmaktadır. Örneğin, sağlık konusunda bir takım grupların inançlarının uygulanan kalkınma projesinin amaçlarıyla çelişmesi durumunda, genellikle köylüler kendi inançlarını göz önünde bulunduracağından tutum değişikliği sağlanıncaya kadar sabır gösterilmesi gerekmektedir (Wolf, 2000:48) .

Ön yargıları değiştirmek için en öncelikli şey eğitimidir. Kanaat önderlerinin önemli bir kısmı diğerlerinde göre daha eğitilmiş kişilerdir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus kanaat önderlerinin toplum ortalamasının (eğitim yönünden) fazla üzerinde olması durumunda, içinden çıktığı topluma yabancılaşabilme olasılığına karşı, topluluk içinde yaşayacak ve topluma fayda sağlayacak yerel kişilerin önder olarak kullanılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir (Adams, 1957:225).

Toplum kalkınmasının gerçekleştirilebilmesi için yöntem olarak bazı ilkeleri içermesi şarttır; Toplum kalkınmasında öncelikle, yerel toplumun ihtiyaçlarının ve önem sıralanmasının belirlenmesi gerekmektedir. Yerel toplumun giderilmesi en acil ihtiyacı ve onu gidermek için neye, ne kadar, hangi sırayla, ne zaman, gereksinim duyulacağını ve devletten istenecek yardımın miktarı ile muhteviyatının bir plan- proje ile belirlenmesi gerekmektedir.

Yerel toplumdaki tüm kaynakların harekete geçirilmesi zorunludur. Çünkü amaç yerelin potansiyelini harekete geçirmek ve bu yönde bir alışkanlık kazandırmaktır. Yerel toplumun ilk sıradaki ihtiyacının karşılanması, hemen ardından ihtiyacı gidermeye yönelik projelendirmelerin yapılması ve halkta bu yöndeki isteğin oluşturulması ve devam ettirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca sürekli bir değerlendirme sistemi kurulmalıdır.

Toplumun kendine yardım ilkesine göre, topluca başardığı işlerden cesaret alması ve gururlanması için hedef kitlenin motivasyonunu sağlamak gerekmektedir. Toplum kalkınma çalışmalarına başlarken yerel toplum çoğunluğunun desteğini almak istenen bir durumdur fakat her zaman ilk başlarda mümkün olmayabilir, bu nedenle yerel toplum önderleri ile çalışmak diğerleri için teşvik edici bir yöntem olarak kullanılmalıdır.

Toplum kalkınmasında devlet ile yerel toplum arasında işbirliğini, planlama ve koordinasyonu sağlayacak olan kalkınmacıların rolü oldukça önemlidir. Zira toplumda yapılmak istenen şey var olan durumu değiştirmektir ki bu çoğu zaman kuşku ile karşılanmakta, direnç gösterilmesi söz konusu olmakta, dolayısıyla kalkınma çalışmalarının başarısı olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu olumsuzlukların önlenmesi için kalkınmacıların veya kalkınmacı ekibin kendini yerel topluma benimsetmesi, kendisine güven duyulmasını sağlamak için onlara “kendilerinden biri” olduğu duygusunu hissetmesi ve tarafsız davranacağı konusunda onlara güven vermesini bilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak etkin bir şekilde uygulanan toplum kalkınması yaklaşımı ile ulusal ve yerel düzeyde birçok faydalar sağlanması söz konusu olabilmektedir. Toplum kalkınması yaklaşımı özellikle, halkın kendisini ilgilendiren kalkınma konularında, doğru kararlar alma yeteneğini geliştirmesine yardımcı olabilmektedir. Yerel toplumun potansiyeli harekete geçirilebilmekte böylece atıl kaynakların kullanılması söz konusu olabilmektedir. Halkın, kendi kararlarını uygulayabilecek örgütlenmeler içerisinde katılımcılık kültürü kazanmaları söz konusu olabilmektedir.

2.6.6. Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı

Katılımcı kırsal değerlendirme; yerel halkın, büyük bir aile gibi paylaşım yetkinliğinde olması için yaklaşım ve yöntemler geliştirilmesi, yaşam ve koşullarına ilişkin bilgilerin arttırılması, analiz edilmesi, çalışmaların planlanması ve eyleme

koyulması olarak tanımlanmaktadır (Chambers and Guijit, 1995: 4). Şüphesiz yeni bir yaklaşımın ortaya çıkması bazen yeni bir talepten ya da mevcutların ihtiyacı tam karşılayamamasından dolayı olabilmektedir.

Katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının ortaya çıkışı da benzer şekilde cereyan etmiştir. Küresel değişimin hızlanması, yerel bilgi değerlerinin öneminin anlaşılması ile bilgi ve kavrayış üzerinde yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öğrenme ve öğretme olgusu nerdeyse tüm disiplinlerin kullandığı bir faaliyetler bütünüdür. Temelinde bilginin var edilmesi ve onun yayılması ve dolayısıyla istenen yönde bir davranış değişikliğine neden olması kendisinden beklenmektedir. Dünyada uzun yıllardır süregelen kalkınma çalışmaları, lokal başarılar sağlamak ile birlikte sorunları çözme genel ve yaygın bir etki sağlama konusunda çok da başarı elde etmediği için katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımı geliştirilmiştir. Kırsal kalkınmada kullanılan yaklaşımlar çoğu zaman öğretme orjinlidir, bu da hedef kitleyi edilgen konuma sokan ve pasifize eden bir sürecin meydana gelmesine neden olmaktadır. Oysa öğrenme bazen öğretmeden bağımsız olarak da gerçekleşebilmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirmede diğer yaklaşımlardan farklı olarak sorun çözümü, bilgi üretimi ve kullanımına yönelik işbirliği süreçlerinin odağına hedef kitlesini koymaktadır. Katılımcı kırsal değerlendirme, her düzeydeki, yaralanıcıların, karar üretiminde ortak olarak yer alma süreci olarak da tanımlanabilmektedir. Söz konusu yaklaşımla yerel halk, değerlendirme çerçevesi kapsamındaki işlemlerde, veri toplama ve bu verilerin değerlendirilmesinde, bunları izleyen faaliyetlerin planlanmasında aktif olarak yer almaları sağlanmaktadır (Özkaya ve diğerleri, 2003:35).

Kalkınma veya kalkınamama uzun yıllar topluluğun sahip olduğu yapısal bir problem olarak algılanmıştır. Bu yapısal problemin giderilmesi ise genelde teknoloji veya kaynak ile bilgi transferi yapılarak çözüm yoluna gidilmiştir.

Katılımcı kırsal değerlendirmenin uygulanmasına dışarıdan kalkınma elemanları ile başlanmaktadır. Yerel halkın yaklaşımı benimsemesinin ardından kendi değerlerini analiz etme, değerlendirme yeteneklerini kazanmaları sağlanmaktadır. Böylece pasif pozisyonundan yerel halkın çıkarılması amaçlanmaktadır. Yerel halkın katılımı sürekli teşvik edilmektedir. Çünkü katılım; şu anda hayatlarını etkileyen güçler üzerinde çok az kontrolü olanların ciddi bir şekilde güçlendirilmeleri için koşulları yaratmak üzere onların kendilerine yardım edebileceklerine inanmalarına neden olmaktadır (Özkaya ve Diğerleri, 2003:43).

Katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının kullanıldığı kırsal kalkınma projelerinde, politika oluşturma süreci veya belirli reformların uygulanması, arazide çalışan personelin eğitilmesinin ardından, sahadan çekilerek işlerin gidişatına bırakılması olarak nitelendirilmemelidir. Katılımcı kırsal değerlendirme yalnızca projelerin uygulanmasındaki değişiklikleri değil, aynı zamanda kalkınma kararlarının alındığı, kaynakların tahsis edildiği ve politikaların oluşturduğu süreçler ve kurallarda değişiklikler anlamına gelmektedir (Özkaya ve Diğerleri, 2003:43).

Katılımcılık ilkesini uygulamak, istenen bir durum olmasına rağmen, gerçek katılımcılığın uygulanmasının önünde sosyal ve idari birçok engel olduğu bilinmektedir. Hiyerarşik yapılanma içerisinde olan ve risk alma konusunda, inisiyatif kullanma noktasında tutucu olan kurumlarda yeni bir yapılanma gerektiren katılımcılığı uygulamak ve kurumda değişimi başlatmak oldukça güç görülmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımını sahada uygulayacak kurumun, ilk önce katılımcı prensipleri kendisinin benimsemesi gerekmektedir.

Günümüzde Katılımcı kırsal değerlendirmenin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Katılımcı tekniklerin öğrenilmesi ve öğretilmesi kolay olmakla birlikte, etkisinin gerçek olması etik ve kişisel özellikler taşımasından dolayı kendisinden beklenen etkiyi yapamamasına neden olmaktadır. Katılımcı kırsal değerlendirmeden beklenen davranışsal ve tutumsal değişimleri sağlamaktır. Aksi takdirde sahte bir katılımcılık veya pasif bir katılım söz konusu olmaktadır. Bu nedenle kalkınmacının hedef kitlenin katılımını sağlayabilmek için onları dinlemesi, başkalarının bilgilerine, algılarına ve duygularına açık olması ve saygı göstermesi gerekmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirmede değişim için hedef kitle ile diyalog kurmak ve olayın bir parçası olmak isteyenleri ödüllendirmek için teşvik edici bir sistem izlenmelidir. Katılım, hedef kitlenin kararları alması, kaynakları yönetmesi ve kontroller yapması için onlara fırsat verilmesi durumunda işe yaramaktadır. Unutulmamalıdır ki güvenilen insanlar bağımsızlık kazanırlar ve kendilerini geliştirebilirler (Blackbrun and Holland, 1998:8)

Katılımcı kırsal değerlendirme çalışmalarının başarıya ulaşabilmesi için baş etmek zorunda olduğu dört önemli konu vardır. Katılımcı kırsal değerlendirme çalışmalarını anahtar konularının başında “ iktidar” gelmektedir. Topluluk içinde; toplulukla devlet veya sivil toplum kuruluşları arasındaki var olan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel ilişkiler genellikle değişime karşı direnç gösterebilmektedir. Çünkü kesinlikle bu ilişkileri belirleyen ve sürdürenlerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Aynı

olay topluluk düzeyinden, farklı devlet ve sivil toplum kuruluşları içinde ve aralarındaki hiyerarşik süreçler bakımından da benzerlik göstermektedir (Özkaya ve Diğerleri, 2003:51). Bu durumda iktidarı paylaşmama, onu devretme veya kaybetme olasılığı ona sahip olan hem toplumun, hem de kurumların değişime karşı direnmesine neden olacaktır. Katılımcı kırsal değerlendirme bu iktidar düşkünlüğü ile mücadele etmek zorundadır.

“Bilgi”, katılımcı kırsal kalkınmanın ikinci anahtar konusudur. İktidara az sahip olanlar(yerel halk) bilgi ve informasyona daha az ulaşabilirler veya kalkınmada hangi bilgi ve enformasyonun yararlı olduğunu belirlemede daha az güce sahiptirler. Bu göreceli bilgisizlik onları kalkınmanın öznelleri olmak yerine nesnelleri yapmaktadır. Bu durumda olanların çoğu daha güçlü konumda olanların bilgisinin üstünlüğünü kabul etmektedir. Güçlü olanların çoğu da bilgilerinin üstünlüğü konusunda kendilerine güvenmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirme uygulamalarının yapıldığı birçok çalışma göstermiştir ki kalkınma çalışanlarının bilgisi yerel halkın bilgisinden üstün olduğu konusundaki düşünce sarsılmıştır (Özkaya ve Diğerleri, 2003:51).

Katılımcı kırsal değerlendirme çalışmalarının üçüncü önemli konusu “kültürel farklılıklardır”. Kültür insanların diğerleri ile olan ilişkilerini düzenleyen inançları, değer ve geleneklerin hepsini kapsayan değerler bütünü olarak ele alınmaktadır. Farklı katılımcı kırsal değerlendirme uygulayan farklı çalışmalarında veya aynı katılımcı kırsal değerlendirme çalışmasında bile kültür farklılıklarından dolayı birbiri ile çelişen veya farklılaşan durumlar ortaya çıkmaktadır. Katılımcı kırsal değerlendirme çalışmalarının uygulayıcıları genellikle tabandan gelen eylemlere destek vermekte olduklarından dolayı kültürler arası iletişimin artırılması son derece önemli olmaktadır. Çünkü kültürel farklılıklar yanlış alımların sayısını arttırmaktadır. Üstelik kültürel farklılıklar sadece hedef kitlenin kendi arasında değil hedef kitle ile kalkınmacılar arasında da söz konusu olduğundan katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımı, kalkınmacıların; kendi bilgileri ve çalışma yapacakları topluluğu anlama konusunda alçak gönüllü davranmalarını gerektirmektedir (Özkaya ve Diğerleri, 2003:52) .

“Zaman ve para” konusu katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının en son anahtar konusudur. Birçok konuda olduğu gibi zaman ve para konusu da katılımcı kırsal değerlendirme çalışmalarındaki tüm paydaşların yani hem hedef kitlenin hem de kalkınmacıların üzerinde önem ve titizlikle durdukları konulardır. Çünkü her ikisi de tüketime tabi olup bunlardan zamanın kaybedilmesi durumunda telafisi de mümkün

olmadığı için katılımların iyi planlanmasını gerektirmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirme yoksulluğa ve cinsiyet duyarlılığına sahip bir yaklaşım olmakla birlikte, toplantılarını ve çalışmalarını yerel katılımcıların istediği saatlere ve koşullara göre yürütme konusunda bazı sıkıntılar doğurmakta, kadınların ve yoksulların analiz ve karar almalarının gerçekleştiği toplantılarda bulunmaması gibi bir sonuçla ile karşılaşılmasına neden olmaktadır (Özkaya ve Diğerleri, 2003:52).

Katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının kırsal kalkınma çalışmalarında kullanılmaya başlanması 1980'lere dayanmakla birlikte birçok başarılı ülke deneyimleri göstermek mümkündür. 1993 yılında Etyopya'da uygulanmaya başlanmış olan katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımı, yaklaşımın içselleştirilmesi ve sürdürülmesi aşamasında bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Şöyle ki, kısa zamanda verilen eğitimler, davranış ve tutumlarla ilgili sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumda kalite sorunu ortaya çıkarken yaklaşımın uygulama ölçeğinin büyütülmesinde de sıkıntılar ile karşılaşılmıştır (Wordofa, 1998: 17).

1991 yılından itibaren Vietnam'da katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımı uygulanmaya başlamış ve buradaki deneyimlerden bazı çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının kurumsallaşması için istikrarlı ve meşrulaştırıcı bir çevrenin var olması gerektiği, katılımcı kırsal değerlendirme kadrolarının çok disiplinli kadrolar olması ve belirli bir süre zarfında, gerekli ücretlerle istihdam edilmeleri gerektiği tespit edilmiştir. Yine katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının uygulamasının tamamen insana dayalı olduğu, doğru tutumlar dâhil, özel teknik ve iletişim becerilerine sahip ve minimum düzeyde konuyu benimsemiş bir kitlenin olması gerekmektedir ki bu kalkınmacıya yardımcı olacağı gibi diğerlerini de konuyu benimsemelerinde teşvik edici olması bakımından önemli bir önkoşul olarak görülmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının kalkınmacılarını eğitmek oldukça zaman alıcı bir süreçtir. Bu nedenle katılımcı kırsal değerlendirme araçlarını kullanımını yeterli bir şekilde kavramaları ve özgüveni kazanabilmeleri için bir iki yıl yetiştirilmeleri, eğitilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Kalkınmacılar için en iyi öğrenmenin sahada gerçekleşeceği de vurgulanmaktadır (Özkaya ve Diğerleri, 2003:47).

Katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının uygulanmaya çalışıldığı diğer bir ülke olan Endonezya'da Vietnam deneyiminde yaklaşımın sağlıklı bir şekilde uygulanmasına yönelik unsurların ne kadar önemli, olduğu bir kez daha anlaşılmıştır.

Zira Endonezya hükümeti az sayıdaki bir grubu Hindistan'a göndererek kısa bir süre içinde 60 000 köyde uygulamak üzere ülke çapında katılımcı köy planlaması başlatmıştır. Endonezya'da bunun sonucu olarak çok az sayıda iyi eğiticiler dershaneye dayalı kötü kaliteli eğitimler vermek durumunda kalmışlardır. Aynı zamanda gerçekçi olmayan bütçe ve zaman aralıklarında, devlete ait takımlar ile sivil toplum kuruluşları arasında verimsiz işbirliği ile Endonezya'daki kalkınma çalışmalarında tepeden inme kültürün etkisi ile uygulamalar yapılmıştır. Böylece Endonezya'da aceleci ve çok büyük ölçekte katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımının başarı şansının oldukça düşük olması beklenmektedir (Mukerjee, 1998:29).

Yukarıda adı verilmiş ülkelerin yanında adı anılmayan bazı ülkelerde de katılımcı kırsal değerlendirme yaklaşımları kullanılmıştır. Genel olarak bu deneyimlerde ortaya şu sonuçlar çıkmıştır. Bu güne kadar hiyerarşik bir yapılanmaya sahip kurumlar ve sistemlerde katılımcı kırsal değerlendirmenin uygulanması zaman alıcı ve sabır gösterilmesi gereken zorlu bir mücadeleyi gerektirir. Çünkü organizasyon içindeki kişiler iktidarı devretme konusunda çoğu zaman isteksiz davranmaktadırlar. Sistemin yeniden yapılandırılması için katılımcı kırsal değerlendirmeyi bilen yetişmiş elemanlar tarafından çok sayıda kalkınmacıyı, yeteri kadar bir süreyle (en az bir iki yıl) eğitmesi gerekmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirme kadrosunun ısıdırılması veya yeniden yapılandırılmasının ardından uygulamaya pilot çalışmalarla geçilmesi gerekmektedir. Öz değerlendirme çalışmaları sürekli yapılmalı ve ölçeğin büyütülmesinde kontrollü olmak gerekmektedir. Arazideki yayımcıların sürekli eğitime tabi tutulması ve gelişmelerinin sağlanması zorunludur. Diğer taraftan kırsal halkın da eğitilmesi, planlama teknikleri hakkında bilgilendirilmesi yaklaşımın başarısı için son derece önemli görülmektedir.

2.7. Kırsal Kalkınmada Kurumsal Çerçeve

Problemlerin kaynaklarının bilinmesi, çözümleri de bulmayı kolaylaştırmaktadır. Kırsal alanın sorunlarının çeşitliliği çözümlerde kullanılacak yaklaşımların da farklılaşmasına neden olmaktadır. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi neredeyse her beş yıllık kalkınma planında kullanılan yaklaşımlar, hükümetlere, ekonomik imkânlarla ve dünya konjüktürüne göre değişmiştir. Kırsal kalkınma çalışma sistemi ve sorumlu kuruluşlar açısından çok fazla değişiklik olmamıştır. İlk plandan itibaren kırsal kalkınmayı gerçekleştirecek kurumlar genelde kamu kuruluşları olarak düşünülmüştür.

Kırsal kalkınma çok yönlü, çok bileşenli ve oldukça maliyetli bir süreçtir. Bu nedenle ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel yapı da dikkate alındığında bu düşüncenin oldukça isabetli olduğu görülmektedir. Son yıllarda AB katılım süreci ile kırsal kalkınma hedef ve stratejilerine de uyum gösterebilmek adına konuyla ilgili genel düzenlemelere hız verilmiştir.

Bu bağlamda; kalkınma planları çerçevesinde merkezde ve yerelde ilgili kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi 2005 yılında hazırlanmıştır. Bu strateji belgesine bağlı olarak, kırsal kalkınma planının hazırlanması ve yönetilmesi çalışmalarının ise, yine ilgili kurum ve kesimlerin katılımıyla, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından DPT ile işbirliği içinde koordine edilmesi öngörülmektedir. Kırsal alana yönelik kamu hizmetleri ise ilgili bakanlıklar ve bunların bağlı ve ilgili kuruluşları, taşra teşkilatları, mahalli idareler eliyle sunulacağı belirtilmektedir. Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji belgesinde kırsal alanla ilgili hizmet veren başlıca kuruluşlar genel olarak merkezi yönetim kuruluşları ve yerel yönetim kuruluşları olarak ikiye ayrılmıştır. Merkezi Yönetim Kuruluşları;

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
- Çevre ve Orman Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı
- Milli Eğitim Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
- Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
- Yerel Yönetim Kuruluşları
- Valilikler
- Kaymakamlıklar

- İl Özel İdareleri
- Belediyeler
- Köyler

Kırsal nüfusa, görev ve yetkileri çerçevesinde hizmet götüren çok fazla sayıda merkezi ve yerel kamu kurum ve kuruluşunun bulunması, gerek merkezi gerek yerel düzeyde etkin bir koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Diğer taraftan, AB'ye üyelik süreci de dikkate alınarak, ilgili kurumların kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik tedbirlerin alınması teknik işbirliği ve hizmet içi eğitim imkânlarının değerlendirilmesi öngörülmüştür.

Kamu hizmetlerinin etkinleştirilmesi çalışmalarının sürdürülmesi için mahalli idare ve birliklerine yönelik yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Örneğin kırsal alana hizmet götüren en önemli kuruluşlardan birisi konumundaki Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün kapatılması ile personeli ve bazı görevleri İstanbul ve Kocaeli illerinde Büyükşehir Belediyelerine, diğer illerde il özel idarelerine devredilmesi neticesinde kamu hizmetindeki süreklilik sağlanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak mahalli idarelerin kırsal kalkınma konusunda sorumlulukları arttırılmıştır. Bu nedenle, kırsal kalkınmanın sağlanması yönünde ilgili mahalli idare ve birliklerinin kurumsal kapasitelerinin ve mali kaynak yapılarının geliştirilmesi önem kazanmıştır.

Belgede Katılım Öncesi Mali Araç'ın (KMA) kapsamı, yönetim ve uygulama mekanizmaları ile ilgili düzenlemeler henüz kesinleşmemiş olmasına rağmen, Katılım Öncesi Mali Araç kapsamında beş bileşenden biri olan Kırsal Kalkınma Bileşeni yönetim ve uygulama mekanizmalarının, 2000 yılından itibaren aday Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine uygulanan Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel programının (SAPARD) yönetim mekanizmaları ile önemli ölçüde benzerlik göstermesi tahmin edilmiştir. Bu kapsamda; AB'ne uyum çerçevesinde kırsal kalkınma konusunda;

- İlgili kamu kuruluşlarından meydana gelen bir İzleme ve Yönlendirme Komitesi oluşturulması ve bu komitenin kamu dışı paydaşlarla işbirliği içinde çalışmasının sağlanması,
- Uygulama ve ödeme fonksiyonlarını yerine getirecek Kırsal Kalkınma Uygulama ve Ödeme Biriminin oluşturulması ve akreditasyonunun sağlanması,
- Hazine Müsteşarlığı bünyesindeki Ulusal Fon'da Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma Bileşeni mali yönetimine ilişkin kapasite geliştirilmesi,

- İzleme ve Yönlendirme Komitesinin sekretaryasını yürütecek ve kırsal kalkınma planının hazırlanmasında ve koordineli bir şekilde uygulanmasında rol alacak Yönetim Otoritesinin görevlendirilmesi ve kapasitesinin geliştirilmesi,
- Uygulama ve Ödeme Birimi hesaplarının, yönetim ve kontrol sistemlerinin düzenli olarak incelenmesi ve raporlandırılmasından sorumlu, Uygulama ve Ödeme Biriminden bağımsız bir Sertifikasyon Kurumunun belirlenmesi
- AB müktesebatıyla uyumun sağlanması yönünde gerçekleştirilecek idari yapılanma çalışmalarının; Türkiye'nin kültürel, sosyo-ekonomik ve idari yapısı, tarım, ormancılık ve gıda sektörleri ile kırsal alanın özellikleri, kamu yönetiminde etkinliğin sağlanmasına yönelik politika, program ve uygulamaları, AB ile bütünleşme ve Ortak Tarım Politikalarına uyum yükümlülüklerinin dikkate alınarak gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

Kırsal Kalkınma Uygulama ve Ödeme Birimi; AB kırsal kalkınma politikaları ve uygulamalarındaki değişimler de göz önünde bulundurularak, idari ve mali özerkliğe sahip olacak şekilde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarının karar alma ve yönlendirme süreçlerine uygun düzeyde katılımlarını sağlayacak bir yapıda oluşturulacağı belirtilmektedir.

Belgede Türkiye'de bölge düzeyinde plan ve programların uygulanması için yerelde teknik, idari ve mali kapasitesi güçlü kurumların eksikliğinin önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir. 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile söz konusu eksikliğin giderilebilmesi hedeflenmiştir. Bu Kanunun amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usûlleri düzenlemektir (Resmi Gazete, 2006).

Yönetim Otoritesi; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yıllık Programlarda belirtildiği üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut yetkileriyle ve yürürlükteki kanunlarla mükerrerliğe yol açmayacak şekilde, ilgili kurumların yeniden

yapılandırılması çalışmaları çerçevesinde, kurum ve kuruluşların yeni görev ve sorumluluklarına bağlı olarak belirlenecektir. Söz konusu yapılanma çalışmaları tamamlanıncaya kadar, Yönetim Otoritesi işlevi; yine Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı ve ilgili kurum ve kuruluşların politika belirleme ve karar alma süreçlerine doğrudan katıldığı bir yapıda, ekonomik ve sosyal paydaşlarla işbirliği ilkesi çerçevesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığının mevcut birimlerinde kapasite geliştirilmesi suretiyle yerine getirilecektir (Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Belgesi, 2005:24).

18.05.2007 tarih 5648 sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunla ulusal kalkınma plan, program ve stratejilerinde öngörülen ilke ve hedefler çerçevesinde, Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakları da kapsayacak şekilde, kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek üzere Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usûl ve esasları düzenlemiştir.

2.7.1. Kalkınmada NGO'lar

Yeni ekonomik düzen ve dünyadaki eğilimler, merkezi yönetimlerin ya zayıflamasına ya da bazı görev ve yetkilerin merkezle birlikte bazı diğer kurumlarla paylaşılmasına neden olmuştur. Sivil toplum kavramı, son yıllarda hükümet dışı kuruluşların toplum yaşamında üstlendikleri rollerin analizinde genel bir çerçeve olarak kullanılmaya başlanmıştır, bu çerçevede ele alındığında “hükümet dışı kuruluşlar, “sivil toplum örgüt”leri olarak ele alınmaktadır (Saltık, 1995:3) . NGO'lar (non-governmental organizations). Hükümet dışı kuruluşlar veya sivil toplum örgütleri kapsam örgütleniş biçimi, etkinlik alanları, finansman kaynakları ve denetimleri açısından farklılıklar göstermektedir. Çünkü söz konusu kuruluşlar yerel veya uluslar arası ölçeklerde örgütlenebilmektedir. Bu kuruluşlarda görev alanlar, görevlerini gönüllü veya ücret karşılığı profesyonel olarak yerine getirebilmektedirler. Finansman kaynakları hükümet veya hükümetler arası kaynaklardan, özel bağışlardan ya da kuruluşun görevleri çerçevesinde üretilen mal ve hizmetlerin satışından sağlanabilmektedir. Bu kuruluşların etkinlikleri belirli konularda kamuoyu yaratılması/arttırılması, eğitim, kalkınma, doğrudan yardım ve topluluk örgütlenmesi, teknik yardım ve danışmanlık, politika analizleri, tanıtım, savunma, araştırma ve değerlendirme dâhil geniş bir alana

yayılabilir. Bu kuruluşlar normal olarak üyelerine ve mali destek sağlayan kuruluşlara hesap vermek durumundadır. Bu denetlenebilirlik aynı zamanda program hedef kitlesi ya da grupları için de geçerlidir. Bu kuruluşlar yasal kuruluşlardır bu nedenle kuruluşları ve faaliyetleri belli yasalar çerçevesinde denetlenmektedirler (Cernea, 1989:40)

Birçok ülkede kırsal kalkınma faaliyetleri kamu kurum ve kuruluşları aracılığı ile gerçekleştirmekle birlikte 1950’li yıllardan itibaren bazı uluslararası kuruluşlar ve kurumlarında kırsal kalkınma faaliyetlerine katıldıkları görülmektedir. İkinci Dünya Savaş’ından sonra ortaya çıkan kalkınma iktisadı alt disiplininde kalkınma ya da ilerleme kavramı, iktisadi büyüme olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda uluslararası sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılan NGO’ların (non-governmental organizations) özellikle 1950-1960’lı yıllar boyunca gelişmiş ülkelerde “gönüllü organizasyonlar” adı altında faaliyet gösteren ve daha çok azgelişmiş ülkelerin temel ihtiyaçlardan yoksun toplumsal kesimlerine “insani yardımlar” şeklindeki küçük ölçekli çabalar ile kaynak transferlerine aracılık ettikleri görülmektedir. Gönüllü organizasyonların faaliyetleri, büyüme merkezli kalkınma modelini sorgulama çabasında olmadan bir takım spesifik yardım projelerini gerçekleştirme ve hükümetlere ya da yerel idarelere tavsiyelerde bulunma düzeyinde kalmıştır (Yalçın, 2005:7)

1990’ lardan itibaren uluslararası sistemde meydana gelen gelişmelerle birlikte, büyüme merkezli kalkınma yaklaşımının ve NGO’ların rolü değişmeye başlamıştır. Politik açıdan, S.S.C.B’ nin yıkılışı, Doğu Avrupa’nın çözülmesi, giderek artan ulusal bağımsızlık mücadeleleri, etnik kargaşalar, ekonomik açıdan; çevre kirlenmesiyle ekolojik dengenin bozulmaya başlaması, sürdürülebilirlik gerçeği, sosyolojik açıdan; AIDS, uyuşturucu gibi sorunlar, insanı kalkınmanın bir meta olarak gören kalkınma modellerinin ve genel anlamda Ortodoks iktisadın sorgulanmasına neden olmuştur. Büyüme merkezli kalkınma anlayışının dünyayı getirdiği nokta, açlık, etnik ayrılıklar ve ekolojik felaketler olarak dile getirilirken, kalkınma sorunsalında büyüme merkezli anlayıştan “insan merkezli” kalkınma anlayışına geçilmektedir (Acı, 2009).Bu bağlamda 1990’ lardan itibaren ise NGO’ lar, var olan çerçevelerini gerek uluslararası sistemde gerekse kalkınma iktisadında meydana gelen gelişmelere paralel olarak sorgulamaya başlamışlardır. Büyüme merkezli kalkınma anlayışının az gelişmiş ülkeleri getirdiği nokta ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışının kurulması zorunluluğu, gelişmiş ve az gelişmiş ülke NGO’ larını ortak hareket etmeye doğru yöneltmiştir. Yeni

kalkınma anlayışının öngördüğü şekliyle NGO'ların kalkınma sürecindeki rolü ile ilgili ileri sürülen tezler, uygulamaya dönük, geniş tabanlı, küçük ölçekli kurumlar olarak politik yaptırımlar açısından devlete göre daha etkin oldukları yönündedir. Buna göre NGO' lar devlete göre politikaların hayata geçirilmesinde daha etkindirler. Çünkü geniş örgütlenme biçimi olarak devletin bir araya gelme ve liderlik anlamında NGO' lara göre zayıf ve yavaş kaldıkları ileri sürülmektedir. Ayrıca NGO'ların, sivil toplumun yaygınlaştırılmasında öncü kurumlar olarak kamu sorumluluğunu talep etme anlamında da politikacılar ve bürokratlardan daha etkin oldukları iddia edilmektedir. Özellikle sivil toplumun yoksul kesimlerinin taleplerinin gerçekleştirilmesinde politikaların uygulanması ve gerektiği yerde reformların yapılması konusunda daha başarılı olacakları düşünülmektedir” (Acı, 2009). Günümüzde kalkınma politika ve stratejilerinde halkın kalkınma sürecinin merkezinde yer alması, katılımcılığın öneminin vurgulanması, yoksulluğun hafifletilmesi, toplumsal barış ve eşitliğin gündemde canlı tutulması ile doğal çevrenin korunması ve kültürel kimliğe daha fazla önem verilmesi gibi konularda NGO'ların çalıştıkları görülmektedir. NGO'lar yalnızca kendi ulusal sınırları içinde değil uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkilerde de etkin rol oynamakta, bunun yanında doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması, çevre ile ilgili uygun teknoloji seçimi gibi tüm dünyayı ilgilendiren ortak sorunlara dikkat çekmekte ve çalışmaktadırlar (Saltık, 1995:3). Uluslararası ve ulusal NGO'ların faydaları konusunda farklı görüşler mevcut olmakla birlikte, kırsal kalkınmada kamu ile birlikte hareket etmelerinin pratik faydalar sağladığı görülmektedir. Uluslararası büyük ölçekli kalkınmaya destek veren kuruluşların başında, UNDP, FAO, BM ve Dünya Bankası gelmektedir. Uluslararası ve ulusal NGO'ların faydaları konusunda farklı görüşler mevcut olmakla birlikte, kırsal kalkınmada kamu ile birlikte hareket etmelerinin pratik faydalar sağladığı görülmektedir. Uluslararası büyük ölçekli kalkınmaya destek veren kuruluşların başında, UNDP, FAO, BM ve Dünya Bankası gelmektedir.

NGO'ların özellikle azgelişmiş ülkelerde kalkınma çalışmalarının, yerel ölçekte başarılı örnekleri bulunmaktadır. NGO'ların yoğun bir şekilde faaliyet gösterdiği ülkelere Endonezya örnek gösterilebilir. Endonezya'da, gelir dağılımındaki eşitsizlik, şehirler ile nüfusun % 75'inin yaşadığı kırsal alanlarda çok belirgindir. Özellikle, Cakarta ve onu çevreleyen bölgelerde yeni zenginleşmeler söz konusu olmakla birlikte, özellikle çok sayıdaki fakir halk uzak kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kırsal alanlarda

yaşayanların gelirleri şehirde yaşayanların gelirlerinin % 25'inden bile azdır (Kuntjoror, 1990:91). Endonezya'da kalkınma için harcanan paranın % 40'ı yabancı kaynaklıdır ve bu toplam ulusal bütçenin %16'sına tekabül etmektedir. Endonezya'da yerli NGO'lar yabancı NGO'lardan farklı olarak, resmi organların yürüttükleri programları yürütmek durumundadırlar. Kırsal kesimdeki köylerde ve şehirlerin varoşlarında NGO'lar kalkınma tabanı seviyesinde hizmetleri geleneksel olarak sağlamaktadır. Refahı artırma dairelerinin çok sınırlı kaynaklara sahip olduğu ve hükümetin birimlerinin grup olarak sosyal kontrolde yer aldığı bir ülkede, NGO'lar, sıradan insanları desteklemek için çaba harcamaktadır. Endonezya'daki NGO'lar yabancı yardımların daha kolay yapılabilmesine de olanak sağlamaktadır. 1992-1993 yılları arasında CGI (Endonezy'da danışma grubu adındaki NGO destek organizasyonu) 4.94 milyon \$'ı tarım ve güçlü kırsal yoğunlaşmalarının yaşandığı on adet projede NGO'lar aracılığı ile dağıtmıştır. 1992 yılında Avustralya "aşağıdan yukarıya doğru gelen "planlama yaklaşımı ile toplum kalkınmasını sağlamak üzere NGO'lara 2.03 milyon \$ vermiştir (Coppin, 1994:3).

Bangladeş'te yoksulluğun azaltılması için hükümet ve NGO'lar birlikte çalışmaktadırlar. NGO'ların yardım ve rehabilitasyon çalışmaları 1971 yılından itibaren (bağımsızlıktan sonra) başlamıştır. Bu organizasyonlar kırsal kalkınma kadar yoksulluğun azaltılmasında cinsiyet eşitliğinde veya dengesinde, çevre korumada, hastalık yönetiminde, insan hakları ve diğer sosyal konularda kurumsal bir yapının entegre olmuş parçaları gibi çalışmaktadırlar.

NGO'lar kırsalda pozitif bir değişim yaratmak ve kendi kendilerini geliştirmek için topluluğun bir üyesi olmayı tercih etmekte ve kendi kurumlarını oluşturmayı gerçekleştirmektedirler. Kendi sürdürülebilirliklerini sağlamak için kaynakların değerlendirilmesi ve yeteneklerin hareketlendirilmesi, geliştirilmesi için 1972 yılında Bangladeş Kırsal Gelişme Komitesi kurulmuştur (BRAC). Topraksız köylüleri organize eden RDP ise 1986 yılından itibaren çalışmaya başlamıştır. BRAC'ın işlettiği Kırsal Kredi Programı (RCP) çoğunlukla kurumsal gelişme, sektörel programlar, kredi operasyonları ve destek hizmetlerine kredi vermektedir. BRAC yerel hükümetler ve yerel topluluklarla aktif bir işbirliğine giderek, kırsal yoksullar için her ne gerekiyorsa veya nerede ona ihtiyaç duyuluyorsa oraya giderek hizmet sunarken, kamu hizmetlerine ulaşılmasında yardımcı aktif bir rol oynamaktadırlar. BRAC otuz beş yılı aşkın bir süredir, yerel topluluklar ve hükümetlerle işbirliği yapılması ile yoksulluğun azaltılması

politikaları ile kırsal kalkınmaya etkin olarak katılmaktadır (Chowdhury and Rabbani, 2005: 65).

Nijerya, Afrika kıtasında birçok ülkede var olan açlık, yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler ile boğuşan bir ülke olmakla birlikte, sahip olduğu üç büyük NGO ile diğer ülkelerden farklıdır. Bu NGO'lardan COWAD ve FADU isimli kuruluşlar direkt olarak kırsal kesimde gelir getirici faaliyetlerin geliştirilmesi ve tarımsal verimliliğin artırılması için çalışmalar yapmaktadır. NİRADO isimli NGO ise kırsal alanlarda yaşayan düşük eğitilmiş kesime formel eğitim vermek için çalışmaktadır. Nijerya'da kırsal alanlarda yaşayanların en büyük sorunları taşımacılık, finans yetersizliği ve eğitimsizlik olduğunda söz konusu NGO'lar bu konularda kırsal kesimdeki yoksullara yardım etmektedirler. Nijerya'da çalışan NGO'lar altyapı olanaklarının geliştirilmesinde ve kredi finansmanında desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Olujide, 2006: 119).

İran'da yapılan "Kırsal Kalkınmada Katılımcı Hareket Araştırması"nda (PAR) elde edilen veriler ışığında ise şu sonuç ortaya çıkmıştır: Önceden sadece hükümet çalışanları tarafından uygulanmaya çalışılan "kalkınma" ve "toplum kalkınması" çalışmaları etkili olamamıştır. Ancak onlar kalkınmışlar ama yoksul halka bir fayda sağlanamamıştır. PAR ile kadın ve erkek kırsal yayımcılar ve kamu görevlileri birlikte çalışmaya başladıktan sonra kırsal kalkınma için sabırla gösterilen çaba ile kamu çalışanlarının ve bürokratların davranışlarında değişimler gözlemlendiği görülmektedir (Kamali, 2007:103)

Ülkemizde sivil oluşumların meydana geldiği 1960'lı yıllarda, özellikle kırsal kalkınmaya yönelik olarak, köy ve köylü sorunlarını giderme yönlü çalışmaların, genelde, köylü gençlerin eğitilmesi veya eğitilmiş gençlerin köylerde çalışma kamplarında çalışarak bir sinerji yaratma şeklindeki çabalara rastlanmaktadır. Ülkemizde kırsal kalkınma konusunda ilk örgütlü ve gönüllü hareket Türkiye Kalkınma Vakfı çatısı altında gerçekleştirilmiştir. Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) 1969-2005 yılları arasında yaklaşık 35 yıl boyunca geniş ölçekli bütüncül kırsal kalkınma çalışmalarını aktif bir şekilde sürdürmüştür. Halen çalışmalarını daha küçük çap ve sınırlı konuda olmakla birlikte alanında etkin bir şekilde çalışmalarına devam ettirmektedir.

2.8. Türkiye Kalkınma Vakfı

Türkiye Kalkınma Vakfı, 1969'da kurulan ana hedefi "yoksulluğun azaltılması olan bir sivil toplum kuruluşudur. Bu amaçla, kırsal hanelerin gelirlerini artırarak yaşam kalitelerini iyileştirmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda, ülke gerçeklerine uygun modeller geliştirerek Türkiye'nin kırsal ve tarımsal kalkınmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. 1960 'lı yıllarda ülkemizde planlı döneme geçilmesi ile birlikte, kırsal kalkınmada kullanılacak strateji olarak benimsenen "toplum kalkınması" çalışmaları kapsamında genç üniversite öğrencileri ve öğretmenlerin gönüllü olarak köylerde kalkınma çalışmalarına katılmaları neticesinde başarılı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu kapsamda 1967 yılında Tarsus'un köylerinde öğretmenleri Altan Ünver'in önderliğinde Tarsus Amerikan Koleji öğrencileri toplum kalkınması çalışmalarına katılmış ve somut başarılar elde etmişlerdir. Bu başarının TKV'nin kurucusu olan Altan Ünver'in, kırsal kalkınma alanında çalışmaya başlamasında önemli bir katkı sağladığı inkar edilemez bir gerçek olsa da, 1965 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde kimya mühendisliği eğitiminden sonra, mühendis olarak çalıştığı dönemde arkadaşına yazmış olduğu bir mektupta, "kalkınmacılığa" ilişkin görüşlerini aktarırken, ileride ne yapacağını ve yapması gerektiğini net bir şekilde aktarmıştır. Bu mektupta Ünver; " Türkiye'ye dönünce ne yapacağımı henüz bilmiyorum. Kimya mühendisliği, hocalık, askerlik, köy öğretmenliği ya da tüm bunların yerine kampçılık yapabilirim diye düşünüyorum. Fakat seçilen yol ne olursa olsun, hedef hep aynı Türkiye'ye kendimden bir şeyler verebilmek, ufacak da olsa bir şeyler yapabilmek. Problemlerin ne kadar büyük, kat edilmek istenen yolun ne kadar güç olduğunu biliyorum. Köye gitmenin zor, köylüyü anlamanın daha zor, köylüye kendini anlatmanın daha da zor olduğunu biliyorum. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi insanın etrafındaki bitmez tükenmez dedikodu ve manasız hiziplerle uğraşması gerekiyor. Bütün bunlara rağmen ipin ucunu bir yerden yakalamak, bir şeyler yapmaya çalışmak gerekiyor. Bunları sıralamaktan maksadım ne kadar "kötümser" olduğumu göstermek değil. Amacım, "köye eğilmek" istiyorum dediğim zaman beni, başı bulutlarda bir romantik idealist zannetmemen. Hayalperest bir idealistlik ne köyü kurtarabilir ne de insana bir şeyler yapabilmiş olmanın huzurunu verebilir. Gereken başımız bazen bulutlara değse bile, ayağımızın yerde, realitelerin arasında olmasına gayret etmek". Bu mektuptan, Ünver'in köye köylüye yardım edebilmek beklisi de hepsinden daha önemlisi kendini gerçekleştirmek ve en az tercih edilen yol olan kalkınmaya Amerika'da gerçekçi bir yaklaşımla karar vermiş olduğu anlaşılmaktadır.

(Ünver, 2005:3). Ünver 1965'te Texas Üniversitesinde “ büyümenin Entegre Bir Yaklaşımla Teşvik Edilmesi: Türkiye'nin kırsal Kesiminde Topluluk Kalkınması, Analiz ve Öneriler” başlıklı tez ile yüksek lisans çalışmasını tamamladıktan sonra Tarsus'a dönmüştür. Amaçlarını gerçekleştirmek isteyen Ünver 1969 yılında kırsal kesimde olanakları sınırlı ailelerin kendi ortamlarında tarım, hayvancılık, ormancılık uygulamaları ile gelirlerini artırarak, kırsalda yaşayan insanların hayat kalitelerinin yükseltilmesi için uygun modellerle Türkiye'nin kırsal kalkınmasını tarımsal kalkınmadan başlatarak kalkınmaya destek vermek amacı ile Ünver liderliğinde yurt içi ve yut dışından birçok kişinin desteği ile Türkiye'de alanında ilk ve tek sivil kalkınma kuruluşu olan TKV'yi kurmuştur. TKV'nin kurucu üyeleri Altan Ünver, Enver Kurtoğlu, Nemci Sönmez, Mehmet Karamehmet, Tekin Gücüm, Engin Ural, Erol Suner, Emin Özgür'den oluşmaktadır. Gönüllü bir hareketten, örgütlü ve gönüllü bir sivil harekete dönüşen TKV, kırsal kalkınma alanındaki evrensel yaklaşımların, yerel koşullarda gerçekçi biçimde uygulanmasına öncelik vermiştir. “Kalkınma” ile “gelir yaratmanın birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini, insan kaynaklarının geliştirilmesi, teknik yardım, eğitim, kırsal kredi ve pazarlama desteğinin bir arada ele alınması konusunda entegre yaklaşımlarda da önderlik yapmıştır.

TKV'nin, kuruluşundan itibaren, geleneksel kalkınma projelerinden farklı olarak, insan kaynaklarının geliştirilmesi, eğitim, kırsal kredi ve pazarlama desteği gibi bileşenlerin birbirinden kopuk olarak değil, bütünlüklü (entegre), tek bir sistem içinde gerçekleştirilmesini savunduğu görülmektedir. Hanelerin gelirlerini artırmanın, onların yaşam düzeylerini iyileştirmede belirleyici bir adım olduğunu vurgulamıştır. Dolayısı ile TKV'nin öncelikli kalkınma programlarının amacı bu yönde net bir şekilde belirlenmiştir.

2.8.1. TKV'nin Amaçları

TKV'nin amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Yoksul kırsal ailelerin, yaşadıkları yerlerde üretici olmalarına destek sağlayarak, gelirlerini artırıcı etkinlikleri geliştirmek. Kırsal hanelerin uygun koşullarda küçük ölçekli kredi temin etmelerine yardımcı olmak. Kişilerin, ailelerin ve toplulukların yönetme, örgütlenme ve teknik becerileri edinmelerine yardımcı olmak. Hedef grupların örgütlü girişim ve sosyal katılım yeteneklerini güçlendirmek. Kırsal topluluklarda çevre konusundaki bilinç ve

duyarlılığı arttırmak, doğal çevrenin korunması ve iyileştirilmesine yönelik kapasitelerini geliştirmek.

Kalkınma çabaları bir ölçüde, toplumsal değişimin kendi iç dinamikleri ile hareket yaratamadığı zaman beğenelim ya da beğenmeyelim sürece müdahale ile bir değişim yaratılmaya çalışılmasıdır. Kırsal kalkınma ve tarımsal yayım yapan kuruluşlar, müdahaleleri sadece biyolojik ve teknik değişimi sağlayarak yapabileceklerini düşünerek eyleme geçmektedir. Oysa TKV insan yönlü kalkınmaya her zaman sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Kalkınmanın kalıcı etkilerine genellikle insan yönü ile ulaşabilmektedir. Kalkınmanın organizasyon, sorumluluk, kişisel çıkarlar, algılama boyutları hep insan yönlü yaklaşımın öğeleridir (Röling, 1988:16). Röling, kalkınmanın insanlar aracılığı ile çalışarak, mesleki deneyime ya da kavrama yetisi gerektiğini ayrıca profesyonel bir şekilde kalkınmacılar tarafında alttan desteklenmesi durumunda gerçekleşebileceğini, bu koşulların oluşabilmesi için TKV'nin büyük çaba harcadığı ve bunu çalışma alanlarının çoğunda başardığını belirtmektedir.

2.8.2. TKV'nin Çalışma Alanlarının Özellikleri

Türkiye Kalkınma Vakfı, kuruluşundan itibaren çalışma alanı olarak, kalkınmada en geri kalmış ve öncelikli yöreleri, deprem ve diğer doğal afetler nedeniyle rehabilitasyon çalışmasını gerektiren bölgeleri seçmiştir. Kalkınma potansiyelinin örgütsüz bulunduğu, pazar ile bağlantısı zayıf olan, dolayısıyla tarımsal ürünlerin gereğince değerlendirilemediği yörelerde çalışmıştır.

TKV'nin çalışma alanı olarak belirlediği bölgelerde, çalışma sistemi oldukça disiplinli bir şekilde önceden belirlenmiştir. Bu bağlamda başlangıçta çalışma bölgesi olarak tanımlanan bölgenin durumunu tespit etmek amacıyla sosyal, ekonomik yapı, toplumsal cinsiyet (gender) konuları ve doğal kaynak araştırmaları yapılmıştır. Böylece veriye dayalı, yerel ekonomik, sosyal ve kültürel yapının özelliklerine uygun, gerçekçi kalkınma projeleri oluşturmak amaçlanmıştır. Kaynakları kıt ve diğerlerine göre desteğe daha fazla ihtiyaç gösteren hanelere ve topluluklara öncelik tanımak esas alınmıştır. Küçük çiftçi ve dar gelirli köylüler kendi sorunlarını çözmeye yönelik bu faaliyetlerde aktif biçimde yer almaya teşvik edilmiştir. Yörede yaşayanların kendi güçlerini harekete geçiren eğitim, yayım ve örgütlenme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. TKV projelerinde, yerel özellikler dikkate alınırken, model oluşturma, başka bölgelerde tekrarlanma ve yaygınlaşma hedefleri de gözetilmiştir. TKV çalışmalarında etkin yayımı kullanmayı

tercih etmiştir, çünkü birçok çalışma göstermiştir ki köylülerin en baskın özellikleri demografik ve tutucu tavrıdır. Örneğin, acınacak yoksulluğun yaşandığı Nijerya’da yapılan çalışmalarda çiftçilerin en yaygın karakteristik özelliklerinin demografik yapıları olduğu tespit edilmiş ve yaygın kullanıcıların yaşlılar ve büyük toprak sahipleri oldukları tespit edilmiştir. Politika yapıcılar ve kırsal kalkınmacıların bu nedenle bilinçli olmaları gerektiği, çünkü yaygın kullanıcıların yaşlı bu nedenle daha muhafazakâr ve muhtemel değişimlere karşı dirençlidir. Bu nedenle kalkınmacılar kırsal alanlardan ve tarımdan uzaklaşmak isteyen gençler ve onların üzerinde, üretim kararlarında etkili olan yaşlılar ile sürekli kontak halinde olmaları durumunda gelişmenin sürdürülebileceği vurgulanmaktadır (Omobolanle, 2007:678). Güney Avusturalya’da yapılmış benzer bir çalışmada gençlerin göç ederek tarımdan uzaklaştıkları, yaşlıların tarım yaptıkları fakat bu sektörün ayakta kalması için bu yapının değişmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kırsal kalkınmacı ve tarımsal yayımcıların, bu toplumun hayatta kalmasını sağlamak için kırsalda insanların üretim alışkanlıklarının değiştirilerek üretim ve gelir miktarlarını artırmalarına yardımcı olacak bütünleşmiş politikaların halkla birlikte uzun zaman sürdürülmesi gerektiği belirtilmektedir (Jeffersy and Munn, 2002). TKV’nin uygulamalarına bakıldığında yerel özellikler dikkate alınarak çalışmalar yapıldığı ve çalışma yapılan alanlarda hem konu bazında hem de hedef kitle belirlemede bütüncül yaklaşımlar izlendiği görülmüştür. Ayrıca TKV kalkınma ve tarımsal yayımda hedef kitlede güven tesis edebilmek için sürekli, etkili çalışmaları uzman yayımcılar ile çalışma sahasında uzun bir dönemde sürdürdüğü görülmüştür. TKV çalışma yaptığı alanlarda uzun yıllar kalarak köylünün yanında olduğuna onları inandırmıştır. Örneğin Diyarbakır Karacadağ yöresinde geniş kapsamlı “yoğun hayvancılık” çalışmalarına 1980’li yıllarda başlanmıştır, 1988 yılında proje alanı daraltılarak, kalkınma potansiyeli olan köylerde devam edilmiştir. 1998 yılında söz konusu köylerde aktif olarak çalışmalarını yürütmüş ve 1998’den itibaren sahadan kademeli bir şekilde ayrılmıştır. TKV’nin çalışma sistemi aslında sosyal değişim ve kalkınmanın mantığına da uygun görülmektedir. Çünkü değişim ve kalkınma uzun süreçlerde meydana gelmektedir anlık sosyal olaylar hele de köy toplumlarında genel sosyal değişimleri sağlayamamaktadır. Dünyanın her yerindeki köylü toplumlarının bazı ortak özellikleri vardır, işte bunlardan biri olan “güven” eksikliği ülkemiz köylü toplumunun da ortak özelliğidir. Yeni Zellanda’da yapılan bir araştırmada, tarım kesiminin yapısal özelliğinden dolayı, bir başka ifade ile doğa olaylarından etkilenme olasılığı fazla olduğundan, riski yüksek bir

sektör olması nedeniyle çiftçilerin bilgiyi alma ve onun da ötesinde bilgiyi kullanmada çok daha temkinli davrandıkları belirtilmektedir. Gerçekten de köylü ailesi genelde geçimlik üretim yapabilmekte ve denenmemiş sonuçlarını görmediği bilgiye şüphe duymaktadır. Çiftçilerin öğrenme yolları sosyal iletişim ağları içerisinde yani kendisi gibi köylülerin yaptıkları ve denedikleri kadarıyla olabilmektedir. Kalkıncı ve yayıncı ne kadar onların sosyal yaşamında ve çevresinde yer alırsa, güven tesis etmek o oranda kolaylaşmaktadır. Kalkıncıların, kırsal topluluğa mensup olan insanlar arasında resmi, ekonomik ilişkiler ve günlük sosyal ilişkileri ayrı tutmamaları gerektiği vurgulanmaktadır (Silgo and Massey, 2007: 180). TKV yukarıda verilen örnekte bahsedilen köylünün yaşamının içinde olmayı, sahada uzun yıllar kalarak çalışarak güven ve iletişim ağı kurarak sağlamıştır.

2.8.3. TKV'nin Örnek Uygulamaları

1969-2005 yılları arasında, geçen 35 yılda Türkiye'nin ilk sivil kalkınma kuruluşu olan Türkiye Kalkınma Vakfı'nın kırsal hanelere dönük, ev içi üretimden tarımsal sanayi işletmelerine uzanan sosyal ve gelir getirici projelerinden binlerce aile yararlanmıştır. TKV'nin kırsal kalkınma uygulamaları sonucunda ülkemiz için sahada sınanmış, öğrenilen derslerle zenginleşmiş ve tekrarlanabilir modeller ortaya çıkmıştır. Türkiye Kalkınma Vakfının öncülük ettiği, ülke çapında etkili uygulamalardan en önde gelen örnekler şöyle sıralanmaktadır:

Türkiye'de kırsal kalkınma alanında, insan kaynaklarının geliştirilmesi, teknik yardım, eğitim, kırsal kredi ve pazarlama desteğini bir arada ele alan bütüncül (entegre) bir yaklaşımın ve örgütlenmenin ilk kez hayata geçirilmesi (TKV, her zaman kalkınma ile gelir getirici faaliyetler arasındaki ve gelir getirici faaliyetler ile küçük ölçekli kredi olanakları arasındaki etkileşimi vurgulamıştır. Bu Bağlamda yoksulluğun azaltılması ve kaynakları sınırlı kırsal ailelerin yaşam kalitelerinin artırılması, gelir düzeylerinin yükselmesi ile mümkün olacağından hareket edilmiştir. Bu ise, topluluk kalkınması, eğitim, kırsal kredi ve pazarlama gibi unsurları içeren, gerektiğinde yardımları da öngören bir sistemde üretimin ve verimin artırılmasıyla mümkün olabilmektedir.

Kırsal alanda aile planlaması yaklaşım ve uygulamalarının tanıtılması TKV, 1970'lerin başından itibaren nüfus politikalarının oluşturulmasına katkıda bulunmuştur ve kırsal alanda aile planlaması araştırma, program geliştirme ve uygulamalarına öncülük yapmıştır. TKV Genel Sekreteri 1972'de Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun

(UNFPA) çalışma programlarını şekillendirmek amacıyla oluşturulan beş kişilik Müşavirler Komitesinde ABD, Kanada, İsveç ve İngiltere'den seçilen dört üye ile birlikte görevlendirilmiştir; Türkiye'de ise Sağlık Bakanlığı'nca Ulusal Nüfus Politikası taslağının oluşturulması için kurulan çalışma grubunda yönlendirici görev yapmıştır.

Yoksul girişimciler için ülkemizin gerçeklerine uygun küçük ölçekli kırsal kredi uygulamalarının geliştirilmesi, kaynakları kıt yoksul kırsal haneler için küçük ölçekli kredinin, faaliyetin geleceğini belirleyici niteliğini göz önünde tutan TKV mevcut ve yeni üretim konularında kırsal kredi talebinin geliştirilmesine özellikle önem vermiştir. Daha 70'li yılların başından itibaren kırsal kalkınma programlarında küçük ölçekli krediye yer veren TKV kırsal kredi uygulamasında yerel geleneklere uygun seçenekli geri ödeme sistemi geliştirmiştir. Bu şekilde, saha gerçeklerine uygun olarak, gerektiğinde geleneksel faiz ödemesi ortadan kaldırılmış, bunun yerine, kullanılan kredinin, ailenin gerçekleştirdiği üretimin bir bölümüyle aynı olarak geri ödemesi sağlanmıştır.

Kümes hayvancılığı, süt inekçiliği, besicilik ve arıcılık gibi faaliyetlerde, kırsal küçük üreticiyi destekleyen "sözleşmeli üretim modeli"nin ülkemizde tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında TKV tarımsal-sanayi olarak tanımlanabilecek düzeydeki çalışmalarında "sözleşmeli üretim" modelini uygulamıştır. Model, ülkenin bugünkü tarımsal yapısı içerisinde sözleşmeli üretim yapılabileceği ve olanakları sınırlı, teknoloji kullanamayan, krediye ulaşamayan, küçük üreticilerin gelirinin ancak bu şekilde arttırılabileceği görüşünden hareketle şekillendirilmiştir. Küçük ölçekli denemelerle başlatılan model sürekli geliştirilmiş ve çok sayıda küçük işletmenin gelirinin artmasında ve grup olarak "büyük ölçeğe" erişmelerinde etkili olmuştur.

Başka türlü faaliyetlerini sürdüremeyecek çok sayıda küçük birime yaşama fırsatı tanınmış ve geniş kesimlerce benimsenerek, uygulanabilirliğini kanıtlamıştır ülkemizde küçük üreticiye dayalı ilk modern, entegre tavukçuluk sisteminin oluşturulması; hijyenik ve ticari bakımdan modern piliç üretiminin başlatılması TKV "tavukçuluk modeli", küçük üreticilerin rekabetçi piyasa ekonomisinde özel girişimciler olarak yer aldığı ülke ölçeğinde bir tarımsal sınai üretim sisteminin teknik ve mali bakımdan sürdürülebilir olduğunu göstermiş ve kanıtlamıştır. Günümüzde ister doğrudan TKV'nin öncülük ettiği Köy-Tür işletmesi ile ya da beyaz et endüstrisine TKV örneğini izleyerek daha sonra katılan entegre işletmelerden biriyle çalışsınlar, Türkiye'de üretilen her beş piliçten birini TKV'nin son yirmi yılda eğittiği ve kaynak

sağladığı küçük üreticilerin ürettiği bilinmektedir. Bu durum, bir bakıma, TKV modelinin tekrarlanma ve yaygınlaşmada ulaştığı son aşamadır.

Ülkemizde kırsal küçük üreticiye modern, teknik arıcılık uygulamalarının tanıtılması ve entegre arıcılık sistemine öncülük edilmesi, TKV kuruluşundan başlayarak arıcılığı, kırsal floranın uygunluğu, aile başına düşük ilk yatırım maliyeti, kadın-erkek köylü becerisine yatkınlığı, esnek ölçeği ile kolay uygulanabilir bir program olarak, küçük çiftçinin ve topraksız köylünün gelirini arttırmak bakımından özel bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Geçen 30 yılda TKV'nin öncülüğünü yaptığı entegre arıcılık uygulamaları arasında, ana arı üretimi, oğul üretimi, damızlık ve ırk ıslahı uygulamaları, temel petek üretimi, tecritli kovan üretimi, ana arı yetiştirme kovani üretimi, bal satın alımı ve paketlenme, arı sütü üretimi, arı besini ve ilaç üretimi, arı sağlığını koruyucu hizmetler, üreticiler ve yayımcılar için arıcılık eğitimi, üniversitelerle ortak arıcılık projeleri, arıcılar için aynı kredi uygulamaları, teknik yayınlar yer almakta ve halen devam etmektedir.

Kırsal hanelerde arı ve hayvan sağlığı konusunda kamu ile işbirliği yapılarak gerçekleştirilen öncü adımlar TKV'nin ilgili kamu birimleriyle işbirliği içerisinde gerçekleştirdiği, büyükbaş hayvancılıkta 1970'lerde ortaya çıkan kene humması Theileriosis- hastalığına karşı ülkemizde aşının geliştirilmesi; 1980'lerde arıcılıkta Varroa parazetine karşı yürütülen etkili kampanya ile arıcılığımızın yok olmaktan korunması faaliyetleri, sivil girişimlerin teknik danışmanlık, destek ve yayım konusunda sağlayabilecekleri katkının boyutlarına etkili birer örnektir. TKV'nin öncülük ettiği bu çok çeşitli faaliyetler, ev üretiminden tarımsal-sanayi denebilecek işletmelere uzanan farklı gelişkinlik düzeylerinde gerçekleştirilmiştir. Ulaşılan sonuçlar, küçük üreticilerin gelirlerinin sürdürülebilir biçimde arttırılabileceğini ve aynı doğrultuda, yaşam kalitelerinin de iyileştirilebileceğini göstermektedir. Türkiye Kalkınma Vakfı'nın, geliştirme ve üretim projeleriyle sağladığı iktisadi sonuçların ötesinde, ülkemiz için yarattığı asıl değer, ulaştığı birey, aile ve topluluklarda özgüven duygusunu, sorunların çözümünde ortak davranışı ve katılımcı yaklaşımı, sosyal ve doğal çevreye duyarlılığı geliştirmesidir. TKV, kalkınma projelerinde en kalıcı sonucun bu şekilde sağlanabileceğine inanmış ve bu konudaki başarılı örneklerle bunu kanıtlamıştır. Daha sonra modelleşerek Türkiye'ye entegre piliç üretimini tanıtan "TKV Tavukçuluk Projesi" yine yetmişli yıllarda Tarsus'un Namrun yaylasındaki yoksul hanelerde TKV'nin öncülüğünde gönüllü çalışmalarla başlamıştır. Bölgede başarılı biçimde

gelişen ve "Tarsus Projesi" olarak söz edilen proje,1981'de Hollanda'da, küçük üreticilere yönelik uluslararası 250 benzer uygulama arasında "en başarılı örnek" seçilerek ödüllendirilmiştir. TKV'nin küçük üreticiye dayalı "Tarsus Tavukçuluk Projesi" on yıl içerisinde modelleşmiştir. Modelin büyük çapla yaygınlaşması ise. T.C. Hükümeti ile Dünya Bankası arasında imzalanan anlaşmayla Dünya Bankası'nın 5. Hayvancılık Projesi (TU-1862) kapsamında Tavukçuluk Alt Projesi'ne 25 milyon dolar kredi desteği sağlaması sonucunda gerçekleşmiştir. Tarım Bakanlığı ile TKV arasında 1982'de varılan anlaşmayla, TKV ülke çapında 12 bölgede tavukçuluk programı uygulamıştır. Ankara, Kayseri ve Diyarbakır yörelerinde tavukçularla ilk üç bölgesel köy şirketini kurmuştur. TKV aynı zamanda. Hazine ile imzaladığı bir ek anlaşma çerçevesinde. Dünya Bankası'ndan ek fon kullanarak. 25 milyon dolar tutarındaki kredinin yaklaşık yarısı küçük üreticilere kümes yapımı için kredi olarak verilmiş, kalan tutar yem fabrikaları, kesimhaneler ve diğer temel donanımın temininde kullanılmıştır. Program, krediyi zamanında ve tam olarak geri ödemiştir. Bu uygulamalarla oluşan Köy-Tür Topluluğu 2002 yılına kadar, yirmi yıl süresince. Türkiye'nin en büyük beyaz et üreticisi olmuştur.

Köy-Tür A.Ş'nin 10 Nisan 2001 yılında resmen çökmesi ile büyük maddi sıkıntıya düşen TKV bugün Ankara-Kazan'da Arıcılık Merkezinde çalışmalarına devam etmektedir. Halen Kazan'daki arıcılık merkezinde, uygulamalı araştırma çalışmalarıyla, Türkiye'nin ilk sertifikalı saf Kafkas damızlık ana arı üretimini, suni tohumlama ile gerçekleştirmektedir. Arıcıların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, ticari ana arı üretimi için damızlık ana arı tedarik etmektedir. Her yıl 60 000 ana arı dağıtmaktadır. Destekleyici bir programla arıcılığa başlayan küçük üreticilere krediye ulaşım kolaylığı sağlamaktadır. Tarım Bakanlığının arıcılarla çalışan yayımcılarına eğitim desteği sağlayarak deneyimlerinden faydalanmaları sağlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın örneklem grubunu, 1989- 1998 yılları arasında Türkiye Kalkınma Vakfının (TKV) Karacadağ yöresinde yirmi bir değişik proje uygulaması gerçekleştirdiği ve esas grup olarak nitelendirilen 13 köy halkından tesadüfi olarak belirlenmiş olan katılımcılar ile yine Karacadağ yöresinde fakat TKV'nin proje uygulaması gerçekleştirmedeği 13 farklı köyden yine tesadüfen belirlenmiş katılımcılar oluşturmaktadır. TKV'nin proje uyguladığı köylerde hane halklarının göstermiş oldukları sosyal değişim ve üretim alışkanlıklarındaki farklılık, TKV'nin proje uygulamadığı köylülere (kontrol grubu) ve TKV'nin proje uyguladığı köylere (esas grup) yöneltilmiş aynı soruya vermiş oldukları cevapların yüzdelerinin kıyaslanması ile belirlenmiştir. Analizlerde her grubun erkek ve kadınlarının cevaplarının yüzdeleri ayrı ayrı belirlenmiştir. Böylece hem grup içerisinde kadın ve erkeklerin bakış açılarındaki farklılığın ortaya çıkarılması, hem de iki grubun kadınlarının veya erkeklerinin arasındaki bakış açılarındaki farklılığın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Her iki grubun da yarısı erkek yarısı kadın olduğundan kadınların cevaplarının toplam yüzdesi %50 şeklinde ifade edilmiş, aynı şekilde erkeklerin cevaplarının yüzdesi de %50 şeklinde ifade edilmiştir, grubun erkek ve kadınlarının cevap yüzdelerinin toplamı da koyu renkte ayrıca belirtilmiştir.

Değerlendirmeler yapılırken, öncelikle iki grubun, şıklar arasındaki dağılımlarının farkları dikkatte alınmıştır. Daha sonra her iki grubun erkekleri ve kadınlarının cevapları arasındaki farklılıkların tespiti için Chi-Square Tests kullanılmıştır. Bu test kullanılırken, X^2 testi biri birinden bağımsız standart normal değişkenlerin karelerinin toplamının dağılışı olduğundan X_h^2 dağılım fonksiyonundan elde edilen değer X_t^2 (tablo değerleri), X_h^2 beklenen ve gözlenen değerlerden hesaplanmıştır $X_h^2 > X_t^2$ durumunda, gruplar arasında farklılıkların istatistiksel olarak anlamlılık taşıdığı kabul edilmiştir ($\alpha=0.05$ yanılma payı olmak üzere). (Püskülcü ve İkiz, 1986:199). Çalışma sahasından toplanan nicel kaynaklı verilerin analizlerine ek olarak, kalkınmanın ve kırsal kalkınma temelindeki insan öznesi nedeni ile sosyolojik bakış açısının desteklenmesi adına, nitel değerlendirmelerden yararlanılmıştır. Nitel değerlendirme, nicel veri analizlerinin ardından, yapılmıştır. Araştırmacı grup nicel veri analizleri ile tam yorum yapamadığı

veya çelişkili durumları gözlemlediği konularda yarı yapılandırılmış sohbetlerdende faydalanarak araştıma bulgularını desteklemiştir.

3.1. Araştırma Kapsamına Alınanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Üretim ile ilgili alışkanlıkları edinmesinde, yeniliklere karşı tutumların oluşturulmasında veya değiştirilmesinde, toplumu oluşturan bireylerin yaşı önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir (Cengiz, 2000:64). Araştırma Karacadağ yöresinde yaklaşık yirmi yıl önce TKV tarafından yapılan çalışmaların etkilerini incelediği için örneklem grubundaki katılımcıların yaş gruplarının belirlenmesi, bu sayede TKV ile ilgili birinci ağızlardan bilgi alınması bakımından önem arz etmektedir.

Tablo 2. Araştırma Kapsamına Alınanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Grup			Yaşınız						Toplam
			15-20	21-30	31-40	41-50	51-60	60 ve üstü	15-20
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	0	8	29	33	21	9	100
		%	,0%	4,0%	14,5%	16,5%	10,5%	4,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	2	20	34	27	13	4	100
		%	1,0%	10,0%	17,0%	13,5%	6,5%	2,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	2	28	63	60	34	13	200
		%	1,0%	14,0%	31,5%	30,0%	17,0%	6,5%	100,0%
Esas Grup	Erkek	Sayı	0	8	39	35	7	11	100
		%	,0%	4,0%	19,5%	17,5%	3,5%	5,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	1	19	40	26	9	5	100
		%	,5%	9,5%	20,0%	13,0%	4,5%	2,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	1	27	79	61	16	16	200
		%	,5%	13,5%	39,5%	30,5%	8,0%	8,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ve esas grubun demografik özelliklerini belirlemek üzere sorulmuş, yaşla ilgili soruda, ankete katılanların ağırlıklı olarak kümелendiği, formdaki şıklardaki yaş aralığı 31- 40 yaş grubu olmuştur ki, bu özellikle TKV'nin çalışma yaptığı dönemlerde proje köylerinde yaşayan, aktif şekilde proje hedef kitlesi içerisinde, çalışmaları net hatırlayabilecek yaşta olmaları bakımından oldukça önemlidir. Her iki grup köyde de 51-60 yaş ve 60 yaş üstü grubun daha az olduğu görülmektedir. Bu durumun, kırsal alanlarda hayat standartlarının düşük olmasından dolayı ortalama ömrün kısa olmasından

kaynaklanabileceğini düşündürmüştür. 15- 20 yaş grubundaki örneklem grubunun sayısının düşük olmasının nedeni ise anketin hane halkı anketi olarak düzenlenmesinden dolayı, anket uygulaması sırasında eşi yanında olmayanlara anket uygulanmamasından kaynaklanmaktadır. Zira bu yaş grubunda evli ve bir arada bulunan çiftler oldukça az olmakla birlikte TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) bu yaş grubunda evli olan, ama kocası başka şehirde çalışmakta olan, genç kadınlara sıkça rastlanmış fakat bu kişilerin eşleri yanlarında olmadığı için onlara anket uygulanamamıştır. Bu yaş grubunda özellikle, İstanbul, İzmir gibi illerde genellikle “Çöp Ayıklama” işinde çalışan genç erkeklerin olduğu fakat eşlerini köylerinde bıraktıkları görülmüştür. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) tarım dışı işlerde çalışmak üzere başka şehirlere giden özellikle 20- 35 yaş arasındaki kişilerin genellikle aynı iş kollarında çalıştıkları görülmüştür. Bu durum göç olgusunun da genel karakteristiğine oldukça uygun görülmüş, göç edilecek yerin belirlenmesinde akrabalık, hemşerilik, komşuluk gibi faktörlerin etkisinin ne denli etkili olduğunun bir göstergesi olarak bir kez daha algılanmıştır.

Yaşla ilgili olarak elde edilen verilere uygulanan chi-square testi sonucunda, TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplar arasındaki farklılık istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum TKV projelerine dâhil olmayan grupta, çiftler arasındaki yaş farkının olduğu şeklinde yorumlanmıştır. TKV'nin proje uyguladığı grupta kadın ve erkeklerin cevapları karşılaştırılıp ve bu grupta kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplar arasındaki farklılığın anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile bu durum esas grupta ankete katılan erkekler ve kadınlar arasında yaş farklarının olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.2. Araştırma Kapsamına Alınanların Eğitim Durumları

Eğitim insanın bilerek düşünce üretmesine ve yaratıcılığa yönelmesine imkân verir.

İnsanın kafasındaki kalıpları kırmasına ve dünyaya daha esnek ve geniş açıdan bakmasına olanak sağlar. TKV'nin çalışma yapmaya başladığı 1989 yılından, çalışmayı bitirdiği 1998 yılına kadar geçen süre zarfında gerek genel eğitim gerekse tarımsal eğitim konusunda, aralıksız yönlendirme çalışmaları yaptığı faaliyet raporlarından anlaşılmaktadır.

Bu nedenle TKV'nin yörede çalışmaya başladığı yıl esas alındığı takdirde, günümüze gelinceye kadar geçen yaklaşık yirmi yıllık dönemde iki grup arasında bir farklılığın olup olmadığı ve dolayısı ile TKV'nin bu konuda yaptığı çalışmalarının yöre halkını etkileyip etkilemediğinin ortaya çıkarılması amacı ile grupları içerisinde ve diğer gruba göre eğitim durumları sorgulanmıştır.

Tablo 3. Araştırma Kapsamına Alınanların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Grup			Öğrenim durumunuz					Toplam
			Okur-yazar değil	Okur- Yazar	İlk Öğretim	Orta Öğretim	Yüksek Öğretim	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	46	21	31	2		100
		%	23,0%	10,5%	15,5%	1,0%		50,0%
	Kadın	Sayı	92	0	8	0		100
		%	46,0%	,0%	4,0%	,0%		50,0%
	Toplam	Sayı	138	21	39	2		200
		%	69,0%	10,5%	19,5%	1,0%		100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	31	14	51	3	1	100
		%	15,5%	7,0%	25,5%	1,5%	,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	85	2	11	2	0	100
		%	42,5%	1,0%	5,5%	1,0%	,0%	50,0%
	Toplam	%	58,0%	8,0%	31,0%	2,5%	,5%	100,0%

Örneklem Grubunun eğitim durumunu belirlemek üzere sorulmuş soruda TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) toplamda okur yazar olmayanların oranı, % 69, okur yazar olanların oranı % 10.5, ilk öğretim mezunlarının oranı % 19.5, orta öğretim mezunlarının oranı % 1 olarak tespit edilmiştir. Esas grupta toplamda okur yazar olmayanların oranı, % 58, okur yazar olanların oranı % 8, ilk öğretim mezunlarının oranı % 31, orta öğretim mezunlarının oranı % 2.5'dir. Her iki grupta da kadınların eğitim durumları erkeklere göre oldukça düşük olmakla birlikte Esas gruptaki kadınların TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadınlara göre % 3.5 daha eğitilmiş olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3). Esas grup kadınlarında gerek okur yazarlık gerekse ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitim alan kadınların 25-28 yaşlarında olduğu görülmüştür. Bu durum TKV'nin çalışma yaptığı dönemde ilkökul çağında bulunan kız çocuklarının, eğitimlerini devam ettirme noktasında, TKV çalışmalarının aileleri etkileyerek kız çocuklarının eğitimlerine devam

etmesi gerektiği konusunda tutum değişikliğine neden olmuş olabileceğini düşündürmüştür. Yine esas grupta ilk ve orta öğretim düzeyinde TKV'nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre eğitim alanların da 25- 28 yaşlar arasında kümелendiği görülmüş ve yine bu durum TKV'nin çalışmalarının daha fazla eğitim almanın önemi konusunda aileleri etkilemiş olabileceği düşünülmesine neden olmuştur. TKV'nin proje uygulamadığı köyler (kontrol grubu) ve ana gruba ayrı ayrı uygulanan chi-square tests sonucunda Fisher's Exact Test esas alınmış ve her iki grubun kendi içinde (kadın ve erkeklerin) verdikleri cevapları arasındaki farklılıklarda, önemli ölçüde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani cevaplar arasındaki farklılık istatistikî olarak biri birinden farklı bulunmuştur.

3.3. Araştırma Kapsamına Alınanların Ekonomik Yapısı ve Medeni

Durumları

Toplumda ekonomik yapılanmalar genellikle kırsal ve kentsel alanlarda farklı kriterlere dayanmakla birlikte, yörede toprak yapısı ve dağılımındaki dengesizliklerden dolayı kırsal alanda da bu konuda farklılaşmalar oldukça belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. İki grup arasında ekonomik yönden bir ayrışmanın varlığının veya yokluğunun tespiti amacı ile grupların kendi ekonomik sınıfını belirleyerek, bir ayrışma var ise ortaya çıkarılması ve nedenlerinin araştırılması oldukça önemli görülmüştür.

Tablo 4. Araştırma Kapsamına Alınanların Ekonomik Duruma Göre Dağılımı

Grup			Ailenizin ekonomik düzeyi			Toplam
			Zengin	Orta halli	Fakir	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	2	33	65	100
		%	1,0%	16,5%	32,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	2	35	63	100
		%	1,0%	17,5%	31,5%	50,0%
		%	2,0%	34,0%	64,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı		52	48	100
		%		26,0%	24,0%	50,0%
	Kadın	Sayı		54	46	100
		%		27,0%	23,0%	50,0%
		%		53,0%	47,0%	100,0%

Hanelerin ekonomik düzeylerini belirlemek amacı ile sorulmuş soruda, TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kendini zengin olarak niteleyenlerin oranı % 2, orta halli olarak niteleyenlerin oranı % 34, fakir olarak niteleyenlerin oranı % 64'tür. Esas grupta kendini zengin olarak niteleyenler mevcut olmamakla birlikte, orta halli olarak niteleyenlerin oranı % 53, fakir olarak niteleyenlerin oranı % 47'dir (Tablo 4). Esas ve TKV'nin proje uygulamadığı köylerde ekonomik sınıflandırmalardaki farklı dağılımların, nedeni üzerinde yorum yapabilmek için gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde iki grup arasındaki, “yaklaşım” farkının bu dağılımın temel nedeni olduğu kanaatine varılmıştır. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kendini fakir olarak niteleyenlere göre 50 adet küçükbaş hayvanı olan, karısının altını olan, evi betonarme olan kişiler zengin olarak nitelendirilmektedir.

Esas grup köylerde zenginliğin daha üst sınırları olduğu mesela, 100 dönümün üzerinde taşsız tarlası olmak en az 200 küçükbaş veya 20 kültür veya melez büyükbaş hayvana sahip olmak, bunları bakabilecekleri uygun ahırlara ve işletme sermayesine (yem parası) sahip olmak ve hanede bir kişinin düzenli aylığa sahip olması durumunda kendilerini zengin olarak niteledikleri anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi esas grup köylerde zenginlik TKV'nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre daha fazla miktarda üretim araçlarına sahip olmak ve gelirin sürekliliğine yönelik kriterlerden oluşmakta iken, kontrol grubunda altın veya betonarme ev gibi üretime bir katkısı olmayan ama ekonomik bir değer olan kriterlerin zenginlik için esas alındığı görülmektedir. Esas grup köylerde kendini orta halli olarak niteleyenlerin sayısı kontrol grubunda kendini orta halli olarak niteleyenlerden %19 daha fazla olması esas grup köylerde hayatını nispeten daha iyi veya rahat idame ettiren hanelerin daha fazla olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kendini fakir olarak niteleyenlerin oranı, esas gruptan %17 daha fazladır, bunun nedeni ise araştırmanın ileriki kısımlarında üzerinde daha fazlaca durulmuş olan “Kontrol Grubu Köylerinde Araştırmacılara Duyulan Güvensizlik” nedeniyle Örneklem Grubunun gerçekleri gizleme eğilimine girmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Örneğin TKV'nin proje uygulamadığı köylerden (kontrol grubu) Gom Deresi köyünde “Örneklem Grubunun Gerçekleri Gizleme” eğilimlerinin çarpıcı bir şekilde ortaya koyan örnek bir olaya araştırmacılar bire bir tanık olmuşlardır. Kontrol grubu anketlerini uygulamak üzere gidilen betonarme bir evde araştırmacılar eyvan denilen evin giriş kısmına davet

edilmiştir. İlk dikkat çeken şey eyvanda üst üste konulmuş renkleri farklı ve iyi kaliteli çok sayıda (en az 30) plastik sandalye olmuştur, anket yapılacak olan evin hanımının kolunda çok sayıda ve üçlü burma denilen 15 adet bilezik ve evin genç kızında da çeşitli altın takılar ve eyvanın duvarında, içeride olduğu anlaşılan en büyük boy klimanın dış ünitesi ile eyvanın üstünde çanak anten görülmüştür.

Anket uygulaması sırasında ekonomik düzeyi sorgulayan soruda bu hane kendini “Fakir” olarak nitelendirirken, kocasının çalışmadığını, hayvanlarının, arazilerinin varlıklarının ve yeteri kadar eşyalarının ve hatta buzdolaplarının bile olmadığını beyan etmişlerdir. Fakat evlerinin yeni ve betonarme olduğu kinayeli bir şekilde araştırmacı tarafından söylendiğinde ise, “siz bizden ne istiyorsunuz, evi borçla yaptık” şeklinde araştırmacı ile aradaki diyalogu koparmaya gidecek sertlikte bir cevap alınmıştır. Bunun üzerine araştırmacının “amaçlarının bir şey almak olmadığını, sadece onları gerçekten tanımak için sorduklarını” çok nazik bir şekilde söylemesinin ardından anket uygulamasına devam edilebilmiştir. Esas grup köylerde, maddi varlık veya ekonomik düzey belirlemeye yönelik olarak sorulan sorularda bu ve buna benzer reaksiyonlarla kesinlikle karşılaşılmamıştır. Yapılan nitelikli sohbetlerde esas grup katılımcıları “ bize bu tür soruları daha önce tkv sordu, kötü bir şey olmadı, iyi şeyler oldu” cevabı alınmıştır ki bu durum, TKV’nin uzun soluklu çalışmalarında kendi çalışma esaslarını esas grup köylerde benimsettiği, “tutucu ve önyargı” ‘lı davranışların değişmesinde etkili olduğunun, düşünülmesine neden olmuştur.

Genel anlamda bilimsel çalışmalarda demografik özelliklerinin en önemli kıstaslarından biri, katılımcıların medeni durumudur. Özellikle kırsal kalkınmada ve tarımsal yayım çalışmalarının odağında yalnız başına çiftçi değil çiftçi ailesi yer almaktadır. Bu nedenle ciddi kırsal kalkınma çalışmaları hane düzeyinde yapılmakta; kadın asla bu sürecin dışında tutulmamaktadır. Kırsal kalkınma çalışmaları gerçekleştirilirken kadının özellikle evli kadının sürece bir aktör olarak dahil edilmesi özellikle önemlidir; çünkü, dezavantajlı grupların başında kadınlar ve çocuklar gelmektedir. Evli kadınların sürece katılması direkt olarak kırsal yoksulluğu kadınla birlikte yaşayan çocukları da etkilemekte ve böylece çalışmanın çarpan etkilerini de artırabilmektedir.

Tablo 5. Araştırma Kapsamına Alınanların Medeni Duruma Göre Dağılımı

Grup			Medeni durum			Toplam
			Evli	Bekar	Dul	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	99		1	100
		%	49,5%		,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	99		1	100
		%	49,5%		,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	198		2	200
		%	99,0%		1,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	98	1	1	100
		%	49,0%	,5%	,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	99	0	1	100
		%	49,5%	,0%	,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	197	1	2	200
		%	98,5%	,5%	1,0%	100,0%

Ankete katılanların %98,5 evli olup, %1,0'ı duldur (Tablo 5). Saha çalışmasında niceliksel verilerin toplanmasına yönelik olarak kullanılan anket çalışmasında anket formları kadın ve erkek anketleri olmak üzere iki çeşit düzenlenmiştir. Anket formlarının iki çeşit düzenlenmesinin nedeni TKV'nin esas grup köylerdeki çalışmalarında hane düzeyinde bütüncül bir yaklaşım sergilemesi dolayısı ile hemen hemen tüm çalışmalara kadınları dahil etmesidir. Fakat bilindiği gibi özellikle kırsal alan kadınlarının eğitim, sağlık, sosyal yaşama ve karar alma süreçlerine katılım konusunda oldukça yetersiz durumda olmaları nedeniyle, bilinç yaratmaları ve bu bilinci geliştirmeleri çoğu zaman engellenmektedir. TKV'nin çalışmaları ile yöre kadınlarının bu eksikliklerinin giderilmesine yönelik çalışmalar yaptığı bilinmektedir. TKV'de çalışmalarını hane düzeyinde kadın ve erkek olarak gerçekleştirdiğinden, araştırmanın amacına uygun olarak, bilgilerin hane düzeyinde kadın-erkek düzeyinde toplanabilmesi için deneklerin evli olması istenen ve beklenen bir sonuçtur.

Anket sonucunda Örneklem Grubunun % 98,5'nin evli olması bu amacın gerçekleştiğinin teyidi niteliğindedir. Katılımcılardan %1'lik kısmının ise dul çıkmasının nedeni ise anketörlere yanlış bilgi aktarılması veya anketörün yanlış işaretleme yapmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çünkü anket formları karı-koca şeklinde aynı anda iki anketör ile doldurulmuştur ve sonrasında biri birine zımbalanmıştır.

3.4. Araştırma Kapsamına Alınan Hanelerdeki Mevcut Çocuk Sayıları

Demografik göstergelerin en önemlilerinden bir tanesi de ailenin büyüklüğüdür. Genel olarak eğitim düzeyi ile ailelerin çocuk sayıları arasında ters bir orantının olduğu bilinmektedir.

Ülkemizde kırsal alanlarda ortalama aile büyüklüğü 6 (anne, baba dahil) olmakla birlikte özellikle bölgesel olarak bazı farklılıklar yaşandığı bilinmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hem kırsal hem de kentsel alanlardaki aile büyüklüklerinin İç Anadolu ve Ege bölgelerinden farklı olduğu bilinmektedir.

Tablo 6. Araştırma Kapsamına Alınanların Ailelerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

Grup			Çocuk sayınız				Toplam
			1-3	4-6	7-9	10 ve yukarısı	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	11	31	32	26	100
		%	5,5%	15,5%	16,0%	13,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	14	33	30	23	100
		%	7,0%	16,5%	15,0%	11,5%	50,0%
	Toplam		25	64	62	49	200
		%	12,5%	32,0%	31,0%	24,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	21	33	33	13	100
		%	10,5%	16,5%	16,5%	6,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	17	34	36	13	100
		%	8,5%	17,0%	18,0%	6,5%	50,0%
	Toplam		38	67	69	26	200
		%	19,0%	37%	30%	13,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) Örneklem Grubunun çocuk sayılarının dağılımı şöyledir; 1-3 çocuğa sahip ailelerin oranı %12.5, 4-6 çocuğa sahip ailelerin oranı %32, 7-9 çocuğa sahip ailelerin oranı %31, 10 ve üzeri çocuğa sahip ailelerin oranı %24.5'tir. Esas gruptaki çocuk sayılarının dağılımı da şöyledir; 1-3 çocuğa sahip ailelerin oranı %19, 4-6 çocuğa sahip ailelerin oranı %37, 7-9 çocuğa sahip ailelerin oranı %30, 10 ve üzeri çocuğa sahip ailelerin oranı % 13'tür (Tablo 6). Esas grup köylerde ortalama 1-3 çocuğa sahip olanların TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) aynı gruptakilerden %6.5 oranında, 4-6 adet çocuğa sahip olanlarda ise ana grubun yaklaşık %5 gibi fazla olması dikkat çekicidir. TKV'nin

Çalışma yaptığı dönemlerde yörede ortalama aile büyüklüklerinin 10 (anne, baba dâhil) olduğu mevcut durum analiz raporlarında dile getirilmiştir. Bu durumda 1989-1995 yılları arsında bir ailenin sahip olduğu ocuk sayısı ortalama 8 olmaktadır. Günümüzde ise esas grup köylerde ortalama (1-6) adet çocuğa sahip olanların %56 olması oldukça dikkat çekicidir. Her ne kadar zaman ile nüfusun artış hızının azaldığı ve bu nedenle ocuk sayısının esas grup köylerde bu nedenle düşmüş olabileceği dşnlmş olsa da, TKV'nin proje uygulamadığı köyler (kontrol grubu) ile karşılaştırma yapıldığında, sahip olunan ocuk sayısındaki azalmanın sadece zamandan kaynaklandığı görüşü zayıflamaktadır. Zira kontrol grubunda 1-6 çocuğa sahip olanların oranı ana gruba göre %12 daha azdır.

Yine TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) 10 ve yukarısında ocuk sahibi olanların, esas grupta 10 ve daha fazla sayıda çocuğa sahip olanlardan yaklaşık %12 fazla olması da günün veya zamanın nüfus artış hızını düşürmede etkisini tek başına açıklamada yetersiz olduğunu düşündürmektedir. İki grup köy arasında en önemli değişkenin TKV'nin çalışmalarının etkisi olduğu düşünüldüğünde esas grup köylerde ocuk sayısı konusundaki bu etkiden kaynaklanmış olabileceği kabul edilebilir..

3.5. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Evlilik-Aile Algıları

Sosyo-kültürel ve yapısal özelliklerin aile yapısının oluşmasında bariz etkilerinin olduğu sosyolojik olarak kabul gören bir gerçektir. Geleneksel yapının etkisini hissettirdiğilkemizde, gelenekselliğin etkisinin kırsal kesimde daha fazla görülebileceği kabul edilebilir bir yaklaşımdır.

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi kırsal alanlarında, belirgin bir şekilde işlevselliğini koruyan aşiretler, toplumsal hayattan kaynaklanan bazı sorunların çözümünde kendi geleneksel usullerini kullanarak sürekliliklerini sağlamaktadırlar. Evliliğe ilişkin kurallar kırsal alanlarda genellikle aşiret-akraba ve aile içi ilişkiler tarafından belirlenmektedir. Özellikle ie kapanıklık nedeniyle kırsal alanlarda akraba evlilikleri yaygın olarak görülmektedir. Akraba evliliklerinin temelini ise, sosyal ve ekonomik eksenli güvenlik kaygılarının oluşturduğu bilinmektedir. Bu kaygıların başında ise yabancı biriyle evlenme durumunda boşanma ya da terk edilme gibi zlmelerin daha sık yaşanacağı endişesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada geleneksel yapının önemli göstergelerinden olan “evlilik ve evliliğin şekilleri” nin iki grup köydeki durumunun ortaya çıkarılması adına iki grupta evlilik ile köylülük (akrabalık) ilişkilerinin sorgulaması “eşinizle aynı köyden misiniz” sorusu ile yapılmıştır.

Tablo 7. Araştırma Kapsamına Alınanların Eş ile Akrabalık Durumu

Grup			Eşinizle aynı köyden misiniz ?		Toplam
			Evet	Hayır	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	45	55	100
		%	22,5%	27,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	37	63	100
		%	18,5%	31,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	82	118	200
		%	41,0%	59,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	42	58	100
		%	21,0%	29,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	41	59	100
		%	20,5%	29,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	83	117	200
		%	41,5%	58,5%	100,0%

TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) evet aynı köydenim diyenlerin oranı %41, hayır aynı köyden değilim diyenlerin oranı %59 dur. Esas grupta evet aynı köydenim diyenlerin oranı %41,5, hayır aynı köyden değilim diyenlerin oranı %58,5’ tir (Tablo 7). Her iki köy grubunda da büyük oranda evliliğin köy içinde yapıldığı görülmektedir. Fakat Karacadağ yöresinde köylerin büyük bir kısmı arasında akrabalık ilişkileri ve İzol aşireti üyeliği mevcut olduğundan başka köydeki insanların birbiri ile akraba olma olasılıklarının alınmasından dolayı, katılımcılarla ayrıca bu konu ile ilgili sorular da sorulmuştur. Her iki grup ile yapılan sohbetlerde eş aynı köyden olmasa da evlilik yapılan kişinin ailesinin genellikle ya kan hısımlığına ya da sıhrî hısımlık(evlilik ile akrabalık) ile akraba olunmuş ailelerden seçilmiş bireyler arasında yapıldığı ifade edilmiştir. Katılımcılara bu davranışın nedenleri sorulduğunda “yabancılarla uğraşmanın zor olduğu, onları tanımanın ve onlara uyum göstermenin sıkıntı yaratacağı “ belirtilmiştir. Katılımcılara “onlarla uğraşmanın zorluğu” ile ne kast edileninise genellikle çiftlerin anlaşamaması durumlarında akraba olunca boşanmanın

veya kadın açısından üzerine kuma getirilme olasılığının azaldığı, çünkü erkeğin ailesinin bu duruma daha güçlü muhalefet edeceği belirtilmiştir. Ayrıca, akraba evliliği söz konusu olduğunda ailelerin birbiri ile ortaklaşa iş yapma konusunda da rahat davranabildikleri, maddi sıkıntıya düşüldüğünde yardımı alma ve yardım kabul etme konusunda da daha rahat davranılabildiği için akraba evliliğinin tercih edildiği belirtilmiştir.

Tablo 8. Araştırma Kapsamına Alınan Gruplarda Eşin Tercih Edilme Nedenleri

Grup		Eşinizi kim seçti ?						Toplam
			Kendim	Ailem Ve Kendim	Berdel	Kaçırdım	Zorla Kaçırdım	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	36	47	17	0		100
		%	18,0%	23,5%	8,5%	,0%		50,0%
	Kadın	Sayı	32	48	19	1		100
		%	16,0%	24,0%	9,5%	,5%		50,0%
	Toplam	Sayı	68	95	36	1		200
		%	34,0%	47,5%	18,0%	,5%		100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	37	42	19	2	0	100
		%	18,5%	21,0%	9,5%	1,0%	,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	30	48	19	2	1	100
		%	15,0%	24,0%	9,5%	1,0%	,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	67	90	38	4	1	200
		%	33,5%	45,0%	19,0%	2,0%	,5%	100,0%

Toplumsal yapının çekirdek kurumu olan ailenin oluşturulmasında, toplumun kültür yapısı ve geleneksel değerlerin eş seçme tercihlerini de etkilediği gerçeğinden hareketle, iki köy grubunun geleneksellik düzeyinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Kırsal kesimde eş seçmede özellikle evlenecek olan erkek ve onun ailesine daha büyük bir rol düştüğünden, oğullarını evlendirmek isteyen aileler; yakın akraba ve komşulardan başlayarak, tanıdıkların da yardımıyla uygun eş arama yoluna başvururlar. "görücü" usulü diye de bilinen bu yöntemde, görücü grubu, kızları bulunan uygun evleri ziyaret ederek bir "gözlem" grubu gibi çalışarak, kızlarla ilgili bilgi toplamaktadırlar. Görücülükte kızın ailesinin yakınlık derecesine, hamaratlığına, temizliğine, saygısına,

sadakat ve saflığına, ailenin geçmişine ve sosyo-ekonomik özelliklerine dikkat edilerek, gelin adayı ya da adayları belirlenmektedir. Araştırma alanında da eş seçmenin benzer şekillerde yapıldığı tespit edilmiştir (Tablo 8). Araştırma kapsamına alınan her iki gruptaki köylerde evlilik ve eş seçiminde hakim olan faktörlerin belirlenmesi amacı ile sorulan “eşinizi kim seçti sorusuna” verilen cevaplar her iki grupta da şıklar arasında eşit bir şekilde dağılmış olmakla birlikte “berdel “ ile evlendim diyenlerin oranı esas grupta %1 daha fazladır, ayrıca kaçırma olaylarının esas grupta TKV’nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre yaklaşık %3 daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 8). Her iki grupta “eşimi kendim seçtim” şığının kabul yüzdeleri birbirine çok yakın çıkmakla birlikte, yapılan sohbetlerde bu cevabın evlenilecek kişiyi “ilk görme” olayı veya “beğendiğini” aileye söyleme olayının yerine kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu konuyu açıklığa kavuşturmak için sorulan diğer sorularda görülen veya beğenilen kişinin, aile tarafından kabul edilmesi gerektiği aksi takdirde, bu adaydan vazgeçme durumunun gerçekleşeceği belirtilmiştir ki bu “eşimi kendim seçtim” şıkkını cevaplayanların eş belirlemede sadece kişisel iradeleri ile davranmadıklarının düşünülmesine neden olmuştur.

Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yaygın evlenme şekillerinden olan berdel, başlık parası vermemek adına kendi kızını veya kız kardeşini eş olarak alınan kişinin erkek kardeşine veya o aileden bir erkeğe eş olarak vermek şeklinde uygulanmaktadır. Bazı kız kaçırma vakalarında, kaçırılan kızın yerine başka kız alınması şeklinde veya kan davalarının kız alışverişiyle sonlandırılması için de uygulanmaktadır. Diyarbakır’da berdel ile gerçekleştirilen evliliklerin oranın %16 olduğu düşünüldüğünde, araştırma sonucunda elde edilen ortalama % 19’luk oranın diğer araştırmaların verileri ile uyumlu olduğunun düşünülmesine neden olmuştur. Berdel olan çiftlerle yapılan sohbetlerde berdel olmanın iyi bir şey olup olmadığı sorulduğunda, çoğunlukla net bir cevap almamakla birlikte “iyi bir amaç için yapıldığının” belirtildiği görülmüştür. Dolayısı ile berdelden memnun olup olmamanın belli bir süre sonra önemini yitirdiği ve “ne hissedildiğinden çok, niçin yapıldığının önemli hale geldiği” ve bu nedenle kabullenildiğinin düşünülmesine neden olmuştur. Kaçırma olaylarının esas grup köylerde TKV’nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre %3 fazla olmasının nedenleri üzerinde düşünüldüğünde, Karacadağ Bölgesinde görülen yoğun gelenekselliğin yavaş bir erozyona uğradığı, düşünülmüştür. Çünkü sonucu genellikle töre cinayeti ile nihayetlenen, bir tabu olarak görülen ve “şeref, onur” meselesi olarak

algılanan kız kaçırımların esas grup köylerde cereyan etmesi bu konuda bir çözülmenin varlığına işaret etmektedir. Öte taraftan “eşimi kaçırdım “ diyenlere kaçırma sonrasında nasıl uzlaşmaya varıldığı sorulduğunda, ya büyük sayılabilecek bir maddi bedel ya da aileden bir kızın verilmesi ile yörede yaygın deyimle “safı” olduklarını yani anlaştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 9. Ailelerin Kızlarını Evlendirmek İstedikleri Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Grup		Kızınızı kaç yaşında evlendirmek istersiniz?					Toplam
			13-15	16-18	19-21	22 ve yukarı	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	1	17	65	17	100
		%	,5%	8,5%	32,5%	8,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	2	23	67	8	100
		%	1,0%	11,5%	33,5%	4,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	3	40	132	25	200
		%	1,5%	20,0%	66,0%	12,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	1	14	66	19	100
		%	,5%	7,0%	33,0%	9,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	3	23	62	12	100
		%	1,5%	11,5%	31,0%	6,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	4	37	128	31	200
		%	2,0%	18,5%	64,0%	15,5%	100,0%

Kadınların genel durumları toplum içindeki statüsü ile yakından ilgilidir. Kadınların sağlık ve sosyal düzeylerinin iyileştirilmesi için, kadının toplumsal cinsiyeti nedeniyle sağlığını ve sosyal haklarını olumsuz etkileyen toplumsal alışkanlıklar, davranışlar ve tüm bunların temelini oluşturan sosyo-kültürel geleneklerin etkisi tartışılmazdır. Beklide farklılığı nedeni ile toplumun "kadın cinsiyetine" biçtiği rol ve beklentileri, sonuçta kadınların insan hakları kapsamındaki bazı haklarını elde edememesine, kullanamamasına yol açmaktadır. Bu durum, toplumlarda kadın sağlığı için adeta kısır bir döngü oluşturmaktadır (Akın ve Özvarış, 2006:2). Kadınların evlilik yaşı ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve sosyo-ekonomik yapıları hakkında bazı genel derecelendirmelerin yapılmasında önemli göstergelerden biridir. Evlilik yaşı direkt olarak doğurganlık ve toplumun kadınların rollerini algılayış biçimi ile bu rollere verdiği değerin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Karacadağ yöresinde

TKV'nin proje uyguladığı ve uygulamadığı köyler (kontrol grubu) özelinde ortalama evlilik yaşının ortaya çıkarılması, kadınlara bakış açısının belirlenmesi ve gelenekçi yaklaşımın düzeyinin açığa çıkarılması açısından sorgulanmıştır. Her iki grupta benzer cevaplar vermiş ve 19-21 yaş aralığında evlenmesini isteyenlerin toplamda oranı % 65 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuç her ne kadar memnuniyet verici bir sonuç olsa da yörede yapılmış diğer araştırmalardan elde edilen veriler ve araştırmacıların genel izlenimlerini doğrular nitelikte değildir. Örneğin bölgede yapılan diğer bir araştırmada, kırsal alanda kadınlar için ilk evlilik yaşı ortalama 17 olduğu ve kadınların %37'sinin 15 yaşın altında evlendikleri tespit edilmiştir. Bölgede Kentsel kesimde ilk evlilik yaşı ortalaması 17.5'dir. Kentli kadınların %64'ü, 15-19 yaşları arasında evlenmektedir (www.gap.gov.tr. ,2009).Yani kız çocukları için arzu edilen evlilik yaşının 19-21 yaş aralığında çıkması bölgede kentli kadınların evlilik yaşlarının bile üzerinde olması açısından dikkat çekmiş ve bu konu nitel araştırmada tekrar sorgulanmıştır. Yapılan gözlem ve sohbetlerde 19-21 yaş aralığının kızlar için en uygun talibin çıkması için beklenebilecek üst sınır olarak algılandığı kanısına varılmıştır. Şöyle ki, kızların bu yaşların öncesinde iyi bir kısmet çıkması durumunda evlenmelerinde bir sakınca olmadığı “ iyi kısmetin her zaman gelmeyeceği” düşüncesi ile evlendirilebilecekleri ama iyi kısmet çıkmaz ise 19-21 yaşa kadar bekleyebilecekleri belirtilmiştir. Kontrol grubunda kız çocuklarının 13-15 yaşında evlenmesini isteyenlere bunun nedeni sorulduğunda “iyi kısmet olursa evlensin bizim çektiklerimiz çekmesin “ yaklaşımından hareket edildiği ve şartların uygun olması durumunda kızların evlilik yaşlarının hemen aşağı çekilmesi konusunda, ailelerin bir sorumluluk duymadıkları, olaya maddi açıdan yaklaştıkları tespit edilmiştir.

Tablo 10. Ailelerin Oğullarını Evlendirmek İstedikleri Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Grup			Oğlunuzu kaç yaşında evlendirmek ister siniz ?				Toplam
			13-15	16-18	19-21	22 ve yukarı	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı		4	32	64	100
		%		2,0%	16,0%	32,0%	50,0%
	Kadın	Sayı		8	42	50	100
		%		4,0%	21,0%	25,0%	50,0%
	Toplam	Sayı		12	74	114	200
		%		6,0%	37,0%	57,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	1	6	43	50	100
		%	,5%	3,0%	21,5%	25,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	3	10	37	50	100
		%	1,5%	5,0%	18,5%	25,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	4	16	80	100	200
		%	2,0%	8,0%	40,0%	50,0%	100,0%

Kız çocukları ve erkek çocuklarına grupların bakış açılarının evlilik yaşları açısından sorgulanarak ortaya konulabilmesi için “oğlunuzu kaç yaşında evlendirmek istersiniz” sorusu her iki gruba yöneltilmiştir. Evlilik yaşı ile ilgili olarak sorulan bu sorular ile her iki grubun toplumsal yapısının da dolaylı olarak ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bilindiği gibi feodal ve gelenekçi yapıların yaygın olduğu toplumlarda evlilik yaşı erkekler için de oldukça düşüktür. Bu durumun en temel nedeni feodal ve gelenekçi toplumlarda ailenin, sülalenin ve aşiretin gücünün direk sayısal çokluğu ile paralel algılanmasından kaynaklanmaktadır. Bir aşiret veya aile ne kadar çok sayıda nüfusa sahip ise o oranda güçlü addedilmektedir. Bu gibi toplumlarda nüfusun artırılabilmesi ise evlilik yaşının düşürülmesi ve çok çocuk sahibi olmakla sağlanmaktadır. Bu bağlamda “oğlunuzu kaç yaşında evlendirmek istersiniz” sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerde kontrol grubu, 13-15 yaşları arasında evlendiririm cevabı veren olmamıştır. %6 oranında, 16-18 yaşlarında, %37 oranında, 19-21 yaşları arasında, % 57’si ise 22 yaşın üzerinde oğullarının evlenmelerini istedikleri cevabını vermişlerdir. Esas grup dağılımları; % 2 oranında 13-15 yaşlarında, %8 oranında 16-18 yaşlarında, %40 oranında 19-21 yaşları arasında, %50 oranında 22 yaşın üzerinde oğullarının evlenmelerini istedikleri şeklinde gerçekleşmiştir (Tablo 10). Her iki grupta da benzer cevaplar vermiş olmakla birlikte TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) 19-21 yaş aralıklarında erkek çocukların evlendirilmesi konusunda, ana gruba göre hep daha az istekli olduğu görülmüştür. Nitekim kontrol grubu 22 yaş ve üzeri seçeneğini ana gruba göre %7 daha fazla tercih etmiştir. Bu konu

ile ilgili olarak yapılan gözlemlerde kontrol grubu köylerde maddi imkânsızlıklar nedeni ile erkeğin kendi kazancını kendi sağlayacak düzeye gelmeden önce evlenmesinin arzu edilir bu durum olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, esas grup köylerde kontrol grubu köylere göre maddi yeterliliğin daha çabuk kazanılabildiği şeklinde de yorumlanabilir. Dikkat çekici bir nokta olarak TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) oğlunun 13- 15 yaşları arasında evlenmesini isteyen hiç kimse olmamasına rağmen esas grupta %2'lik bir oranın bu yaş grubunda oğullarının evlenmesini istedikleri belirlenmiştir. Anket uygulaması döneminde yapılan nitelikli görüşmelerde özellikle oğullarının 13-15 yaşları arasında evlenmesini isteyen ailelere, bunun nedeni sorulduğunda “nasılsa geçinebiliyoruz, idaremiz oluyor” cevabını verdikleri görülmüştür. Erken evliliğin aileye getirdiği bir faydanın olup olmadığı sorulduğunda ise özellikle “koyun sağma, süt işleme, ev işlerinin yapımı ve torun sevmek” konularında gelin getirmenin faydalarını görme beklentilerinin olduğu da tespit edilmiştir. Bu durum ekonomik olarak yeterli ailelerin erkek çocuklarını evlendirme konusunda daha istekli olduklarını göstermektedir.

3.6. Araştırma Kapsamına Alınanların Doğum Kontrolü Konusundaki

Tutumları

Kırsal bölgelerde aile başına düşen çocuk sayısının yüksek olmasının nedenlerinin başında gelenekçi yapısından kaynaklanan ve o yapı tarafından teşvik edilen çok çocukluluk özelliği gelmektedir. Özellikle Karacadağ yöresi gibi tarımsal üretimin nispeten küçük arazilerde daha az sermaye ile gerçekleştirildiği, başka bir deyişle ekstansif tarım işletmelerinin yaygın olduğu yörelerde aile işgücünün kullanılması da çocuk sayısının artmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca doğum kontrol yöntemlerini bilmemek veya uygulama merkezlerine gidememek de etkenler arasında sayılmaktadır. Tüm bu gerçekler kabul edilmekle birlikte, özellikle son yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler nedeni ile kaynakların giderek azalması veya küreselleşmesi sonucu kırsal alanlarda aile başına düşen çocuk sayılarının yavaş da olsa azalması için gerek hükümet kuruluşlarının gerekse sivil toplum kuruluşlarının daha yoğun çalışmalar gerçekleştirdikleri bilinmektedir.

Tablo 11. Bir Ailede Olması Gereken Çocuk Sayısı

Grup		Size göre bir ailede çocuk sayısı kaç olmalıdır?								Toplam
			1	2	3	4	5	6	6 Dan >	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	1	5	18	14	22	13	27	100
		%	,5%	2,5%	9,0%	7,0%	11,0%	6,5%	13,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	0	5	30	9	19	11	26	100
		%	,0%	2,5%	15,0%	4,5%	9,5%	5,5%	13,0%	50,0%
	Sayı		1	10	48	23	41	23	53	
	Toplam		%	,5%	5,0%	24,0%	11,5%	20,5%	12,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	1	8	25	27	18	10	11	100
		%	,5%	4,0%	12,5%	13,5%	9,0%	5,0%	5,5%	50,0%
		Sayı	2	11	25	26	18	6	11	100
		%	1,0%	5,5%	14,5%	13,0%	9,0%	3,0%	4,0%	50,0%
	Sayı		3							
	Toplam		%	1,5%	9,5%	27,0%	26,5%	18,0%	9,5%	100,0%

TKV'nin esas grup olarak nitelendirdiğimiz köylerde doğum kontrolü ile ilgili yaptığı çalışmaların etkisinin ortaya konulması amacı ile “sizce bir ailede çocuk sayısı kaç olmalıdır” çapraz sorusuna verilmiş cevapların kontrol ve esas gruptaki dağılımı şu şekildedir; (Tablo 11)

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) “bir çocuk olmalı” diyenlerin oranı %0.5, iki çocuk olmalı diyenlerin oranı %5, üç çocuk olmalı diyenlerin oranı %24, dört çocuk olmalı diyenlerin oranı %11.5, beş çocuk olmalı diyenlerin oranı %20.5, altı çocuk olmalı diyenlerin oranı %12, altıdan fazla olmalı diyenlerin oranı ise % 26,5'dir. Esas grupta bir çocuk olmalı diyenlerin oranı %1.5, iki çocuk olmalı diyenlerin oranı %9.5, üç çocuk olmalı diyenlerin oranı %27, dört çocuk olmalı diyenlerin oranı % 26,5, beş çocuk olmalı diyenlerin oranı %18, altı çocuk olmalı diyenlerin oranı % 8, altıdan fazla olmalı diyenlerin oranı ise %9.5'tir (Tablo11). Yukarıdaki veriler doğrultusunda esas grup köylerde 4 çocuktan fazlasını TKV'nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre belirgin bir şekilde istemedikleri görülmektedir. Tablo 11 ve Tablo 6'daki veriler karşılaştırıldığında da bu iki verinin birbirini doğruladığı ve TKV'nin proje uygulamadığı köylerin (kontrol grubu) ana gruba göre çok sayıda çocuk istediği ve daha çok çocuğa sahip olduğunu göstermektedir. İki köy grubunun bu konuya bakış açısı arasında farklılığın doğum kontrolü konusunda bilinçlendirme faaliyetlerinin yanı sıra, gerekli ilaç ve araçların

dağıtımını sağlık personelleri ile birlikte yapılmasını sağlayan TKV çalışmalarından kaynaklanabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur. Nitekim grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve her iki grup içinde farklılıklar bilimsel bir anlamlılık taşımadığı için tesadüfî olarak nitelendirilmiştir. Fakat toplamda her iki grup birbiriyle karşılaştırıldığında, orta düzeyde anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifade ile TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) ve ana grubun verdikleri cevaplar arasındaki farklılıkların tesadüfî olmayıp istatistiki olarak oluşmuş anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Dinin en önemli toplumsal fonksiyonlarından biri, onun toplumsal düzenin korumasını sağlayıcı muhafazakâr yönüdür. Din, dini inanç ve normlar, toplumda önemli bir sosyal kontrol rolü'nü üstlenmektedir. Dindeki günah-sevap, helal-haram gibi normlar, aynı zamanda ve birçok durumlarda toplumdaki ahlaki normların temel ölçütlerini sağlayıcı fonksiyonlar görmektedir (Günay,1998:375).

Din ile toplumsal bir olay olan sosyal değişme arasında dinin belirleyici bir rolü olduğu bilinmektedir. Çünkü din, dini tebliğ edenin veya kurucunun hatırasına bağlılık ve onu her seferinde yaşamaya ya da tekrardan ibaret olan “ritüel” bir karakter arz etmekte ve böylece kendini tarihten soyutlayarak her çeşit değişimden uzak kalmak eğilimini içermektedir. Bu nedenle din her çeşit zihniyet, değer-norm, sosyal ve kültürel yapı değişikliklerine karşı bir fren ve engel teşkil etme fonksiyonuna sahip görünmektedir. (Günay, 1998:333). Bu nedenle çoğu zaman genel anlamda, doğum kontrolü konusunda kırsal kesimde yaşayanların direnç göstermelerinin bir nedeni olarak ailenin “dini” açıdan bu olayı yasak olarak görmesinden kaynaklandığı zaman zaman dile getirilmektedir. Bu nedenle dindarlık ile doğum kontrolü ve istenilen çocuk sayıları arasındaki ilişkinin var olup olmadığı veya düzeyinin tespit edilebilmesi amacıyla “ailenizi dini yönden nasıl tanımlarsınız?” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Ailenin Dini Yapısı

Grup	Dini yönden ailenizi nasıl tanımlarsınız?					Toplam
	Cinsiyet		Çok dindar	Dindar	Dinle ilgisi az	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	10	87	3	100
		%	5,0%	43,5%	1,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	18	82	0	100
		%	9,0%	41,0%	,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	28	169	3	200
	Cinsiyet	%	14,0%	84,5%	1,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	15	80	5	100
		%	7,5%	40,0%	2,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	24	75	1	100
		%	12,0%	37,5%	,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	39	155	6	200
		%	19,5%	77,5%	3,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köyler (kontrol grubu) şu şekilde yanıt vermiştir; kendilerini çok dindar olarak tanımlayanların oranı %14, dindar olarak tanımlayanların oranı %84.5, dinle ilgisi az olarak tanımlayanların oranı %1.5'tir. Esas grupta dağılım; kendilerini çok dindar olarak tanımlayanların oranı %19, dindar olarak tanımlayanların oranı % 77.5, dinle ilgisi az olarak tanımlayanların oranı % 3 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 12). TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) çok dindarların oranı esas gruptakilerden %5.5 oranında daha az çıkmasına rağmen TKV'nin proje uygulamadığı köylerin (kontrol grubu) Tablo 11'de görüldüğü gibi daha fazla çocuk istemeleri “dindarlığın doğrudan, doğum kontrolü konusundaki direncin nedeni olduğu” kanısının çok da doğru olmadığını göstermesi açısından, önemli bir tespit yapıldığının düşünülmesine neden olmuştur.

Doğum kontrolü yöntemleri nüfusu kontrol altına almak, yoksulluğu önlemek, göç olgusunu yavaşlatmak için kullanılmaktadır. Bilindiği gibi Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinin feodal ve gelenekçi yapıları nedeni ile evlilik yaşının çok düşük olmasının, üreme süresini bu sayede uzatması ve buna bağlı olarak, özellikle kadın sağlığının bozulması ve bebek ölüm oranlarının diğer bölgelere göre daha yüksek gerçekleşmesine neden olduğu bilinmektedir. Araştırmanın yapıldığı Karacadağ bölgesini de içine alan Diyarbakır'ın nüfus artış hızı 2006 yılında yüzde 1.56 ile Türkiye nüfus artışının (1.28) üzerinde gerçekleşmiştir. Aile planlaması için son derece

önemli olan doğum kontrolü konusunda her iki grubun doğrudan bakış açısını belirlemek üzere “doğum kontrolü konusunda ne düşünüyorsunuz “ yöneltmiştir. Ayrıca TKV’nin proje uyguladığı köylerinde uzun bir dönem boyunca gerçekleştirdiği aile planlama çalışmalarının etkilerinin belirlenmesi de amaçlanmıştır.

Tablo 13. Doğum Kontrolü Hakkında Görüşler

Grup			Doğum kontrolü hakkında ne düşünüyorsunuz?					Toplam
			Doğru buluyorum	Karşıyım	Hastalık kaynağı	Uygulanması zor	Bir düşüncem yok	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	32	14	1	9	44	100
		%	16,0%	7,0%	,5%	4,5%	22,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	23	17	0	11	49	100
		%	11,5%	8,5%	,0%	5,5%	24,5%	50,0%
								100,0
		%	27,5%	15,5%	,5%	10,0%	46,5%	%
Esas grup	Erkek	Sayı	57	15		6	22	100
		%	28,5%	7,5%		3,0%	11,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	65	16		5	14	100
		%	32,5%	8,0%		2,5%	7,0%	50,0%
								100,0
		%	61,0%	15,5%		5,5%	18,0%	%

Doğum kontrolü konusunda sorulan soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir; TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) doğum kontrolüne karşı olanların oranı %15.5, doğru bulanların oranı %27.5, uygulanması zor diyenlerin oranı %10, bir düşüncem yok diyenlerin oranı % 46.5’tir. Esas grupta doğum kontrolüne karşı olanların oranı %15.5, doğru bulanların oranı % 61, uygulanması zor diyenlerin oranı %5.5, bir düşüncem yok diyenlerin oranı % 18’dir (Tablo 13).

Doğum kontrolü yöntemleri nüfusu kontrol altına almak, yoksulluğu önlemek, göç olgusunu yavaşlatmak için kullanılmaktadır. Ancak Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinin feodal ve gelenekçi yapıları nedeni ile evlilik yaşının çok düşük olmasının, üreme süresini bu sayede uzatması ve buna bağlı olarak, özellikle kadın sağlığının bozulması ve bebek ölüm oranlarının diğer bölgelere göre daha yüksek gerçekleşmesine

neden olduğu bilinmektedir. Araştırmanın yapıldığı Karacadağ bölgesini de içine alan Diyarbakır'ın nüfus artış hızı 2006 yılında yüzde 1.56 ile Türkiye nüfus artışının (1.28) üzerinde gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki dağılımdan da anlaşılacağı gibi, her iki grupta da karşı olanların sayısı eşit olmasına rağmen, esas grupta doğum kontrolü konusunda olumlu yönde bir bilinç mevcuttur, TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) bir düşüncem yok diyenlerin oranının % 46.5 gibi yüksek çıkması TKV esas grup köylerinde konu ile ilgili eğitim vermeseydi, bu grupta da benzer bir sonuç alınabileceği düşüncesini oluşturmuştur. Ayrıca doğum kontrolü ile dindarlık durumu arasında doğrudan bir bağlantıda tespit edilememiştir. Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında, her iki grup içinde gözlenen farklılıkların Chi-Square teste göre tesadüfî oldukları tespit edilmiştir (Tablo 13). Fakat toplamda her iki grup birbiri ile karşılaştırıldığında farklılıklar arasında orta düzeyde bir anlamlılık tespit edilmiştir.

3.7. Cinsiyete Göre Grupların Eğitimden Yararlanma Konusuna Bakış

Açıları

Türkiye'de, her öğrenim düzeyinde okullaşma oranı erkeklerin lehine olarak oldukça farklıdır. Ülkemizde 1930'larda çok düşük olan okur-yazarlık oranı yıllara göre giderek artmıştır ve bu artış eğrisi her iki cinsiyet için de benzerdir. Ancak; son 70 yılda kadın ve erkek okur-yazarlığındaki fark hiç kapanmamış, aynen devam etmiştir. Bu bulgu, Türkiye'de cinsiyet bakış açısına duyarlı bir eğitim politikasının uygulanmadığının bir göstergesidir. Halen Türkiye'de erkeklerin okur-yazarlık oranı %89, kadınların %72'dir. Okuma-yazma bilen nüfus içindeki kadın oranı %44,2'dir. İlkokul sonrası eğitimin her düzeyinde kız öğrenci katılımı erkek öğrencilerin gerisinde kalmakta, bu açık, eğitim düzeyi yükseldikçe büyümektedir. Örneğin, aynı öğretim yılı için ortaokula başlama oranları kızlarda %58,2 iken, erkeklerde %76,1'dir (3,5). Türkiye'de 2001 yılında DİE verilerine göre, 6-14 yaş grubundaki kız çocuklarının %12.9'u, erkek çocuklarının %7.6'sı okula devam etmemektedir. Okula devam etmeme nedenleri incelendiğinde; "toplumsal cinsiyet" faktörünün belirleyici olduğu görülebilmektedir. Hiç şüphesiz Türkiye ortalamasını ifade eden söz konusu bu veriler arasındaki fark, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ve kırsalında eğitimden faydalanma noktasında kız çocukları aleyhine daha da açılmaktadır. Araştırma sahasında kontrol grubu ile esas grup arasındaki kız çocuklarının mevcut durumda eğitimden faydalanma

düzeyleri değil, sadece ne kadar okumalarının tercihi sorularak ailelerin bakış açılarının belirlenmesine çalışılmıştır.

Tablo 14. Hanelerin Kız Çocukları İçin İstenen Öğretim Düzeyine Göre Dağılımı

Grup		Kızınızın hangi düzeye kadar okumasını istersiniz?					Toplam
			Okumasın	İlkokul	Lise	Üniversite	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	27	35	10	28	100
		%	13,5%	17,5%	5,0%	14,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	24	34	5	37	100
		%	12,0%	17,0%	2,5%	18,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	51	69	15	65	200
		%	25,5%	34,5%	7,5%	32,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	9	20	11	60	100
		%	4,5%	10,0%	5,5%	30,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	2	27	11	60	100
		%	1,0%	13,5%	5,5%	30,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	11	47	22	120	200
		%	5,5%	23,5%	11,0%	60,0%	100,0%

“Kızınızın hangi düzeye kadar okumasını istersiniz” sorusuna verilen cevaplar TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %25’i okumasın, %7,5 liseye kadar okusun, %32,5 üniversiteye kadar okusun şeklindedir. Esas grupta %5,5’i okumasın, %11’i liseye kadar okusun, %60’da üniversiteye kadar okusun, şeklindedir (Tablo14). Her iki grup arasındaki kız çocuklar için istenen eğitim düzeyindeki farklılık lise ve üniversite düzeylerinde görülmektedir. Esas grupta kızlarının liseye kadar okumasını isteyenlerin oranı kontrol grubuna göre yaklaşık %30 fazlayken, esas grupta kızının üniversiteye gitmesini isteyenlerin oranı TKV’nin proje uygulamadığı köylerdekinin neredeyse iki katı olduğu görülmektedir. Çalışma sırasında yapılan nitelikli sohbetlerde TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) bu konuda gerekli bilincin yeterince olmadığı ve kız çocukların “daha fazla muhafaza edilmeleri gerektiği, okulun kız çocuklarının kontrolünü zorlaştırdığı” gibi nedenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca kız çocuklarının “evlenerek” hayatlarını sürdürebilecekleri, bu nedenle de ailenin imkânlarının erkek çocukları için ayrılmasının daha doğru olacağı da belirtilmiştir. Altı çizilmesi gereken bir nokta da her iki grubun kadın katılımcılarının kız çocuklarının eğitilmesi konusunda erkeklerden daha fazla

duyarlı olduklarıdır. Bu durum ile ilgili gerçekleştirilen gözlemlerde erkek Örneklem Grubunun “kadınlar geçim koşullarını bilmedikleri için her şeyi istedikleri, nasıl okutulacağını düşünmedikleri” şeklinde bir yerde “hayalcilikle” itham edildikleri görülmüştür. Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve her iki grup için de Pearson Chi-Square esas alındığında TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) farklı cevaplar vermemişlerdir. Elde edilen farklılıklar tesadüfî farklılık olup, bilimsel değildir. Öte taraftan her iki grup birbiri ile karşılaştırıldığında cevaplar arasındaki farklılık önemli ölçüde anlamlı bulunmuş ve iki grubun cevapları arasındaki farklılığın tesadüfî olmadığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde “oğlunuzun hangi düzeye kadar okumasını istersiniz” yönündeki soruya verilen cevaplarda kontrol grubunun %6,5’i okumasın, %5’i ilkokula kadar okusun %0,5’i liseye kadar okusun, %78’de üniversiteye kadar okusun tarzında bir tutum belirtmişlerdir.

Tablo 15. Erkek Çocukları İçin İstenen Tahsil Düzeyi

Grup			Oğlunuzun hangi düzeye kadar okumasını istersiniz?				Toplam
			Okumasın	İlkokul	Lise	Üniversite	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	9	2	14	75	100
		%	4,5%	1,0%	7,0%	37,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	4	8	7	81	100
		%	2,0%	4,0%	3,5%	40,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	13	10	21	156	200
		%	6,5%	5,0%	10,5%	78,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	2	6	8	84	100
		%	1,0%	3,0%	4,0%	42,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	0	3	11	86	100
		%	,0%	1,5%	5,5%	43,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	2	9	19	170	200
		%	1,0%	4,5%	9,5%	85,0%	100,0%

Esas grupta %1’i okumasın, %45’i ilkokula kadar okusun %9,5’i liseye kadar okusun, %85’de üniversiteye kadar okusun demektir (Tablo 15). İki soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında dikkat çekici olan TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kız çocuklarının okumasını istemeyenlerin oranı %25,5’tir. Başka bir

ifade ile TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki hanelerin ¼'ü gibi yüksek bir oranı kızlarının okumasını istememektedir ve bu oran içinde kadın ve erkeklerin birbirine paralel olarak düşündükleri görülmektedir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) erkek çocuklarının okumamasını isteyenlerin oranı % 6,5'tir, başka bir ifade ile grubun 1/16'sı erkek çocuklarının okumamasını istemektedir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) bu konu ile ilgili yapılan görüşmelerde bu düşüncenin, erkek çocuklarını bir iş sahibi olacak kadar nasıl olsa okutamayacakları bu nedenle okuma yazma bilmesinin yeterli olacağı; ayrıca, bir an önce çalışmaya başlamasının aileye maddi açıdan faydalı olacağı düşüncesinden kaynaklandığı müşahade edilmiştir. Dikkat çekici bir diğer nokta da oğullarının okumasını istemeyen erkeklerin sayısının, kadınların sayısının iki katı olmasıdır.

Kız çocuklarının eğitim düzeyleri ile ilgili olarak bir önceki soruda kız çocuklarının okumamasını isteyenlerin sayısı neredeyse aynıken, erkek çocuklarının okumaması seçeneğinde erkeklerin kadınların iki katı oranında bu şıkkı tercih ettikleri tespit edilmiş ve yukarıdaki gerekçelerin bu soruda da geçerli olduğu kanaatine varılmıştır. Erkeklerin “istek” ile “yapmaya muktedir olmak” arasındaki farkın ayrımını yapma noktasında kadınlardan farklı oldukları tespit edilmiştir.

Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve her iki gruba da Chi-Square test uygulandığında kontrol grubunda kadın ve erkek verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Kızlarının okumasını istememe konusunda erkeklerle paralel düşünen kadınlar, erkek çocukların okumaması konusunda erkeklerle aynı fikirde olmamış ve erkeklerden az sayıda kadın, erkek çocuklarının okumamasını istemiştir.

Günümüzde endüstrileşmeye yönelik sosyo-ekonomik politika aşama kaydettikçe, geleneksel iş gücü yapısı da giderek değişmeye başlamıştır. Sermaye oluşturamayan veya artıramayan çiftçi ve zanaatkârlar, her geçen gün geçimini sağlamakta daha fazla zorlanmaya başlamış ve yeni arayışlar içerisine girmişlerdir (Güzel 2008: 14). Bu girişimler, yeni geçim kaynakları ve meslek edinme arayışıdır. Eskiden kırsal kesimde geçim kaynağı tarımsal üreticilik ve az miktarda ticaret ile sınırlıyken, tarım sektörünün diğer sektörlere göre, gayri safi milli hâsıladan daha az pay alması, tarım işletmelerinin giderek küçülmesi, uygulanan yanlış tarım politikaları, tarımsal verimliliğin artırılmaması, girdi maliyetlerinin sürekli artması, tarım sektörünün hâkim faktör olan iklimin etkisinde olması ve yüksek risk taşıması ve kırsal

alanlarda nüfus artışının daha fazla olması gibi nedenlerle çiftçilik giderek cazibesini yitirmiş ve tercih edildiği için değil ama mecbur olduğu için yapılan bir uğraşı haline gelmiştir.

İnsanların meslek tercihleri çoğu zaman toplumun kültürel ve sosyal yapısı hakkında bir fikir verebilmektedir. Meslek seçimleri üzerinde cinsiyetin etkisinin de olduğu bilinmektedir, örneğin öğretmenliğin kadınlar için ideal meslek olduğu, oldukça yaygın bir görüştür. Araştırmaya dahil edilen gruplar arasında öncelikle kız çocuk ve erkek çocukları için istenen meslek türlerinin sorgulanması ile hem grupların meslek algıları hem de iki cinse bakış açılarının ortaya çıkarılarak, iki grup arasındaki sosyo-kültürel farklılıkların ortaya çıkarılmasında fikir verebileceği düşünülmüştür. “ Kızınız için istediğiniz meslek nedir” sorusuna verilen cevapların dağılımı her iki grup içinde Tablo 16’da gösterilmiştir

Tablo 16. Kız Çocukları için Arzulanan Meslek

Grup		Kızınız için istediğiniz meslek nedir?						Toplam
			Ev Hanımı	Devlet memur.	Öğretmen	Doktor	Başka	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	59	15	11	15		100
		%	29,5%	7,5%	5,5%	7,5%		50,0%
	Kadın	Sayı	55	10	15	20		100
		%	27,5%	5,0%	7,5%	10,0%		50,0%
	Toplam	Sayı	114	25	26	35		200
		%	57,0%	12,5%	13,0%	17,5%		100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	30	24	15	30	1	100
		%	15,0%	12,0%	7,5%	15,0%	,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	29	20	24	27	0	100
		%	14,5%	10,0%	12,0%	13,5%	,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	59	44	39	57	1	200
		%	29,5%	22,0%	19,5%	28,5%	,5%	100,0%

TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kızım ev hanımı olsun diyenlerin oranı %57, devlet memuru olsun diyenlerin oranı %12,5, öğretmen olsun diyenlerin oranı %13, doktor olsun diyenlerin oranı %17,5 olarak tespit edilmiştir. Esas grupta ise seçenekler arasındaki dağılım ise, ev hanımı olsun diyenlerin oranı %29, devlet memuru olsun diyenlerin oranı %22, öğretmen olsun diyenlerin oranı %9,5,

doktor olsun diyenlerin oranı %28,5 olarak tespit edilmiştir (Tablo 16). Kız çocukları için istenilen meslek ile ilgili soru, bir yerde kız çocukları için arzulanan öğrenim düzeyi ile ilgili sorunun doğrulamasını yapmak üzere de yöneltilmiş bir soru olduğu için bazı karşılaştırmalar yapılmıştır. Örneğin TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kız çocuklarının üniversiteye gitmesini isteyenlerin oranı %32 olarak gerçekleşmiş olmasına rağmen, aynı grupta kızlarının devlet memuru, öğretmen, doktor olmasını isteyenlerin oranı %43 olarak gerçekleşmiştir. Oranlar arasındaki farklılığın iki nedeni olabileceği düşünülmektedir. Birinci neden kız çocukları için istenen meslek gruplarına yönelik olarak gerekli eğitim düzeyinin katılımcılar tarafından tam bilinmemesi veya da tahsil ile hiç bağlantı kurmaksızın bunun “dilenmesi veya arzulaması” olabileceği düşünülmüştür. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kızlarının ev hanımı olmasını isteyenlerin oranı (%57), kız çocukları için arzulanan öğrenim düzeyi sorusunda “okumasın” diyenlerin oranı (%25) arasında yaklaşık iki kat fark vardır. Burada üzerinde durulması gereken noktanın TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) her hangi bir mesleğe sahip olmasalar yani ev hanımı olsalar bile kız çocuklarının eğitim almaları gerektiği bilincinin oluşmuş olmasıdır. Esas grupta kız çocukları için istenen ev kadınlığı dışındaki meslek gruplarının toplam kabul oranının %70'e tekabül ettiği görülmüştür. Aynı grupta kız çocuklarının eğitim düzeyi sorusunda üniversiteye devam etmeleri noktasında % 60'lık bir oranın varlığı tespit edilmiştir. Esas grupta kızlarının ev hanımı olmasını isteyenlerin oranının yaklaşık %30 olmasına rağmen, aynı grup kız çocuklarının okumamasını isteme noktasında yaklaşık %6'lık bir oran tespit edilmiş ve kız çocuklarının herhangi bir mesleğe sahibi olmasalar bile okumalarının gerekliliği noktasında, ana grubun çok duyarlı olduğu tespit edilmiştir. Ana grubun bu konudaki duyarlılığının TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) bu konudaki duyarlılığın kat be kat üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

“Oğlunuz için istediğiniz meslek nedir“ sorusunun yöneltilmesi ile sosyo-kültürel açıdan iki grup arasındaki farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır (Tablo17).

Tablo 17. Oğlunuz İçin İsteddiğiniz Meslek

Grup		Oğlunuz için istediğiniz meslek nedir?						Toplam
			Çiftçi	Devlet memurlu	Öğretmen	Doktor	Başka	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	9	23	11	48	9	100
		%	4,5%	11,5%	5,5%	24,0%	4,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	6	25	21	38	10	100
		%	3,0%	12,5%	10,5%	19,0%	5,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	15	48	32	86	19	200
		%	7,5%	24,0%	16,0%	43,0%	9,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	4	23	20	53	0	100
		%	2,0%	11,5%	10,0%	26,5%	,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	3	23	23	50	1	100
		%	1,5%	11,5%	11,5%	25,0%	,5%	50,0%
	Toplam	%	3,5%	23,0%	21,5%	51,5%	,5%	100,0%

Cevapların dağılımı TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) şu şekilde gerçekleşmiştir; çiftçi olsun diyenlerin oranı %7.5, devlet memuru olsun diyenlerin oranı %24, öğretmen olsun diyenlerin oranı %16, doktor olsun diyenlerin oranı %43 olarak tespit edilmiştir. Erkek çocuklar için isten meslek ve erkek çocuklar için arzulanan öğretim düzeyi sorularına verilen cevaplar ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmede TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) oğullarının okumasını hiç istemeyenlerin oranı ile çiftçi olmasını isteyenlerin oranı neredeyse birbirine eşit çıkmıştır. Bu durum kontrol grubunun çiftçilik için eğitilmiş olmayı çok da gerekli görmediğinin düşünülmesine neden olmuştur. Yine TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) erkek çocuklarının üniversiteye devam etmesini isteyenlerin oranı %78 iken, çiftçilik haricindeki devlet memurluğu, öğretmenlik ve doktorluk gibi meslekleri erkek çocukları için arzulayanların oranı yaklaşık %94 olarak tespit edilmiştir. Yapılan gözlemlerde aynı kız çocukları için istenen meslek ve istenen öğretim düzeyi arasındaki bağıntı kurulmuş ve arzulanan meslek ile o meslek için gerekli olan eğitim düzeyi hakkında bilgisizliğin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Esas grupta erkek çocuklar için arzulanan mesleklerin seçenekler arasındaki dağılım şu şekilde gerçekleşmiştir; çiftçi olsun diyenlerin oranı %3.5, devlet memuru olsun diyenlerin oranı %23, öğretmen olsun diyenlerin oranı %21.5, doktor olsun diyenlerin oranı %51,5 olarak tespit edilmiştir (Tablo17). Bu grupta erkek çocuklarının üniversiteye devam etmesini isteyenlerin oranı %85 iken çiftçilik dışında üniversite

okumayı zorunlu kılan diğer meslekleri arzu edenlerin oranı %96 olarak gerçekleşmiştir. Arzu edilen öğretim düzeyi ve istenen mesleklerin gerektirdiği öğrenim düzeyleri arasındaki dengesizlik bu grupta da görülmesine rağmen bu farkın TKV'nin proje uygulamadığı köylerdekine (kontrol grubu) göre çok daha az olduğu ve istenen meslek ile öğrenim düzeyi arasındaki bağıntının esas grup tarafından daha iyi kurulduğu tespit edilmiştir. Saha çalışmaları sırasında TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ve esas grupta bu soruya oğlum çiftçi olsun diyenlere “çiftçilikten kendileri memnun olduğu için mi oğullarının da çiftçi olmasını istedikleri sorulmuştur”. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu), “ çocuklarının okuyup başka meslek sahibi olabilmelerinin zor olmasından dolayı, gerçekçi bir yaklaşımla ancak çiftçi olabileceklerini” düşünölmelerinden dolayı erkek çocukları için istedikleri meslek sorusuna “çiftçilik” cevabını verdikleri belirtilmiştir. Ana grupta da benzer gerekçelerle “çiftçilik” cevabının verildiği tespit edilmiştir.

3.8. Araştırma Kapsamına Alınanların Mal Varlıkları

Bilindiği gibi, kültürün maddi unsurlarına ulaşmak kadar, doğrudan olmasa da manevi kültürün unsurlarına ulaşmak da, ekonomik güç ve bağımsızlığa dayanmaktadır.

Tablo 18. Arazi Varlıklarının Belirlenmesi

Grup		Toplam kaç dönüm araziniz var?						Toplam	
		Yok	10 Dönümden Az	10-20 Dönüm	20-30 Dönüm	30-50 Dönüm	50 Dönümden Fazla		
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	61	17	9	5	5	3	100
		%	30,5%	8,5%	4,5%	2,5%	2,5%	1,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	65	16	8	4	3	4	100
		%	32,5%	8,0%	4,0%	2,0%	1,5%	2,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	126	33	17	9	8	7	200
		%	63,0%	16,5%	8,5%	4,5%	4,0%	3,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	52	8	17	10	1	12	100
		%	26,0%	4,0%	8,5%	5,0%	,5%	6,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	46	15	15	10	3	11	100
		%	23,0%	7,5%	7,5%	5,0%	1,5%	5,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	98	23	32	20	4	23	200
		%	49,0%	11,5%	16,0%	10,0%	2,0%	11,5%	100,0%

Günümüz toplumlarında toplumsal sınıf ve tabakaların belirlenmesinde temel belirleyici kriter, ekonomi olmaktadır (Cengiz, 2000:66). Kırsal alanlarda ekonomik

düzey ve mal varlığını belirleyen en önemli gösterge sahip olunan arazi miktarıdır. Grupların ekonomik durumlarını ortaya koymak için sorulmuş arazi varlığına ilişkin soruda TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) vermiş olduğu cevapların dağılımı şu şekildedir; hiç arazim yok diyenler %63, 10 dönümden az diyenler %16.5, 10-20 dönüm arasında diyenler %8.5, 20-30 dönüm arasında diyenler % 4.5, 30-50 dönüm arasında diyenler % 4, 50 dönümden fazla diyenler %3.5 'tir. Ana grubun vermiş olduğu cevapların dağılımı ise; hiç arazim yok diyenlerin oranı %49, 10 dönümden az diyenlerin oranı %11.5, 10-20 dönüm arasında diyenlerin oranı %16, 20-30 dönüm arasında diyenlerin oranı %10, 30-50 dönüm arasında diyenlerin oranı %2, 50 dönümden fazla diyenlerin oranı %11.5 olarak tespit edilmiştir (Tablo18). Deneklerin mal varlıkları ile ilgili sorulara cevap verirken gerçeği yansıtmadıkları izlenimi edinilmiş olmakla birlikte, özellikle kontrol grubu köylerde “yabancılar” karşı çekingen bir tavır sergiledikleri tespit edilmiştir. Esas grup köylerde ise kendini tanıtm aşamasına “TKV” adının geçmesinin köylüde bir aşinalık ve minnettarlık hissi yarattığı için mal varlığı ile ilgili sorularda daha doğru yanıtlar verdiklerinin düşünülmesine neden olmuştur. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) örneklem grubunun % 41' büyükbaş hayvan beslemediklerini söylerken sadece %5'i 10- 40 adet arasında küçükbaş hayvan beslediklerini söylemişlerdir. Esas gruptakilerin %8.5'i 40-50 küçükbaş hayvan beslediğini, % 13'nün 5 büyükbaş hayvan beslediği, %5'inde 30 büyükbaş hayvan beslediği tespit edilmiştir. Bu soruda da “arazi varlığı” ile ilgili soruda olduğu gibi, kontrol grubundakilerin son derece rahatsızlık duydukları ve eşlerin biri birine danışarak cevap verdikleri gözlenirken, esas gruptakilerin TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadar şüpheli ve tedirgin davranmadıkları gözlemlenmiştir. Kontrol grubundaki “ailenin ekonomik durumu” ve “mal varlığı ile ilgili sorularda” tedirgin oldukları bizzat araştırmacılar tarafından gözlemlenmiştir. Şöyle ki, TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) herhangi bir katılımcı ile anket yaparken, toplanan köylülerin kendi aralarında kendi dillerinde yaptıkları konuşmalarda yapılan araştırma ve anket için “boş iş” dedikleri sıkça duyulmuş fakat söz konusu sorular sorulduğunda “sizi hükümet mi gönderdi? Vergi için mi? yardım için mi” gibi soruların arttığı görülmüştür. Araştırma ekibi tarafından bunun sadece bir araştırma olduğu müteakip defalar dile getirilse de, her ihtimale karşı mal varlıklarını düşük gösterme eğilimleri açıkça hissedilmiştir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerden biri olan (kontrol grubu) Yiğit Yolu Köyünde, ankete katılmayı kabul eden üç kadın

katılımcı söz konusu sorulara gelindiğinde, orada bulunan dördüncü bir kadının mimikleri ile katılımcı kadınları uyardığı ve kadınların ankete katılmaktan vazgeçtikleri görülmüştür. Esas grup köylüler ile yapılan nitelikli sohbetlerde TKV'nin proje uygulamadığı köylerin (kontrol grubu) gösterdiği tepki anlatılıp, “kendilerinin neden böyle davranmadıkları” sorulduğunda çeşitli cevaplar alınmıştır. Alınan cevaplar çoğunlukla ankette başlamadan önce anketin yapılma amacının aktarıldığı bölümde “TKV'nin adının geçtiği, bu nedenle de anket ekibini TKV ile ilişkilendirdikleri veya TKV'nin de ilk geldiğinde önce sorular sorarak işe başladığını, onların bundan fayda gördüğünü ve bu sürece alışkın olduklarından dolayı nispeten doğal davrandıklarını” beyan etmişlerdir.

3.9. Araştırma Kapsamına Alınanların Üretim Çeşitleri ve İşlemlerin Önem Sırası

Örneklem gruplarının geçim kaynaklarının tarımsal orijinli olduğu genel olarak bilinmesine rağmen, hangi kombinasyonlarda üretim yaptıklarının belirlenmesi, iki grubun hem benzerliklerinin hem de farklılıklarının ortaya çıkarılması ve böylece araştırmadan elde edilen verilerin yorumlanması açısından önem arz etmektedir.

Tablo 19. Hanelerin Gerçekleştirdikleri Üretim Türüne Göre Sıralaması

Grup	Daha çok hangi tür üretim yapıyorsunuz?						Toplam
			Cevap Yok	Bitkisel	Hayvansal	İkisini de	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	6	6	75	13	100
		%	3,0%	3,0%	37,5%	6,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	11	4	74	11	100
		%	5,5%	2,0%	37,0%	5,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	17	10	149	24	200
		%	8,5%	5,0%	74,5%	12,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	2	9	64	25	100
		%	1,0%	4,5%	32,0%	12,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	6	8	63	23	100
		%	3,0%	4,0%	31,5%	11,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	8	17	127	48	200
		%	4,0%	8,5%	63,5%	24,0%	100,0%

Örneklem grubunun geçim kaynaklarının sınıflandırılmasına yönelik olarak sorulan soruya verilen cevapların, TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) dağılımı; yalnızca bitkisel üretim yapıyorum diyenlerin oranı %5, sadece hayvansal üretim yapıyorum diyenlerin oranı %74.5, her ikisini birden yapıyorum diyenlerin oranı %12 şeklinde gruplanmıştır (Tablo 19). TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) bu soruya cevap vermeyenlerin oranı %8.5 iken, esas grupta bu soruya cevap vermeyenlerin oranı %4 olarak gerçekleşmiştir. Bu da bundan önceki iki soruda TKV'nin proje uygulamadığı köyler (kontrol grubu) ve esas grup katılımcılarının “mal varlığına” ilişkin sorulardaki tavrını bir kez daha doğrulamaktadır. Başka bir ifade ile esas grup köylerdeki daha az şüpheli davrandıklarını teyit etmektedir. Esas gruptaki dağılımda ise yalnızca bitkisel üretim yapıyorum diyenlerin oranı %8.5, sadece hayvansal üretim yapıyorum diyenlerin oranı %63.5, her ikisini birden yapıyorum diyenlerin oranı %24'dür (Tablo19). Her iki grupta sadece bitkisel üretim seçeneğinin düşük çıkmasının bir nedeni olarak Karacadağ yöresinin volkanik yapısı nedeni ile çok taşlık olması ve ekilebilecek arazilerin küçük parçalı ve az olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tip arazi varlığının olduğu yerleşim alanlarında ideal üretim kombinasyonu hayvansal ağırlıklı fakat belli bir oranda da bitkisel üretimin yapıldığı kombinasyondur. Esas grup köylerde hayvansal üretim ile bitkisel üretimi birlikte uygulayan işletmelerin sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun, TKV'nin yapmış olduğu “tarlaları taştan temizletme, bağ ve badem yetiştiriciliği, yem bitkileri “ konularında vermiş olduğu nakdi, ayni ve eğitim desteklerinin esas grup köylerde yaratmış olduğu etkinin bir sonucu olabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur.

Karacadağ gibi suyun ve yağışların yetersiz olduğu yörelerde kuru tarım yapan çiftçilerin tarımsal üretim artışı için genellikle öngördükleri en önemli işlemin “sulama” olduğu sulamanın verimi artırdığı tüm otoritelerce kabul edilmekle birlikte, Karacadağ yöresi gibi arazilerin küçük ve taşlık olduğu yerlerde sulama kaynağı bulunsu bile sondaj ve sulama sistemi maliyetlerinin yüksek olması nedeni ile yatırımın verimli olamayacağı da bilinmektedir. Söz konusu nedenden dolayı Karacadağ yöresi gibi yerlerde bitkisel üretimi arttırabilmek için sulama haricindeki tarımsal işlem ve girdiler yöre çiftçilerine önerilmektedir.

Bu bağlamda esas grup olarak nitelendirilen proje köylerinde TKV'nin kalkınmanın sağlanabilmesi için gelir artışını kısa sürede arttırmaya yönelik olarak

görsel, sözlü ve demostrasyona dayalı eğitim çalışmaları kapsamında özellikle toprak işleme ve sertifikalı tohum kullanımını arttırmaya yönelik olarak çiftçilerin eğitildiği eğitimler verildiği ve bu şekilde tarımsal üretimin artırılmaya çalışıldığı bilinmektedir. Sertifikalı tohum kullanımı ve toprak işlemeye yönelik olarak esas gruptaki bilinç düzeyi ile kontrol grubunun bilinç düzeyinin karşılaştırılmasını mümkün kılacak olan “sizce bitkisel üretimde daha çok hangi işlem önemlidir” sorusuna verilen cevapların dağılımına bakılmıştır.

Tablo 20. Bitkisel Üretimde Önemli Olan İşlemler

Grup			Bitkisel üretimde daha çok hangi işlem sizce önemlidir?					Toplam
			Cevap yok	Sulama	Toprak işleme	Suni gübrele.	Sertifika. Tohum	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	2	72	6	16	4	100
		%	1,0%	36,0%	3,0%	8,0%	2,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	4	71	7	16	2	100
		%	2,0%	35,5%	3,5%	8,0%	1,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	6	143	13	32	6	200
		%	3,0%	71,5%	6,5%	16,0%	3,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	2	51	21	5	21	100
		%	1,0%	25,5%	10,5%	2,5%	10,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	0	32	38	10	20	100
		%	,0%	16,0%	19,0%	5,0%	10,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	2	83	59	15	41	200
		%	1,0%	41,5%	29,5%	7,5%	20,5%	100,0%

TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %71 oranında sulamanın, %19 oranında suni gübrelemenin, önemli olduğu tespit edilmiştir. Esas grupta cevapların dağılımına bakıldığında, % 41 oranında sulamanın, %29.5 oranında toprak işlemenin, %21 oranında sertifikalı tohum kullanımının önemli olduğu görülmüştür. Analiz edilen verilerin ışığında ana gruba verilen sertifikalı tohum kullanımı eğitiminin TKV’nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre %70 ve toprak işleme eğitiminin kontrol grubuna göre %48 daha fazla bilinç yarattığı tespit edilmiştir (Tablo 20). TKV elemanlarını esas grup köylerde ilk yıl sertifikalı tohumlar ile deneme parsellerinde ekim yaparak diğer tohumluklar arasındaki verim farkını gösterdikleri, daha sonraki iki yıl, sertifikalı tohumları köylüye ücretsiz dağıttıkları ve sonraki yıl

sertifikalı tohum karşılığında belli bir ücret aldıkları bilinmektedir. TKV'nin sertifikalı tohum kullanımını bu şekilde teşvik etmesi ve köylüde kalıcı bir davranış değişikliği için yıllarca çaba sarf etmesinin iki grup arasındaki bariz farklılığın nedeni olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve her iki grup içinde farklılık tesadüfî olarak nitelendirilmiştir. Esas grupta ise, kadın ve erkeklerin vermiş oldukları cevaplar arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) erkekler ve kadınlar ile esas gruptaki erkekler ve kadınların sertifikalı tohum kullanımı konusundaki cevapları arasındaki ilişki hesap edildiğinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Tablo 21. Hayvansal Üretimde Daha Çok Hangi İşlem Sizce Önemlidir?

Grup		Hayvansal üretimde daha çok hangi işlem sizce önemlidir?						Toplam
		Cevap yok	Hayvan ırkı	Barınak durumu	Hayvan beslenme	Suni tohumlama	Doğal tohumlama	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	4	10	9	77	0	100
		%	2,0%	5,0%	4,5%	38,5%	,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	4	9	12	72	3	100
		%	2,0%	4,5%	6,0%	36,0%	1,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	8	19	21	149	3	200
		Top	4,0%	9,5%	10,5%	74,5%	1,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı		27	15	50	8	100
		%		13,5%	7,5%	25,0%	4,0%	50,0%
	Kadın	Sayı		19	28	45	6	100
		%		9,5%	14,0%	22,5%	3,0%	50,0%
	Toplam	%		23,0%	21,5%	47,5%	7,0%	100,0%

TKV'nin Karacadağ yöresine girişi 1978 yılında “Yoğun Hayvancılık” projesi ile gerçekleşmiştir. O dönemde TKV yörede geliştirilmesi gereken öncelikli gelir kaynağının belli bir potansiyeli olan hayvancılık olduğuna karar vermiş ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Söz konusu dönemde yöredeki hayvan varlığının tamamı düşük verimli yerli hayvan ırklarından oluştuğu için, “hayvan ırkının iyileştirilmesi” projeleri uygulanmaya başlanmıştır. Kültür ırkı ve yerli ırk arasındaki verim farklılığının

gösterilmesi için önce hayvan ve yem desteği ücretsiz sağlanmış ve kademeli bir şekilde bu destek çekilerek köylünün kültür ırkını tanıması sağlanmıştır. Ardından mevcut hayvanların melezlenmesi için henüz yöre halkının suni tohumlama fikrine hazır olmadıkları düşünülerek kültür ırkı damızlık hayvanlar köylere götürülerek melezleme çalışmaları yaptırılmış ve birkaç yıl sonra da suni tohumlama ekipleri bu köylerde melezleme yaparak hayvan ırkının iyileştirilmesini sağlamıştır.

Hayvanların et ve süt verimi üzerinde barınakların durumunun %20'ye kadar etkisi olduğu bilinmektedir. Yöredeki hayvan barınaklarının hem yerli hem de kültür ırkı hayvanlar için uygun olmaması nedeniyle, barınakların uygun hale getirilmesi için inşaat malzemesi desteği ve teknik danışmanlık destekleri de TKV tarafından önce ücretsiz temin edilmiş daha sonra kademeli olarak ücretlendirilerek destek sürdürülmüştür. Bu bağlamda TKV proje köylerinde hayvansal üretimin artırılması için hayvan ırkının geliştirilmesi, suni tohumlama ve barınakların ıslahı konusunda faaliyet göstermiş ve eğitim vermiş olmasına istinaden, söz konusu çalışmaların esas grup üzerindeki etkilerinin görülmesi amacı ile her iki gruba “sizce hayvansal üretimde daha çok hangi işlem önemlidir” sorusu yöneltilmiştir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerdekinin (kontrol grubu) %4 oranında bu soruya cevap vermediği, %9.5 oranında hayvan ırkının, %10.5 oranında barınakların durumunun, %74.5 oranında hayvan beslenmesinin % 1.5 oranında da suni tohumlamanın önemli olduğu görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Esas grupta ise, %23 oranında hayvan ırkının, %21.5 oranında barınakların durumunun, %47.5 oranında hayvan beslenmesinin %7.5 oranında da suni tohumlamanın önemli olduğu görüşünde oldukları tespit edilmiştir (Tablo 21).

Cevapların gruplar arasındaki dağılımına bakıldığında, hayvan ırkı konusunda %58, barınakların ıslahı konusunda %51 ve suni tohumlama konusunda %78 oranında ana grubun cevaplarının farklı olduğu görülmekte ve bu bilincin TKV tarafından oluşturulduğu düşünülmektedir. Suni tohumlama yöntemi zaten hayvan ırkının ıslahı için kullanılan bir yöntem olduğundan, esas grubun hayvan ırkı konusunda göstermiş olduğu duyarlılık ile tutarlı olması dikkat çekicidir.

Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve her iki grup içinde Fisher's Exact Test esas alındığında TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ve esas grupta farklılıklar tesadüfi olarak nitelendirilmiştir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) erkekler ile esas grup

erkeklerinin hayvan ırkı konusundaki cevapları arasındaki ilişki hesap edildiğinde ise anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı şekilde barınakların ıslahı konusunda ise iki grubun erkeklerinin cevapları arasındaki ilişki anlamlı ve iki grubun kadınlarının cevapları arasındaki ilişki de önemli ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Suni tohumlama konusunda iki grubun erkeklerinin verdikleri cevaplar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Başka bir ifade ile TKV'nin hayvan ırkı ve suni tohumlama konusundaki eğitimlerinin kadınlar üzerindeki etkisinin erkeklerde olduğu kadar gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak TKV uzmanları ile yapılan görüşmelerde “suni tohumlamanın günah olduğu veya dini yönden caiz olmadığı” gerekçesi ile ilk yıllarda direnç ile karşılaşıldığı fakat Diyarbakır il müftülüğünden “böyle bir durumun olmadığına” dair yazının alınması ile bu konudaki eğitim faaliyetlerine eğitime erkeklerin katılımının gerçekleştiğini, kadınların ise katılmadığı öğrenilmiştir.

3.10. Araştırma Kapsamına Alınanların Üretim Kararlarını Alma Biçimleri

Kırsal alanda yaşayanların ve köylülerin özelliklerinin başında yer alan gelenekçi yapının gereği olarak günlük hayatla veya üretim alışkanlıkları ile ilgili faaliyetleri daha önceden öğrendikleri gibi veya gördükleri gibi yaptıkları bilinmektedir. Köylülerin ve tarımla uğraşanların bu yapısı aslında faaliyet alanlarının yapısından da kaynaklanmaktadır. Tarımsal üretim ile ilgili kararları bir kez alınıp uygulandıktan sonra geri dönüşü veya telafisi imkânsızdır. Zaten direkt doğa koşullarına bağlı, yüksek risk taşıyan tarım, bir de yeni bilinmeyen veya başkalarının bilgisine göre davranacak olan çiftçi nazarında riski çok daha yükselteceğinden, çiftçilerin endişelenmesine neden olmaktadır. Zira çiftçi genelde tüm gelirini tarımsal üretim ile sağladığından bir yıllık kazancını tehlikeye atma noktasında şüpheli davranmak zorunda kalmaktadır. Kırsal kesimde yaşayanların sahip oldukları derin etkileri olan muhafazakârlığın kırılabilmesi ve üretim tarzlarının değiştirilebilmesinin de zaman alıcı bir eylem olduğunu ve kolay olmayacağını bilen TKV bu amaçla ilgili birçok faaliyet sürdürmüştür. İnsanlarda güven hissinin çok yavaş geliştiğini ve güven duymanın risk faktörü ile ters orantılı olduğunu dikkate alan TKV, çalışmalarını uzun periyotlarda konusunun uzmanları ile sadece teorik eğitimle yetinmeyerek sahada görsel eğitim ve ayni desteklerle oluşturmaya çalışmıştır.

TKV'nin proje köylerindeki çalışmalara ilk başladığı 1989 yılından 1998 yılına kadar yaklaşık onbir yılda tesis etmeye çalıştığı “teknik elemanlara karşı güven” düzeyinin kontrol grubu köyler ile karşılaştırılarak tespit edilmesine yönelik olarak “tarımsal faaliyetlerde kararları daha çok kiminle alıyorsunuz” sorusuna verilen cevapların dağılımı Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22. Tarımsal Faaliyetlerde Kararları Alma Şekli

Grup		Tarımsal faaliyetlerde kararları daha çok kim alıyor?							Toplam
		Cevap yok	Ailece ortak	Kendim	Aile büyükleri ile	Eşim	Teknik elemanlarla birlikte	Komşu ve arkadaşlarla birlikte	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	3	37	42	18	0		100
		%	1,5%	18,5%	21,0%	9,0%	,0%		50,0%
	Kadın	Sayı	4	31	15	18	32		100
		%	2,0%	15,5%	7,5%	9,0%	16,0%		50,0%
Esas grup	Erkek	Sayı		38	32	17	2	11	100
		%		19,0%	16,0%	8,5%	1,0%	5,5%	50,0%
	Kadın	Sayı		34	5	14	41	5	100
		%		17,0%	2,5%	7,0%	20,5%	2,5%	50,0%
		%		36,0%	18,5%	15,5%	21,5%	8,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) verdiği cevapların dağılımı; %34 oranında kararları ailece ortak alıyoruz, %28.5 oranında sadece kendim, %18 aile büyükleri ile birlikte, gerçekleşmiştir. Kontrol grubunun teknik elemanlarla birlikte hiç karar almadıkları, şeklinde tespit edilmiştir. Esas grupta %36 oranında kararları ailece ortak alıyoruz, %15.5 oranında sadece kendim, %18.5 aile büyükleri ile birlikte, %8 oranında teknik elemanlarla birlikte karar aldıkları tespit edilmiştir. % 8’lik oran TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcılara göre yüksek bir oran olsa da, TKV’nin on bir yıllık çabasına göre düşük görülmüştür (Tablo 22). Esas grup ile yapılan nitelikli sohbetlerde teknik elemanlarla alınan üretim kararları oranını TKV’nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre yüksek olmakla birlikte beklenen düzeyde farklılığın olmamasının nedeni sorgulanmıştır. Gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış sohbette “TKV gittikten sonra teknik eleman niteliğinde hiç kimsenin köye gelmediği, tarım il müdürlüğüne gidildiğinde ise

kendileriyle ilgilenilmediği” belirtilmiştir. Ayrıca tarım il müdürlüğünün, köylünün teknik eleman istemlerini ya hiç dikkate almadığı ya da çok geç eleman göndermeleri nedeni ile böyle bir sonucun çıkmış olabileceği vurgulanmıştır. Buna istinaden, çalışmaya katılanlar ile gerçekleştirilen nitelikli görüşmelerde teknik elemanlara ulaşmanın zor olduğu halde yinede danışıldığını söylemeleri, esas gruptakilerin teknik elemanlara ulaşmak konusunda kolaylık sağlandığı takdirde daha fazla, daha fazla danışacakları konusunda kanat oluşturmuştur. Ayrıca grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve her iki grup için Fisher’s Exact Test esas alındığında TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ve esas grupta da farklılıklar tesadüfî olmayıp, istatistikî bakımdan anlamlı olarak nitelendirilmiştir. Bu sorudaki belirleyici olan “teknik elemanlarla birlikte” şikkını cevaplayanlar arasında kontrol grubu erkekleri ile esas grup erkeklerinin dağılımına bakıldığında istatistiki farklılık gözlenmiş olup, farklılık pozitif ve anlamlı olarak nitelendirilmiştir. Aynı şekilde iki grubun kadınlarının vermiş oldukları cevaplar arasında anlamsız bir ilişki tespit edilmiştir. İki grubun kadınlarının cevapları arasındaki farklılık tesadüfidir. Bu sonuç TKV’nin üretim ile ilgili faaliyetlerinin esas grup erkeklerini, esas grup kadınlara göre daha fazla etkilediğinin düşünülmesine neden olmuştur.

Tablo 23. Kullanılacak Gübrenin ve Hayvansal İlacın Çeşidini Belirleme Şekli

Grup		Kullanacağınız gübrenin ve hayvansal ilacın çeşidini ve miktarını neye göre belirliyorsunuz?							Toplam
		Cevap yok	Kendi bilgime göre	Arkadaşlara göre	Parama göre	Ziraatçıya göre	Gübre bayiiine göre		
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	3	48	11	27	8	3	100
		%	1,5%	24,0%	5,5%	13,5%	4,0%	1,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	4	45	12	34	3	2	100
		%	2,0%	22,5%	6,0%	17,0%	1,5%	1,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	7	93	23	61	11	5	200
		%	3,5%	46,5%	11,5%	30,5%	5,5%	2,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı		32	11	16	36	5	100
		%		16,0%	5,5%	8,0%	18,0%	2,5%	50,0%
	Kadın	Sayı		30	14	31	23	2	100
		%		15,0%	7,0%	15,5%	11,5%	1,0%	50,0%
	Toplam	Sayı		62	25	47	59	7	200
		%		31,0%	12,5%	23,5%	29,5%	3,5%	100,0%

“Kullanacağınız gübrenin veya hayvansal ilacın çeşidini ve miktarını neye göre belirliyorsunuz” sorusu kendinden önceki sorunun çapraz sorusu olarak kullanılmıştır. Ayrıca anket formunun ileriki kısımlarında yer alan, teknik elemanlara bakış açısı ile ilgili sorulara verilen cevapların doğruluğunu kontrol etmek için de bu soru sorulmuştur. Bilindiği gibi davranış değişikliği kısa zaman aralıklarında veya sadece telkinde bulunmak suretiyle gerçekleşmemektedir. Kırsal alan söz konusu olduğunda davranış değişikliği için ihtiyaç duyulan sürenin daha uzun ve çaba gerektiği bilinmektedir. Bu durumun başlıca nedeni yukarıda bahsedilen, bir yerde tarımın yapısından kaynaklanan tutuculuktur. Söz konusu nedenlerden dolayı çiftçilerin ve köylülerin yeni bir işlemi, ilacı veya gübreyi kullanmaları için öncelikle bu işlemin veya ürünün “tecrübe” edilmesini bekledikleri bilinmektedir. Köylülerin bu davranış tarzı o kadar bariz ve geneldir ki tarımsal yayım kaynaklarında sık sık “çiftçinin aklı gözündedir, kulağında değil” sözü vurgulanmaktadır. Yine tarımsal yayım kaynaklarında çiftçilerin yeni bir ürün veya işlemle ilgili olarak çevrelerine danıştıkları fakat somut örnek bulamadıklarında, kendi bildiklerini yapmaya daha çok meyilli

oldukları belirtilmektedir. TKV'nin çalışma süresi boyunca kırsal alanda yaşayanların ve köylülerin yukarıda sayılan genel özelliklerini dikkate alarak, tüm çalışmalarında görsel ağırlıklı faaliyetler yapmaya özen gösterdiği bilinmektedir. Özellikle yeni tohumlukların benimsetilmesinde, hayvan ırklarının kalite farkının ortaya çıkarılmasında, yeni yem rasyonlarının oluşturulmasında, su kaynaklarının korunması ve ıslah çalışmalarında ilk faaliyeti kendi elemanları ve önder çiftçiler ile bizzat köyde yaparak köylüye eski ile yeni arasında “mukayese edebilme olanağı” yaratmıştır. Daha sonra köyde isteyenlere karşılıksız ayni yardımlar sağlayarak, köylüye bizzat deneme imkânı sağlanmış ve bu şekilde köylünün birbirinden etkilenme olasılığını da dikkate alarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu durumda TKV'nin çalışma yaptığı köylerde tarımsal üretimde ilaç ve gübrenin kullanımı konusunda, kontrol grubuna göre özellikle “kendi bilgime göre, ziraatçıya göre” şıklarında önemli farklılıklar gözenmesi beklenmiştir.

Bu soruya verilen cevapların dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir; TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %46 oranında kendi bilgime göre, %11.5 oranında arkadaşlarıma göre, %30.5 oranında parama göre, %5 oranında ziraatçılara göre belirliyorum cevabı alınmıştır. Esas grupta cevap dağılımı ise şu şekilde gerçekleşmiştir; %31 oranında kendi bilgime göre, %12.5 oranında arkadaşlarıma göre, %23.5 oranında parama göre, %29.5 oranında ziraatçılara göre belirliyorum şeklinde gerçekleşmiştir (Tablo 23). Esas grup katılımcıları, TKV'nin proje uygulamadığı köylülere (kontrol grubu) göre %15 daha az “Kendi Bilgime Göre” seçeneğini tercih ederek, tarımsal üretim ile ilgili kararlarda, başka kaynaklardan faydalandıklarını göstermişlerdir. Yine iki grup arasında tarımsal üretim kararlarının belirlenme durumunu bariz bir şekilde ortaya çıkaracak olan “ziraatçılara göre” seçeneğini, esas grup tarafından TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) göre %24 daha fazla tercih ederek, bu konuda TKV'nin proje uygulamadığı köylerdekinden (kontrol grubu) oldukça farklı davrandıklarını göstermişlerdir. Gruplar arasındaki bu farklılığın esas grup köylerde, büyük olasılıkla TKV'nin çalışmalarından, kaynaklanmış olabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur. Nitekim bu soruda TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) ve esas grupta yer alan erkeklerin, belirleyici seçenek olan “ziraatçılara göre” cevapları arasındaki ilişkiye bakıldığında yüksek düzeyde bir anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yani TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) erkekler ile ana grubun erkekleri “ziraatçılara göre”

seçeneğindeki dağılımları arasında tesadüfi olmayan bir farklılık tespit edilmiştir ki, bu da araştırmacının görüşünü teyit eder bir nitelik taşımaktadır.

Karacadağ yöresinde halkın başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır. Hayvan hastalıkları ya büyük oranda verim düşüklüğüne neden olmakta yada hayvanın ölümü ile sonuçlanmaktadır. Genelde bulaşıcı ve belirtileri ağır olmayan hastalıklar için köylünün veteriner hizmetlerinden faydalanmadığı, bunun yerine daha önce kullanmış oldukları ilaçları hayvanlara verdikleri bilinmektedir. Bitkisel üretimde ise, bitki koruma ile ilgili olarak, yörede genellikle “komşunun kullandığı ilaç veya gübrenin” ya da gübre ve ilaç bayilerinin tahmin üzerine önerdikleri ilaçları kullandıkları bilinmektedir. TKV çalışma alanındaki faaliyetleri süresince, halkın veterinerlik hizmetlerinden faydalanmaları için sahada birçok veteriner hekim çalıştırmış ve hayvan hastalanmadan yapılan kontrollerin hastalıkları önleyerek gelir ve hayvan kayıplarını ne kadar önlediğini ispatlamaya çalışmış olduğu faaliyet raporlarından ve yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır. Yine bitkisel üretim faaliyetlerinde agronomist ve bitki koruma elemanlarını sahada yoğun bir şekilde çalıştıran TKV teknik elemanlardan faydalanmanın ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmak için çaba göstermiştir. Bu nedenle esas grup köylerde teknik elemanlarla olan bağın mevcut durumunun tespitine yönelik olarak kontrol grubu ile karşılaştırma yapabilmek adına “ekinlerinize ziraatçı ve hayvanlarınıza veteriner kontrolü yaptırıyor musunuz” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 24. Ekinlere Ziraatçı ve Hayvanlara Veteriner Kontrolü Yaptırma Durumu

Grup		Ekinlerinize ziraatçı ve hayvanlarınıza veteriner kontrolü yaptırıyor musunuz?						Toplam
		Cevap yok	Düzenli yaptırıyorum	Veteriner gelince yaptırıyorum	Hasta olunca yaptırıyorum	Hayır yaptırılmıyorum		
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	3	6	4	33	54	100
		%	1,5%	3,0%	2,0%	16,5%	27,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	4	7	4	34	51	100
		%	2,0%	3,5%	2,0%	17,0%	25,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	7	13	8	67	105	200
		%	3,5%	6,5%	4,0%	33,5%	52,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	0	14	8	55	23	100
		%	,0%	7,0%	4,0%	27,5%	11,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	1	10	6	60	23	100
		%	,5%	5,0%	3,0%	30,0%	11,5%	50,0%
		%	,5%	12,0%	7,0%	57,5%	23,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) düzenli olarak yaptırıyorum diyenlerin oranı %6.5, hasta olunca yaptırıyorum diyenlerin oranı %33.5, hayır yaptırmıyorum diyenlerin oranı %52.5tir. Esas grupta cevapların dağılımı şu şekildedir; düzenli olarak yaptırıyorum diyenlerin oranı %12.5, hasta olunca yaptırıyorum diyenlerin oranı %57.5, hayır yaptırmıyorum diyenlerin oranı %23.5tir (Tablo 24).

Esas grupta teknik elemanlarla daha fazla bir etkileşimin olduğu görülmekle birlikte, özellikle hastalık veya zararlı ortaya çıkmadan yapılan, bir yerde koruyucu hekimlik olarak adlandırılabilir uygulamaların TKV'nin tüm çabasına rağmen kontrol grubuna göre %100 fazla olsa da, yeterince geliştirilemediğinin düşünülmesine neden olmuştur. Yapılan nitelikli sohbetlerde ana gruba bunun nedeni sorulduğunda “veterinerlerin ve ziraatçıların köye gelmek için çok para istedikleri, bu parayı ödedikten sonra diğer köylülerin para ödemediği kendi hayvanlarını ve tarlalarını gösterdikleri bunda zorlarına gittiğini” belirtmişlerdir. Kontrol grubundaki katılımcılar ise direkt olarak “ortada bir şey yok iken kontrol yaptırmanın gereksiz olduğunu” belirtmişlerdir. Bu iki açıklama arasında anlayış farkı oldukça belirgin bir

şekilde ortaya çıkmaktadır. Esas grupta düzenli kontrolün yaptırılmasının gerekliliği tartışılmaz iken, diğer köylülerin masrafa katılmamalarından duyulan rahatsızlık nedeni ile yaptırmadıkları ifade edilmektedir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ise, düzenli kontrolün gereksiz olduğunu düşündüklerinden dolayı yaptırmadıklarını ifade etmişleridir. Bu durum esas grupta teknik elemanların hizmetlerinin gerekliliği konusunda bir bilincin mevcut olduğu, fakat başka nedenlerden dolayı tam icra edilmediğinin düşünülmesine neden olmuştur.

3.11. Araştırma Kapsamına Almanların Örgütlülük Düzeyleri

Toplumsal gelişmişlik seviyesinin önemli göstergelerinden olan örgütlenme, kırsal alanlarda daha çok kooperatifler ve üretici birlikler üzerinden yapılmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde tarımsal üretim ve pazarlamanın önemli bir kısmı kooperatif örgütlerince gerçekleştirilmektedir. Bu ülkelerdeki üreticiler, tarımın kendine has yapısından kaynaklanan üretim birimlerinin parçalılığından dolayı güçlerini birleştirme kabiliyeti kazanmak adına tarımsal örgütlere rağbet etmektedirler. Az gelişmiş ülkelerde ise, kırsal alanda bu tür oluşumlara pek rastlanmamaktadır. Çünkü organize olmak, sorgulamak, katılım göstermek belli bir bilinç gerektiğinden, kırsal alanda yaşayanlar örgütlenememekte ya da örgüt içinde etkin olamamaktadırlar.

TKV'nin proje köylerinde yapmış olduğu çalışmalar içinde üreticilerin örgütlenerek hammadde temininde, fiyat oluşumunda avantaj sağlamaları ve kendi fikirlerini açıklamalarının önemli olduğunu kavratmak bakımında kooperatifçilik eğitimi verdikleri ve hatta ilk deneme olarak köylerde su komitelerinin oluşturulduğu ve köylülerin bu komitelerde aktifleştikleri bilinmektedir. Söz konusu eğitimlerin ve su komitelerindeki deneyimlerin köylüler üzerindeki etkisinin ne düzeyde olduğunun tespit edilmesi için kontrol grubu ile karşılaştırılmıştır

Her iki grubun örgütlülük düzeylerinin tespit edilerek bu konuda bir yaklaşım üretebilmek adına sorulan soruda Tablo 25'daki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 25. Sivil Kurumlara Üyelik Durumları

Grup		Aşağıdaki sivil kurumlardan hangisine üyesiniz?						Toplam	
		Cevap yok	Ziraat odası	Üretici birliği	Kooperatif	Çiftçi birliği	Hiçbiri		
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	0	7	1	1	5	86	100
		%	,0%	3,5%	,5%	,5%	2,5%	43,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	1	0	2	4	0	93	100
		%	,5%	,0%	1,0%	2,0%	,0%	46,5%	50,0%
		%	,5%	3,5%	1,5%	2,5%	2,5%	89,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı		5		14	0	81	100
		%		2,5%		7,0%	,0%	40,5%	50,0%
	Kadın	Sayı		3		12	1	84	100
		%		1,5%		6,0%	,5%	42,0%	50,0%
		%		4,0%		13,0%	,5%	82,5%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kooperatife üye olanların oranı %2.5 olarak gerçekleşirken, esas grupta bu oran %13.5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 25). Esas grupta kooperatife üye olanların sayısının kontrol grubuna göre yaklaşık %11 oranında fazla olmasına rağmen, örgütlenme bilincinin genel anlamda esas grupta çok fazla gelişmediği görülmüştür. Esas grupta katılımcılar ile yarı yapılandırılmış nitelikli sohbetlerde bu konu dile getirilmiş ve nedeni sorulmuştur. Katılımcılar bu konu ile ilgili olarak, genel rahatsızlıklarını “kooperatif başkanlarının kendi menfaatlerine uygun davranacakları ve kooperatife üye olmaları durumunda menfaati başkanın sağlayacağı, borcu ise kendilerinin ödemek zorunda kalmaları” biçiminde dile getirmişlerdir. Katılımcılara daha önce oluşturulan “su komitelerinde” kooperatif benzeri bir çalışmayı kendilerinin yaptıkları hatırlatılmış ve o dönemde böyle bir sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları kendilerine sorulmuştur. Katılımcılar su komitelerinde uyumlu çalıştıklarını, herkesin kendisini komitede eşit ve rahat hissettiğini fakat TKV'nin her zaman yakınlarında bir gözetmen gibi davrandığı bazı anlaşmazlıklarda hemen devreye girdiği ve haksızlıkların bu nedenle yaşanmadığı belirtilmiştir. Esas grup köylerdeki çiftçilerin ifadelerinden, TKV'nin yeni tohum ya da gübrenin benimsetilmesi veya kültür ırkı hayvancılığın benimsetilmesi konularında olduğu gibi ilk girişimlerde köylüye tam desteği verdiği ve bu desteği kademeli olarak çektiği halde, örgütlenme bilincinin ve örgütsel davranışın yerleştirilme çalışmalarında desteğini

kademeli bir şekilde azaltmadığı, bunun da örgüt bilincinin oluşmamasına veya cılız kalmasına neden olmuş olabileceğinin düşünülmesine yol açmıştır. TKV'nin örgütlenme çalışmalarında diğer çalışmalarından niçin farklı bir çalışma yaptığı konusunda, o dönemde yörede çalışan TKV uzmanları ile yapılan nitelikli sohbetlerde, söz konusu çalışma tarzının yörenin sosyal ve gelenekçi yapısından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Güneydoğu Anadolu ve dolayısıyla Karacadağ yöresindeki sosyal yapılanmanın aşiret veya büyük sülale şeklinde organize olduğu, karar alma ve uygulama safhalarında gücün genellikle aşiretin temsilcisi veya otomatik olarak ailenin büyüğüne ait bir hak olarak algılanması, bir örgüt içinde yöreden veya yerelden başka bir kişinin bu gücü elde etmesine hem sayısal üstünlük, hem de sosyal baskı nedeniyle izin verilmesinin oldukça zor olmasından dolayı TKV'nin olaya sürekli müdahil olduğu belirtilmiştir. TKV kalkınmacıları bu gelenekçi yapılanmanın örgüt içinde yöreden değil de dışardan birinin varlığını daha rahat kabul etmesinden kaynaklandığını da ayrıca belirtmişlerdir. Tüm bunlara ek olarak kalkınmacılar örgütlenme konusunun toplumun sosyal yapılanmasını direkt olarak etkilediği için bu konu ile ilgili olarak beklenen sosyal değişme için çok daha uzun bir süreye ihtiyaç duyulduğunu da belirtmişlerdir. Yapılan açıklamalar ışığında sonucu soyut, sosyal değerler sisteminde değişimi öngören çalışmalara nazaran sonucu bireysel, somut ve teknik olan çalışmalarda “Benimsenme” olasılığının daha yüksek ve daha kısa zaman alacağı düşüncesinin oluşmasına neden olmuştur.

Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve her iki grup için de Fisher's Exact Test esas alındığında TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani kooperatife üye olan erkeklerin sayısı kadınlara göre istatistikî bakımdan farklıdır. Ana grubun erkekleri ve kadınlarının cevaplarının dağılımı arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu tespit edilmiştir (Tablo 25). Kontrol grubu ve ana grubun erkeklerinin cevapları arasındaki dağılım incelendiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile iki grubun erkeklerinin cevapları arasındaki farklılık tesadüfî bir farklılık değildir.

3.12. Araştırma Kapsamına Alınanların Tarımsal Eğitim ve Teknik

Elemanlara Bakış Açıları

Türkiye'nin gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ekonomik gelişmesini en üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi için, ekonominin çeşitli sektörlerindeki bilimsel ve teknolojik yeniliklerin topluma iletilmesi, toplum tarafından benimsenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Ülkelerin kalkınmasında önemli bir role sahip olan tarım sektörü ve bu sektörün temel aktörü olan çiftçiler, yeni teknik ve bilgileri tarımsal yayım aracılığı ile temin etmektedirler. Türkiye'de uygulanan yayım sistemi yeterince etkin olamadığından ve dolayısıyla tarımsal yayım örgütlenmesi ve işleyişi konusundaki eksikliklerin geçmişten günümüze halen devam etmekte olduğu bilinmektedir. Araştırma merkezli ve arzın yönlendirdiği bir yayım sisteminden, üretici merkezli ve talebin yönlendirdiği, üretici katılımına ve özellikle üreticinin bilgiye ulaşma çabasını arttırmaya öncelik veren bir yayım sistemine geçilmesinin kırsal alan için oldukça faydalı olacağı bilinen bir gerçektir. Bu düşünceden hareketle TKV'nin proje köylerinde uyguladığı ve köyün ve köylünün iç dinamiklerini harekete geçirmek üzere projelere pasif katılım yerine aktif katılımı sağlamak adına öncelikli olarak tarımsal eğitime katılımı son derece önemsendiği bilinmektedir.

Tablo 26. Köye Gelecek Tarımla İlgili Eğitim Kurs, Bilgilendirme Gibi Faaliyetlere Katılma İstekleri

Grup		Köye gelecek tarımla ilgili eğitim kurs, bilgilendirme gibi faaliyetlere katılır mısınız?				Toplam
		Evet	Hayır	Kısmen		
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	21	37	42	100
		%	10,5%	18,5%	21,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	21	39	40	100
		%	10,5%	19,5%	20,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	42	76	82	200
		%	21,0%	38,0%	41,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	95	5	0	100
		%	47,5%	2,5%	,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	78	13	9	100
		%	39,0%	6,5%	4,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	173	18	9	200
		%	86,5%	9,0%	4,5%	100,0%

Bu bağlamda katılımcılık ve eğitimin önemi konusunda iki grubun karşılaştırılarak esas gruptaki katılımcılığa bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) cevapların dağılımı; evet katılımında %21, hayır katılmam %38 ve kısmen katılımında %41 şeklindedir. Esas grupta bu dağılım; evet katılımında %86.5, hayır katılmam %9 ve kısmen katılımında %4.5 şeklinde gerçekleşmiştir. Cevapların dağılımında da anlaşılabileceği gibi esas grup katılımcılık ve eğitim alma konusunda açık bir şekilde daha istekli görülmektedir (Tablo26). Kırsal kalkınma ve tarımsal yayım alanlarında yapılan çalışmalarda köylerde yapılan eğitim çalışmalarına katılımın sürekliliğinin sağlanamamasından dolayı, eğitim süresinin kısa tutulmaya çalışıldığı bir köyde genellikle ikinci eğitim toplantısına katılımcı bulmada zorluk çekildiği deneyimler tecrübeler arasında en sık dile getirilen sorunlardan biridir. Kırsal kesimde tarımsal üretim ile ilgili konularda kendini zaten bilgili hissettiği için eğitimin sağlayacağı fayda konusundaki beklentileri de oldukça düşük gerçekleşmektedir. Tüm bu gerçekleri bilen ve saha deneyimine sahip TKV'nin kalkınma elemanları hazırlamış oldukları eğitim programlarında köylünün daha önce hiç duymadığı ve sonucu çabuk alınabilecek konuları ilk sırada ele alarak çiftçilerde bir ilgi uyandırma yoluna gitmişlerdir. Örneğin Hayvan beslenmesinde kullanılan samanın besin değerini arttırmak için peynir alt sularını samana ekleyerek hayvandaki süt artışının iki gün içinde köylü tarafından gözlenmesini sağlamışlardır. Daha sonraki eğitim çalışmalarında önder veya lider çiftçi seçimlerini eğitimde performans gösterenler arasından belirleyerek, ilk önder çiftçilere aynı katkılar sağlayarak diğer köylülerin de eğitime katılımları teşvik edilmiştir. Köylünün tarımsal ve teknik bilgi konusunda güvenlerinin kazanılmasının ardından, üreticilerin “eleştiriliyormuş” hissine kapılmasını engellemek için uygulama yanlışlıkları ileriki dönemlerde ele alınmış ve üreticilerin “tepki geliştirmelerinin” önüne geçilmeye çalışıldığı kalkınmacılar tarafından belirtilmiştir. Esas grupta kadın ve erkeklerin cevapları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur çünkü her iki grubun erkeklerinin ve kadınlarının belirleyici seçenek olan “evet katılım” seçeneğindeki cevaplarının birbiri ile karşılaştırılmasında erkekler arasında ve kadınlar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Günümüzde kırsal kalkınma kuruluşları pasif katılımcılık anlayışından uzaklaşmaya çalışmaktadır. Çünkü pasif katılımcılık, sonuçlardan direkt etkilenmeyecek ve genellikle kalkınmadan sorumlu kurum/kuruluş uzmanları

tarafından, önceden karar verilenlerin sunulması veya topluluğun sonuçlanmış bir konu ile ilgili olarak bilgilendirilmeleri yolu ile üreticilerin kalkınma faaliyetinin içine çekilmesini sağlamaktan ziyade onu izleyici pozisyonuna sokmaktadır. Kırsal alanda yapılan çalışmalarda neredeyse bir gelenek haline gelmiş olan hedef kitlenin sadece alıcı pozisyonunda tutulması, proje ekibinin veya kurumunun verici olarak algılanmasına neden olmuştur. Hedef kitle böylece, kendine kısa sürede, tatminkar ve somut bir maddi katkı sağlayamayacağını düşündüğü projelerin ve onların amaçlarını da sahiplenmediği için kalkınma projelerinin hedef kitlesi tarafından tam veya samimi bir şekilde benimsenmediği ve dolayısıyla projelerin başarısız olduğu bilinmektedir. Başka bir ifade ile maddi ve manevi olarak hep almaya alışmış olan, bir yörede hem uzman görüşüne önem verilmesi hem de bunun için belli bir ücretin ödenmesi son derece sıra dışı bir uygulama olmakla birlikte TKV'nin aşamalı olarak köylerde yerleştirmeye çalıştığı bu alışkanlığın test edilmesi için sorulan “Ürünlerinizin daha iyi koşullarda satılması için uzmanların ahırlarınızda ve arazilerinizde ücret karşılığında kontrol yapmasını ister misiniz” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 27. Ürünlerin Daha İyi Koşullarda Satılması İçin Uzmanların Ahırlarda ve Arazilerde Ücret Karşılığında Kontrol Yapması Konusundaki Görüşler

Grup		Ürünlerinizin daha iyi koşullarda satılması için uzmanların ahırlarınızda ve arazilerinizde ücret karşılığında kontrol yapmasını ister misiniz?			Toplam
		Evet	Hayır	Kısmen	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı 15	49	36	100
		% 7,5%	24,5%	18,0%	50,0%
	Kadın	Sayı 8	48	44	100
		% 4,0%	24,0%	22,0%	50,0%
	Toplam	Sayı 23	97	80	200
		% 11,5%	48,5%	40,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı 61	19	20	100
		% 30,5%	9,5%	10,0%	50,0%
	Kadın	Sayı 52	14	34	100
		% 26,0%	7,0%	17,0%	50,0%
	Toplam	Sayı 113	33	54	200
		% 56,5%	16,5%	27,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) cevapların dağılımı; evet isterim diyenlerin oranı %11.5, hayır istemem diyenlerin oranı %48.5, kısmen isterim diyenlerin oranı %40 şeklinde gerçekleşmiştir. Esas grupta evet isterim diyenlerin oranı %56.5, hayır istemem diyenlerin oranı %16.5, kısmen isterim diyenlerin oranı %27'dir (Tablo 27). İki grubun cevap dağılımlarına bakıldığında esas grup köylerde ücret karşılığında uzman görüşlerine, TKV'nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre %45 daha fazla önem verildiği görülmüştür. İki grup arasındaki söz konusu farkın nedeninin ortaya çıkarılması amacı ile kontrol ve esas grup köylerde yarı yapılandırılmış nitelikli sohbetler gerçekleştirilmiştir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) uzman görüşlerinden faydalanmak için ücret ödemeyi niçin istemedikleri sorulmuş ve genel olarak; uzmanların kendileri kadar üretimden anlamadığını, kendilerinin dedelerinden babalarından çiftçiliği öğrendiğini, ziraat mühendislerinin ise kitaba bakarak öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca ziraat mühendislerine söyleyecekleri iki kelime için para ödemenin mantıklı olmadığı, elde edeceği faydanın, uzmana ödeyeceği paradan daha az olacağı görüşünde olduklarını belirtmişlerdir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) bu soruda kısmen cevabını verenlerin %40 gibi bir oranda olması, söz konusu köylerde uzman ve onun sağlayacağı katkılar hakkında net bir görüşün yerleşmediği sonucunun çıkarılmasına neden olmuştur. Başka bir ifade ile bu köylere daha önce uzman gitmemesi nedeniyle insanları üretimde uzman görüşlerinden faydalanma konusunda tereddüt yaşadıkları şeklinde yorumlanmıştır. Esas grup köylerde uzmanlara bakış açısının TKV'nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre niçin bu kadar farklı olduğu sorulduğunda; TKV uzmanlarının köye ilk geldiklerinde kendilerinin de kontrol grubuna benzer düşünceleri olduğunu, fakat uzmanların kendilerini ispat etmek için uzun süre çabaladıklarını ve aslında bilmediğini sandıkları ama yanlış bildikleri birçok şeyin olduğunu fark ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin TKV'den önce ineklerin memelerinin genelde iltihaplandığı, fakat uzmanların bu hastalığı “sağım esnasında ineğe yem verme” suretiyle çok basit bir şekilde önlemeyi öğrettiklerini belirtmişlerdir. Bu konu ile ilgili verilen diğer bir örnekte hayvan barınaklarında, hayvan hasta olmasın diye pencerelerin çok küçük tutulduğunu, bunun TKV gelinceye kadar iyi bir şey olduğunu düşündüklerini, fakat uzmanların bu uygulamanın ahırlarda amonyak birikimi yaratmasından dolayı hayvanlarda üst solunum yolu hastalıklarına yol açtığını anlattıklarını ve bunu ispatladıklarını dile getirmişlerdir. Ahırlardaki pencereler

büyültülünce hayvanların hastalanmadıkları için verimlerinin arttığı ve ilaç masraflarının da bu sayede azaldığını belirtmişlerdir. Esas grup köylerde, uzmanların üreticileri bilinçlendirme noktasında, yeterli bilgilerle donanımlı elemanlar olmalarının, yenilikleri takip etmelerinin ve mesailerinin büyük bir kısmını bilgiyi aktarma faaliyetine ayırmalarının, uzmanlara karşı bakış açısının değişmesinde etkili olduğunun düşünülmesine neden olmuştur. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ankete katılan erkeklerin ve esas grupta yer alan erkeklerin belirleyici seçenek olan “evet isterim” seçeneğindeki dağılımı incelendiğinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı şekilde iki grubun kadınlarının aynı seçenekteki dağılımları arasındaki fark da anlamlı bulunmuştur. Kırsal alanda yapılan kalkınma ve tarımsal yayım çalışmalarında karşılaşılan en önemli sorunların başında, köylülerin yeniliği benimseme konusunda gösterdikleri tutucu tavrın çalışmaları aksatması hatta engellemesi gelmektedir. Bu nedenle, “üretim ile ilgili alışkanlıklarınızı kolay değiştirebilir misiniz” sorusu ile iki grup köy arasındaki üretim ile ilgili tutuculuğun düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 28. Üretim İle İlgili Alışkanlıklarınızı Kolayca Değiştirme Konusundaki Görüşler

Grup			Üretim ile ilgili alışkanlıklarınızı kolayca değiştirebilir misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	36	64	100
		%	18,0%	32,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	24	76	100
		%	12,0%	38,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	60	140	200
		%	30,0%	70,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	68	32	100
		%	34,0%	16,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	61	39	100
		%	30,5%	19,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	129	71	200
		%	64,5%	35,5%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) evet değiştiririm diyenlerin oranı %30, hayır değiştiremem diyenlerin oranı %70'dir. Esas grupta evet değiştiririm diyenlerin oranı %64.5, hayır değiştirmem diyenlerin oranı %35.5'dir (Tablo 28). TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) alışkanlıklarımı kolay değiştirmem diyenlerin oranı, esas grup köylerde alışkanlıklarımı kolay değiştirmem diyenlerin iki katı çıkmıştır. Konu ile ilgili yapılan sohbetlerde, TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcıların; dışarıdan gelen yönlendirmelere karşı güvensiz oldukları için dışarıdan gelen tüm önerileri de yeniliği de ret ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcılar, yenilik deneyecek kadar bir sermayeye veya mala sahip olmadıklarını, yeniliğin denenmesi durumunda işler yolunda gitmez ise tarım ve hayvancılıkta geri dönüşün olmamasının, böyle düşünmelerinin temel nedeni olduğunu belirtmişlerdir. Esas grup köylerde konu ile ilgili olarak yapılan sohbetlerde TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcıların, niçin böyle düşünüyor olduğu ayrıca sorulmuştur. Aşağı Ervanlı köyünde yaşayan bir katılımcı, kontrol grubunun bu şekilde düşünmesinin doğal olduğunu belirtmiş ve “ayının 31 türküsü varsa 30'u armutla üzerinedir” demiştir. Başka bir ifade ile köylünün geçimi için vazgeçilmez olan tarım ve hayvancılığın köylü için riske atılamayacak kadar önemli olduğu, denenmemiş yöntemlerin, bilinmeyen ya da yeterince tanınmayan kişilerin önerilerinin veya yenilik tekliflerinin bu nedenle ret edildiğini belirtmiştir. Aynı kişiye esas grup köylerde alışkanlıkların değiştirilmesi konusunda daha istekli olunmasının nedeni sorulduğunda; esas grupta yer alan köylülerin tarımsal konularda yeniliklerin nasıl faydalı olabildiğini TKV döneminde tecrübe ettiklerini, kendilerinin her yeniliği değil, güvenilirliğini kanıtlamış kişilerin önerdikleri yenilikleri benimsediklerini belirtmiştir. Ayrıca, artık yeniliğe önce hayır demediklerini, yeniliğin faydasını sorgulayabildiklerini ve bunu da TKV döneminde kazandıklarını belirtmiştir. Her iki grubun erkeklerinin belirleyici seçenekteki dağılımındaki farklılıklar anlamlı bulunmuş, aynı şekilde iki grubun kadınlarının cevaplarının belirleyici seçenekteki dağılımında da bilimsel farklılık tespit edilmiştir.

3.13. Araştırma Kapsamına Alınanların Kalkınmanın Gerekleri Konusuna

Yaklaşımları

Kırsal kalkınmanın hedef kitlesi üreticiler ve kamu hizmetlerine ulaşmada güçlük çeken, toplumsal cinsiyet rollerinden (gender) dolayı hem aile hem de toplum düzeyindeki karar süreçlerine katılımı çeşitli engellerle karşılaşan yoksul hanelerin bireyleridir. Bilindiği gibi kırsal kesimin sorunları çok boyutludur. Bu nedenle kalkınma kuruluşlarının bünyesindeki etkinlikler, süreklilik temelinde eğitimi, üretimi ve örgütlenmeyi bir bütün olarak tasarlamakta ve programlar bu ilkesel çerçevede planlandığı oranda başarı sağlanmaktadır. Bu kapsamda üretim alışkanlıkları, yeni üretim teknolojilerinin kullanımı, yeni ürün çeşitlerinin, genel sağlık, aile planlaması gibi katılımcılar arasında birlikte sorun tanımlama ve örgütlü davranış geliştirme konularında toplumsal amaçlı projeler, tarım ve hayvancılık konuları etrafında üretim becerisini, gelir getiriciliği ve giderek istihdam yaratmayı hedefleyen etkinliklerin uygulamasını kapsamaktadır. Kırsal kalkınmanın söz konusu amaçları gerçekleştirmek için öncelikli olarak hedef kitle ile birlikte çalışacak ve onları yönlendirecek kalkınma elemanları ve teknik elemanlara karşı güven tesis etmesi gerekmektedir. Üretim ile ilgili konularda teknik elemanlara karşı duyulan güvenin ölçülmesi adına sorulan soruda Tablo 29'daki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 29. Üretim İle İlgili Alanlarda Uzmanların Görüşlerine Önem Verme Düzeyi

Grup			Üretim ile ilgili alanlarda uzmanların görüşlerine önem verir misiniz?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	16	27	57	100
		%	8,0%	13,5%	28,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	18	22	60	100
		%	9,0%	11,0%	30,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	34	49	117	200
		%	17,0%	24,5%	58,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	86	7	7	100
		%	43,0%	3,5%	3,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	78	6	16	100
		%	39,0%	3,0%	8,0%	50,0%
	% Of Toplam		82,0%	6,5%	11,5%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) üretim ile ilgili konularda teknik elemanların görüşlerine, evet önem veririm diyenlerin oranı %17, hayır önem vermem diyenlerin oranı %24.5, kısmen önem veririm diyenlerin oranı %58'dir. Esas grupta evet önem veririm diyenlerin oranı %82, hayır önem vermem diyenlerin oranı %6.5, kısmen önem veririm diyenlerin oranı %11.5'tir (Tablo 29).

Esas grupta teknik elemanların görüşlerine evet önem veririm diyenlerin, TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) teknik elemanların görüşlerine önem veririm diyenlerden %65 daha fazla olması oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kısmen önem veririm diyenlerin %58 olması bu gruptakilerin teknik elemanlar hakkında bilgisiz olduklarından dolayı kararsız kaldıkları yönünde yorumlanmıştır. Bu soru 27.ve kısmen de 28. sorunun cevaplarının teyidi maksadıyla sorulmuş ve esas grup köylerde uzmanların görüşlerine 27. ve 28. soruda vermiş oldukları cevapların paralelinde uzman görüşlerine önem verdikleri bir kez daha doğrulanmıştır.

Yoksulluğu ortadan kaldırmak için, ulusal ve uluslararası kırsal kalkınma projeleriyle kaynaklara ulaşma ve yönetmede yetersizlikler içindeki kırsal toplulukların gelişimine destek verilmektedir. Ancak, kırsal topluluklara dışardan götürülen projelerle uygulanmış kırsal kalkınma çalışmalarının kendinden beklenenleri karşılayamadığı görülmüştür. Örneğin önemli bir proje finansörü olan Dünya Bankası (WB,) kırsal kalkınma projelerinin değerlendirmesinde; projelerinin büyük bir kısmının yoksulluğu ortadan kaldırmada başarısız olduğunu açıklamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından, yoksulluğun azaltılması amacıyla uygulanan projelerde de benzer bir durum ile karşılaşmakta ve beklenenin aksine en yoksulların yapılan projelerin, faaliyet ve faydaları dışında kaldığı vurgulanmaktadır. Kırsal kalkınma projeleri üzerine yapılan değerlendirmelerin bir diğer çıktısı da, geleneksel stratejilerin etkisindeki veya etkisi altındaki kırsal topluluklara teknoloji transferi ve kırsal alandaki üretimin artırılması şeklindedir. Kırsal topluluklarda bu yolla bir zenginleşme ve gelişme beklenmiştir (Özer, 2004:18).

TKV, Kırsal kalkınma çalışmalarının birçoğunda rastlanan geleneksel yaklaşımların aksine hedef kitlenin pasif alıcı pozisyonundan çıkıp aktif katılım sağlaması için proje içersine dâhil edilmesi gerektiğinden hareket etmiştir. Bu amaçla TKV'nin proje köylerinde sanitasyon (içme suyu kaynaklarının ıslahı korunması) ve taş toplayarak arazi açma çalışmalarında köylülerden emeklerini ücretsiz almak koşulu ile

yakıt, araç, ekipman desteği sağlayarak yaptığı projelerin köylülerde oluşturduğu etkinin belirlenmesi için kontrol grubu köylerle karşılaştırma yapmak üzere “köyünüzün kalkınması için işgücünüzü ücretsiz verir misiniz “sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 30. Kalkınması İçin İş Gücünüzü Ücretsiz Verilmesi Konusundaki Görüşler

Grup			Şimdi veya gelecekte köyünüzün kalkınması için iş gücünüzü ücretsiz verir misiniz?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Kontrol grubu	Erkek	Sayı	23	17	60	100
		%	11,5%	8,5%	30,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	9	30	61	100
		%	4,5%	15,0%	30,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	32	47	121	200
		%	16,0%	23,5%	60,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	86	11	3	100
		%	43,0%	5,5%	1,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	77	11	12	100
		%	38,5%	5,5%	6,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	163	22	15	200
		%	81,5%	11,0%	7,5%	100,0%

TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) Evet veririm diyenlerin oranı %16, hayır vermem diyenlerin oranı %23, kısmen veririm diyenlerin oranı %60.5 tir (Tablo 30). Esas grupta Evet veririm diyenlerin oranı %81.5, hayır vermem diyenlerin oranı %11, kısmen veririm diyenlerin oranı %7.5’tir. TKV’nin proje uygulamadığı köylülerin (kontrol grubu) cevaplarının dağılımında dikkat çekici olan, %60.5 oranında kısmen veririm seçeneğidir. Oysa esas gruptakiler, sadece %7.5 oranında kısmen cevabını vermiştir (Tablo 30). Bu durum TKV’nin proje uygulamadığı köylerin (kontrol grubu) bu konu ile ilgili şüpheli tavrını ortaya koymaktadır. Yapılan nitelikli sohbetlerde TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki “yapılan işin bize faydası olacak mı? Köylü eşit mi çalışacak?” gibi noktalarda kafalarında soru işaretleri olduğu anlaşılmıştır. Esas grupta ise “biz bunun faydasını gördük, bu nedenle biz projelerde ücretsiz çalışırız” dedikleri tespit edilmiştir. Esas grupta köyün ortak çıkarı için tüm köy halkının dâhil edildiği çalışmalarda, işgücünün ücretsiz verilmesinin daha

önce yaşadıkları bir deneyim olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, köylünün birlikte yapması gereken işin tespiti ve iş organizasyonun yapılması sırasında kesinlikle adil davranıldığı için işgüçlerini ücretsiz bir şekilde sunduklarını belirtmişlerdir.

İki grubun erkeklerinin belirleyici seçenek olan “evet güvenirim” deki dağılımına bakıldığında yüksek düzeyde bir anlamlılık tespit edilmiştir. Aynı şekilde iki grubun kadınlarının belirleyici seçenekteki dağılımları arasındaki farklılıkların da bilimsel olduğu tesadüfî bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 31. Ziraatçılara ve Teknik Elemanlara Bakış Açısı

Grup			Ziraatçılara ve Teknik Elemanlara Bakış Açınız Nasıl?			Toplam
			Güveniyorum	Güvenmiyorum	Fikrim Yok	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	20	30	50	100
		%	10,0%	15,0%	25,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	12	30	58	100
		%	6,0%	15,0%	29,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	32	60	108	200
		%	16,0%	30,0%	54,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	87	5	8	100
		% Within Cinsiyet	87,0%	5,0%	8,0%	100,0%
		%	43,5%	2,5%	4,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	89	3	8	100
		%	44,5%	1,5%	4,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	176	8	16	200
		%	88,0%	4,0%	8,0%	100,0%

Anket formunda özellikle birkaç kez direkt olarak teknik elemanlara danışarak üretim yapılması ile ilgili sorulan veya dolaylı olarak üretim ile ilgili alışkanlıklarını değiştirme konusundaki bakış açılarını belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur

Bu konunun teyit edilmesi amacı ile “ ziraatçılar ve teknik elemanlara karşı duydukları güvenin doğrudan ölçülmesi amacıyla sorulan çapraz soruya TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %16 oranında, güveniyorum, %30 oranında güvenmiyorum ve %54 oranında fikrim yok cevabı alınmıştır. Esas grupta ise %88 oranında, güveniyorum, %4 oranında güvenmiyorum ve % 8 oranında fikrim yok cevabı

alınmıştır (Tablo 31). Esas grupta bu kadar yüksek düzeyde teknik elemanlara güvenin nedeni sorulduğunda “neden güvenmeyelim” karşılığı alınmıştır. Esas grupta yapılan bir nitelikli sohbette “hayvanı her yönü ile tanırız diyorduk, ama tkv elemanı hayvanın sırtına vurup hayvanın kızgınlığa gelip gelmediğini bildi biz bilemedik. bu en basit örnek” diyerek güvenin kendiliğinden oluşmadığı, uzmanlar tarafından yaratıldığı fikrinin TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) ve ana grubun erkeklerinin belirleyici seçeneğe verdikleri cevaplar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. İki grup arasındaki görüş farklılığının, bağımsız değişken olan TKV’den kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

3.14. Araştırma Kapsamına Alınanların TKV İle İlgili Düşünceleri

Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)1969 yılından itibaren kırsal alanlarda gelir seviyeleri düşük üreticilerin gelirlerini arttırmak ve yaşam standartlarını yükseltmek amacı ile daha çok tarımsal ağırlıklı birçok proje gerçekleştirmiştir. TKV’nin Diyarbakır yöresine Lice depreminin ardından girmesi 1978 yılında Karacadağ yöresine yönelik yoğun hayvancılık projeleri ile başlamış ve projeler çeşitlenerek artmıştır.

TKV yörede benzer üretim potansiyellerine sahip köylerde havza bazında çalışmalar yaparak hem kendi kaynaklarını verimli kullanmış hem de yöre halkının üzerinde sinerji yaratarak, köylünün benzer çalışmalar içerisine çekilerek çalışmalara müdahil edilmeleri sağlanmıştır. TKV yörede aktif olarak yirmi yıl faaliyet göstermiş, bölge hatta ülke için çok yeni ve farklı sayılabilecek birçok eğitim ve kırsal kalkınma yaklaşımı uygulayarak sahada etkili bir değişimi gerçekleştirmiş tarım il müdürlüğü de dahil neredeyse yörede aktif çalışan tek kurum olma özelliğini uzun yıllar sürdürmüş bir kurumdur. Bu bağlamda TKV’nin proje köylerinde teknik elemanlara karşı bakış açısını değiştirdiği yönündeki, çalışmanın temel hipotezlerini doğrulamak adına ana gruba yöneltilmiş olan “TKV gelmeden önce teknik elemanlara bakış açınız nasıldı” sorusu TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) “daha önceleri teknik elemanlara bakış açınız nasıldı” şeklinde yöneltilmiştir.

Verilen cevap dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir. TKV’den önce de güveniyordum diyenlerin oranı %16, hayır güvenmiyordum diyenlerin oranı %51.5, fikrim yok diyenlerin oranı %32.5 olarak gerçekleşmiştir. TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) daha önce güveniyordum diyenlerin oranı %20, güvenmiyordum diyenlerin oranı %75, fikrim yok diyenlerin oranı %4.5’tir (Tablo 32).

Tablo 32: TKV Gelmeden Önce Teknik Elemanlara Bakış Açısı

Grup		Tkv gelmeden önce(daha önce) teknik elemanlara bakış açınız nasıldı?				Toplam
			Güveniyordum	Güvenmiyordum	Fikrim yok	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	13	80	7	100
		%	6,5%	40,0%	3,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	27	71	2	100
		%	13,5%	35,5%	1,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	40	151	9	200
		%	20,0%	75,5%	4,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	15	56	29	100
		%	7,5%	28,0%	14,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	17	47	36	100
		%	8,5%	23,5%	18,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	32	103	65	200
		%	16,0%	51,5%	32,5%	100,0%

Tablo 32’deki veriler incelendiğinde kontrol grubunda teknik elemanlara bakış açısının zaman içerisinde, ana gruba göre sanki daha olumlu ve hızlı bir şekilde değiştiği düşüncesi oluşmaktadır. Fakat teknik elemanlardan faydalanma oranı ilgili diğer sorular ve soru 31’e kontrol grubunun verdiği cevaplarla karşılaştırıldığında arada büyük farklılıklar olduğu görülmüştür. Konu ile ilgili olarak gerçekleştirilen gözlemlerde TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) örneklem grubunun bu konu ile ilgili samimi cevaplar vermediği düşüncesi oluşmuştur. Eğer, kontrol grubu %75 oranında eskiden teknik elemanlara güvenmiyor ise, şimdi teknik elemanlara %75 ve yaklaşık bir oranda güvenmesi beklenirdi, fakat Tablo 31’de de görüldüğü gibi teknik elemanlara sadece %16 güvendiklerini beyan etmişlerdir.

Yapılan nitelikli sohbetlerde TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcılardan bu davranışın nedeni ile ilgili bir değerlendirme alınamamıştır. Esas grupta TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) bu davranışın nedeninin ne olabileceği sorulduğunda “ köylülerin genel olarak beklentilerinin birilerinin veya devletin köye yardım göndermesi olduğu ve bazı sorulara bu nedenle karşıdakinin hoşuna gidebileceği cevapları vermiş olabilecekleri” belirtilmiştir. Bu

açıklamanın doğru olabileceği saha çalışmasının ilerleyen dönemlerinde bizzat araştırmacılar tarafından da gözlemlenmiştir. Şadi köyünde anket uygulaması sırasında 38 yaşındaki bir erkek katılımcının karısını sürekli yönlendirmeye çalıştığı görülmüş, katılımcının babasının kürtçe olarak “niye yalan söyletiyorsun?” sorusuna yine kürtçe olarak “bunlar onu duymak istiyorlar, belki sonra bize proje veriler” dediğine şahit olunmuştur.

“TKV gelmeden önce teknik elemanlara bakış açınız nasıldı” sorsa ana grubun vermiş olduğu cevap dağılımları konuyla ilgili 31 sorudaki vermiş oldukları cevaplarla tutarlı olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca iki grupta konu ile ilgili olarak gözlemlenen bir diğer farklılıkda esas grupta ve TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) fikrim yok, seçeneğindeki dağılımdır. Zira TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) fikrim yoktu seçeneğinin %4 tercih edilmesine karşılık esas grupta fikrim yoktu seçeneğini yaklaşık %32 oranında tercih etmiştir.

Bu durum TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcıların, bu konu ile ilgili değerlendirme yaparken, derecelendirme yapamadığını göstermektedir. TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcılar “ya siyah, ya beyaz” demektedir, esas grup “arada grinin de olabileceğini” belirte bildiği görülmektedir. Bu durumun, çalışmanın önceki bölümlerinde yeniliklere karşı tutumun belirlenmesi ile ilgili sorulan soru ile ilgili, esas grupta yapılan nitelikli sohbette belirtildiği gibi ana grubun genel yaklaşımlarının öncelikle “hayır olmadığı, yeniliğin veya önerinin faydasını sorgulayabildikleri ve bunu da TKV döneminde kazandıkları” yargısından kaynaklanabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur.

TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kadın ve erkeklerin cevaplarının seçenekler arasındaki dağılımına bakıldığında cevaplar arasındaki oluşan farklılığın bilimsel olduğu ortaya çıkmıştır. Bir başka ifade ile TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadınların teknik elemanlara karşı duydukları “güven “düzeyinde erkeklere göre oldukça farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 33. İleride Kalkınma İle İlgili Bir Çalışma Yapılması Durumunda Tercih Edilecek Kurum

Grup			Bölgede ileride kalkınma ile ilgili bir çalışma yapılırsa aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz ?				Toplam
			Tarım İl/İlçe Müdürlüğü	TKV	İlaç Gübre bayileri	Fikrim yok	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	19	13	44	24	100
		%	9,5%	6,5%	22,0%	12,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	7	4	64	25	100
		%	3,5%	2,0%	32,0%	12,5%	50,0%
		%	13,0%	8,5%	54,0%	24,5%	100,0%
		%					
Esas grup	Erkek	Sayı	9	88	2	1	100
		%	4,5%	44,0%	1,0%	,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	5	83	3	9	100
		%	2,5%	41,5%	1,5%	4,5%	50,0%
		%	7,0%	85,5%	2,5%	5,0%	100,0%
		%					

“Bölgede ileride kalkınma ile ilgili çalışma yapılırsa aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz “sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerden (kontrol grubu) %13 oranında tarım il müdürlüğü, %54 oranında fikrim yok, %24 oranında hiç biri cevabını vermişlerdir. Esas grupta %7 oranında tarım il müdürlüğü, %85 oranında TKV, %2.5 oranında fikrim yok, %5 oranında hiçbir cevabı alınmıştır (Tablo33). TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kalkınma ile ilgili çalışmaların kimin tarafından yapılması konusunda fikrim yok seçeneğinin %54 oranında tercih edilmesi, kalkınma konusunda ve bu faaliyeti gerçekleştirebilecek kurumlar hakkında bilgi düzeylerinin çok düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan kalkınmanın tarım il müdürlüğü tarafından yapılmasını, ana gruba göre iki kat fazla isteyen bu gruba, nitelikli sohbetler sırasında “neden tarım il müdürlüğü” sorusu yöneltilmiş ve “ aslında bu kurumu tanımadıkları, ama içinde tarım sözcüğü geçtiği için bu şıkkı tercih ettikleri” cevabı alınmıştır. Bu durum, aslında konu ile ilgili olarak, TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) fikir sahibi olmayanların sayısının daha da çok olduğunu ortaya koymaktadır.

Esas grupta kalkınma konusunda %85 gibi bir oranda tercih edilen kurumun TKV olması oldukça dikkat çekici ve manidardır. Çünkü proje alanından on yıl önce

ayrılmış olmasına rağmen, esas grup köylerde konu ile ilgili çalışma yapabilecek neredeyse tek kurumun, halen TKV olması, yöre halkı ve TKV arasında “güven, minnet” gibi kalkınma çalışmalarında başarı kazanmak için tesisi çok zor olan manevi koşulların oluştuğunun bir göstergesi olarak nitelendirilmiştir. Konu ile ilgili yapılan sohbetlerde ana gruba, “TKV’nin tek tanıdıkları kurum olmasından dolayı mı, yoksa gerçekten başarılı olduğundan dolayı mı tercih edildiği” sorusu yöneltilerek konunun daha da çok derinleştirilmesine çalışılmıştır. Esas grupta yapılan nitelikli sohbetlerde TKV’nin köylere dışardan gelen ilk kurum olduğunun bir gerçek olduğu, fakat tek gelen kurum da olduğu belirtilmiştir. TKV’yi başka kurumlarla kıyaslama şansları olmamakla birlikte, TKV’nin yaptıklarının halen ortada olduğu ve onların diktirdiği ağaçların meyvelerini yedikleri, onlarla birlikte yaptıkları çeşmelerden halen faydalandıkları, ücretsiz çalışarak köylünün ortak kullanımına sundukları taştan temizlenmiş tarlaların ortada olduğu ve her şeyden önce bakış açılarının yöre halkına göre nispeten daha farklı olmasının inkâr edilemeyecek gerçekler olduğu belirtilmiştir. Kendilerine esas grupta “TİM” seçeneğinin de %7 oranında tercih edildiği söylendiğinde aynen kontrol grubunda olduğu gibi “içinde tarım geçtiği için veya soruyu anlayamadıkları için böyle cevap vermiş olabilecekleri” söylenmiştir. Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve iki grup içinde Pearson Chi-Square test esas alındığında TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ve esas grupta kadın ve erkeklerin cevapları arasındaki farklılığın istatistikî olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) cevapların yoğunlaştığı “fikrim yok seçeneği”nde her iki grubun erkeklerinin cevaplarının birbiri ile karşılaştırılması sonucunda yüksek düzeyde, yine iki grubun kadınlarının söz konusu seçenekteki cevaplarının dağılımındaki farklılık incelendiğinde de tesadüfî olmayan anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

3.15. Araştırma Kapsamına Alınanların Katılımcılık Anlayışları ve Bu Konudaki Bilgi Kaynakları

Geleneksel toplum yapılanmasının genelde hâkim olduğu kırsal alanlarda, kendini ifade etme, kendi fikrini belirtme ve sorgulama konularında insanların büyük eksiklikler yaşadığı bilinmektedir. Kırsal alanlarda yaşanan bu sıkıntının temelinde kendini eksik hissetme veya böyle bir yetinin kazanılacağı ortamın olmaması zikredilebilir. Her iki grupta bilginin ve teknik elamanların sağlayacağı faydalar

konusundaki ve en düşük düzeyde katılımcılığın ölçülmesine yönelik olarak “tarımla ilgili köye gelecek kurslara katılmak ister misiniz” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 34. Tarımla İlgili Köye Gelecek Kurslara Katılmak İstekleri

Grup			Tarımla ilgili köye gelecek kurslara katılmak ister misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	28	72	100
		%	14,0%	36,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	58	42	100
		%	29,0%	21,0%	50,0%
	Toplam	%	43,0%	57,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	96	4	100
		%	48,0%	2,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	90	10	100
		%	45,0%	5,0%	50,0%
	Toplam	%	93,0%	7,0%	100,0%

TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) cevaplar %43 oranında evet seçeneğinde %57 oranında hayır seçeneğinde dağılım göstermiştir. Esas gruptaki cevaplar ise %93 oranında evet seçeneğinde, %7 oranında hayır seçeneğinde toplanmıştır (Tablo 34). Dağılımlar incelendiğinde TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) eğitime katılım konusunda ana gruba göre %50 oranında bir isteksizlik veya karşı duruşun söz konusu olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili olarak TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) yapılan yarı yapılandırılmış sohbetlerde genelde “eğitime katılsak değişen ne olacak” şeklinde bir yargının hâkim olduğu görülmüştür. Ayrıca yine aynı grupta “nasıl olsa başkaları gider, iyi bir şeyse bizde sonra öğreniriz” mantığının hiçte azımsanmayacak derecede mevcut olduğuna rastlanmıştır. Başka bir ifade ile bu şekilde bir katılım, zaman israfı olarak nitelendirilmekte, ancak köyde başkaları tarafından benimsenir ise, onlardan da öğrenilebilecek kadar basitte indirgendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Esas grupta ise katılım konusunun son derece ciddiye alındığı, “eğitime %93 oranında katılım” miktarı ile ortaya çıkmaktadır. Esas grupta bu konu ile ilgili yapılan sohbetlerde, “toplantıya, eğitime katılmazsak, nelerden bahsedildiğinin nereden bilineceği”, vurgulanmıştır. Ana gruba bizzat katılımın gerekli olup olmadığı, çünkü

kontrol grubundakilerin, başka katılımcılardan sonradan öğrenmenin de mümkün olduğunu düşündükleri, bu konuda kendilerinin düşünceleri sorulmuştur. Esas grup genel anlamda başka köylülerin sözüne itibar edilmemesi gerektiğini; çünkü her insanın aklının ve idrakinin farklı olduğu, bu nedenle de katılımın bireysel olarak gerçekleştirilmesinin daha doğru olacağını belirtmişlerdir. Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevapları incelendiğinde, kontrol grubunda Fisher's Exact test esas alındığında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani cevaplar arasındaki oluşan farklılığın bilimsel olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo34). Kontrol grubu kadınlarının ve erkeklerinin kurslara katılım konusunda birbirlerinden oldukça farklı düşünmekte oldukları tespit edilmiştir. Esas grup kendi içinde değerlendirilmiş ve Fisher's Exact test esas alınarak, kadın ve erkeklerin cevapları arasındaki farklılıklar anlamsız bulunmuştur. Başka bir ifade ile esas grupta katılım konusunda kadınlar ve erkekler benzer şekilde yani katılımın olması yönünde birbirine yakın düşünmekte oldukları anlaşılmaktadır.

TKV'nin proje köylerinde yapmış olduğu çalışmaların sürekliliğinin sağlanabilmesi, kaynak kullanımında tasarruf sağlanması ve ucuz hammadde temin edebilmek adına kalıcı kurumların tesis edilmesi konusunda vermiş olduğu eğitimin esas grup katılımcıları üzerindeki etkisinin kontrol grubu ile kıyaslanarak ölçülebilmesi amacı ile “kooperatifin yararları ve işleyişi konusunda bilginiz var mı” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 35. Kooperatifin Yararları ve İşleyişi Konusunda Bilginiz Düzeyi

Grup			Kooperatifin Yararları Ve İşleyişi Konusunda Bilginiz Var mı?				Toplam
			Cevap Yok	Evet	Hayır	Kısmen	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	1	9	65	25	100
		%	,5%	4,5%	32,5%	12,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	1	9	78	12	100
		%	,5%	4,5%	39,0%	6,0%	50,0%
	Toplam	%	1,0%	9,0%	71,5%	18,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	1	40	27	32	100
		%	,5%	20,0%	13,5%	16,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	1	30	39	30	100
		%	,5%	15,0%	19,5%	15,0%	50,0%
	Toplam	%	1,0%	35,0%	33,0%	31,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) örneklem grubunun, %9 'u evet şikkını, %71.5'i hayır şikkını, %18.5'i kısmen şikkını işaretlemişlerdir. Esas grupta cevapların dağılımı ise %35 oranında evet, %33 oranında hayır yok, %31 oranında kısmen, şeklinde gerçekleşmiştir. Dağılımlardan anlaşıldığı üzere esas grup katılımcılarının, kooperatif ve yararları konusunda TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcılara göre %26 oranında daha fazla net bilgiye sahip oldukları görülmektedir (Tablo 35). Her iki grubun kadın ve erkeklerinin kendi içlerinde birbirine yakın cevaplar vermesi, kooperatifçilik konusunda paralel bilgi seviyesine sahip oldukları yönünde yorumlanmıştır.

Kooperatifçilik ile ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesine yönelik olarak sorulan sorunun hemen sonrasında, kooperatifçilik ile ilgili bilgilerinin kaynağı sorulmuştur.

Tablo 36. Kooperatifçilik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Grup		Kooperatifçilik ile ilgili bilgilerinizin kaynağı hangisidir?							Toplam
		Cevap yok	Tarım İl/İlçe Müdürlüğü	TKV	Kitle iletişim araçları	Komşu arkadaşlar	Başka		
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	58	8		23	11		100
		%	29,0%	4,0%		11,5%	5,50%		50,0%
	Kadın	Sayı	76	5		11	8		100
		%	38,0%	2,5%		5,5%	4,0%		50,0%
	Toplam	%	67,0%	6,5%		17,0%	9,5%		100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	17	7	56	4	16	0	100
		%	8,5%	3,5%	28,0%	2,0%	8,0%	,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	16	0	59	1	23	1	100
		%	8%	0.%	29%	0.5%	11.5%	0.5%	50.0%
	Toplam	%	16,5%	3,5%	57,5%	2,5%	19,5%	,5%	100,0%

Kooperatifçilik konusunda TKV'nin gerçekleştirmiş olduğu eğitimin etkinlik düzeyinin teyit edilebilmesi için “kooperatifçilik ile ilgili bilgilerinizin kaynağı daha çok hangisidir” sorusunun cevap dağılımları şu şekilde gerçekleşmiştir: TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %67 cevap yok, %6.5'i tarım il müdürlüğünce, %17'si kitle iletişim araçları, %9.5'i arkadaşlar, şeklindedir. Esas gruptaki cevap dağılımı ise %6.5 cevap yok, %3.5'i tarım il müdürlüğünce, %57.5'i TKV, %2.5'i kitle

iletişim araçları, % 19.5'i arkadaşlar, şeklinedir (Tablo 36).TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) fikrini tam ortaya koyamama, böyle düşünmesinin nedenini aıklayamama veya ayırıştırma yapamamanın bir göstergesi olarak "kısmen, fikrim yok veya cevap yok" seçenekleri tercih edilmekte olduğunun farkına varılmış ve bu soruda da benzer bir durumla karşılaşılmış ve cevap yok seçeneğinin diğer şıklara göre çok büyük oranda tercih edildiği görülmüştür. TKV'nin proje uyguladığı köylerde (kontrol grubu) Kooperatifçilik konusunda net bilgiye sahip olduğunu söyleyen %33'lk kesimin %57 oranında bilgilerinin kaynağının TKV olduğunu belirtmeleri beklenen bir sonuç olarak nitelendirilmektedir. Daha nceki sorularda esas grup köylerde tarım ile ilgili başka kurumların köylere hiç veya çok yetersiz bir şekilde geldikleri ve yeterli faaliyette bulunmadıkları belirtildiği için bu soruda bilgi kaynağı olarak tarım il müdürlüğünün gösterilmemesi esas gruptan alınan cevapların daha güvenilir olduğu konusunda da fikir verdiğinin düşünülmesine neden olmuştur.

Her iki grubun kadın ve erkeklerinin kendi aralarında değerlendirilmesi sonucu TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) erkek ve kadınlarının verdikleri cevaplar arasındaki farklılıklar analiz edildiğinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Esas grup kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplar arasındaki dağılımda da orta düzeyde bir anlamlılık ilişkisi tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile her iki grupta da erkeklerin verdiği cevaplar ile kadınların verdiği cevaplar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır ki bu farklılık her iki grubun kadınlarının kooperatifçilik konusunda erkeklere göre çok daha az bilgiye sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 37. Kredi Kullanma Durumu

Grup			Kredi kullanıyor musunuz?		Toplam
			Evet	Hayır	Evet
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	1	99	100
		%	,5%	49,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	1	99	100
		%	,5%	49,5%	50,0%
	Toplam		1,0%	99,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	3	97	100
		%	1,5%	48,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	0	100	100
		%	0	50,0%	50,0%
	Toplam		1,5%	98,5%	100,0%

TKV'nin proje uyguladığı köylerde kredi kaynaklarına ulaşılabilme ile ilgili çalışmalar yaptığı ve özellikle Köy-Tür kapsamında bazı işletmelere kredi sağladığı bilinmektedir. Bu bağlamda kredi kullanma alışkanlığının var olup olmadığının öğrenilmesi adına “kredi kullanıyor musunuz” sorusu tüm katılımcılara yöneltilmiştir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) cevap dağılımı %1 evet kullanıyorum, %99 hayır kullanmıyorum şeklinde gerçekleşmiştir. Esas grup köylerde cevap dağılımı %1.5 evet kullanıyorum, % 98.5 hayır kullanmıyorum şekilde gerçekleşmiştir (Tablo 37). Esas gruptaki ile kontrol grubundaki kredi kullanım oranının birbirine çok yakın ve düşük düzeyde olmasının nedeni araştırılmıştır. Yapılan sohbetlerde yörede bazı üreticilerin sözleşmeli tavuk üretimi gerçekleştirebilmek adına kredi kullandığı fakat Köy-Tür'ün maddi sıkıntıya düşmesi ile birlikte üreticilerin de sıkıntıya düşerek büyük zararlara uğradığı, yaşanan bu kötü tecrübenin kredi kullanımı konusunda kendilerini olumsuz etkilediği anlaşılmıştır.

3.16. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Kendi Sorunlarını Algılama Düzeyleri

Tablo 38. Sorun Algılamaları

Grup		Köyünüzün karşı karşıya bulunduğu en önemli sorun hangisidir?											Toplam
			Cami	Yol, içme suyu, tuvalet	Cahil lik	Okul	Mera problemi	İşsizlik, yoksulluk	Kooperatif leşememe	Tarm ve toprak probl.	Sulama suyu	Sürekli danışacak birinin olmaması	
Kontrol Grub	Erkek	Sayı	16	26	13	5	6	30		0	4		100
		%	8,0%	13,0%	6,5%	2,5%	3,0%	15,0%		,0%	2,0%		50,0%
	Kadın	Sayı	13	30	13	5	6	28		1	4		100
		%	6,5%	15,0%	6,5%	2,5%	3,0%	14,0%		,5%	2,0%		50,0%
	Toplam	Sayı	29	56	26	10	12	58		1	8		200
		%	14,5%	28,0%	13,0%	5,0%	6,0%	29,0%		,5%	4,0%		100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	3	23	16	11	9	25	0	2	5	6	100
		%	1,5%	11,5%	8,0%	5,5%	4,5%	12,5%	,0%	1,0%	2,5%	3,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	9	14	12	14	7	25	4	3	1	11	100
		%	4,5%	7,0%	6,0%	7,0%	3,5%	12,5%	2,0%	1,5%	,5%	5,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	12	37	28	25	16	50	4	5	6	17	200
		%	6,0%	18,5%	14,0%	12,5%	8,0%	25,0%	2,0%	2,5%	3,0%	8,5%	100,0%

Köy ve köylü ile ilgili en önemli sorunların kendi bakış açıları ve öneme göre belirlene bilmesi amacı ile her iki grup köy katımcılarına “ köyünüzün karşı karşıya olduğu en önemli sorun hangisidir sorusu yöneltilmiştir. TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) sırası ile en önemli sorunlar şu şekilde sıralanmıştır. %29 oranında işsizlik, %28 oranında yol, içme suyu, kanalizasyon, %14.5 oranında cami, %13 oranında cahillik, % 6 oranında mera problemleri, % 5 oranında okul seçeneği işaretlenmiştir. Esas grupta ise dağılım sırasıyla; %25 oranında işsizlik, %18.5 oranında yol, içme suyu, kanalizasyon, %14 oranında cahillik, %2.5 oranında okul, %8.5 oranında tarımsal konularda sürekli danışacak birinin olmaması, %8 oranında mera problemleri, %6 oranında cami, %2.5 oranında kooperatifleşememek, şeklindedir (Tablo 38).

Her iki grup katılımcılar ilk iki sıraya işsizlik ve yol, içme suyu, kanalizasyon, sorunlarını koymuş olmakla birlikte esas grup daha düşük yüzdelerde bu şıkları seçmişlerdir ki bu durumun, esas grup köylerin yol içme suyu ve kanalizasyon gibi sorunlarının daha az veya da daha önceden çözülmüş olabileceğinden kaynaklanabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur. Bu konu ile ilgili yapılan nitelikli sohbetlerde esas grupta yer alan katılımcılar özellikle içme suyu ve su kaynakların geliştirilip korunması çalışmalarının TKV ile birlikte yapıldığını, TKV’nin sağladığı aynı katkı ve köylünün ücretsiz emeğinin organize edilmesi ile de yol çalışmalarının yapıldığını, bu nedenle bu tür sıkıntıların TKV’nin proje uygulamadığı köylere (kontrol grubu) göre daha az yaşandığını belirtmişlerdir.

Esas grupta köyün en önemli sorunlarının üçüncü sırasına “okul” yerleştirilirken, TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) “okul” beşinci sıraya yerleştirilmiştir. Yapılan araştırmalarda esas grup köylerde ilkökul düzeyinde hiçbir sıkıntının olmadığı, ortaokul düzeyinde ise taşınmalı eğitim yapıldığı görülmekle birlikte, araştırma kapsamına alınanların en azından kız çocuklarını daha rahat ortaokula gönderebilmek için okulsuzluğu problem olarak algıladıkları görülmüştür. Öte taraftan TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) de okul sayılarının ve niteliklerinin esas grup ile benzerlik göstermesine rağmen, TKV’nin proje uygulamadığı köylerin (kontrol grubu) bu sorunu sondan 3 sıraya yerleştirmesi, bu durum iki grup arasında eğitime bakış açısı arasındaki farkın belirlenmesi açısından oldukça önemli olduğunun düşünülmesine neden olmuştur. Esas grupta yer alanlar köyün sorunlarını sıralarken “sürekli danışacak birilerinin olmayışı” seçeneğini dördüncü sıraya koyarak

teknik elemanlarla çalışma isteğini bir kez daha ortaya koyarken, danışılacak elemanların olmayışını bir sorun algılamaktadır. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ise bu seçenek hiç tercih edilmemiştir. Başka bir ifade ile bu konuyla ilgili kontrol grubu bir ihtiyaç veya eksiklik duymamaktadır. Bu iki grup arasındaki anlayış farkını göstermek açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Yine Köylünün kendi sorununu tanımlayabilmesine yönelik olarak “sizce köylünün en önemli sorunu nedir” sorusu yöneltilerek, daha çok köylülüğün kişisel olarak sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 39. Köylülerin sorun algılamaları

Grup		Sizce köylünün en önemli sorunu nedir?						Toplam
			İşsizlik	Yoksulluk	Dayanışma ve güven eksikliği	Bilinçsizlik	Başka	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	70	23	7	0	0	100
		%	35,0%	11,5%	3,5%	,0%	,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	69	19	3	4	5	100
		%	34,5%	9,5%	1,5%	2,0%	2,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	139	42	10	4	5	200
		%	69,5%	21,0%	5,0%	2,0%	2,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	58	20	6	14	2	100
		%	29,0%	10,0%	3,0%	7,0%	1,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	48	25	14	13	0	100
		%	24,0%	12,5%	7,0%	6,5%	,0%	50,0%
	Toplam	Sayı	106	45	20	27	2	200
		%	53,0%	22,5%	10,0%	13,5%	1,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcılar sırası ile %69 işsizlik, %21 yoksulluk, %5 dayanışma güven eksikliği, %2.5 başka, %2'si bilinçsizlik seçeneklerini seçmişlerdir. Esas grup katılımcılarda ise sıralama; %53 işsizlik, %22.5 yoksulluk, %13.5 bilinçsizlik %10 dayanışma güven eksikliği, %1 başka, şeklinde gerçekleşmiştir (Tablo 39). Bir önceki soruda olduğu gibi her iki grubun ilk sıralamaları aynı olmuş, fakat ana grubun üçüncü sıraya yerleştirdiği bilinçsizlik seçeneği, kontrol grubu tarafından beşinci sıraya çok düşük bir yüzde ile

konmuştur. Başka bir açıdan bakmak gerekirse, esas grup katılımcıları “bilinçsizliği gelişme önünde bir engel olarak görmektedir” tespiti yapılabilmektedir. Konu ile ilgili esas grupta yapılan sohbetlerde bir katılımcı “bilinçsiz olduğumu, hayvancılık hakkında TKV’nin bana öğrettiklerinden sonra anladım, o zamana kadar hayvancılığı çocukluğumdan beri yaptığım için bilmediğim bir şey yok diyordum, demek ki diğer konularda ne kadar çok bilmediğim şey vardır dedim” şeklinde beyanda bulunmuştur. Bir diğer katılımcı bilinçsizliğin kişiyi olumsuz etkilediğini “hayvanda bakar, insanda bakar ama bilinçli insan hem bakar hem anlar” şeklinde ifade etmiştir. Bu durum TKV’nin proje köylerindeki teorik ve uygulamalı eğitimin yöre halkını sadece eğitim verilen konuda etkilemediği felsefi düzeyde “bilginin ve öğrenmenin de” önemini kavratmışının düşünülmesine yardımcı olduğu şeklinde yorumlanmasına neden olmuştur.

Tablo 40. Gelirin Artması Durumunda Yapmak İstenen Faaliyet Sıralaması

Grup		Gelirinizin artması durumunda kendiniz veya aileniz için en çok ne yapmak istersiniz?												Toplam
			Yeni mobil	Çocuk okut.	Hacca gitmek	Araba	Tarla	Köyde ev	Çocuk evlen	Traktör	Ahırını yenil	Üretimi artırma	Hayvan ırkını iyileştirmek	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	4	7	41	7	18	4	7	1	2	9		100
		%	2,0%	3,5%	20,5%	3,5%	9,0%	2,0%	3,5%	,5%	1,0%	4,5%		50,0%
	Kadın	Sayı	15	12	36	3	4	17	4	0	2	7		100
		%	7,5%	6,0%	18,0%	1,5%	2,0%	8,5%	2,0%	,0%	1,0%	3,5%		50,0%
	Toplam	Sayı	19	19	77	10	22	21	11	1	4	16		200
		%	9,5%	9,5%	38,5%	5,0%	11,0%	10,5%	5,5%	,5%	2,0%	8,0%		100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	4	32	23	5	10	7	0	0	6	8	5	100
		%	2,0%	16,0%	11,5%	2,5%	5,0%	3,5%	,0%	,0%	3,0%	4,0%	2,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	2	23	33	4	5	12	4	1	5	6	5	100
		%	1,0%	11,5%	16,5%	2,0%	2,5%	6,0%	2,0%	,5%	2,5%	3,0%	2,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	6	55	56	9	15	19	4	1	11	14	10	200
		%	3,0%	27,5%	28,0%	4,5%	7,5%	9,5%	2,0%	,5%	5,5%	7,0%	5,0%	100,0%

“Gelirinizin artması durumunda kendiniz veya aileniz için en çok ne yapmak istersiniz “sorusuna verilen cevaplar iki grup içinde sıralamanın oluşmasını sağlamıştır. TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) katılımcılar, birinci sıraya hacca gitmeyi, ikinci sıraya tarla almayı, üçüncü sıraya köyde ev yaptırmayı, dördüncü sıraya yeni mobilya ve çocuk okutmayı, beşinci sıraya üretimi artırmayı, altıncı sıraya çocuk evlendirmeyi, yedinci sıraya ahır yenilemeyi, sekizinci sıraya traktör almayı, hayvan ırkını iyileştirme seçeneğini hiç seçmeyerek dokuzuncu sıraya almışlardır. Esas grup diğer gruba göre çok büyük farkla çocuk okutmayı birinci sıraya, hacca gitmeyi ikinci sıraya, köyde ev yaptırmayı üçüncü sıraya, tarla almayı dördüncü sıraya, üretimi artırmayı beşinci sıraya, ahır yenilemeyi altıncı sıraya, hayvan ırkını iyileştirmeyi yedinci sıraya, yeni mobilya almayı sekizinci sıraya, çocuk evlendirmeyi dokuzuncu sıraya yerleştirmiştir (Tablo 40).

Daha fazla paraya sahip olunması durumunda, iki grubun önceliklerinin ortaya konularak anlayış farklılıklarının belirlenmesine yönelik olarak sorulan bu soruda, yapılan sıralamalar ışığında esas grup ve TKV’nin proje uygulamadığı köyler (kontrol grubu) arasında anlayış farklılıklarını görmek mümkün olmuştur.

Özellikle TKV’nin proje uyguladığı köylerde hayvan ırkının iyileştirilmesine yönelik olarak yapılan (melezleme, suni tohumlama) faaliyetlerin, hayvan barınaklarının iyileştirilmesi konusunda verilen eğitim faaliyetlerinin, bitkisel ve hayvansal üretimi artırma konusunda verilen eğitimin esas grup üzerinde etkili olduğu ve TKV’nin söz konusu çalışmalarının verimli olduğunun ve bu nedenle diğer gruba göre önceliklerinin eğitim ve üretimi artırmaya yönelik konularda yoğunlaştığının düşünülmesine neden olmuştur.

3.17. Araştırma Kapsamına Alınanların Köylerin Kalkınmasına Yönelik Algıları

Kalkınma programlarındaki temel hatalardan biri, kalkınma programlarının planlaması aşamasında, kırsal alanda yaşamakta olan ve sonuçlardan etkilenecek topluluklara danışılmamış ve onlara aktif rol verilmemiş olmasıdır. Yoksulların büyük çoğunluğunun ilgilerini ortaya koyacak bir organizasyon yapısına sahip olmaması, izole, eğitimsiz ve sıkça kırsal elitlere bağımlı, kaynaklara ve pazara ulaşabilirliklerini anlama konusunda yetersiz oldukları düşüncesi, bu davranışın temel nedeni olarak gösterilmektedir. Tüm kırsal kalkınma değerlendirmeleri, kalkınmaya tam katılımın

gerekliliğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya yöneliktir. Toplulukların yoksullar tarafından kontrol ve finanse edilen organizasyonlar üzerinden katılımını esas alan, alternatif bir kırsal kalkınma stratejisi giderek daha fazla benimsenmeye başlanmıştır (Özer, 2004:18). Dünyada kırsal kalkınma, çok büyük finansman, büyük ölçek ve uzun zaman gerektiğinden, genellikle devlet tarafından gerçekleştirilen bir faaliyet olmakla birlikte, sadece devlet eli ile halkın katılımı olmaksızın başarılamadığı birçok ülkede tecrübe edilmiştir.

Tablo 41. Köy Kalkınmasının Nasıl Sağlanacağı Konusundaki Görüşler

Grup			Köy kalkınması nasıl sağlanır?			Toplam
			Devlet eli ile	Halkın çabası ile	Devlet halk işbirliği İle	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	72	5	23	100
		%	36,0%	2,5%	11,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	81	7	12	100
		%	40,0%	4,0%	6,0%	50,0
	Toplam	%	76,5%	6,0%	17,5%	100,0%
	Esas grup	Erkek	Sayı	16	3	81
%			8,0%	1,5%	40,5%	50,0%
Kadın		Sayı	27	12	61	100
		%	13,5%	6,0%	10,5%	50,0%
Toplam		%	21,5%	7,5%	71,0%	100,0%

Esas grup köylerin kalkınma deneyimlerinin olduğundan hareketle her iki grubun kalkınmanın nasıl sağlanabileceği konusundaki görüşlerini öğrenmek üzere kendilerine, “ sizce köy kalkınması nasıl sağlanır” sorusu yöneltilmiştir. %6 halkın çabasıyla, %17.5 devlet halk işbirliği ile gerçekleşmiştir. Esas grupta ise cevaplar %21.5 devlet eliyle, %7.5 halkın çabasıyla, %71 devlet halk işbirliğiyle şeklinde dağılım göstermiştir (Tablo 41). Esas grupta %71 oranında devlet halk eliyle kalkınmanın sağlanabileceği belirtilmiştir.

Söz konusu durum, esas grup köylerin TKV çalışmaları sırasındaki köylünün katılımının gerçek ve samimi olduğunu, çalışma sonuçlarının köylüyü memnun etmesi nedeniyle bu kadar yüksek oranda kalkınmanın gerçekleşebilmesi için paydaşlarının ortak katılımının gerekli olduğu, bu nedenle de esas grupta “devlet halk işbirliği ile “

seçeneğinin bu kadar yüksek oranda tercih edildiğinin düşülmesine neden olmuştur.

Köy kalkınması ile ilgili olarak, daha önce sorulmuş olan “köy kalkınması nasıl sağlanır ve işgücünüzü kalkınma için ücretsiz verir misiniz” şeklinde soruların cevaplarının teyit edilmesi amacıyla “köyünüzün kalkınmasına yönelik olarak ne tür destek verebilirsiniz” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 42. Köy Kalkınmasına Yönelik Verilebilecek Destek Türleri

Grup			Köyünüzün kalkınmasına yönelik olarak ne tür destek verebilirsiniz?							Top
			İş gücü ve birazda maddi destek olarak	Yeni bir ürünün ilk deneyicisi olarak	Kooperatife üye olarak	Fabrikaya yer vererek	Eğitim çalışmalarına katılarak	Katılmak istemem	Başk	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	25	4	23	14	20	14		100
		%	12,5%	2,0%	11,5%	7,0%	10,0%	7,0%		50,0%
	Kadın	Sayı	20	12	9	4	20	35		100
		%	10,0%	6,0%	4,5%	2,0%	10,0%	17,5%		50,0%
	Toplam	Sayı	45	16	32	18	40	49		200
		%	22,5%	8,0%	16,0%	9,0%	20,0%	24,5%		100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	54	8	23	4	10	1	0	100
		%	27,0%	4,0%	11,5%	2,0%	5,0%	,5%	,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	59	1	23	7	5	4	1	100
		%	29,5%	,5%	11,5%	3,5%	2,5%	2,0%	,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	113	9	46	11	15	5	1	200
		%	56,5%	4,5%	23,0%	5,5%	7,5%	2,5%	,5%	100,0%

Köyü kalkınması ile ilgili olarak, daha önce sorulmuş “köy kalkınması nasıl sağlanır ve işgücünüzü kalkınma için ücretsiz verir misiniz” sorularına verilen cevapların teyit edilmesi amacı ile “köyünüzün kalkınmasına yönelik olarak ne tür destek verebilirsiniz” sorusu yöneltmiştir. TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) iş gücüm ile birazda maddi destek veririm diyenlerin oranı %22, Kooperatife üye olarak diyenlerin oranı %16, katılmak istemem diyenlerin oranı %24.5’tir. Esas grupta iş gücüm ile birazda maddi destek veririm diyenlerin oranı %56.5, kooperatife üye olarak diyenlerin oranı % 23, katılmak istemem diyenlerin oranı %2.5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 42). Yukarıda Tablo 30 ve Tablo 41 incelendiğinde esas grup köylülerin, köy kalkınması konusunda verdikleri cevapların birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Esas grupta yer alan katılımcılar köy kalkınması konusunda, samimi ve aktif bir maliyet paylaşımına daha açık görülmektedirler. Esas grupta yer alan köylerde TKV’nin yaklaşımının katılımcılık ve maliyet paylaşımı üzerinde temellendirilmesinden dolayı, kalkınmada paydaşların samimi katılımının sonuçlarını görmüş olan esas grup katılımcılarının birbirini destekler veya doğrular nitelikteki üç soruya paralel cevaplar vermesi, TKV’nin sisteminin yöre halkı tarafından benimsendiği şeklinde yorumlanmıştır. Belirleyici seçenek olan “iş gücüm ile birazda maddi destek veririm” seçeneğinde iki grubun erkeklerinin verdikleri cevapların dağılımı test edildiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Aynı şekilde kadınlarının cevapları arasındaki farklılıkların da anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yani iki grubun erkekleri ve iki grubun kadınlarının belirleyici seçenekteki dağılımları birbirinden farklı olup bu fark tesadüfî değil, bilimsel bir farklılıktır.

3.18. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Okuma Alışkanlıklarının Karşılaştırılması

Ülkemizde okuma alışkanlığının çok gelişmiş olmadığı bilinen bir gerçek olmakla birlikte kırsal alanlarda okuma alışkanlıklarının çok daha düşük seviyelerde olduğu da bilinmektedir. Ülkemizde gerek okuma yazma oranının, gerekse okuma alışkanlığının en düşük olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ve Karacadağ özelinde TKV’nin proje uygulaması gerçekleştirdiği köylerde okuma alışkanlığının, diğer grup ile kıyaslanarak ortaya çıkarılmasının TKV’nin yöredeki etkinliğini ölçme bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Tablo 43. Gazete, Dergi Gibi Yayınları Takip Etme Düzeyleri

Grup		Gazete, dergi vb. yayınları hangi sıklıkla takip ediyorsunuz?					Toplam
			Her gün	Haftada bir	Ayda bir	Okumuyorum	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	1	11	1	87	100
		%	,5%	5,5%	,5%	43,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	4	1	2	93	100
		%	2,0%	,5%	1,0%	46,5%	50,0%
		%	2,5%	6,0%	1,5%	90,0%	100,0%
		%	2,5%	6,0%	1,5%	90,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	5	11	10	74	100
		%	2,5%	5,5%	5,0%	37,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	1	6	0	93	100
		%	,5%	3,0%	,0%	46,5%	50,0%
		%	3,0%	8,5%	5,0%	83,5%	100,0%
		%	3,0%	8,5%	5,0%	83,5%	100,0%

İki grup arasındaki okuma alışkanlığının ortaya konulması için “ gazete, dergi ve bunun gibi yayınları hangi sıklıkla takip ediyorsunuz” sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %90 oranında okumuyorum cevabı alınırken, esas grupta bu oran %83.5 olarak tespit edilmiştir (Tablo 43). Okuma alışkanlığı bakımında iki grup arasında farklılıklar olmasına rağmen özellikle esas grupta eğitime verdikleri önem nedeniyle beklenen düzeyde bir farklılığın oluşmamasının nedeni kendileriyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış sohbetlerde sorgulanmıştır. Katılımcılar köyde gazete bulmanın zor olduğunu belirtmiş ve olayları (haberleri) zaten televizyondan takip ettiklerinden dolayı bu konu ile ilgili bir ihtiyaç duymadıklarını ifade etmişlerdir. İki grup arasındaki ve grupların kendi içindeki cevap farklılıkları anlamlıdır. Her iki grupta da kadınların erkeklere oranla, bu tür yayınları çok daha az takip ettikleri tespit edilmiş ve bunun nedeni sorgulanmıştır. Kadınlar eve gazete alınmadığını, erkeklerin de gazeteyi kahvede, çarşıda okudukları hem alınsa bile okumaya pek vakitlerinin olmadığını belirtmişlerdir.

3.19. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Göç Eğilimleri

Göç olgusu günümüzde giderek küreselleşen bir sorun haline dönüşmektedir. Sanayi devriminden bu yana kırsal alanlardan kentlere devam eden göç hem kent için hem de kırsal alanların varlığını devam ettirebilmesi bakımından oldukça önemli bir problem olarak özellikle de gelişmekte olan ülkelerin önemli bir problem olarak

karşımıza çıkmaktadır. Özellikle insanların kırsal alanlardan hareketlenerek şehirlerdeki barınma ve istihdam gibi temel ihtiyaçların karşılanmadan şehirlere göç etmesi kentlerde var olan sosyo-ekonomik sorunları daha da ağırlaştırmıştır. Türkiye’de iç göç hareketi günümüzde büyük boyutlara ulaşmış, özellikle büyük kentlerin çevresinde yoksul mahallelerini oluşturmuş ve çarpık kentleşme sorunu ortaya çıkmıştır.

Kentlerin hızlı büyümesi ve göç miktarının şehirlerdeki iş gücü gereksiniminin çok üzerinde olması, buraya göç edenlerin kentlere ve kentsel yaşama uyumlarını zorlaştırmakta ve göç eden ailelerde şehir kültürünün oluşmasını geciktirmektedir. Buna ilaveten, kırsal alanlardan şehirlere göç edenler genelde belirli mahallelerde toplanmakta ve kendi aralarında eski kültürel özelliklerini yaşatmaya çalışmaktadırlar. Bu tür kümelenmeler göç edenlerin birbirleri arasında sosyal ilişki kurmalarını ve yardımlaşmalarını kolaylaştırmasına rağmen kentlileşme sürecini yavaşlatmakta ve ileri de daha başka sosyal problemlere neden olmaktadır. Bahsedilen olumsuzlukların nedeni olan göç, sadece bir ikamet değişikliği olarak kalmamakta, toplumsal yapıda sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişimlere neden olan bir nüfus hareketine dönüşmektedir. Bu nedenle kırsal alanlardan doğrudan şehirlere göçün engellenmesi veya hiç değilse hızının yavaşlatılması için çeşitli politikalar üretilmektedir. Şüphesiz göç kırsal kesimde hayattan memnun olmayanların giriştikleri bir eylemdir. Kırsal kalkınma çalışmaları ile elde edilmek isten nihai hedef kırsal alanlarda yaşayanların geçim kaynaklarının geliştirilmesi ve hayat standartlarının yükseltilmesi olduğundan kırsal alanlardan kentlere göçün önlenmesinde kullanılabilecek bir araç olarak gösterilebilmektedir. Dolayısıyla kırsal kalkınma çalışmalarının uzun soluklu olacak şekilde TKV tarafından gerçekleştirildiği Karacadağ yöresindeki proje uygulanan köylerdeki göç eğilimlerinin ortaya çıkarılması açısından, diğer grup köylerle bazı kıyaslamalar yapılması önem arz etmektedir.

Tablo 44. Yaşamdan Memnun Olma Düzeyi

Grup			Yaşamınızdan memnun musunuz?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	40	33	27	100
		%	20,0%	16,5%	13,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	31	24	45	100
		%	15,5%	12,0%	22,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	71	57	72	200
		%	35,5%	28,5%	36,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	50	32	18	100
		%	25,0%	16,0%	9,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	56	19	25	100
		%	28,0%	9,5%	12,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	106	51	43	200
		%	53,0%	25,5%	21,5%	100,0%

Her iki grubun bulundukları sosyo-ekonomik düzeyden memnun olup olmadıklarının tespiti için sorulan soruya kontrol grubunda %35.5 oranında evet memnunum, %28.5 oranında hayır memnun değilim, %36 oranında kısmen cevabı alınmıştır. Esas grupta %53 oranında evet memnunum, %25.5 oranında hayır memnun değilim, %21.5 oranında kısmen cevabı alınmıştır (Tablo 44).

Yapılan nitelikli sohbetlerde bu farkın neden kaynaklandığı sorulduğunda “memnuniyet düzeyinin tamamen geçim koşulları ile ilgili olduğu ve diğer köylerle koşullarının aynı olmasına rağmen kendi köylerinde bilgi ve görgü birikiminin daha iyi olması nedeniyle verimin nispeten iyi olduğunu” belirtmişlerdir.

Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve iki grup için de Pearson Chi-Square test esas alındığında TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) erkekler ile kadınların hayattan memnuniyet düzeyleri arasındaki farkın tesadüfî olamayacak kadar belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Gerçekten de TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) erkekler % 20 oranında hayatlarından memnunlarken, kadınlarda bu oran %15’tir. Esas grupta ise, kadın ve erkeklerin cevapları arasındaki farklılıkların tesadüfî olduğu tespit edilmiştir. Her iki grubun erkeklerinin belirleyici seçenekteki dağılımı incelendiğinde anlamsız bir farklılık tespit edilirken, her iki grubun kadınlarının aynı seçenekteki dağılımlarında tesadüfî olmayan bir fark gözlenmiştir.

Tablo 45. Şehre Taşınma İstekleri

Grup			Şehre taşınmak ister misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	28	72	100
		%	14,0%	36,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	31	69	100
		%	15,5%	34,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	59	141	200
		%	29,5%	70,5%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	29	71	100
		%	14,5%	35,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	45	55	100
		%	22,5%	27,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	74	126	200
		%	37,0%	63,0%	100,0%

Her iki grubun katılımcılarının, bulundukları yerden duydukları memnuniyet düzeylerinin teyidi amacı ile "şehre taşınmak ister misiniz sorusu" yöneltmiştir. TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %37 oranında evet taşınmak isterim, %63 oranında hayır istemem cevabı alınmıştır. Esas grupta evet diyenlerin oranı %29.5, hayır diyenlerin oranı %70.5'tir (Tablo 45a). Ana grupta şehre taşınmak isteyenlerin oranı, kontrol grubunda şehre taşınmak isteyenlerden %8.5 oranında fazladır. Genel olarak göç olgusunda "geçim koşulları iyi olmayan, üretim olanakları kısıtlı olanlar tarafından tercih edildiği göç eğiliminde olduklarından" bahsedilmektedir. Geçim koşulları ve bilinç düzeylerinin daha iyi olduğu düşünülen esas grupta göç eğiliminin yüksek çıkması bir çelişki gibi algılanmış ve bu konu ile ilgili olarak esas grupta yarı yapılandırılmış sohbetler gerçekleştirilmiştir. Sohbetlerde, esas grupta yer alanların yaşam kalitelerini daha da yükseltmek için şehri tercih ettikleri, TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) ise şehirde yaşam kalitelerinin daha da düşmesinden korktukları için göçmeyi tercih etmedikleri tespit edilmiştir.

Grupların kendi içerisinde, kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında ve iki grup için de Pearson Chi-Square test esas alındığında, esas grupta anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile tesadüfi olmayan farklılık, esas gruptaki kadınların, erkeklere göre daha fazla göç eğilimine sahip olmuş olabileceklerinin bir göstergesi olarak algılanabilmektedir.

Tablo 46. Köyde Kalma Nedenleri

Grup		Köyde kalmanızın nedeni nedir?					Toplam
			Şehirde iş Bulmak zor	Şehirde hayat pahalı	Köyde geçimim kolay	Köye alışkın olmak	
Kontrol grubu	Erkek	Sayı	15	32	35	18	100
		%	7,5%	16,0%	17,5%	9,0%	50,0%
	Kadın	Sayı	15	22	30	33	100
		%	7,5%	11,0%	15,0%	16,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	30	54	65	51	200
		%	15,0%	27,0%	35,0%	23,0%	100,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	12	29	42	17	100
		%	6,0%	14,5%	21,0%	8,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	20	32	29	19	100
		%	10,0%	16,0%	14,5%	9,5%	50,0%
	Toplam	Sayı	32	61	71	36	200
		%	16,0%	32,0%	31,0%	20,0%	100,0%

Katılımcılara köyde kalma nedenleri sorulduğunda TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %15 oranında şehirde iş bulmak zor, %27 oranında şehirde hayat pahalı, %32.5 oranında köyde geçimim kolay, %25.5 oranında köye alışık olmaktan dolayı cevapları alınmıştır. Esas grupta ise %16 oranında şehirde iş bulmak zor, %30.5 oranında şehirde hayat pahalı, %35.5 oranında köyde geçimim kolay, %18 oranında köye alışık olmaktan dolayı cevapları alınmıştır (Tablo 46). Grupların köyde kalmaları ile ilgili soruya alınan cevaplar, bir önceki soruda yapılan nitelikli sohbetlerde tespit edilen yorumlarla örtüşmektedir.

Şöyle ki, TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) köyde geçimin daha kolay olduğunu düşünenlerin oranı, ana gruba göre %4 daha fazladır. Aynı şekilde TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu), köye alışkın olma oranının, esas gruptan yüksek olduğu ve dolayısıyla şehre uyum sağlama güçlüğüne fazla olacağının daha fazla hissedilmekte olduğu, nedenle göç eğiliminin ana gruba göre daha düşük çıkmasının nedeninin, bu gruptaki bu tür kaygılardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

3.20. Araştırma Kapsamına Alınan Grupların Tüketim Eğilimleri

Para harcama alışkanlıkları direkt olarak önceliklerin belirlenmesi yönünden ve dolayısı ile ekonomik ve sosyal düzey konusunda fikir üretmeyi sağladığından bu konunun açıklığı kavuşturulması istenmiştir

Tablo 47. Parayı Harcama Kalemleri Arasında Dağıtma İstekleri

Grup			Paranın idaresi sizde olsaydı en çok parayı hangisine harcardınız?						Toplam
			Gıda	Sağlık	Eğlence	Barınma	Eğitim	Ulaşım	
Kontrol Grubu	Erkek	Sayı	22	73	1	2	1	1	100
		%	11,0%	36,5%	,5%	1,0%	,5%	,5%	50,0%
	Kadın	Sayı	59	15	2	14	10	0	100
		%	29,5%	7,5%	1,0%	7,0%	5,0%	,0%	50,0%
Esas grup	Erkek	Sayı	13	82	0	4	1		100
		%	6,5%	41,0%	,0%	2,0%	,5%		50,0%
	Kadın	Sayı	66	12	1	5	16		100
		%	33,0%	6,0%	,5%	2,5%	8,0%		50,0%
	Of	Sayı	39,5%	47,0%	,5%	4,5%	8,5%		100,0%
		%							
		Sayı							
		%							

“Paranın idaresi sizde olsaydı en çok hangisine harcardınız” sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (%40.5 oranında gıda ve beslenmeye, %44 oranında sağlığa, %8 oranında barınmaya, %5.5 oranında eğitime cevapları sıralanmıştır. Esas grupta ise %39.5 oranında gıda ve beslenmeye, %47 oranında sağlığa, %4.5 oranında barınmaya, %9.5 oranında eğitime cevapları alınmıştır. Belirleyici seçenekler olan eğitim ve sağlık seçeneklerinde ana grubun tercihlerinin TKV’nin proje uygulamadığı köylere göre daha yüksek olması bakış açılarının değiştiğini göstermektedir (Tablo 47). TKV’nin proje uygulamadığı köylerde sağlığın ikinci sıraya, eğitimin dördüncü sıraya yerleştirildiği, esas grup ise sağlığın birinci sıraya, eğitimin ise üçüncü sıraya koyulduğu belirlenmiştir, böylece iki grubun harcama alışkanlıklarının da birbirinden farklı olduğunu ortaya koymuştur. İki köy grubu arasındaki tek bağımsız değişkenin TKV olduğu düşünüldüğünde bu durum görüş farklılıklarında TKV’nin katkılarının olabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur.

Grupların kendi içerisinde kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara bakıldığında kontrol ve esas grupta Fisher's Exact Test esas alındığında her iki grubun erkek ve kadınlarının cevapları arasındaki farklılığın bilimsel düzeyde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yani gruplar içinde belirleyici seçeneklerde kadınların ve erkeklerin cevapları arasındaki fark, tesadüfi olmayıp bilimsel bir farklılıktır ki, esas grupta eğitim seçeneğinde kadınların oranı %8 iken aynı seçenekteki erkeklerin oranı %0.5'tir.

3.21. Araştırma Kapsamına Alınan Kadınların Tarımsal Faaliyete Ayırdıkları Zamanın Karşılaştırılması

Sadece iki grubun kadınlarına yöneltilmiş olan “ üretim faaliyetlerinde gündelik olarak ne kadar süre çalışıyorsunuz” sorusuna verilen cevapların dağılımı şöyledir, günde 1-2 saat çalışıyorum diyenlerin oranı %15, 3-5 saat çalışıyorum diyenlerin oranı % 23, 6-8 saat çalışıyorum diyenlerin oranı %37, 9 saat ve üzeri diyenlerin oranı ise %24'tür. Esas grupta günde 1-2 saat çalışıyorum diyenlerin oranı %22, 3-5 saat çalışıyorum diyenlerin oranı %42, 6-8 saat çalışıyorum diyenlerin oranı %31, 9 saat ve üzeri diyenlerin oranı ise % 4'tür (Tablo 48). TKV'nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadınların, tarımsal faaliyet için daha fazla süre çalıştıkları ortaya çıkmaktadır. Yapılan nitelikli sohbetler ve gözlemler neticesinde, TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) entansif tarım uygulamalarının çok daha az olmasından dolayı bu durum, kadınların tarımsal faaliyetlere daha fazla zaman ayırmalarına neden olmuş olabileceğinin düşündürmektedir.

Tablo 48. Üretim Faaliyetinde Gündelik Harcanan Süre

			Üretim faaliyetlerinde gündelik olarak ne kadar süre çalışıyorsunuz?					Toplam
Grup			Cevap Yok	1-2	3-5	6-8	9 Saat Ve Üzeri	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	1	15	23	37	24	100
		%	1,0%	15,0%	23,0%	37,0%	24,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	1	15	23	37	24	100
		%	1,0%	15,0%	23,0%	37,0%	24,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	1	22	42	31	4	100
		%	1,0%	22,0%	42,0%	31,0%	4,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	1	22	42	31	4	100
		%	1,0%	22,0%	42,0%	31,0%	4,0%	100,0%

3.22. Araştırma Kapsamına Alınan Kadınların “Eğitim ve Katılımcılık”

Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

Kırsal alanlarda mevcut olan geleneksel yapı gereği kadınların sosyal ve ekonomik hayatta erkeklerle eşit bir pozisyonda olmadıkları ve bunun bir göstergesi olarak eğitim ve karar alma süreçlerine katılamadıkları bilinen bir gerçektir. TKV'nin yörede uyguladığı bütüncül ve entegre yaklaşıma sahip çalışmalarda kırsal kesim kadınlarının aktifleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılarak, kadının sosyal hayatla bütünleşmesi hedeflenmiştir. Esas grupta yer alan köylerde suni tohumlama dışındaki neredeyse tüm eğitimlere kadınlar da dâhil edilmiş ayrıca kadınlara özel birçok eğitim faaliyeti de düzenlenmiştir.

Tablo 49. Sağlık, Çocuk Yetiştirme Eğitimlerine Bakış Açıları

Grup			Sağlık, çocuk yetiştirme gibi konularda köyde verilecek eğitimlere katılır mısınız?		Toplam
			Evet	Hayır	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	79	21	100
		%	79,0%	21,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	79	21	100
		%	70,0%	30,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	90	10	100
		%	90,0%	10,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	90	10	100
		%	90,0%	10,0%	100,0%

Eğitim ve katılımcılık ile ilgili olarak araştırmaya katılanların tamamına yöneltilmiş soruların cevaplarının teyit edilmesine yönelik olarak sadece iki grubun kadınlarına sorulan “sağlık, çocuk yetiştirme gibi konularda köyde verilecek kurslara katılır mısınız” sorusuna verilen cevaplarda, TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) kadınların cevaplarının dağılımı; %70 evet katılım, esas grupta evet katılım diyenlerin oranı %90’dır (Tablo 49). Her iki grubun kadınlarının cevapları arasındaki ilişki incelendiğinde, anlamlı bir ilişki bulunmuştur, yani iki grubun belirleyici seçenekteki dağılımı arasındaki fark, bilimsel bir farklılıktır. Yapılan nitelikli sohbetlerde aradaki bu fark sorulduğunda, esas grupta yer alan kadın katılımcılar TKV’nin gerek kadın uzmanlar tarafından, gerekse erkek uzmanlar tarafından sunulan, birçok eğitimine katıldıklarını ve faydasını gördüklerini, bu nedenle de bunun boş bir iş olmadığını belirtilmişlerdir.

Yapılan çalışmaların esas grup kadınları üzerindeki etkisinin, kontrol grubu kadınları ile kıyaslama yapılarak ortaya çıkarılması amacı ile “sağlık, çocuk yetiştirme gibi konularda köyde verilecek eğitimlere katılır mısınız” sorusu yöneltilmiştir. TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadınlar %70 oranında evet katılım, %30 oranında hayır katılmam cevabını vermiştir. Esas grupta ise, evet katılım diyenlerin oranı %90, hayır katılmam diyenlerin oranı %10 olarak gerçekleşmiştir. Esas grupta yer alan kadınların eğitime katılım konusunda diğer grubun kadınlarına göre çok daha istekli oldukları görülmüştür. Yapılan sohbetlerde esas grupta yer alan kadınların TKV eğitmenlerinin tek tek adlarını söyleyerek onlardan neler öğrendiklerini anlatma konusunda çok hevesli oldukları gözlenmiş ve “onlar çok hoştular” diyerek hem eğitimden hem de eğitmenlerden etkilendiklerini açıkça ifade ettikleri görülmüştür.

Tablo 50. Kadın Örgütlerine İlgili Duyma Düzeyleri

Grup			Kadın örgütlerine ilgi duyuyor musunuz?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	4	85	11	100
		%	4,0%	85,0%	11,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	4	85	11	100
		%	4,0%	85,0%	11,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	30	59	11	100
		%	30,0%	59,0%	11,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	30	59	11	100
		%	30,0%	59,0%	11,0%	100,0%

Sivil örgütlenmenin fazla gelişemediği kırsal toplumlarda kadın örgütlenmelerinin var olabilmesinin nedeni güç olduğu bilinmekle birlikte, iki köy grubu kadınları arasında en azından ilgi düzeyinde bir algının var olup olmadığının tespiti için “kadın örgütlerine ilgi duyuyor musunuz” sorusu yöneltilmiştir. TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadınların sadece %4’ü evet ilgi duyuyorum, %85 hayır ilgi duymuyorum, %11’i kısmen cevabını vermişlerdir. Esas gruptaki kadınların % 30’u evet ilgi duyuyorum, %59’u hayır duymuyorum, %11’i kısmen ilgi duyuyorum cevabını vermişlerdir (Tablo 50).

Esas grupta yer alan kadınlarda mevcut olan bu ilginin, kadın örgütlenmelerinin ileride sağlanabilmesi açısından, uygun iklimin oluşturulması adına olumlu bir durum olduğu düşünülmekle birlikte, bu konuda TKV çalışmalarının etki yaratmış olabileceğinin düşünülmesine neden olmuştur.

Her iki grubun kadınlarının cevapları arasındaki ilişki incelendiğinde ileri düzeyde anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifade ile iki grubun seçenekteki dağılımındaki fark tesadüfî değildir.

Tablo 51. Köy Azası Olma Konusundaki İstek

Grup			Köy azası olmak ister misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	25	75	100
		%	25,0%	75,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	25	75	100
		%	25,0%	75,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	39	61	100
		%	39,0%	61,0%	100,0%
		%	39,0%	61,0%	100,0%

Katılımcılık konusunda kadınların bakış açısını belirlemek üzere sorulan kadın örgütlenmelerine ilgi duyuyor musunuz sorusunu biraz daha somutlaştırmak adına “köy azası olmak ister misiniz” sorusu sorularak iki soru arasında bir ilişkilendirme yapmak düşünülmüştür. TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadınlar %25 oranında evet, %75 oranında hayır derken, esas grupta evet istiyorum diyenlerin oranı %39, hayır istemiyorum diyenlerin oranı %61’dir (Tablo 51).

Esas grup ve kontrol grubu kadınlarının bir önceki soruya verdikleri cevaplar ile bu soruya verdikleri cevaplar arasında paralellik tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile esas grupta yer alan kadınlar katılımcılık ve örgütlenme konusunda daha samimi ve istekli bir duruşa sahip görünmektedirler. Her iki grubun kadınlarının cevapları arasındaki ilişki incelendiğinde de, anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Toplumsal yapının göstergesi olan giyim tarzı ve neye göre belirlendiği konusunun ortaya çıkartılarak gelenekselliğin düzeyini ölçmek amacı ile sorulan “nasıl giyineceğinize kim karar veriyor” sorusuna verilen cevapların dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 52. Nasıl Giyinileceği Konusundaki Karar Mercii

Grup		Nasıl giyineceğinize kim karar veriyor?						Toplam
			Kendim	Kocam ve aile büyükleri	Kocam	Babam	Komşular	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	46	29	13	1	11	100
		%	46,0%	29,0%	13,0%	1,0%	11,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	46	29	13	1	11	100
		%	46,0%	29,0%	13,0%	1,0%	11,0%	100,0%
	Esas grup	Sayı	50	22	26		2	100
		%	50,0%	22,0%	26,0%		2,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	50	22	26		2	100
		%	50,0%	22,0%	26,0%		2,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	50	22	26		2	100
		%	50,0%	22,0%	26,0%		2,0%	100,0%
	Esas grup	Sayı	50	22	26		2	100
		%	50,0%	22,0%	26,0%		2,0%	100,0%

TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %46 oranında kendim, %29 oranında kocam ve aile büyükleri, %11 oranında komşular şeklindedir. Esas grupta ise %50 oranında kendim, %22 oranında kocam ve aile büyükleri, şeklinde cevaplar alınmıştır (Tablo 52). TKV'nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) geleneksel toplumun göstergelerinden biri olan toplum baskısının, giyim kuşam konusunda kendisini daha fazla hissettirdiği halde, esas grupta böyle bir baskının son derece düşük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Her iki grup arasında gelenekselliği temsil eden “kocam, aile büyükleri ve komşular” seçeneğindeki dağılım incelendiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, cevaplar arasındaki farklılık tesadüfi değildir. Esas gruptaki kadınlar giyim kuşam konusunda diğer gruba göre “komşuları” dikkatte almamaktadırlar, dolayısı ile gelenek baskısı esas grup köylerinde daha az hissedilmektedir denilebilir. Araştırmacıların köy ziyaretlerinde evli kadınların geleneksel tarzda giyinme oranlarının daha yüksek olduğu dikkat çekmiştir. Bunun nedeni sorulduğunda bu tarzın bir statü göstergesi olduğu ve etnik kimlikle de ilişkilendirildiği anlaşılmıştır. Bölgede meydana gelen ekonomik büyüme ve sosyal değişim kadın ve erkeği eşit derecede etkilememekte ve hane içindeki kalkınma etkileri de eşit paylaşılmamaktadır.

Cinsiyetler arası eşitsizlikten olumsuz etkilenen kadınlar, GAP Bölgesi'nin kırsal yerleşimlerinde çeşitli sosyal ağlar oluşturarak bir taraftan köy içi bilgi dolaşımını sağlamakta ve gündelik yaşamın sürdürülmesinde etkin rol oynamakta, diğer taraftan daha iyi yaşam sürmesine yol açacak uygun araç ve gereçleri tanımamakta ve/veya

kullanamamakta dolayısıyla da değişme sürecinin kenarında kalmaktadır. Öyle ki kadınlar erkeklere göre yönetim ve karar alma süreçlerine daha az katılmakta, temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden daha az yararlanmakta, gelir kaynaklarına ulaşmakta güçlük çekmekte ve teknolojiden uzak kalmaktadırlar. Bölgede kırsal alanda yüksek düzeydeki topraksızlığın, az topraklılığın ve küçük aile işletmelerinin yaygın olması ve çok çocuk sahipliği kadının iş yükünü arttırmaktadır.

Kadınların aile içindeki pozisyonlarının belirlenmesi amacı ile her iki grubun kadınlarına yöneltilen “ eve alınacak eşyalara kim karar veriyor “ sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %71 oranında kocam ile birlikte, %19 oranında kocam, %6 oranında kendim karar veriyorum, %3 oranında kayın validem, cevabı alınmıştır. Esas grupta yer alanlar % 45 oranında kocam ile birlikte, %29 oranında kocam, %22 oranında kendim, %4 oranında kayın validem cevabını vermişlerdir (Tablo 53).

Tablo 53: Eve Alınacak Eşyalar Konusundaki Karar Mercii

Grup			Eve alınacak eşyalara kim karar verir					Toplam
			Kendim	Kayın validem	Kocam	Kocam ile birlikte	Başka	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	6	3	19	71	1	100
		%	6,0%	3,0%	19,0%	71,0%	1,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	6	3	19	71	1	100
		%	6,0%	3,0%	19,0%	71,0%	1,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	22	4	29	45		100
		%	22,0%	4,0%	29,0%	45,0%		100,0%
	Toplam	Sayı	22	4	29	45		100
		%	22,0%	4,0%	29,0%	45,0%		100,0%

Her iki grubun cevapları arasındaki ilişki incelendiğinde iki grubun kadınlarının verdikleri cevaplar arasındaki farklılıkların tesadüfi olmayıp bilimsel olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar daha çok ev içi rollere ve erkeğe bağımlı dezavantajlı bir grup olarak yaşamını idame ettirmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de -toplumların kültürel yapılarına ve gelişmişlik düzeylerine göre değişmekle beraber- kadının aile ve toplumsal yaşamın her alanında erkeklerle eşit hatta çoğu zaman onlardan daha fazla yük ve sorumluluk taşıdığı bilinmektedir. Kırsal alanda kadınların asli görevleri olan ev

işleri çocuk bakımının yanında tarımsal üretim faaliyetleri de olmasına rağmen, üretim ile ilgili konularda fikirlerinin alınmadığı sadece fizik güçlerinden faydalandığı bilinmektedir (Fazlıoğlu, 2002:1)

Tablo 54. Tarımsal Faaliyet Kararlarına Katılım Düzeyi

Grup			Tarımsal Faaliyetler Kapsamında Fikriniz Alınıyor mu?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	18	38	44	100
		%	18,0%	38,0%	44,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	18	38	44	100
		%	18,0%	38,0%	44,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	52	29	19	100
		%	52,0%	29,0%	19,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	52	29	19	100
		%	52,0%	29,0%	19,0%	100,0%

Araştırma kapsamına alınan kadınların aile içinde karar alma süreçlerinde katılım düzeylerinin ortaya konularak, pozisyonlarının tahmin edilmesine yönelik olarak sorulan “ tarımsal faaliyetler kapsamında fikriniz alınıyor mu” sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %38 oranında hayır alınmıyor, %18 oranında evet fikrim alınıyor cevapları alınmıştır. Esas grupta yer alan kadınlar %52 oranında evet fikrim alınıyor, , %19 oranında kısmen cevabını vermişlerdir (Tablo 54). Her iki grubun kadınlarının cevapları arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani TKV’nin proje uyguladığı köylerdeki (esas grup) kadın katılımcılar ile TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadın katılımcıların tarımsal üretim faaliyetlerinde, fikirlerinin alınması konusunda esas grubun kontrol grubuna göre oldukça avantajlı bir konumda olduğu ve bunun da tesadüfi olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 55. Karşılaşılan Sorunlar Karşısında Başvurulan Merciler

Grup		Sağlık ya da gündelik hayatta karşılaştığınız sorunlarla ilgili kime başvuruyorsunuz?					Toplam
			Doktor	Öğretmen	İmam	Aile büyükleri	
Kontrol Grubu	Kadın	Sayı	67	1	2	30	100
		%	67,0%	1,0%	2,0%	30,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	67	1	2	30	100
		%	67,0%	1,0%	2,0%	30,0%	100,0%
	Esas grup	Sayı	75		2	23	100
		%	75,0%		2,0%	23,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	75		2	23	100
		%	75,0%		2,0%	23,0%	100,0%

Her iki gurubun kadınlarının sorunlara yaklaşım tarzının ortaya konabilmesi ve buradan belki geleneksel bakış açısının varlığının tespit edilmesine yönelik olarak katılımcılara “ sağlık ya da gündelik hayatta karşılaştığınız sorunlarla ilgili olarak kime başvuruyorsunuz” sorusu yöneltilmiştir. TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) sırası ile %67 oranında doktora, %30 oranında aile büyüklerine, %2 oranında imama, %1 oranında öğretmen danışacaklarını belirtmişlerdir. Esas grup katılımcıları ise sırasıyla %75 oranında doktora, %23 oranında aile büyüklerine, %2 oranında imama, danışacaklarını belirtmişlerdir (Tablo 55).

TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) ve esas grupta yer alan katılımcıların belirleyici seçenek olan aile büyükleri seçeneğini, TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %7 oranında daha fazla tercih etmesi, bu grubun daha içe kapalı olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 56. Eğitim Alma İsteklerinin Belirlenmesi

Grup			Daha çok eğitim almak ister miydiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Kontrol grubu	Kadın	Sayı	78	22	100
		%	78,0%	22,0%	100,0%
		Sayı	78	22	100
		%	78,0%	22,0%	100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	92	8	100
		%	92,0%	8,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	92	8	100
		%	92,0%	8,0%	100,0%

İki grubun kadınlarının eğitime bakış açılarının karşılaştırılmasına yönelik olarak sorulan “ daha çok eğitim almak ister miydiniz” sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) %78 oranında evet almak isterdim, cevabı alınırken, %22 oranında hayır istemezdim cevabı alınmıştır. Esas grupta % 92 oranında evet almak isterdim, %8 oranında hayır istemezdim cevabı alınmıştır. Esas grupta yer alan kadınlarının eğitime karşı duyarlılıkları net bir şekilde TKV’nin proje uygulamadığı köylerdekilere (kontrol grubu) fazla olduğu görülmektedir (Tablo 56). Esas grupta eğitim ve ona duyulan ihtiyaç düzeyinin TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) göre farklılığının nedeninin, eğitim faaliyetlerini etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştiren TKV olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 57. Yaşamda Değişmesi İstenen Konular

Grup			Yaşamınızda değişmesini istediğiniz şeyler nelerdir?						Toplam
			Evimin	Tahsilimin	İtibarımın	Ekonomik durum	Kaderimin	Yerleşim yerimin	
Kontrol grubu	Kadın	Sayı	31	3	1	56	9		100
		%	31,0%	3,0%	1,0%	56,0%	9,0%		100,0%
	Toplam	Sayı	31	3	1	56	9		100
		%	31,0%	3,0%	1,0%	56,0%	9,0%		100,0%
Esas grup	Kadın	Sayı	19	22		52	3	4	100
		%	19,0%	22,0%		52,0%	3,0%	4,0%	100,0%
		%	19,0%	22,0%		52,0%	3,0%	4,0%	100,0%

Yaşamınızda neyin değişmesini isterdiniz” sorusuna TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) evimin değişmesini ister %31’dir. Esas grupta ise evimin değişmesini isterdim diyen kadınların oranı %19, eğitiminin değişmesini isterdim diyenlerin oranı ise %22’dir. Kontrol grubunda ekonomik durumunun değişmesini isterdim diyenlerin oranı % 56’dır. Bu oran, daha iyi bir yaşam sürdürebilme yönündeki özlemi dile getirmesi ve değişim isteğini çağrıştırması yönünden oldukça anlamlı bulunmuştur (Tablo 57). Belirleyici seçenek olan “eğitiminin değişmesini isterdim” seçeneğinde esas grup kadınları TKV’nin proje uygulamadığı köylerdeki (kontrol grubu) kadınlardan %19 daha fazladır, bu durum bir önceki “daha çok eğitim almak ister miydiniz” sorusuna verilen cevabın dağılımını bir kez daha teyit etmektedir.

3.23. Bazı Kilit Soruların Korelasyon Analizleri

“Yukarıda yapılan analizlerden farklı olarak özellikle bazı kilit sorulara verilen cevapların kendi içerisinde korelasyonuna bakılmıştır. Başka bir ifade ile değişkenler arasında ilişki olup olmadığını böyle bir ilişki tespit edildiğinde, bunun yönünü ve gücünü belirlemek istenmiştir.

Şimdi veya gelecekte köyünüzün kalkınması için işgücünüzü ücretsiz verir misiniz sorusu ile köyünüzün kalkınması ile ilgili konularda ne tür destek verebilirsiniz sorularına (değişken) verilen cevaplar (değerler) arasındaki korelasyon ilişkisi incelendiğinde TKV’nin proje uygulamadığı köylerde (kontrol grubu) korelasyon katsayısı $r=-0.072$, $P= 0.309$ ’dir. Korelasyon kat sayısının eksi işaretli olmasının anlamı arada ters yönlü bir ilişkinin olmasıdır yani bir soruda verilen cevapların artan değerleri (değerlerin) diğer sorudaki (değişkendeki) azalan değerleri ile ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. İki sorunun biri biri arasındaki ilişki çok zayıf olmakla birlikte, bir değişkenin değerleri artar iken diğerinin değerleri azalmaktadır. $P= 0.135$ olduğundan anlamsız bir ilişki mevcuttur. Aynı sorularda esas grupta korelasyon katsayısı $r=0.99$ olup kuvvetli ve pozitif yönde bir ilişki söz konusu olduğundan $P= 0.165$ cevaplar arasındaki farklılıklar tesadüfidir.

Üretim ile ilgili alışkanlıklarınızı kolayca değiştirebilir misiniz, sorusuyla Üretimle ilgili alanlarda uzmanların görüşlerine önem verir misiniz sorularına (değişken) verilen cevapların (değerlerin) seçenekler arasındaki korelasyon incelendiğinde kontrol grubunda korelasyon katsayısı 0.115, arada zayıf pozitif yönlü

ve $P= 0.104$ olduğundan anlamsız bir ilişki söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Aynı sorularda esas grupta korelasyon katsayısı $r=0.50$ olup kuvvetli ve pozitif yönde bir ilişki söz konusu olup $P= 0.123$ olduğundan cevaplar arasındaki farklılıklar bilimsel olmayıp tesadüfidir.

Üretim ile ilgili alışkanlıklarınızı kolayca değiştirebilir misiniz, sorusu ile ziraatçılara ve teknik elemanlara bakış açınız nasıl, sorusuna (değişken) verilen cevapların (değerlerin) seçenekler arasındaki korelasyon incelendiğinde kontrol grubunda korelasyon katsayısı $r=0.237$, olduğundan arada çok zayıf pozitif yönlü ve $P= 0.0001$ olduğundan anlamsız bir ilişki söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Aynı sorularda esas grupta korelasyon katsayısı $r=0.637$ olup orta kuvvetli ve pozitif yönde bir ilişki söz konusu olup $P= 0.078$ olduğundan cevaplar arasındaki farklılıklar bilimsel olmayıp tesadüfidir.

Ziraatçılara ve teknik elemanlara bakış açınız nasıl sorusu ile ürünlerinizin daha iyi koşullarda satılması için uzmanların ahırınızda ve arazilerinizde ücret karşılığında (parayla) kontrol yapmasını ister misiniz sorusuna (değişken) verilen cevapların (değerlerin) seçenekler arasındaki korelasyon incelendiğinde kontrol grubunda korelasyon katsayısı $r=-0.072$, olduğundan arada çok zayıf negatif yönlü ve $P= 0.135$ olduğundan anlamsız bir ilişki söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Aynı sorularda esas grupta korelasyon katsayısı $r=0.503$ olup orta kuvvetli ve pozitif yönde bir ilişki söz konusu olup $P= 0.259$ olduğundan cevaplar arasındaki farklılıklar bilimsel olmayıp tesadüfi olarak nitelendirilmiştir.

SONUÇ

Ülkemizde kırsal alanların içinde barındırdığı nüfusun büyüklüğü, bu nüfusun sorunlarının diğer yerleşim alanlarında yaşayanlardan farklı olması, politika yapıcılarını sürekli meşgul etmekte ve kalıcı çözümler üretmeleri konusunda onları zorlamaktadır.

Kırsal nüfusun yaşamakta olduğu sorunların etki alanı kırsal alanlarla sınırlı kalmamaktadır. Bunun nedeni “nüfusun hareketliliği” ile “kır ve kentin” birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları olmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal alanlarda yaşanan sorunlar, şekil ve kapsam değiştirerek kent alanlarında farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu tezahürün sonuçları itibari ile ilk sırada yer alan ve korkulana “göçtür”. Çünkü ülkemizde 1950’lerde başlayan şehirleşme, akabinde yaşanan sanayileşme ile kırdan kente kontrolsüz bir göç akımının beraberinde getirdiği sorunlar halen devam etmektedir.

Göç olgusu; kentlerde, barınma beslenme ve sosyo-kültürel sorunlar yaratmasının yanında, kırsalın da yoğunluğunu yitirmesine, ticari ve ekonomik faaliyetlerin azalmasına, halkın geçimini sağlayamayacak duruma düşmesine neden olmaktadır. Kırsal nüfus yoğunluğu önemli ölçüde azalmış olan kırsal alanlarda, üretim kayıpları söz konusu olduğu gibi, eskiden kendine yeten aileler, şehre göç ettiklerinde genellikle işsiz kaldıkları için, ekonomiye ve sosyo-kültürel yaşama ağır maliyetler getirmektedirler. Kırsal alanlarda yaşayanların temel ekonomik faaliyetlerinin tarım olması nedeniyle, göç sonucunda tarımsal üretim miktarı kısmen azalmakta, önceleri en azından kendi ihtiyacını üretebilen nüfus, tüketici konumuna düşmektedir. Üretimden uzaklaşan bu kesim, geçimlerini sağlayabilmek adına işgücü piyasasına emeklerini sunmakta ve bollaşan emek arzı karşısında, genel ücretler seviyesinin düşmesi söz konusu olmaktadır.

Özellikle son yıllarda tarımsal ürün fiyatlarındaki yükselme yönündeki dalgalanmaların nedenleri arasında söz konusu üretim kayıplarının etkili olduğu bilinmektedir. 2007 yılından itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan “ekonomik durgunluk” ülkemizde etkisini gecikmeli ve nispeten daha zayıf bir şekilde göstermiş olmasına rağmen, sermaye birikimi az, risk faktörü diğer sektörlerden fazla olan tarım sektörünü, dolayısı ile kırsal alanlarda yaşayan insanları daha çok etkilemiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, diğer ülkelerde “ekonomik durgunluk” tan etkilenen sektörler sıralamasında, sanayi ve hizmet sektörleri ilk sıralarda yer alırken ülkemizde

tarım sektörü duyarlılığının neden daha fazla olduğu sorusudur. Bu sorunun, ülkemizdeki tarım faaliyetini gerçekleştiren kırsal alanın yapısal karakterinden kaynaklandığını söylemek çok yanlış bir ifade olmaz. Avrupa Birliği ülkelerinin birçoğunda tarımda çalışan iki kişi tarım dışında faaliyet gösteren en az yirmi kişinin tarımsal ürün ihtiyacını karşılarken, ülkemizde tarımda çalışan iki kişi, tarım dışında çalışan ancak dört kişinin ihtiyacını karşılamaya yetebilecek kadar üretim gerçekleştirebilmektedir. Yapılan kıyaslamadan anlaşıldığı gibi ülkemizde kırsal alanlarda yaşanan sıkıntının en önemli nedeninin, tarımsal verim düşüklüğü olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Oysa tarımsal verimliliği, bizden beş kat fazla ülkelerin sahip oldukları tarımsal üretim faktörleri ile ülkemizin sahip olduğu, üretim faktörleri karşılaştırıldığında, sahip olduğumuz üretim faktörlerinin hem nicelik hem de nitelik bakımından gelişmiş ülkelere göre çok daha iyi olduğu görülmektedir. Bu durum ülkemizde tarım sektörünün verimsizliğinin boyutunun ne denli derin olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Tarımsal verimsizliğin ülkemizdeki en önemli nedeni, üretim faktörlerinin yetersizliği ve kalitesizliğinden çok insan kaynaklarının geliştirilmemesidir. Kırsal kalkınma her ülke için zordur, doğal olarak gelişemeyen bir yapının geliştirilmesi her zaman doğasına göre daha zaman alıcı ve maliyetlidir. Fakat gelişmiş ülkelerin neredeyse büyük bir çoğunluğu, üretim faktörleri elverişsiz olmasına rağmen bu yönde kararlı ve tutarlı davranarak başarı sağlamışlardır.

Gelişmiş ülkelerde fiziki faktörlerin eksiklikleri, insan kaynaklarının geliştirilmesi ile tamamlanmıştır. İnsan kaynaklarının geliştirilmesinde en çok kullanılan yöntem ise eğitimidir. Çünkü eğitimin, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanması için gereken nitelikli işgücünün yetişmesinde, kalkınma hedeflerine göre değişen talep yapısına uygun beceri ve bilgilerin aktarılmasında, kaynakların genel olarak verimli kullanılmasında, etkin politikaların üretilmesinde sağlıklı ve nitelikli istihdama hazır bir nüfusun oluşturulmasında önemli etkenler olduğu bir gerçektir. Ülkemiz kırsal alanlarında, insan kaynaklarının geliştirilmesi adına, sistematik fakat örgün olmayan programlarla yetişkin eğitimi sağlanması bir tarafa, kırsal yörelerde örgün eğitimin yetersizlikleri bile halen giderilmiş değildir. Eğitim olanaklarının yetersizlikleri, bir taraftan kırsal alanlarda verimsizlik ve iticilik nedeniyken, diğer taraftan da toplumsal değişimin sağlanamamasının da nedeni konumundadır. Bu aynı zamanda kırsal alanlarda tarımla uğraşan kesimin her alanda olduğu gibi üretim alışkanlıklarındaki gelenekçiliğinin devam etmesine de neden olmaktadır. Sosyo-

ekonomik ve politik faktörler toplumsal değişimin gerçek aktörleri olmasına rağmen, toplumsal değişme sürecinde eğitimin gerekli ve oldukça önemli bir diğer aktör olduğu bilinmektedir. Eğitim; toplumsal değişmeyi harekete geçiren, hızlandıran, değişen, sosyo-ekonomik ve politik şartlar için gerekli bilgi, beceri ve değerleri yayarak sonuçlandırabilen etkilere sahiptir. Kırsal alanlarda özellikle yetişkin eğitimi konusunda görülen eksikliklerin giderilmesi için özellikle tarımsal yayım ve kırsal kalkınma çalışmalarından faydalanmak sorunun çözümüne katkı sunacaktır.

Ülkemizde kırsal alanların yaşadığı sorunların bir diğer kaynağı olarak, kır yerleşimlerinin dağınık ve sayıca fazla olması gösterilebilir. Kırsal alanlardaki plansız yapılanmanın nedenlerinin başında da kırsal ekonomik faaliyetlerin en önemlisi olan tarımın, kadastro işlemleri tamamlanmamış, dağınık, sulama sorunu olan ve giderek de küçülen araziler üzerinde yapılmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca yerleşim alanlarının üretim alanlarına yakın yerlerde konuşlandığı görülmektedir, ülkemizde bu yerleşim şekliyle oluşan kırsal alan yerleşmelerinin sayısı seksen bin adettir. Bu kadar geniş bir alanda küçük ve dağınık kır yapılanmaları; alt yapı, eğitim, sosyo-kültürel alanlarda eksiklerin veya yoklukların yaşanmasına neden olmakta, bu eksiklerin giderilmesi için yapılacak çalışmaların maddi ve manevi maliyetini artırmaktadır. Dağınık birimlere verilmesi gereken okul, yol, sağlık ocağı, elektrik, temiz su, iletişim, vb altyapı hizmetleri maliyetlerinin büyüklüğü, ülke bütçesinden kaynak ayrılmasını imkânsız kılmaktadır. Ayrıca kırsal alanlardaki yerleşme birimlerinin küçüklüğü ve birbirinden uzaklığı sosyal kontrol mekanizmalarının etkisini arttırmasına neden olmakta gelenekçi, tutucu yapının devamlılığını sağlamakta ve kırsal alanların gelişmeye kapalı olumsuz yönlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde kırsal alanlarda yaşayanların sayısı toplam nüfusun yaklaşık üçte birine tekabül etmektedir ki bu büyüklükte nüfusu tatmin edecek politikaları üretmenin ve uygulamanın birçok zorluğunun olduğu muhakkaktır. Ayrıca tarımsal işletmelerin sayısı yaklaşık üç milyon adet olup, ortalama işletme büyüklükleri Avrupa Birliği ülkelerindeki işletmelerin ortalama büyüklüklerinden yaklaşık yüzde otuz daha küçüktür. Ayrıca ülkemiz kırsal alanlarında temel ekonomik faaliyetlerle ilgili kayıt sistemlerinin yetersizliği, istatistik ve planlama faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde geçmişten beri kırsal alanların geliştirilmesi için birçok yasal, kurumsal düzenlemeler, teşvikler ve desteklemeler yapılmıştır. Geline nokta

bakıldığında söz konusu çalışmaların, çok verimli olmadığı görülmektedir. Kırsal kalkınma için temel teşkil eden dokuz adet beş yıllık kalkınma planı hazırlanmış olmasına rağmen, plan metinleri ve uygulamalar arasında isabetsizlikler bariz bir şekilde görülmektedir. Planlarda genel bilgilere fazlaca yer verilmesine rağmen, uygulanabilirliği ve uygulayacak kurumların sorumlulukları kesin olarak belirlenmediği için başarı oranları düşük olarak gerçekleşmiştir.

Birçok gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkede olduğu gibi ülkemizde de, bazı yasal düzenlemelerde olduğu gibi dışarıdan ithal politikalarla alınıp uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Özgün ve yerel niteliği olmayan, bu ithal yaklaşımlara, kırsal alan politikalarında da rastlanmaktadır. Başarılı örneklerin incelenmesi, örnek alınması şüphesiz farklı bakış açıları ve zaman tasarrufu bakımından yararlı olabilir, ancak ülkenin ekonomik, sosyo-kültürel gerçeklerine uyarlanmadığı durumlarda kaynak ve zaman israfına yol açma ihtimalleri oldukça yüksektir. Avrupa Birliği ülkelerinde başarıyla uygulanan tarımsal desteklemelerden “doğrudan gelir desteği”nin ülkemizde de uygulanması bu konuya çarpıcı bir örnek olarak verilebilir. 2000 yılında Dünya Bankasından sağlanan kaynaklarla doğrudan gelir desteği; verimlilik sorunu olmayan hatta birçok tarımsal üründe üretim fazlası olan Avrupa Birliği ülkelerinde, üretim planlaması yapabilmesi, tarımsal ürün fazlalığından kaynaklanan fiyat düşmelerinin engellenmesi ve dolayısı ile üreticilerin korunması için başarıyla uygulanan bir tarımsal destekleme şeklidir. Ülkemizde ise tarımsal üretim verimsizliğinin boyutları daha önce belirtildiği gibi oldukça büyüktür ve üretim fazlası verdiğimiz tarımsal ürün sayısı oldukça azdır. Ülkemizde tarımsal üretim Avrupa Birliği ülkelerinden farklı olarak arazi sahibi olmayan yarıcı ve kiracılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde doğrudan gelir desteği uygulamasından daha çok, üretim faaliyetinde bulunmayan ve kentlerde yaşayan arazi sahipleri faydalandığı için üretimi fiilen gerçekleştiren ve kırsal alanlarda yaşayan üreticiler destekleme dışında kalmakta, gelir seviyelerinde ve refah düzeylerinde bir değişiklik söz konusu olmamaktadır. Bu durum tarımsal üretimi fiilen gerçekleştiren yoksul üreticiler ile gelir seviyesi yüksek toprak sahipleri arasındaki gelir farkını belirginleştirmektedir.

Ülkemizde kırsal alanlarda yaşanan sorunların karmaşıklığı, çeşitliliği ve iç içe geçmişliği kırsal kalkınmayı zorlaştırırken, kırsal kalkınmaya yönelik olarak seksen yıldır üretilen politikaların uygulamaya ve pratiğe yönelik olmaması, kırsal kalkınmanın öncelikli hedefler arasında görülmemesi, kırsal ve kentsel alanlarda dolayısıyla ülke

düzeyinde büyük sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır. Avrupa Birliğine üyelik süreciyle birlikte kırsal alanlara yönelik önemli değişimler söz konusudur. Avrupa Birliği, mevzuat, uygulama, denetleme, yapısal uyum zorunluluğu nedeniyle Türkiye'nin kırsal alanlara yönelik politikalarını değiştirmesi konusunda kararlı görünmektedir.

Ülkemiz kırsal alanlarının diğer Avrupa Birliği ülkelerdeki kırsal alanlarından ayıran ve yukarıda bir kısmı sayılan farklılıklarının yanı sıra “idari, yasal ve kurumsal yapı” farklılıkları söz konusudur. Avrupa Birliği ülkelerinde söz konusu yapıların işlerliği kırsal alan politikalarının disiplinli bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır. “İdari, yasal ve kurumsal” yapıdaki eksiklikler nedeniyle çoğu zaman yetki çatışmaları, koordinasyon ve eşgüdüm konularında aksaklıklar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu yapısal uyumsuzlukların gerçek anlamda giderilmesi bile oldukça zaman alıcı çaba gerektirici bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kırsal kalkınmanın ülkesel bir hedef olarak benimsenmesi durumunda; karşılaşılabilecek zorluklar veya alınacak olan yolun uzunluğu yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı doğru analizleri gerektirmektedir. Çünkü kırsal alanların ve kırsal alanlarda yaşayanların ihmal edilmesinin sonuçları ülke düzeyinde ağır sosyo-ekonomik sorunların yaşanmasına neden olmakta, diğer alanlardaki kalkınmanın maliyetini de olumsuz etkilemektedir. Kırsal alanlarda ki “dezavantajlı” grupların sayıları ve katlanmak zorunda oldukları sorunların ağırlığı toplumda sosyal eşitlik duygusunun zedelenmesinde önemli rol oynamakta ve toplumsal huzursuzluğun artmasına neden olabilmektedir.

Yarattığı tüm bu olumsuzluklar nedeniyle, kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen sağlayan kesimin, ülkenin diğer yörelerinde yaşayanların sahip oldukları yaşam standartlarına kavuşturulması gerekmektedir. Kırsal kalkınma bu amaçla kırsal alanlarda yaşayanlarda kalkınma yönünde ihtiyaç ve farkındalık duygusu yaratarak ve bu yönde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımları yapan, demokratik yoldan bu toplulukların ekonomik, toplumsal, kültürel kalkınmalarını sağlamalarına yardımcı olan sosyo-politik bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kırsal kalkınma politikaları yapmak ve uygulamak kamunun sorumluluğunda yürütülmeye çalışılmıştır. Gerçekten, kırsal alanlarda risk ve belirsizliklerin fazla olması özel yatırımcılarda risk tedirginliği ve yatırım maliyetini arttırdığı için kamunun bu alandaki

faaliyeti neredeyse bir zorunluluktur. Fakat merkezi idareden oldukça uzak, altyapı yetersizlikleri ile mantalite farklılıkları bulunan bu yörelerde merkezi idarelerin, bazı yasal düzenlemelerin hareket kabiliyetlerinde_hantallaşmaya yol açtığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle kırsal kalkınma politika ve programlarının, merkezi hükümet, mahalli idareler, üretici kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve kuruluşlar arasında işbirliği ile yürütülmesi durumunda başarı şansının artacağı birçok kesimce düşünülmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak dünyada ve Ülkemizde farklı kurumların, çeşitli yaklaşımlarla kırsal kalkınma faaliyetlerini geçmişten günümüze sürdürdükleri görülmektedir. Ülkemizde kırsal alanlarda uzun yıllar süresince, kalkınmaya yönelik birçok düzenlemeler yapılmış, yaklaşımlar denenmiş, bazı başarılar elde edilmiştir. Fakat elde edilen başarıların genele yayılamadığı ve lokal düzeyde kaldığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak konuyla ilgili sürekli, bütüncül, istikrar ve güven veren politika ve yaklaşımların kararlı bir şekilde sergilenememesi gösterilebilir, bu görüş, Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Karacadağ yöresindeki yapılan çalışmalarda belli oranlarda kanıtlanmıştır.

Türkiye Kalkınma Vakfı, Karacadağ yöresindeki çalışmalarını sona erdirmesinden yaklaşık on yıl geçmesine rağmen, ana grup olarak nitelendirilen proje köylerinde, halen net bir şekilde hatırlanmaktadır. Bunun bir kanıtı olarak, projede görev alanların, uzmanlık alanları ile isimlerinin birlikte hatırlanmaları gösterilebilir.

Türkiye Kalkınma Vakfı'nın proje uygulaması yaptığı köylerde; anket çalışmalarının, "Türkiye Kalkınma Vakfı'nın çalışmaları ile ilgili olarak yapıldığının" söylenmesinin, köylüler üzerinde olumlu bir duygu yarattığı gözlemlenmiştir. Bunun kanıtı olarak mal varlığı ile ilgili sorularda kontrol grubuna göre çok daha gerçekçi rakamlar vermeleri gösterilebilir.

Türkiye Kalkınma Vakfının yapmış olduğu doğum kontrolü konusundaki bilgilendirmelerinin etkili olduğu görülmüştür. Şöyle ki ana grup köylerde mevcut çocuk sayısı 7-10 çocuk arasında olanların sayısı kontrol grubuna göre %12 daha az görülmektedir. Ayrıca ana gruptakilerden doğum kontrolünü doğru bulanların oranı, kontrol grubuna göre %33.5 daha fazla tespit edilmiştir.

Türkiye Kalkınma Vakfı söz konusu köylerde proje uygulamalı öncesi ve sırasında sürekli çok yönlü (etkili) eğitim çalışmaları, yaparak eğitimin insanlar için fayda sağladığı mesajını vermeye çalışmıştır. Nitekim ana grup köylerde kız

çocuklarının üniversite düzeyindeki eğitim isteklerinin kontrol grubuna göre % 27.5 daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç Türkiye Kalkınma Vakfı'nın bu konuda da etkili olduğunu göstermektedir.

Türkiye Kalkınma Vakfı, gelirin artırılması için üretim miktarlarının artırılması gerektiğinden hareketle bu yönde çalışmalar yapmıştır. Bitkisel üretimin artırılması için özellikle sertifikalı tohum kullanma ve toprak işleme konusunda eğitim çalışmaları verilmiştir.

Türkiye Kalkınma Vakfı, Karacadağ yöresindeki ilk çalışmalarına yoğun hayvancılık çalışmaları alanında başlamış ve ana grup köylerde bu konudaki çalışmalarını sürdürmüştür. Hayvan barınaklarının yeniden düzenlenmesi ve hayvan ırkının ıslahı için suni tohumlama eğitimleri vermiştir. Türkiye Kalkınma Vakfı'nın bu konuda da başarı sağladığı tespit edilmiştir.

Üretimde verim düşüklüğünün nedenlerinin başında gelen geleneksel üretim tarzı buna bağlı olarak teknik bilgiye ihtiyaç duymama ve kullanmama alışkanlığından hareketle çalışmalar yürütmüş olan Türkiye Kalkınma Vakfı'nın başarısı, çalışma sonuçlarında tespit edilmiştir. Zira kullanılacak ilaç ve gübre miktarının tespiti konusunda ana grupta teknik elemanlardan faydalanma oranının, kontrol grubuna göre % 24 daha fazla olduğu görülmüştür. Kalkınma konusundaki tüm farklı yaklaşımların ortak noktası, hedef kitlenin projeye aktif katılımı ve bunun bir göstergesi olarak, maliyet paylaşımının katılımcılara benimsetilmesi olduğu bir gerçektir. Türkiye Kalkınma Vakfı'nın proje köylerinde bu konuda son derece başarılı olduğu tespit edilmiştir. Proje uygulama döneminde sanitsyon, yol ve taş toplama çalışmalarında, Türkiye Kalkınma Vakfı gerekli olan akaryakıt ve malzemeyi kendisi sağlamış, köylülerin de projeye emekleri ile katılımları sağlanmıştır. Çalışmalardan on yıl sonra çalışmaların yapıldığı köylerde köylünün, çeşmelerden, çamaşır havuzlarından ve köyün ortak kullanımına ait taştan temizlenmiş tarlalardan halen faydalandıkları görülmüştür. Söz konusu çalışma şeklinden sağlanan faydalara istinaden köyde kalkınma ile ilgili çalışmalarda “sadece emeğin değil bir miktar maddi katkının da köylü tarafından sağlanması” noktasında ana grubun, kontrol grubuna göre daha istekli olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan kırsal alanlarda hâkim anlayışın “devletten almak” şeklinde olmasından dolayı birçok kırsal kalkınma çalışmasının başarısız olduğu bilinmektedir. Her iki grubun köy kalkınmasının sadece devlet eliyle mi sağlanabileceğinin sorgulamasında ana grup

katılımcıları, kontrol grubu katılımcılarından % 53 daha fazla “devlet –halk işbirliği” ile cevabını vererek, bu konu da gerekli bilince ulaştıklarını göstermişlerdir.

Proje köylerinde suni tohumlama hariç tüm eğitim çalışmalarında kadınların katılımlarının sağlanabilmesi İçin yoğun çaba göstermiş olan Türkiye Kalkınma Vakfı’nın kadın eğitimcilerden daha fazla faydalanarak, kadınların iş yoğunluklarının az olduğu dönem ve saatlerde eğitim yaptığı ve kadınların katılımcılıklarının artırılması yönünde özel çalışmalar yaptığı bilinmektedir.

Kırsal kalkınma ve tarımsal kalkınmanın temel amaçlarından olan “örgütlenme” konusu proje köylerinde Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından ele alınmış bir konu olmasına rağmen araştırmanın yapıldığı yıl itibari ile esas grup ve kontrol grubu köyler arasında gözle görülür somut bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Proje uygulamaları sırasında köylerde kurulan “su yönetim komiteleri” ile başlatılan örgütlenme pratiklerinin sürdürülemediği ve geliştirilemediği görülmüştür. Yörede yüzyıllardır yaşanan feodal yapının baskın bir şekilde devam ediyor olması örgütlenme önündeki en büyük engel olarak hala mevcudiyetini sürdürmektedir. Türkiye Kalkınma Vakfı’nın yörede faaliyet gösterdiği dönemlerde kurulan su komiteleri ile başlatılan çalışmalarda katalizör görevi üstlendiği görülmüş, fakat kurumun sahadan çekilmesi kurulan yapının çökmesine neden olmuştur. Çünkü dışarıya karşı bir “bütünlük” tavrı sergileyen feodal köylüler kendi içlerinde olabildiğine birbirlerine karşı güvensiz oldukları için sürekli tarafsız bir merciden destek almak gereği duymaktadırlar. Söz konusu özellikteki yörelerde tarımsal ve kırsal alan örgütlenmelerinin sağlanabilmesi için yeni modellemelere ve daha uzun zamana ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Yapılan tüm açıklamaların ışığında, Türkiye Kalkınma Vakfı’nın Karacadağ yöresinde 13 Köyde yürütmüş olduğu kalkınmaya yönelik çalışmaların yöre halkı üzerinde olumlu etkilerinin büyük oranda var olduğu tespit edilmiştir. Türkiye Kalkınma Vakfı’nın bu başarısında; yöreyi çok iyi tanınması, uzun bir süreçte üretim potansiyeli olan köylerin çalışma kapsamına alınmasının ve köylerin üretim olanakları doğrultusunda proje başlıkları seçilmesinin öneminin büyük olduğu gözlemlenmiştir. Kırsal alanlarda tarım gibi riski yüksek bir sektörde çalışanların yeniliklere karşı temkinli ve şüpheci yaklaşması doğaldır. Türkiye Kalkınma Vakfı Bu şüpheyi ve direnci kırabilmek adına, önce sonuçları çabucak alınabilecek projeleri uygulamış ve saha elemanları ile “klasik mesai saatlerinin” dışında her zaman

köylünün yakınında olacağını hissettirerek güven kazanmıştır. Bilindiği gibi “güven kazanımı” oldukça zor ve uzun bir süreçtir. Türkiye Kalkınma Vakfı’nın Karacadağ yöresine girişinin 1978, havza bazında proje köylerinde çalışmalarının ise 1989-1998 yılları arasında gerçekleştirdiği göz önüne alındığında, Türkiye Kalkınma Vakfı’nın “güven kazanma” konusunda üstüne düşeni yaptığı düşünülmektedir. Türkiye Kalkınma Vakfı’nın çalıştığı köylerde konuları ayrı ayrı ele almak yerine, yöredeki sorunları topluca ele almayı tercih ettiği, projelerin birbiri ile etkilerini pekiştirmek adına, ortak çalışmalar içeren entegre projeler uyguladığı görülmüştür. Türkiye Kalkınma Vakfı kırsal kalkınmanın sadece üretim artışı ile sağlanamayacağından hareket etmiş ve köylünün üretim konusunda yaşadığı öncelikli sorunlara da el atarak “köylüyü ne denli önemseydiğini” hissettirmiştir.

İleride yapılacak kırsal kalkınma çalışmalarında, Türkiye Kalkınma Vakfı ve onun çalışma esaslarını aynı disiplin ve idealist bir yaklaşımla sürdürebilecek sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nitelikte sivil toplum kuruluşlarının, kamu kaynakları ile desteklenmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Kırsal kalkınma, son derece pahalı ve zaman alıcı bir süreç olduğundan dolayı kamunun bu süreçte kaynak sağlama ve denetim mekanizması içerisinde yer alması elzemdir. Kırsal kalkınmaya yönelik uygulamaların, Türkiye Kalkınma Vakfı benzeri çalışma ve örgütlenme sistemine sahip kuruluşlarca ve kamu kaynakları desteğiyle yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- ACI, Yüksel Esra:** “Kalkınma Yaklaşımları Bağlamında Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının (Ngo’ Ların) Kısa Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme” . Ulaşma Tarihi: 12.02.2009, www.geocities.com/ceteris_paribus_tr/e_aci.doc
- ADAMS, John B.:** “Culture and Conflict in an Egyptian Village “, *American Anthropologist*, Vol:2, 1957.
- AFOLAMİ, C.A., FALUSİ, A.O.:** “Effect of Technology Change And Commercialization on Income Equity İn Nigeria: The Case of Improved Cassava”, *Paper Presented At The Assessing The Impact of Agricultural Reserch on Poverty Alleviation Workshop*, Costa Rica, 1999.
- AKDEMİR, İlhan Oğuz:** “Türkiye’nin Doğusunda Derin Yoksulluğun Bölgesel Analizi”, *Yoksulluk Sempozyumu*, Cilt:II, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul, 2003.
- AKDER, Halis:** “Türkiye’de ki Bölgesel Eşitsizlikler ve Kırsal Yoksulluk” (insani Gelişme Yaklaşımı), *Yoksulluk, Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk, Kent Yoksulluğu*, TESEV Yayınları, İstanbul, 1999.
- AKGÜL, Aziz ve ÇEVİK, Osman:** *İstatistiksel Analiz Teknikleri: SPSS’te İşletme Yönetimi Uygulamaları*, Emek Ofset, Ankara, 2003.
- AKIN, A., ÖZVARIŞ, B.:** "Dünyada ve Türkiyede Kadın Sağlığının Durumu" Halk Sağlığı Temel Bilgiler (Ed. Ç. Güler, L. Akın), *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, Ankara, 2006
- AKIN, Emine:** *Bir Bölgesel Kalkınma Örnek Olayı*, I. Baskı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara, 1999.
- AKYOL, Ayhan:** “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri :A, Sayı: 2, 2006.
- ALAWİ, H. and HARRISS, J.:** “Peasant Resistance and Revolt in Sout India”, *Sosyology of “Developing Societies”*: South Asia, Monthly Review Pres, New York, 1989.
- ALEMANN, A.:** “Die Theorie der Periphaeren Wirtschaft, in; Weltwirtschaftliches Arhiv”, Bd.74, 1955.
- AMİN, Samir:** “World Poverty, Pauperiation and Capital Accumulation”. *Montly Review*, 2003. <http://www.sendika.org>

- ARAUOBA, Ç.:** “Tarımda Teknoloji Değişiminin Gelir Dağılımına Etkisi”, *Türkiye’de Tarımsal Yapılar 1923-2000* Yurt Yayınları No:18, Ankara, 1988.
- ARNDT, H.W.:** “Economic Development: A Semantic History”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol:29, No:3,1981.
- ARON, Reymond:** *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Bilgi Yayınevi, Çev. Korkmaz Alemdar, Ankara, 1986.
- AXINN, G.H. :** *Guide on Alternative Extension Approaches*, Food and Agriculture Organization. FAO.Rome, 1988.
- AYDIN, Derya:** *Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisinin Sosyolojik Analizi*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2007.
- AYTAÇ, Ömer:** *Sosyoloji/ Bir giriş Denemesi*, Dünya Matbaacılık, Malatya, 2002.
- BAKIRCI, Muzaffer:** *Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2007.
- BAŞKAYA, Fikret:** *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1994.
- BENDİX, Reinhard:** “Sanayileşme, Modernleşme ve Kalkınma”, *Sosyoloji Yazıları*, Der: İhsan Sezal, 3. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1995.
- BİESANZ, M.H. / BİESANZ, J.:** *Introduction to Sociology*, New Jersey, 1973.
- BİLGİSEVEN, KURTKAN, Amiran:** *Köy Sosyolojisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988.
- BLACKBRUN, James and HOLLAND, Jeremy:** *Who Changes?, Institutionalizing Participation in Development*, Intermediate Technology Publications, London, 1998.
- BLACKDEN, M., and BANU, C.:** “Gender, Growth, and Poverty Reduction, Special Program of Assistance for Africa,” *1998 Status Report on Poverty in Sub-Saharan Africa. World Bank Technical Paper No. 428*. World Bank, Washington, DC. 1999.
- BOTTOMORE, Tom:** *Marksizim ve Sosyoloji*, İletişim Yayınları, Çeviren: Mete Tunçay, İstanbul, 1993.
- BOTTOMORE, Tom:** *Toplum Bilim*, Doğan Yayınevi, Çeviren: Ü. Oskay, Ankara, 1997.
- BROWN, Lynn R. and HADDAD, L.:** “Time Allocation Patterns and Time Burdens: A Gendered Analysis of Seven Countries”, *International Food Policy Research Institute*, Washington, D.C., 1995.L.Brown@cgiar.org.

- CANTADO, T.E.:** *Agricultural Extension Approaches: What Case FAO Studies Reveal. Global Consultation on Agricultural Extension*, Rome, 1990.
- CENGİZ, Recep:** *Alevi-Bektaşılık Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Elazığ, 2000.
- CERNEA, M.Micheale:** *Nongovernmental Organizations and Local Development*, World Bank Discussion Papers ,*Government Document; Book* , Washington, 1989.
- CHAMBERS, R.:** *Rural Development, Putting the Last First* Longman, London, 1998.
- CHAMBERS, Robert and GÜJİT, Irene:** “PRA-Five Years Later. Where are We Now?”, *Forest, Trees and People*, Newsletter. No 26, Sweden, 1995.
- CHOWDHURY, A.M. and RABBANİ, Mehnaz:** “Institutional Mechanism for Rural Development: the Role of NGO’s With Special Reference to the Bangladesh Rural Advancement Committee (BRAC)”, *Asia-Pacific Journal of Rural Development* 15(2), Dhaka, 2005.
- COHEN, Buruce.J- ORBUCH, Terri.L.:** *Introduction to Sociology*, McGraw-Hill Comp., New York, 1990.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (CEC):** *The Development and Future of CAP*, COM, CEC, Brussels, 1991.
- CONWEY G.R.:** “The Properties of Agroecosystems”, *Agricultural Systems*, Vol:24, 1987.
- COPPIN, Mike:** “NGO’s and Rural Development in Indonesia” , *Rural Society is Published by Centre for Social Research*, Charles Sturt University, Wagga Wagga, 1994, Ulaşım tarihi. 07 10 2006. <http://www.csu.edu.au/research/crsr/ruralsoc/v6n1p3.htm>
- ÇAĞLAR, Y:** *Köy, Köylülük ve Türkiye’de Köy Kalkınma Sorunu*, Türkiye Ziraatçılar Derneği (TZD) Yayını, Ankara, 1986
- ÇINGİ, H.:** *Örnekleme Kuramı*, Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi, Basımevi Yayını No: 20, Ankara 1994.
- DARKOT, B.:** “Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, C:8, S:16, İstanbul, 1967.
- DATT, Gaurav and RAVALLİON, Martin :** *Farm Productivity and Rural Poverty In India*, Food Consumption and Nutrition Division International Food Policy Research Institute, Food Discussion Paper No. 42, Washington, 1998.

- DİE:** Hane Halkı Bütçe Anketi Sonuçları, Tersel ve Bölgesel Yoksulluk Oranları, 2002.
- DİE:** Köy Envanter Etütleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1997.
- DİNLER, Zeynel:** *Tarım ekonomisi*, Etkin Kitapevi, Bursa, 1993.
- DOĞAN, İsmail:** *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- DPT:** *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013)*. Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, DPT Müsteşarlığı, Ankara, 2006.
- DPT:** *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*, DPT yayını Ankara, 1972.
- DUBE, S. C. :** *Modernization and Development*, Zed Books Ltd.. London, 1988.
- DUNN, T.:** “Sociology and Agricultural Science: Improving Conditions of People and Land” , *Rural Society, Published by Center for Rural Social Research*, Charles Sturt University, Wagga Wagga, 2002.
<http://www.csu.edu.au/research/crsr/ruralsoc/v6n1p3.htm>
- ECEVİT, Mehmet ve ECEVİT, Yıldız:** “Kırsal Yoksullukla Mücadele: Tarımda Mülksüzleşme ve Aile Emeginin Mülksüzleşmesi”, *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları*, Editör: Yasemin Özdek, TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, 2002.
- ELBURUZ, L. S. :** “Sosyo-ekonomik Hayatın Değişen Düzeni-Devlet Eliyle Değişme”, *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, 1971.
- ERKAL, Mustafa, E.:** *Sosyoloji (Toplum Bilmi)*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1983.
- ERSOY, T.:** “Türkiye’de Köy Toplumlari ile Merkezi İdare Arasındaki İlişkilerin Tarihi Gelişimi, Günümüzdeki Durum ve Soruna Bir çözüm Yolu Arama”, DPT., Ankara, 1972.
- EUROPEAN COMMISSION:** Rural Developments. CAP 2000. Directorate General for Agriculture. Working Document
http://europe.eu.int/comm/agriculture/publi/pac2000/rd/rd_en.pdf. 27.01.2006.
- EUROPEAN COMMISSION:** Rural Development http://www.phac-aspc.gc.ca/rh-sr/rac-sr/pdf/rural_executive_summary.pdf, 21 Aralık 2005.
- EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY:** Rural Areas-Our Link To The Land, Ulaşıma tarihi: 07 12 2006. <http://reports.eea.europa.eu/92-9157-202-0/en/3.313.pdf>.
- FAO:** World Agriculture: Towards 2015/2030, a Food and Agriculture Organization Perspective, UK: Earthscan Publications, Ltd., London, 2003.

- FAOSTAT:** “Food and Agriculture Organization Statistical Databases.”, 2003, Available at <http://apps.fao.org/default.htm>.
- FAZLIOĞLU, Aygöl:** “Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları”, *Erozyonla Mücadele ve Kırsal Kalkınma Projelerinde Sosyal Boyut Semineri*, Erzurum, 8-10 Aralık 2003.
- FLAMMANG, R. A.:** “Economic Growth and Economic Development; Counterparts or Competitors?”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol: 28, No: 1. Washington, 1979.
- FRAYER, Hans:** *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Çeviren: Tahir Çağatay, Ankara 1977.
- FREYSSINET, Jacques:** *Az gelişmişlik İktisadı*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Çevirenler: M. Ali Kılıçbay-Tezer Öçal, Ankara, 1985.
- GERAY, C.:** *Planlı Dönemde Köye yönelik Çalışmalar (Sorunlar Yaklaşımlar, Örgütlenmeler)*, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi (TODAİ) Enstitüsü Yayın No: 139, Ankara, 1974.
- GERAY, Cevat:** *Kırsal Türkiye’de Toplum kalkınması ve Kooperatifçilik*, Tuna Yayıncılık ve Dağıtım, Ankara, 1981.
- GERAY, Cevat:** *Toplum Kalkınması Deneme Çalışmaları Bünyan Örneği*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:227-210, Ankara, 1967.
- GERAY, U:** *Ekonomi*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İÜ: Yayın No: 3633, Or. Fak. Yayın No: 408, İstanbul 1999.
- GİLGA, A.W.:** *An Introduction to Rural Geography*, Edward Arnold Publication, London, 1985.
- GÖKDAYI, İsmail:** “Yoksulluk mu, Yoksunluk mu Buzdağının Arkasına Bir Bakış” *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 14, Şubat, 2007
- GÜLÇUBUK, B.:** *Doğa İle Barışık Bir Kalkınma Uğraşısı*, TEMA Vakfı Yayınları, Yayın No:49, İstanbul, 2006.
- GÜLÇUBUK, Bülent:** “Dünya’da Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Yaklaşımlarında Paradigmatik Değişimler ve Kalkınmanın Yeniden Teorizasyonu”. *Türkiye*
- VII. Tarım Ekonomisi Kongresi*, Antalya, Cilt I, 13-15 Eylül 2006.
- GÜNAYDIN, Gökhan:** “Türkiye Kırsal Yerleşme Düzenine Yönelik Planlama Yaklaşımları”, *Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları (ZMO)*, Ankara, 2001.

- HANÇERLİOĞLU, Orhan:** *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar* 1. Cilt:A-D, Remzi Kitapevi, 1976.
- HAZELL, P. B.R. and RAMASAMY, C.:** *The Green Revolution Reconsidered:The Impact of High-Yielding Rice Varieties in South India*, Published for IFPRI by Johns Hopkins University Pres, Baltimore, 1991.
- HİLL, P.:** “Poverty and Inequality”, *Sosyology of “Developing Societies” Sub-Saharan Monthly Review Press*, Africa, 1972.
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/aral g/](http://tr.wikipedia.org/wiki/aral_g/))
- <http://www.biltek.tubitak.gov.tr>
- <http://www.public.cumhuriyet.edu.tr>
- [http:// site.ebrary.com/lib/Dicle/Doc?id=10085120&ppg=29](http://site.ebrary.com/lib/Dicle/Doc?id=10085120&ppg=29)
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. :** *Nöbetleşe Yoksulluk- Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001
- IAMO:** The Future of Rural Areas in The CEEM Mew Member States
<http://www.iamo.de>.
- İLBERY, B. :** *The Geography of Rural Change*, Longman Publication, London, 1998.
- İTO:** *Tarım Kesiminde Yeniden Yapılanma*, İTO Yayın No: 2000-52, İstanbul, 2000.
- JEFFREYS, Helen and MUNN, Peter:** “TumbyBay-AnIntegrated Community Development Approach for Managing Change”, Rural Society Charles Sturt University, Waga Waga, 2002.
<http://www.csu.edu.au/research/csr/ruralsoc/v6n1p3.htm>
- JUSTMAN, Moshe and TEUBAL, Morris:** “A Structural Perspective on the Role of Technology in Economic Growth and Development”, *World Development Report*, Vol:19, No:9, 1991.
- KAMALI, Bagher:** “ Critical Reflections on Participatory Action Research for Rural Development in İran”, *Action Research*, Vol:5, Tahran, 2007
- KAYA, Yaşar:** *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Turan Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- KELEŞ, Ruşen:** *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 1998.
- KIRSAL ÇEVRE DERNEĞİ:**” Kırsal Kalkınma Nedir?” Ulaşılma Tarihi: 11.12.2006
http://www.kirsalcevre.org.tr/_html/tur/yayinlarimiz/dyayinler/kirsa_kalkinma_politikalari_bulentg.pdf

- KIZILÇELİK, Sezgin, ERJEM, Yaşar:** *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, 4. Basım, Saray
- KİLİ, Suna ve GÖZÜBÜYÜK, Şeref:** *Türk Anayasa Metinleri “Sened-i İttifak’tan Günümüze”*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.
- KORUM, Uğur:** *İstatistiğe Giriş*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.
- KUNTJOROR, Jakti D.:** “Perekembangan Lingkugan Pasar Periode 1990-1991: In Anwar & Azis”, *Prospek Economy Indonesia*, 1990.
<http://rsj.e-contentmanagement.com/archives/vol/3/issue/1/article/1571/ngos-and-rural-development-in-indonesia>
- KURKTAN, Amiran:** *Sosyal Bilimler Metodolojisi*, İstanbul, 1987.
- KUZNETS, S. :** “Economic Growth an The Contribution of Agriculture, Notes on Measurement, in: The Roll of Agriculture in Economic Development”, *International Journal of Agrarian Affairs*, Vol.:III, No: 2, London, 1961.
- LARRAİN, Jorge:** *İdeoloji, Kültür ve Kimlik*, Sarmal Yayınları, Çev: N. Nur Domaniç, İstanbul, 1995.
- LEİBENSTEİN, G.:** *Economic Backwardness and Economic Growth*, New York, 1957.
- LEWIS, W.A.:** *The Theory of Economic Growth*, 6 th Ed., London, 1963.
- LLYOD, R. G.:** “Tarihsel Perspektiften Ekonomik Kalkınma”, *Kalkınma İktisadî Yükseliş Gerilemesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- LOWE, P. and WARD, N.:** “Regional Policy, CAPReform and Rural Development in Britain: the Challenge for New Labour”, *Regional Studies*, Vol:32, Agenda, 1998.
- MARSDEN, T. and BRISTOW, G.:**” Progressing Intergrated Rurlral Develeopment: A Farmwork for Assessingthe Integrative Potential of Sectoral Policies”, *Regional Studies*, Vol:34:5, 2000. Downloaded By : 25 Sep. 2007.<http://www.regional-studies-assoc.ac.uk>.
- MAXWELL, Simon:** “The Meaning and Measurement of Poverty”, *ODI Overseas Development Institute Poverty Briefing*, ISSN 1465-2617, 1999.
- MEİER, G.M.:** *Economic Development: Theory, History, Policy*, New York, 1957.

- MELLOR, J.W. :** “Reducing Poverty, Buffering Economic Shocks Agriculture and the Non-Tradable Economy.” *Background Paper prepared for Experts’ Meeting, Roles of Agriculture Project*, Food and Agricultural Organization (FAO), Rome, 2001.
- MONTGOMERY, Douglas C:** *Design and Analysis of Experiments*, Arizona State University, Third Edition, Willey J. and Sons Inc. Arizona, 1991.
- MUKERJEE, N.:** “The Rush to Scale: Lessons Being Learnt in Indonesia”, Blacbrun, J and Holland, J.(ed), *Who changes? Institutionalizing Particapation in Development*, İçinde Intermediate technology publications, London, 1998.
- MYİNT, Hla:** “An Interpretation of Economic Backwardness”, *The Economics of Underdevelopment*, Ed: A.N. Agonvale and S.P. Singh, A Galaxy Book, New York, 1983.
- NARAYAN, Deepa and PETESCH, Patti:** *Voice of The Poor, From Many Lands*, World Bank, Uni.Press, New York, 2002.
- NIXSON Frederick:** “Economic Development: Utopian Ideal or Historical Process”, *METU Studies in Development*, Vol: 11, No: 1-2, 1984.
- OHKAVA, K.:** *Concurrent Growth of Agriculture With Industry, A Study of Jaaponese Case*, R:N: Dixy (Ed.); International Exploration of Agricultural Econoimics, Ames/Iowa, 1964.
- OLUJİDE, M.G.:** “Participation of Rural Dwellers in Selleded Non-Governmental Organizations (NGOS) Activities in Sout West Nigeria”, *Journal of Social Sciences (Interdisciplinary Reflection of Contemporary Society)*, 13(2), 2006.
- OMOBOLANLE, Ogunsumi Lucia:** “Socio-Economic Conditions of Peasant Farmers: The Case ofAgricultural Technologies’Sustainability in Soutwest Nigeria”, *World Journal of Agricultural Sciences*, Vol:3, 2007.
- OZANKAYA, Ö. :** *Toplum bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1975.
- ÖKÇÜN, G.A. :** “ 1923 Yılında İzmir’de Toplanan İzmir İktisat Kongresinde Kabul Edilen Esaslar”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergsi* Cilt:XXIII Sayı:1 Ankara, 1968.
- ÖZGÜVEN, Ali :***İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma, Planlama ve Japon Kalkınması*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988.

- ÖZKAYA, Tayfun ve Diğerleri:** *Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı; Menemen Projesi Uygulaması*, Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Yayın No: 239, Ankara 2003.
- PEKER, Kemal:** *Fındık, İktisadi Kalkınmada Önemi*, Yeni Giresun Basımevi, Giresun, 1943.
- PERROUX, François:** “Qu’est-ce que le Developpement”, *L’idee du Progres, Devant la Acience Economique de ce Temps*, Paris, 1961. İçinde: Yavilioğlu “Kalkınmanın Anabilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökleri”, 2002
- PETERSON, Wallace C.:** *Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Çev. Talat Güllap, Erzurum, 1994.
- PÜSKÜLCÜ, H. ve İKİZ, F.:** *İstatistiğe Giriş*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir. 1986.
- QAKLEY, P., GERFORTH C.:** *Guide to Extension Traning*, FAO Traning Series, No:11, FAO, Rome, 1985.
- QUİSUMBİNG, Agnes R.:** “Male-Famele Differences İn Agricultural Productivity: Methodoligical Issues and Empirical Evidence”, *World Dewelopments Report*, 1996.
- RESMİ GAZETE:** “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu Ve Görevleri Hakkında Kanun”, Ankara, 2006.
- ROBERTSON, Ian:** *Sosciology*, Worth Publisher, New York, 1977
- ROGERS, Everet:** “Ten Elements in the Subculture of Peasantry”, *Agriculture and Development*, Adline Publishing Co.Chicago, 1969.
- ROSEGRANT, M., X. AND CLİNE, S.:** *World Water and Food to 2025:Dealing with Scarcity*. Washington, DC: International Food Policy Research Institute, Washington, 2002
- ROSEGRANT, Mark and HAZELL, Peter B.R.:** “Transforming The Rural Asia Economy”, *The Unfinished Revelution*,. Oxford Universty Pres For The Asian Development Bank, Hong Kong, 2001.
- ROSTOW, W.W.:** *İktisadi Değişmenin Merhaleleri*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- RÖLING, Niels:** “Information Systems in Agricultural Development”, *Extension Science*, Cambridge Universty Pres, Melbourne, 1988.

- SALTIK, Ahmet:** *Çağdaş Toplumlarda Gönüllü Kuruluşların Sosyo-Ekonomik Temelleri*, TKV Yayını: AS/4/18/95, Ankara, 1995.
- SHANİN, Teodor:** *Peasants and Peasant Societies*, Harmondsworth: Penguin Shiviji, New York, 1971.
- SARITAŞ, Mehmet:** “Ekonomik Kalkınmanın Sosyo-Kültürel Temelleri”, *Planlama Dergisi*, 42. Yıl Özel Sayısı, Ankara, 2003.
- SAVAŞ, F.V.:** *Kalkınma Ekonomisi* (İkinci Baskı), İ.İ.T.İ.A: Nihat Sayar yardım vakfı Yayınları, No: 315, İstanbul, 1979.
- SCHNAPPER, B., RICHARDOT H. :**Histoire des Faits Economiques, Dalloz, Paris,1971. İçinde Zeynel DİNLER, *Tarım Ekonomisi*
- SCOTTISH, OFFICE:** *Towards a Development Strategy for Rural Scotland*, Scottish Office, Edinburg, 1997.
- SIEDEL, B.:** The Regional Impact of Community Policies in Improving Economic and Social Chosen in the European Community, in Mortensen J.(Ed), *Improving Economic and Social Chosen in the European Community*, pp. 211, Centre for European Policy Studies, Brussels, 1994.
- SİLGO, F.X and MASSEY, Clair:** “Risk, Trust and Knowledge Networks in Farmer’s Learning”, *Journal of Rural Studies*, 2007. Ulaşım tarihi 03. 07. 2007, www.elsevier.com/locate/jrurstud
- SPEEDİNG, C:R:W:** *An Introduction to Agricultural Systems*, Elsevier Applied Science, London, 1988.
- SPICKER, Paul:** “Cross-National Comparisons of Poverty”, *The Year 2000 International Research Conference on Social Security*, Helsinki, 25-27 September 2000,
- TARIM ŞURASI: II. Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu**, Ankara, 2004. Ulaşıma Tarih 23.01.2009. <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VIII.Komisyon.pdf>
- TDK:** *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1992.
- TKİB. :** Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, *Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu*, Ankara, 2003.
- TKİB. :** Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, *Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu*, Ankara, 2003 .Ulaşıma Tarihi 20.06.2006. <http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/gumushanebayburtrizekkp.http>

- TOLUNAY, Ahmet ve AKYOL, Ayhan:** “ Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, S.2, 2006.
- TOYBBEE, Arnold:** *Tarih Bilinci*, E Yayınları, , Çeviren: Murat Belge, İstanbul, 1980.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ N. :** *Beşeri coğrafya, İnsan Kültür Mekan*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 1999.
- TÜTENGİL, C.O.:** *100 Soruda Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1979.
- TÜTENGİL, C.O:** *Türkiye’de Köy Sorunu*, Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969.
- TZOB: Önder** Çiftçi Projesi.2002. www.tzob.org.tr/2006web/proje/tzob_ocp.htm.
- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Belgesi:** mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2006/20060204-9-2, ulaşım tarihi: 11.02.2009.
- UNCHS:** *An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements* ,University Press, New York, 1996.
- UNDP :** *Human Development Report 1992*,.Universty Press, New York, 1992.
- URRF, W. Von:** “Azgelişmiş Ülkelerin Kalkınmalarında Tarımın Rolü”, *İktisada Giriş*, Çeviren: Tevfik Pekin, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 2, İzmir, 1974.
- ÜLGENER, Sabri, F.:** *Zihniyet Aydınlar ve İzmler*, Derin Yayınları, İstanbul, 2006.
- ÜNVER, Altan:** *The Road Less chosen, Publication Development Founndation of Turkey*, Yorum Matbaası, Ankara, 2005.
- ÜŞÜR, İşaya:** Sanayileşme: Kavramdan Tipolojilere, Türk-İş 99 Yıllığı, Cilt: 2, Ankara,1999.
- VIAU, P. :** *L’Agriculturedans l’Economie*,LesEd.Ouvriere, Paris, 1967. İçinde Zeynel DİNLER, *Tarım Ekonomisi*
- VİNER, Jacop :**“The Economics of Development”, *The Economics of Underdevelopment*, Ed: A.N. Agonvale and S.P. Singh, Oxford University Press, New York1975
- WOLF, Eric:** *Köylüler*, İmge Yayınları, Çeviren: Abdülkerim Sönmez, Ankara, 2000

- WORDOFA, D.:** “Interlanizing and Diffusing the PRAApproach: The Case of Ethiopia” Blacbrun, J and Holland, J.(ed), Who changes? Institutionalizing Particapation in Development, İçinde Intermediate technology publications, London, 1998.
- WORLD BANK:** “Understanding Poverty, What Is Poverty?”
<http://www.worldbank.org/poverty/mission/up1.htm>, 2003.
- WORLD BANK:** Agriculture Growth For Poor: An Agende For Developetment, Washington, DC:, 2005.
www.wwf.org.tr/docs/sunum_bulentgulcubuk.pdf, 2006
<http://www.gap.gov.tr/Turkish/catom-urun/bolgehk.html>, 08.04.2009
- YALÇIN, Hasan:** NGO'lar Küreselleşmenin Misyonerleri, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.
- YAVİLİOĞLU, Cengiz:** “Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Sivas, 2002.

EK:1

(Kadın)

ANKET

Anket Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yürütülmekte olan “ TKV tarafından Karacadağ Yöresinde Uygulamış projelerin yöre Halkının Kalkınmışlığı üzerine etkileri “ başlıklı çalışma esasına göre hazırlanmıştır. Ankete katılanların verdikleri cevapların içtenliğinden ve doğrularından başka bireyin sorumluluğu bulunmamaktadır.

1) Yaşınız

1() 15-20

2() 21-30

3() 31-40

4() 41-50

5() 51-60

6() 61 ve üstü

2) Öğrenim durumunuz

1() Okuryazar değil

2() Okur-Yazar

3() İlköğretim

4() ortaöğretim

5()Yüksek öğretim

6()Lisansüstü eğitim

3) Size göre aileniz hangi ekonomik düzeye sahiptir?

1() Zengin

2()Orta halli

3() Fakir

4) Medeni durumunuz

1() Evli

2() Bekâr

3()Dul

5) Çocuk sayınız

1()1-3

2()4-6

3()7-9

4()10 ve yukarı

6) Eşiniz ile aynı köyden misiniz?

1() Evet

2() Hayır

7) Eşinizi kim seçti?

1()Kendim

2() Ailem ve kendim

3() Berdel

4()Kaçırdım

5() Zorla kaçırdım

8) Kızınızı kaç yaşında evlendirmek istersiniz?

1()13-15

2() 16-18

3()19-21

4()22 yaş ve üzeri

9) Oğlunuzu kaç yaşında evlendirmek istersiniz?

1()13-15

2() 16-18

3()19-21

4()22 yaş ve üzeri

10) Size göre bir ailede çocuk sayısı kaç olmalıdır?

1() 1 2() 2 3() 3 4() 4 5() 5
6() 6 7() 6'dan fazla

11) Dini yönden ailenizi nasıl tanımlarsınız?

1() Çok dindar 2() Dindar 3() dinle ilgisi az

12) Doğum kontrolü konusunda ne düşünüyorsunuz?

1() Doğru buluyorum 2() Karşıyım 3() Hastalık kaynağı

4() Uygulanması zor 5() Bir düşüncem yok

13) Kızınızın hangi düzeye kadar okumasını istersiniz?

1() Okumasın 2() İlköğretim 3() Lise 4() Üniversite

14) Oğlunuzun hangi düzeye kadar okumasını istersiniz?

1() Okumasın 2() İlköğretim 3() Lise 4() Üniversite

15) Kızınız için istediğiniz meslek nedir?

1() Ev kadınlığı 2() Devlet memurluğu 3() Öğretmen

4() Doktor 5() Başka

16) Oğlunuz için istediğiniz meslek nedir?

1() Çiftçilik 2() Devlet memurluğu 3() Öğretmen

4() Doktor 5() Başka

17) Toplam kaç dönüm araziniz var?

1() Yok 2() 10 dönümden az 3() 10-20 dön

4() 20-30 dön 5() 30-50 dön

18) Kaç hayvanınız var?

1() Büyükbaş.....

2() Küçükbaş.....

19) Daha çok hangi tür üretim yapıyorsunuz?

1() Bitkisel 2() Hayvansal 3() İkisinde

20) Bitkisel üretimde sizce daha çok hangi işlem önemlidir?

1() Sulama 2() Toprak işleme 3() Suni gübreleme

4() Sertifikalı tohum

21) Hayvansal üretimde sizce daha çok hangi işlem önemlidir?

1() Hayvan ırkı 2() Barınakların durumu 3() hayvan beslenmesi

4() Suni tohumlama 5() Doğal tohumlama

22) Tarımsal faaliyetlerde kararları daha çok kim alıyor?

- 1() Ailece ortak 2() kendim 3() Aile büyükleri ile
4() Teknik elemanlarla birlikte 5() Eşim ile
6() teknik elemanlarla birlikte 6() Komşu ve arkadaşlarla
- 23) Kullanacağınız gübrenin ve hayvansal ilacın çeşidini neye göre belirliyorsunuz?
1() Kendi bilgime göre 2() Arkadaşlarıma göre
3() Parama göre 4() Ziraatçılara göre
5() Gübre bayiine göre
- 24) Ekinlerinize ziraatçı ve hayvanlarınıza veteriner kontrolü yaptırıyorsunuz?
1() Düzenli olarak yaptırıyorum 2() Köye veteriner gelince yaptırıyorum
3() Hasta olunca yaptırıyorum 4() Hayır yaptırmıyorum
- 25) Aşağıdaki sivil kurumlardan hangisine üyesiniz?
1() Ziraat odası 2() Üretici birliği 3() Kooperatif
4() Çiftçi birliği 5() Hiçbirine
- 26) Köye gelecek tarımla ilgili eğitim kurs, bilgilendirme gibi faaliyetlere katılırmısınız?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
- 27) Ürünlerinizin daha iyi koşullarda satılması için uzmanların ahırlarınızda ve arazilerinizde ücret karşılığında kontrol yapmasını ister misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
- 28) Üretim ile ilgili alışkanlıklarınızı kolayca değiştirebilir misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
- 29) Üretim ile ilgili alanlarda uzmanların görüşlerine önem verir misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
- 30) Şimdi veya gelecekte köyünüzün kalkınması için iş gücünüzü ücretsiz verir misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
- 31) Ziraatçılara ve teknik elemanlara bakış açınız nasıl?
1() Güveniyorum 2() Güvenmiyorum 3() Fikrim yok
- 32) TKV gelmeden önce teknik elemanlara bakış açınız nasıldı?
1() Güveniyordum 2() Güvenmiyordum 3() Fikrim yok
- 33) Bölgede ileride kalkınma ile ilgili bir çalışma yapılırsa aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz?
1() Tarım il Müdürlüğü 2() TKV 3() İlaç gübre bayileri
4() Hiç biri

- 34) Tarımla ilgili köye gelecek kurslara katılmak ister misiniz?
1() Evet 2() Hayır
- 35) Kooperatifin yararları ve işleyişi konusunda bilginiz var mı?
() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
- 36) Kooperatifçilik İle İlgili Bilgilerinizin Kaynağı Daha Çok Hangisidir?
1() Tarım İl Müdürlüğü 2() TKV 3() Kitle iletişim araçları
4() Komşu ve arkadaşlar 5() Başka
- 37) Kredi kullanıyor musunuz?
1() Evet 2() Hayır
- 38) Köyünüzün karşı karşıya bulunduğu en önemli sorun hangisidir?
1() Cami 2() Yol, içme suyu, kanalizasyon 3() Cahillik
4() Okul 5() Mera problemi 6() İşsizlik
7() Kooperatifleşmemek 8() Tarım ve toprak problemleri
9() Sulama suyu 10() Sürekli danışılacak birinin olmaması
- 39) Sizce köylünün en önemli sorunu nedir?
1() İşsizlik 2() Yoksulluk 3() Dayanışma ve güven eksikliği
4() Bilinçsizlik 5() Başka
- 40) Gelirinizin artması durumunda kendiniz veya aileniz için en çok ne yapmak istersiniz?
1() Yeni mobilya 2() Çocuk okutmak 3() Hacca gitmek
4() Araba almak 5() Tarla almak 6() Köyde ev yapmak
7() Çocuk evlendirmek 8() Traktör almak 9() Ahır yenilemek
10() Üretimi artırmak 11() Hayvan ırkını iyileştirmek
- 41) Köy kalkınması nasıl sağlanır?
1() Devlet eliyle 2() Halkın çabasıyla 3() Devlet halk işbirliğiyle
- 42) Köyünüzün kalkınmasına yönelik olarak ne tür destek verebilirsiniz?
1() İşgücümle ve birazda maddi olarak
2() Yeni bir ürünün ilk deneyicisi olarak
3() Köy kalkınma kooperatifine üye olarak
4() Kurulacak fabrikaya yer vererek
5() Eğitim çalışmalarına katılarak
6() katılmak istemem

43) Gazete, dergi ve bunun gibi yayınları hangi sıklıkla takip ediyorsunuz?

1() Her gün 2() Haftada bir 3() Ayda bir 4() Okumuyorum

44) Şehre taşınmak iste misiniz?

1() Evet 2() Hayır

45) Köyde kalmanızın nedeni nedir?

1() Şehirde iş bulmak zor

2() Şehirde hayat pahalı

3() Köyde geçinmek kolay

4() Köye alışık olmak

46) Yaşamınızdan memnun musunuz?

1() Evet 2() Hayır

47) Paranın idaresi sizde olsaydı en çok parayı hangisine harcardınız?

1() Gıda-beslenme 2() Sağlık

3() Eğlence 4() Barınma

5() Eğitim 6() Ulaşım

7() Başka

48) Üretim faaliyetlerinde gündelik olarak ne kadar süre çalışıyorsunuz?

1() 1-2 2() 3-5 3() 6-8 4() 9 ve üzeri

49) Sağlık, çocuk yetiştirme eğitimlerine katılır mısınız?

1() Evet 2() Hayır

50) Kadın örgütlerine ilgi duyuyor musunuz?

1() Evet 2() Hayır

51) Nasıl giyineceğinize kim karar veriyor?

1() Kocam 2() Kendim 3() Kayınvalidem

4() Babam –annem 5() Komşular 6() Başka

52) Köy azası olmak ister misiniz?

1() Evet 2() Hayır

53) Eve alınacak eşyalara kim karar verir?

1() Kocam 2() Kendim 3() Kayınvalidem

4() Kocam ile birlikte 5() Başka

55) Tarımsal faaliyetler kapsamında fikriniz alınıyor mu?

1() Evet 2() Hayır 3() Bazen

54) Sağlık veya gündelik hayatta karşılaştığınız sorunlarla ilgili kime başvuruyorsunuz?

1() Doktor/ebe/hemşire

2() Öğretmen

3() İmam

4() Aile büyükleri

5() Başka

55) Daha çok eğitim almak ister miydiniz?

1() Evet 2() Hayır

56) Yaşamınızda değişmesini istediğiniz şeyler nelerdir?

1() Evimin 2() Tahsilimin 3() İtibarımın

4() Ekonomik durumumun 5() kaderimin

6() Yerleşim yerimin

EK:2

(Erkek)

ANKET

Anket Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yürütülmekte olan “TKV tarafından Karacadağ Yöresinde Uygulamış projelerin yöre Halkının Kalkınmışlığı üzerine etkileri “ başlıklı çalışma esasına göre hazırlanmıştır. Ankete katılanların verdikleri cevapların içtenliğinden ve doğrularından başka bireyin sorumluluğu bulunmamaktadır.

14) Yaşınız

- 1() 15-20 2() 21-30 3() 31-40
4() 41-50 5() 51-60 6() 61 ve üstü

15) Öğrenim durumunuz

- 1() Okuryazar değil 2() Okur-Yazar 3() İlköğretim
4() ortaöğretim 5()Yüksek öğretim 6()Lisansüstü eğitim

16) Size göre aileniz hangi ekonomik düzeye sahiptir?

- 1() Zengin 2()Orta halli 3() Fakir

17) Medeni durumunuz

- 1() Evli 2() Bekâr 3()Dul

18) Çocuk sayınız

- 1()1-3 2()4-6 3()7-9
4()10 ve yukarı

19) Eşiniz ile aynı köyden misiniz?

- 1() Evet 2() Hayır

20) Eşinizi kim seçti?

- 1()Kendim 2() Ailem ve kendim 3() Berdel
4()Kaçırdım 5() Zorla kaçırdım

21) Kızınızı kaç yaşında evlendirmek istersiniz?

- 1()13-15 2() 16-18 3()19-21
4()22 yaş ve üzeri

22) Oğlunuzu kaç yaşında evlendirmek istersiniz?

- 1()13-15 2() 16-18 3()19-21
4()22 yaş ve üzeri

23) Size göre bir ailede çocuk sayısı kaç olmalıdır?

1() 1 2() 2 3() 3 4() 4 5() 5
6() 6 7() 6'dan fazla

24) Dini yönden ailenizi nasıl tanımlarsınız?

1() Çok dindar 2() Dindar 3() dinle ilgisi az

25) Doğum kontrolü konusunda ne düşünüyorsunuz?

1() Doğru buluyorum 2() Karşıyım 3() Hastalık kaynağı
4() Uygulanması zor 5() Bir düşüncem yok

26) Kızınızın hangi düzeye kadar okumasını istersiniz?

1() Okumasın 2() İlköğretim 3() Lise 4() Üniversite

14) Oğlunuzun hangi düzeye kadar okumasını istersiniz?

1() Okumasın 2() İlköğretim 3() Lise 4() Üniversite

16) Kızınız için istediğiniz meslek nedir?

1() Ev kadınlığı 2() Devlet memurluğu 3() Öğretmen
4() Doktor 5() Başka

16) Oğlunuz için istediğiniz meslek nedir?

1() Çiftçilik 2() Devlet memurluğu 3() Öğretmen
4() Doktor 5() Başka

17) Toplam kaç dönüm araziniz var?

1() Yok 2() 10dönümden az 3() 10-20 dön
4() 20-30 dön 5() 30-50 dön

27) Kaç hayvanınız var?

1() Büyükbaş.....

2() Küçükbaş.....

28) Daha çok hangi tür üretim yapıyorsunuz?

1() Bitkisel 2() Hayvansal 3() İkisininide

29) Bitkisel üretimde sizce daha çok hangi işlem önemlidir?

1() Sulama 2() Toprak işleme 3() Suni gübreleme
4() Sertifikalı tohum

30) Hayvansal üretimde sizce daha çok hangi işlem önemlidir?

1() Hayvan ırkı 2() Barınakların durumu 3() hayvan beslenmesi
4() Suni tohumlama 5() Doğal tohumlama

31) Tarımsal faaliyetlerde kararları daha çok kim alıyor?

1() Ailece ortak 2() kendim 3() Aile büyükleri ile

- 4() Teknik elemanlarla birlikte 5() Eşim ile
6() teknik elemanlarla birlikte 6() Komşu ve arkadaşlarla
32) Kullanacağınız gübrenin ve hayvansal ilacın çeşidini neye göre belirliyorsunuz?
1() Kendi bilgime göre 2() Arkadaşlarıma göre
3() Parama göre 4() Ziraatçılara göre
5() Gübre bayiine göre
33) Ekinlerinize ziraatçı ve hayvanlarınıza veteriner kontrolü yaptırıyor musunuz?
1() Düzenli olarak yaptırıyorum 2() Köye veteriner gelince yaptırıyorum
3() Hasta olunca yaptırıyorum 4() Hayır yaptırmıyorum
34) Aşağıdaki sivil kurumlardan hangisine üyesiniz?
1() Ziraat odası 2() Üretici birliği 3() Kooperatif
4() Çiftçi birliği 5() Hiçbirine
35) Köye gelecek tarımla ilgili eğitim kurs, bilgilendirme gibi faaliyetlere katılır mısınız?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
27) Ürünlerinizin daha iyi koşullarda satılması için uzmanların ahırlarınızda ve arazilerinizde ücret karşılığında kontrol yapmasını ister misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
28) Üretim ile ilgili alışkanlıklarınızı kolayca değiştirebilir misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
39) Üretim ile ilgili alanlarda uzmanların görüşlerine önem verir misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
40) Şimdi veya gelecekte köyünüzün kalkınması için iş gücünüzü ücretsiz verir misiniz?
1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
41) Ziraatçılara ve teknik elemanlara bakış açınız nasıl?
1() Güveniyorum 2() Güvenmiyorum 3() Fikrim yok
42) TKV gelmeden önce teknik elemanlara bakış açınız nasıldı?
1() Güveniyordum 2() Güvenmiyordum 3() Fikrim yok
43) Bölgede ileride kalkınma ile ilgili bir çalışma yapılırsa aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz?
1() Tarım il Müdürlüğü 2() TKV 3() İlaç gübre bayileri
4() Hiç biri

- 44) Tarımla ilgili köye gelecek kurslara katılmak ister misiniz?
1() Evet 2() Hayır
- 45) Kooperatifin yararları ve işleyişi konusunda bilginiz var mı?
() Evet 2() Hayır 3() Kısmen
- 46) Kooperatifçilik İle İlgili Bilgilerinizin Kaynağı Daha Çok Hangisidir?
1() Tarım il Müdürlüğü 2() TKV 3() Kitle iletişim araçları
4() Komşu ve arkadaşlar 5() Başka
- 47) Kredi kullanıyor musunuz?
1() Evet 2() Hayır
- 48) Köyünüzün karşı karşıya bulunduğu en önemli sorun hangisidir?
1() Cami 2() Yol, içme suyu, kanalizasyon 3() Cahillik
4() Okul 5() Mera problemi 6() İşsizlik
7() Kooperatifleşmemek 8() Tarım ve toprak problemleri
9() Sulama suyu 10() Sürekli danışılacak birinin olmaması
- 39) Sizce köylünün en önemli sorunu nedir?
1() İşsizlik 2() Yoksulluk 3() Dayanışma ve güven eksikliği
4() Bilinçsizlik 5() Başka
- 57) Gelirinizin artması durumunda kendiniz veya aileniz için en çok ne yapmak istersiniz?
1() Yeni mobilya 2() Çocuk okutmak 3() Hacca gitmek
4() Araba almak 5() Tarla almak 6() Köyde ev yapmak
7() Çocuk evlendirmek 8() Traktör almak 9() Ahır yenilemek
10() Üretimi artırmak 11() Hayvan ırkını iyileştirmek
- 58) Köy kalkınması nasıl sağlanır?
1() Devlet eliyle 2() Halkın çabasıyla 3() Devlet halk işbirliğiyle
- 59) Köyünüzün kalkınmasına yönelik olarak ne tür destek verebilirsiniz?
1() İşgücümle ve birazda maddi olarak
2() Yeni bir ürünün ilk deneyicisi olarak
3() Köy kalkınma kooperatifine üye olarak
4() Kurulacak fabrikaya yer vererek
5() Eğitim çalışmalarına katılarak
6() katılmak istemem
- 60) Gazete, dergi ve bunun gibi yayınları hangi sıklıkla takip ediyorsunuz?

1() Her gün 2() Haftada bir 3() Ayda bir 4() Okumuyorum

61) Şehre taşınmak iste misiniz?

1()Evet 2() Hayır

62) Köyde kalmanızın nedeni nedir?

1() Şehirde iş bulmak zor

2() Şehirde hayat pahalı

3() Köyde geçinmek kolay

4() Köye alışık olmak

63) Yaşamınızdan memnun musunuz?

1() Evet 2() Hayır

64) En çok parayı hangisine harcıyorsunuz?

1() Gıda-beslenme 2() Sağlık

3() Eğlence 4() Barınma

5() Eğitim 6() Ulaşım

7() Başka

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Diyarbakır/Ergani’de doğdu. İlköğrenimi Şanlıurfa’da, orta ve lise eğitimini Ankara’da tamamladı. 1988 yılında yüksek öğrenimine başladığı Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden 1992 yılında mezun oldu. 2001 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalından “Toplam Kalitenin Kooperatif İşletmelerinde Uygulanabilirliği ve Çukobirlik’de Kavramsal Bir Araştırma” konulu yüksek lisan tez ile mezun oldu. Eylül 2004 yılından beri Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında doktora yapmaktadır.